

3646

సౌగంధిక ప్రసవాపహరణము

ద్వి ప ద కా వ్య. ము

శ్రీ రత్నాకరము గోపాలరాజుగారిచే

విరచితము

చెన్నపురి :

వావిళ్ల రామస్వామికౌస్తులు ఆండ్ సన్స్

వారిచే బ్రకటితము.

All Rights Reserved.

1949

PUBLISHED BY
V. Venkateswara Sastrulu
of V. Ramaswamy Sastrulu & Sons,
AT THE 'VAVILLA' PRESS
MADRAS.

ఉ పో ధ్వా త ము

ఈ ద్విపదకావ్యము క్రీ. శ॥ 1868 సంవత్సరమున చెన్నపట్టణములో నేలటూరి సుబ్రహ్మణ్యముగారి విద్యావిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు పిల్లారిసెట్టి రంగయ్యనాయనివారిచే ముద్రింపబడి ప్రకటింపబడియెను, ఆప్రతి నామిత్రులగు శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు నా కిచ్చి యందలి చరిత్రంశములఁగూర్చి వ్యాసమును వ్రాయఁగోరిరి. తర్వాత గ్రంథపీఠికభాగమును జదివి, ఆంధ్రపరిషత్తుస్తక భాండాగారములోని తాళపత్రగ్రంథములను పరిశోధించి, లేఖక ప్రమాదములను గొన్నిటి సంస్కరించి పరిషత్పత్రికసంచికలో (ఫిబ్రవరి-మార్చి-1937) నొకవ్యాసమును వ్రాసినది.

రత్నాకరాస్వయందైన ఈకవి భట్టుకులజుడు. తండ్రిపేరు కృష్ణమరాజు. తనకులగోత్రములను గ్రంథమునందు చెప్పకపోయినను, ఈ రత్నాకరవంశజులు భట్టుకులమువా రని రత్నా

కరము సుబ్బరాజు రచించిన తిమ్మభూపాలకాభ్యుదయములోని యీక్రింది సీసపద్యము వల్ల గ్రహింపనగును.

సీ. పృథుయజ్ఞవాటి నావిర్భవించిన వంది
వరపుత్తి యెవ్వారి వర్తనంబు,

బహువిధాభయదాన భాసమానపుష్ప
భుజకాఖ యెవ్వారి పుట్టినిల్లు,

శ్రీకాళహస్తీధాత్రీవల్లభ కటాక్ష
పాక్షి యెవ్వారికిఁ బ్రాణరక్ష

నవరసరసికులౌ కవిపుంగవులను

గ్రహపాత్ర మెవ్వారి కవనశైలి

గీ. యట్టి రత్నాకరము వారి యన్వయమునఁ

బ్రభవమునుబొంది దామరప్రభులవలన,

నగ్రహారాదిబహుమతు లందియున్న

యార్యచరితుల మావారి నభినుతింతు.

ఈకవి ద్విపదభాగవతమును, సకలలక్షణసార సంగ్రహమును వ్యాకరణగ్రంథమును రచించెను. సకలలక్షణసారసంగ్రహముయొక్క ప్రాతప్రతి పరిచయము. సకలలక్షణసారములోని గుణము. ఇ. శా. ప. తి.

శీథిలము. మొదలును తుదయు గ్రంథమునందు లేవు. ఈ గ్రంథములోని గద్య యిట్లు గలదు.

“శ్రీమద్వేంకటాచలాధ్యక్ష కరుణాసంలభ్యా సాధారణ ప్రజ్ఞావిచక్షణాక్షణ ప్రబంధాంకాంధ్ర శబ్దజాలలక్షణబహుచిత్రకవిత్వరచనా చమత్కార రత్నాకర కృష్ణమరాజ గర్భరత్నాకరసుధాకర గోపాలసత్కవిరాజ ప్రణీతం బైన సకలలక్షణ సారసంగ్రహం బను ఛందంబునందు” (పరిషత్పుస్తక భాండాగార గ్రంథసంఖ్య 3471 ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్పత్రిక ఆంధ్రసంపుటము పుట 353)

భాగవతము దశమస్కంధము

పూర్వభాగముప్రతి ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారమున నున్నది (సంఖ్య 784) ఈ గ్రంథము లోని అవతారిక భాగము నిం దుదాహరించుచున్నాను.

“శ్రీకరమూర్తి దేశికచక్రవర్తి

భట్లమ, శ్రీ, యెన్నగట్లామి బొగడి

గట్టిగా నాదిమకవులు గీర్తించి
 దిట్టడై మాకవులు దీమసం బెంచి
 రత్నాకరాన్వయరాజితక్షీర
 రత్నాకర సుధాకరత్వభాసితుఁడు
 రాజేల్లు కృష్ణమరాజనందనుఁడు
 రాజిత సకలకళాలిచక్షణుఁడు
 గోపాలసత్కవికుంజరుఁ డనఁగ

నేప్రాద్దు మహిలాన నింపొందువాఁడ.”

ఇందలి కై లినిమిత్తము కొన్నిపజ్జుల నిచ్చు
 చున్నాను.

“కలధాత నవహేమ కవితవికాల
 నలినారిమండలాన్నతసౌధచయము
 తారాపథోన్నత తపసియతార
 సార భాసురరత్న సౌధబాలములు
 కమలానివాస సత్కళ్యాణవిభవ
 రమణీయమందిరా రామభూములును
 అరుదైన వేదశాస్త్రాదివిద్యలను
 పరమేష్ఠి మెచ్చని బ్రహ్మణోత్తములు
 మంత్రతంత్రోపాయ మహిమలదేవ.
 మంత్రిని మెచ్చని మంత్రపుంగవులు”

పై రెండు గ్రంథములు నమూదితములు. భాషో
ద్ధారకులు ముద్రింతురుగాక.

గ్రంథ ప్రాశస్త్యము

కృతికర్త యగు రావిళ్ల లింగభూపాలుఁడు
కవుకులతలకుఁడు. వెల్లుట్లగోత్రసంజాతుఁడు. ఈ
లింగభూపాలుఁడును, ఇతని తండ్రి తాతలును,
విజయనగరసామ్రాజ్య మేలిన సాళువ, తుళువ,
ఆర్య్వీటి వంశనరపతుల సామంతులుగ నుండి, గజ
పతులతోడను, అశ్వపతులతోడను, వారొనర్చిన
సంగ్రామములయందు సహాయులై, విజయములఁ
జేకూర్చుచుండిరి. బాహుబలదర్ప శౌర్యసంపన్ను
లగు ఈకవుసామంతనాయకుల యుదంతము
తత్కులమువారే గాక అఖిలాంధ్రలోకమును
బ్రశంసింపఁదగినది.

కుమారధూర్జటి కృష్ణ రాయవిజయమునం
దీరావెలవారిఁగూర్చి ప్రశంసించెను. రాయల్లు
కలింగదిగ్విజయయాత్ర వెడలినప్పుడు తోడ్పడిన
వీరనికాయములో రావెలవంశీయులు గలరు. వీరు

గట్టిగా నాదిమకవులు గీర్తించి
 దిట్టడై మాకవులు దీమసం బెంచి
 రత్నాకరాన్వయరాజితక్షీర
 రత్నాకర సుధాకరత్వభాసితుఁడు
 రాజిల్లు కృష్ణమరాజనందసుఁడు
 రాజిత సకలకళాలిచక్షుఁడు
 గోపాలసత్కవిమంజరుఁ డనఁగ
 నేప్రాద్దు మహిలోన నింబొందువాఁడ.”

ఇందలి శైలినిమిత్తము కొన్నిపట్టుల నిచ్చు
 చున్నాను.

“కలఘాత నవహేమ కవితవికాల
 నలినారిమండలోన్నతసౌధచయము
 తారాపథోన్నత తపనీయతార
 సార భాసురరత్నసౌధజాలములు
 కమలానివాస సత్కళ్యాణవిభవ
 రమణీయమందిరా రామభూములును
 అరుదైన వేదకాస్త్రాదివిద్యలను
 పరమేష్ఠి మెచ్చని బ్రహ్మణోత్తములు
 మంత్రతంత్రోపాయ మహిమలదేవ.
 మంత్రిని మెచ్చని మంత్రిపుంగవులు”

పై రెండు గ్రంథములు నమూదితములు. భాషా
ధారకులు ముద్రింతురుగాక.

గ్రంథ ప్రాశస్త్యము

కృతికర్త యగు రావిళ్ల లింగభూపాలుడు
కవులలలిలకుడు. వెల్లుట్లగోత్రసంజాతుడు. ఈ
లింగభూపాలుడును, ఇతని తండ్రి తాతలును,
విజయనగరసామ్రాజ్య మేలిన సాళువ, తుళువ,
ఆర్యటి వంశనరపతుల సామంతులుగ నుండి, గజ
పతులతోడను, అశ్వపతులతోడను, వారొనర్చిన
సంగ్రామములయందు సహాయులై, విజయములఁ
జేకూర్చుచుండిరి. బాహుబలదర్ప శౌర్యసంపన్ను
లగు ఈకవ్వసామంతనాయకుల యుదంతము
తత్కులమువారే గాక అఖిలాంధ్రలోకమును
బ్రశంసింపఁదగినది.

కుమారధూర్జటి కృష్ణరాయవిజయమునం
దీరావెలవారినిఁగూర్చి ప్రశంసించెను. రాయల్మ
కలింగదిగ్విజయయాత్ర వెడలినప్పుడు తోడ్పడిన
వీరనికాయములో రావెలవంశీయులుగలరు. వీరు

రాయలపక్షముననుండి సమరరంగమున గజపతి
దళములతోఁ బోరాడినవిధము ఈక్రిందివిధమునఁ
గవి వర్ణించెను.

ఉ. తీరిగ నౌ కువారును గడిందిరహిక్ వెలుగోటివారల
రావెలపారుఁ గూడుకొని రాత్రి పగల్ చతురంగసేనతో
నేవగఁ జూచినన్ తెలియనెంతయుశక్యముగాని దుర్గమా
భూవరమాళి గాంచి యొకపూలునె దీసెద నంచు ను
[గ్రం.జై. (3-59)]

విశ్వనాథనాయసిస్థానాధిపతి వ్రాసిన రాయ
వాచకములోఁ గమ్మనాయకుల ప్రస్తావన గలదు
(పుటలు 65; 84)

సౌగంధికప్రసవాపహరణమునందు కవివర్ణిం
చినవిషయములు గొన్ని విజయనగర సామ్రాజ్య
మేలిన సాళువ తుళువ ఆర్వీటువంశస్థులారు
కృతులందిన ఆంధ్రకావ్యములందును వర్ణితము
లయ్యెను. లింగభూపాలుని మూలపురుషుఁ డగు
మల్లభూపతి గుడిపాటి సమీపమున కుతుబుపాహి
బలముల నెదుర్కొని యోడించి రాయలచే

బిరుదు లందె నని కవి వ్రాసియున్నాడు. ఈగుడి పాడు పూర్వము కొచ్చెర్లకోటసీమలోని యొక గ్రామము. (ఈగ్రామ మిప్పుడు నెల్లూరిజిల్లాలో ఆత్మకూరుతాలుకాలో నున్నది) పూర్వ మీకోట సీమ విజయనగరాధీశులచే రావెళవారు మన్నెరికముగా గ్రహించి, గుడిపాడులో నగళ్లకోటను గట్టించుకొని యచ్చటనుండియే యాసీమను పాలించుచు డి. రిని దువ్వపాడు కైఫీయతులో నున్నది.* సాళువ నరసింహరాయు లొకవంక గజపతులతోడను, మఱియొకప్రక్క ఆళ్వారుల తోడను యుద్ధము లొనర్చినసంగతి చరిత్రప్రసి

* ఈతాలూకాలు విజయనగరంవారు రావిళ్ల వారు అనే కష్టవారికి మన్నెరికానకు యిచ్చి, యికా కొన్నితాలూకాలు వారిస్వాధీనంచేసిరి గనుక వారు యీదువ్వపాటి పూర్వాన్న నాలుగుక్రొసులమీద కోటసీమలో గుడిపాడు అనే గ్రామంలో కోటవెట్టించుకొని, నగళ్లు కట్టించుకొని యీదువ్వపాడుతాలూకా ప్రభుత్వం చేసినారు (మేకంబీ లోకప్రతులు 15-6-19)

ద్ధము. అతనికాలములోఁ దెలింగనా బహమనీ సుల్తాను సామంతుఁడుగ కూలీకుతుబుల్ ముల్కు అనునాతఁడు పాలించుచుండెను. ఇతఁడు క్రీ. శ. 1495 సంవత్సరము మొదలు క్రీ. శ. 1512 సంవత్సరమునఁకు సామంతుఁడుగనుండి, తర్వాత సుల్తానుని ద్రోసి రాజుని ఆడపటిసంవత్సరముననె కుతుబుళాహ యను నామమును దాల్చి స్వతంత్రుడై గోలకొండనుండి పరిపాలన మారంభించెను. ఆ కాలమున బీజపూరు, బీదరు, తెలింగనాలను బాలించెడు నవాబులఁదఱును విజయనగరరాజులతోఁ దఱచుగాఁ బోరాడుచుండిరి. మల్లభూపాలుడు పోరాడినది యీ కుతుబుళాహతోనై యుండును కుమారుఁడుగు తిప్పభూపతియు సాశ్వనర సింహరాయలపక్షమున గజపతులతోఁ బోరాడి యుండును.

ఈ మల్లభూపాలుని పరాక్రమము వర్ణించు చాటువులు గొన్ని కలవు.

ఉ. అల్లవె కమ్మమూఁకలఁట నావల రావెలసంశచం ద్రుడౌ
మల్లయభూపదుర్భర సమగ్రబలంబులు మండలాగ్రముల్

ఘట్టపుటీ వెలుగునువ శంకరుడెక్కెము భువిదీర భూ
వల్లభ మల్లిఖార్జునుఁడుపంతము గెల్చెను ధాత్రి లోపలన్.

చ. గెలుపులరాజ ! రాజహితఫేలన ! దాతల సార్వభౌమ ! ని
శ్చలగుణుల యాదవనిశాత్ర పదుర్గవిఫాల మన్నె మూఁ
కలకలగుండుగండ ! హత కల్పవకాండ ! సరెవ్వ రుర్వి నీ
కలఘుపరాక్రమక్రమజి తార్జున ! రామే మల్లిఖార్జునా !

సీ. దురమందు నరివరకరిఘటలను గన్న
బూని డొక్కలు చిన్దపాడిచి మితరి
సమరశాత్రవ వీరసైంధవములఁ గన్న
కొమ్మలహు మ్మంచు గ్రుచ్చియెత్తి
మార్కొన్న పగర్క రామన్నెగిబ్బలకనున్
ఖురపుటాహతరజస్ఫురణ నడచి
మాకు గులాములై మాటొడ్డు సరిరాజ
వృషభంబులను నెక్కుటెడ్డఁ జేసి

గీ. పండులగు మన్నెగిబ్బలవాసి యుడిసి
రంకె లిడుచుండు నీవృషశంకరుండు
సమరరఘురామ ! రావెల్ల సార్వభౌమ
వైరిహృద్భట్ట ! యుద్ధండ్ల వీరమల్ల !

సీ. గగ్గోలురాయనిగవ్యరంజే చాలు
 నహితభూపతిగర్వ మపహరింప
 ప్రతిపక్షసాశ్వభూపతిమాత్రమే చాలు
 గడిమర్గములకెల్ల దుడుకుఁ జూప
 జగతి గోపాల నీసాహసంజే చాలు
 వైరుల పురములఁ జూఱలాడ
 గండరగండదన్తిండికాఁజే చాలు
 విరచించు మన్నీల వెన్నుఁదన్న

గీ. అనుచు నృపతులు మూఁడుసింహాసనముల

బ్రస్తుతింతురు దేవ నీపారుషంబు
 సమర రఘురామ ! రావెళ్ల సార్వభౌమ !
 వైరి హర్షల్ల ! యుద్ధాడవీరమల్ల !

ఆయ్యపభూపాలునికుమారుఁ డగు తిప్పనృపతి
 కందనవోలు ఆనవనికోటలను ముట్టడించి గెలు
 పొందె నని కవి వర్ణించియున్నాఁడు. అలియరామ
 రాయలతాతయైన రామరాజు సాశ్వనరసింహ
 రాలసామంతుఁడుగ నండి యతని దండనాయ
 కుఁడై యాతని యాజ్ఞానుసారముగ కర్నూలు
 కోటను ముట్టడి వేసినట్లు చరిత్రవల్లఁ దెలియు

చున్నది.* పై విషయమే రామరాజీయవసుచరిత్ర
కావ్యములందును, ద్విపద, పద్యబాలభాగవతము
లందును వర్ణితము. రామరాజీయములో,

సీ. మదకరి కొకటి కిర్వదిగుఱ్ఱములు గుఱ్ఱ
మునకును విలుకాండ్లు ముగురు విచ్చు

కత్తులవా రీదెకాండ్ల వర్తిల్ల

నిట్టి యేనుగులను జుట్టి మూడు

వేలయేనూలు నుద్వృత్తితో నడకుంగః

గందనోల్లాభింపఁగాఁ దలంచి

మొన ద్రుంచి గట్టిగా ముట్టడి దిగిన నా

బిబ్బిని మిక్కిలి యబ్బణించి

గీ. ప్రకటనప్రాగములఁ గొని రామవిభుఁడు

కందనోల్లాసధానియుఁ గాఁగ వసుమ

తియును నేలి మహాహవదీక్షఁ బూనె

బలిమి కలిమి నాకావనీపకులఁ బెనుప.

వసుచరిత్రములో,

గీ. ఆకఁడు మతిమాతుఁ డలికాంతుఁ డరికృతాంతుఁ

డసుపమస్వాంతుఁ డాశ్రితవనవసాంతుఁ

దనకుతరకందనోలి మహాపురీని

కాంతుఁ డగురామమేదినికాంతుఁ డలరు.

ద్విపద బాలభాగవతములో,

రామనృపాలుండు రాజేంద్రుఁ డొదవె

.....

సెందు సెన్నఁగఁ జాల నిధికౌర్యమునఁ

గందనవోలి దుర్గంబులోనుండి

ఋక్కయరామభూభుజాఁ డెల్లనృపులు

సెక్కువ యిది యని యెన్నఁగఁజాలి

వీరులు డెబ్బది వేపురాశ్వికులు

చేరి కొల్వఁగవచ్చిన సనా సెదిరి

కలనంది పంచబరిగాళంబుసేసి

గలిచెఁ దచ్చరితంబుఁ గీర్తింపఁదరమె. !

పద్యబాలభాగవతములో,

కా. గంబుల్ డెబ్బదివేపురాశ్వికులు

వేడ్కన్ గొల్వఁగాఁ గిక్క పె

న్నంబుల్ గప్పఁగఁ గందనోలు కొను

వేడ్కన్ జొట్టుముట్టన్ సహ

బిబ్బి నుబ్బుణగించితోలే నరి

రాడ్చీముండు.....

.....బుక్క

భూవిభుని రామాధీశుఁ డాహా యనన్.*

లింగభూపాలునికుమారు లగు కొండనృప
తియు, అయ్యపనాయకుఁడును, తిమ్మరాజు అతని
కుమారుఁడు అలియరామరాయల కాలములో
సామంతదండనాయకులై మహమ్మదీయవైరినికా
యములఁజేండాడుచుండి రని తెలియుచున్నది.
కొండనృపతి మానవపురిచెంత నేదులఖానుని
జయించినట్లును, అయ్యపనాయకేంద్రుఁడు రామ
రాజదత్తకీరీటరమ్యభూషణుఁడైనట్లును కవి వర్ణిం

*రామరాజీయము పుట. 38, 39; పద్యము 209.

వసుచరిత్ర ఆశ్వాసము. 1. పద్యములు 29, 30.

ద్విపదబాలభాగవతము. ప్రథమస్కంధము. ప. 191-195.

శ్రీ నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారు పద్యబాలభాగ
వతమునుండి వ్రాసినపద్యములు భారతిపత్రిక. సంపుటము
6. సంచిక 6.

చినాడు. ఇట్లే ఆళియరామరాయలతండ్రియైన
తిమ్మరాజు మానవపురికడ నేదులఖానుని జయించి
నట్లును, ఆనవేదిదుర్గమును సాధించినట్లును ద్వీపద,
పద్య, బాలభాగవతములందును వర్ణింపబడెను.

ద్వీపదబాలభాగవతములో,

“రాజచంద్రుండు రామరాజు తిమ్మయ్య

.....

కడిమిపై మానువకడరణితోటి,

గడుపరి నేదులఖాను జయించె

విక్రమంబున నాదవేదిదుర్గంబు

విక్రంతు లెన్నంగ వేవేగ సాధించి”

పద్యబాలభాగవతములో

సీ. మానువకడ సవాబూనిపో రనుబరా

జయము నొందించెనే శౌర్యకాలి*

.....

*ద్వీపదబాలభాగవతము చెన్నపట్టణములో వేదము
అందుకం పెసినారు వారి విజ్ఞానగ్రంథమాలికలో ముద్రింపఁ

పై విషయమే ముక్కటిమ్మచార్యకృతపారిజా
తాపహరణమునందును జెప్పబడినది. కృష్ణదేవ
రాయలతండ్రియైన ఈశ్వరనరసింహరాయలు
మానవేంద్రు నోడించినవిషయము ఈ క్రిందిసీస
పద్యముపాదమున మనోహరముగా, కవి వర్ణించి
యున్నాడు.

“ పారశీకునకు దుష్పరమానవత్వంబుఁ

దొలగించె మానవదుర్గసీమ.”

కృతిభర్త - లింగభూపాలుడు

ఈలింగభూపతిని భాస్వద్భూజావీర్యనిర్దళితా
రాతునిగాఁ గవివర్ణించెను. ఇతఁడు సుల్తానిఅబ్దుల్
పాదుశాహానుజయించి యతనిని పెరుగొండ వఱ
కును దఱిమివేసె ననియు, డాబాలు పైబడి

బడినది కాని అసమగ్రము. ఇది పూర్తిగ ముద్రింపవలసిన
భారము భాషాధారకులగు శ్రీ వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారిపై
నున్నది. పద్యబాలభాగవతమునుండి కొన్నిపద్యములు శ్రీ వేం
కటరమణమ్యుగారు రచించిన బాలభాగవతపీఠికనుండి
గ్రహించబడినవి. (భారతీసంపుటము. 6. సంచిక. 6.)

డాగులుచేసె ననియు, దళవాయి వేంకటధరణ్ శుచే మెప్పులువడసె ననియుఁ దెలియుచున్నది. ఇతఁడు నరపతిసింహాసనస్థాపకుఁ డనియు, నరపతి దత్త నానారత్న భూషణితురంగశతాంగఘన భాగ్యుఁ డనియు వర్ణింపఁబడెను. పై నిజెప్పఁబడిన సుల్తాని, గోలకొండనవా బగు అబ్దుల్లా. ఇతఁడు గోలకొండను క్రీ. శ. 1612-1670 వఱకును బాలించెను. పై ని నుడువఁబడిన నరపతి పెను గొండ నేలిన పెదవేంకటపతిరాయలు క్రీ. శ. (1630-42). సుల్తాని అబ్దుల్ పాదుషాహ, దక్షిణ దేశముపై దండెత్తినచ్చి క్రీ. శ. 168-42 ప్రాంతముల ఇప్పటి నెల్లూరుజిల్లాను బూర్తిగజయించి తన మాండలికుల నియమించెను. ఈతఁడె పెను గొండ నేలుచుండిన పెదవేంకటపతిరాయలపై దండెత్తిరాఁగా రాయలసహాయార్థము లింగభూపాలుఁడు దండువెడలి, సుల్తానుని బలాయనము గావించి, రాయలను పెనుగొండలో స్థిరముగ నిలిపియుండవచ్చు నని యూహించుచున్నాను.

ఈయుద్ధములో లింగభూపాలుడు దళవాయి వేంకటధరణీశుచే మెచ్చులందె నని కవి వ్రాసినాడు. ఈవేంకటధరణీశుడు వెలుగోటి వెంకటపతినాయనింగారు గానోపు. నెల్లూరు ఉదయగిరి సీమల సీతాడు రెండవవెంకటపతిరాయలచే నమరముగ బడసెను.*

* Nellore District Gazette Vol. I. Page 63. లేదా వెంకటధరణీశుడె పెదవెంకటపతి రాయలు గావచ్చును.

ఈ పెదవెంకటపతిరాయలు, రెండవరాయలకు (1614-1630) సామంతుడుగ తిరుచునాపల్లిఖండము నేలుచుండెను. మొదటి వెంకటపతిరాయల మరణానంతరముసంభవించిన కుటుంబకలహ, రాజకీయవిప్లవములందు, రామరాయలకు వెంకటపతిరాయలు సహాయుడై, యాతనిరాజ్యమున స్థిరముగఁ బ్రతిష్ఠించియుండవచ్చును. ఆకాలముననే సుల్తానితో యుద్ధముపొసఁగియుండును. కాని యీయుద్ధము మూడవ క్రిరంగరాయలకాలమున సంభవించియుండుననియు, సుల్తాని, రాయల పెనుగొండను స్వాధీనపఱచు

క్రీ. శ. 1640 తర్వాత నీప్రాంతమంతయు
గోలకొండ నవాబు షశమయ్యను. (నెల్లూరు
జిల్లా) ఇప్పటి అనంతపురము, చెంగల్పట్టు, కడప,
తిన్నవిల్లి, మైసూరుప్రాంతములు వేంకటపతిరా
యలపరిపాలనక్రిందనే యుండెను.

లింగభూపతి “డాబాలుపై బడి డాగులుచేసె
నని” కవి వర్ణించెను. ఈడాబాలు అనునది పశ్చి
మతీరముననున్న డాబుల్ (Dabul) పట్టణ మేమో
యని సందేహము గలుగుచున్నది. ఆకాలమున
ఆపట్టణము పోర్చుగీసువారివశమున నుండెను. ఆ
పట్టణముపై దండువెడలుటకును, పోర్చుగీసువారి
కిని, విజయనగరసామ్రాజ్యాధీశులకును బోరాట
మేల సంభవించెనో తెలియదు. ఈవిషయము పరి
శీలింపదగినది.

కొనుటయందు సహాయుడై వచ్చియుండునని క్రీమేకట
రమణయ్యగారు తలంచుచున్నారు.

(Sources of Vijayanagar. Vol I. P. 369)

శాసనములందలి రావెళ్లవారిచరిత్ర

నెల్లూరిజిల్లా శాసనసంపుటములనుండి రావెల వంశీయులగు మఱికొందఱు కమ్మనాయకులచరిత్ర తెలియవచ్చుచున్నది. రాజరాజదేవుని పండ్రెండవ పరిపాలనసంవత్సరమునం దొక రావిళ్లనాయకుని ప్రస్తావన గలదు. ఇదియే రావిళ్లవారినిగూర్చి చెప్పెడి యత్యంతమైన ప్రాచీనశాసనమును, బ్రథమశాసనమునై యున్నది.*వీరిలోఁ గొందఱు నెల్లూరు జిల్లాలో నుదయగిరి, పాదిలి, కొచ్చెర్ల కోట సీమలఁ బాలించుచుండిన సామంతనాయకులు గలరు. వీరును వెల్లుట్లగోత్రులే. పాదిలి సీమను బరిపాలించిన రావెల తిప్పనాయకుఁడును, ఉదయగిరిసీమను బాలించిన రావెల కోనేటి చిన తిమ్మానాయకుఁడును ముఖ్యులు. సాగంధిక ప్రస వాహరణములోని రావెలవంశీయులకునూ, పై శాసనములందలి రావెలవారికిని బరస్పరసంబంధము వీరివంశావళినిబట్టి నిర్ణయించుట దుర్లభము.

* B. V. Nellore Inscriptions, S (6)

ముగా నున్నది. భావిపరిశోధనమునఁగాని బయలుపడదు.*

కర్నూలు జిల్లాలో శ్రీగిరిమండలమేలిన మఱియొక రావెళవంశీయులు గలరు. వీనివంశ మీదిగువ నీయఁబడినది.

మల్లభూపతి

|

వీరపనాయకుఁడు

|

మల్లభూపతి

ఈకడపటి మల్లభూపతి కర్నూలుజిల్లా వెంకటాద్రిపాలెమునందు క్రీ. శ॥ 1612 లో వ్రాయించిన శాసనమున బట్టి, యితఁడు శ్రీశైలప్రాంతమును బరిపాలించుచుండె నని తెలియుచున్నది. ఈశాసనములో నితఁడు తనపూర్వులు మన్నెరికముగా సంపాదించిన కొచ్చెర్లకోటపీఠములోని సిం

* నెల్లూరిజిల్లా శాసనసంపుటములలో నీక్రిందిశాసనములఁ బరిశీలించ నగును. D. 35; G. 52; G. 84; N. 33; N. 124; G. 112; P. 19.

గారికొండ, బట్టెపాడు అను రెండు ప్రాంతములును, వెంకటాద్రి పాలెములోని (ఇప్పటి మార్కాపుర ముతాలూకా) చెన్న రాయస్వామివారి యుత్సవ ముల నిమిత్తము దానముచేసె నని తెలుపఁబడి నది.* సౌగంధిక ప్రసవాపహరణములోని మల్ల భూపాలునివంశమునకును, ఈమల్లనాయకునివంశ మునకును సంబంధ మున్నట్లు గనఁబడదు.

చెన్న భట్టరు - దేశికశిఖామణి

ఈకవి రంగనాయకపాదరాజీవయుగ్మసేవకుఁ డగు శ్రీచెన్నభట్టరాచార్య గురువరేణ్యం బొక నిని స్తుతించెను. ఈ చెన్నభట్టరాచార్యుఁడు లింగమగుంట తిమ్మకవియు, నతనిసమకాలికుఁ డగు తెనాలిరామకృష్ణుఁడును వారివారిగురువుగావర్ణించిన చిక్కభట్టరాచార్యుడేమోయని తలఁచెదను.

గ. గురురాయపట్టభద్రుని

సకహరు శ్రీరంగనాయకాంశభవుక్ భ

*Para 55 of to Epigraphical report 1923. 1924. Vide No. 423 of 1923.

ట్టరుచిక్కాచార్యులు మ

ద్దురుఁ దలంచుచు నడుగులకు నతుల్లాపింతున్.

లిప్తుకవి—చతుర్వాటికామాహాత్మ్యము

క. వాక్యాంతాశ్రయభట్టరు

చిక్కాచార్యులు మాహాత్మ్య శ్రీగురుమూర్తిక

నిక్కపుభక్తి భజించెద

నిక్కావ్యకళాకలాప మీడేఱుటకున్.

రామకృష్ణకవి—పాండురంగమాహాత్మ్యము.

పాండురంగమాహాత్మ్యముక్తి శ్లో 1565 ప్రాంత
మున రచింపఁబడెనని శ్రీరామకృష్ణకవిగారు నిర్ణ
యించినారు. క్రీ. శ్లో 1584 సంవత్సరమున రచింపఁ
బడిన కామందకకృతిలో దత్తుకర్తలగు వేం
కటరామకృష్ణకవులు పై చిక్కాచార్యుని గృతీకతి
సంబోధనమునఁ జేర్కొనిరి.

క. శ్రీచంచభట్టరు, చి

క్కాచార్య-వర్యశిష్యయతులితశౌర్య

ప్రాచుర్యవీర్య, గుణర

త్నాచలజయలలితదైర్య నయతత్త్వనిధి.

గోపాలకవియు దేశికచక్రవర్తి యగు గురువు
నీక్కింది విధముగ స్తుతించెను.

“చిరతరక్తి దేశికచక్రవర్తి
 రంగనాయకపాదరాజీవయగ్ధ
 సంగతపటుహృదంచితచంచరీక
 భట్టరు శ్రీచన్నభట్టరాచార్యు”

ఈ దేశికచక్రవర్తి పదునాఱవ శతాబ్దాంతము
 వఱకు నివసించి యుండవచ్చును. రత్నాకరము
 గోపాలకవియుబదునాఱవశతాబ్దాంత్యముననుండి
 (1575) పదునేడవశతాబ్దమధ్యమువఱకు (1650)
 నివసించియుండెను గనుక, పైచిక్కభట్టరునకు
 శిష్యుడై యుండనోపు. ఇది యూహ. భావిపరిశో
 ధనలవల్లగాని తెలియదు. కడపటి యూర్వీటి
 యూర్విపతులు వారిసామంతులు వైష్ణవగురువ
 రేణ్యుల బోషింపుచుండిరి. ఇట్టి దేశికశిఖామణుల
 మతాభినివేశమే, ఉద్భటారాధ్యచరిత్రకారుఁ
 డగు రామలింగకవిని, రామకృష్ణకవిగాను, పాండు
 రంగమాహాత్మ్యకృతికర్తనుగా నొనరించుట సంభ
 వించినది. ఆకాలములో నీవైష్ణవదేశికశిఖామ
 ణుల ప్రతిభయుఁ బలుకుఁబడియు ప్రబలముగా
 నుండెను.

రావిళ్ల వారిచింతవృక్షము

మల్లభూపతి

లిష్టుభూపాలుడు = పెద్దమాంబ

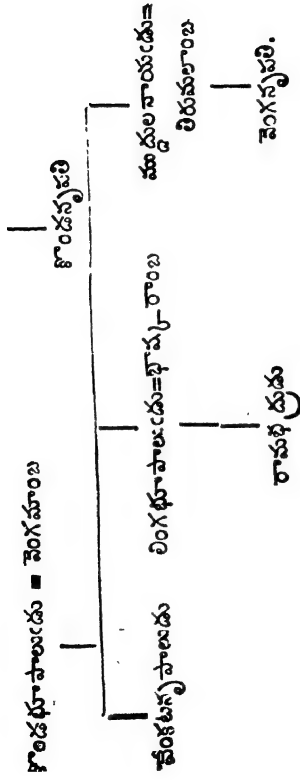
అయ్యప్పసాయుడు = లక్కమాంబ

పెంకటాద్రి

లిష్టుభూరమణుడు = పెంగమాంబ

లింగస్వపతి = సిద్ధాంబిక

అయ్యప్పసాయకుడు

కథ - శైలి.

సౌగంధిక ప్రసవవాహరణమును గూర్చిన విషయము మహాభారతములోని అరణ్యపర్వమునందు గలదు. (ఆంధ్ర మహాభారతమున, అరణ్యపర్వము, తృతీయచతుర్థాశ్వాసములు) మూలములోని కథను బెంచి, కవి మూఁడాశ్వాసములలో నీయితి వృత్తమును రచించెను. హనుమద్ధర్మమును, యక్షరాసులతోడి యుద్ధమును మణిమద్వధయు మొదలైన వృత్తాంతములు నందును నిందును గలవు. భారతములోని కథచొప్పున ధనంజయుఁ డీసమయమున నమరావతియందుండెను. ఈకథలో నర్జునుఁడు దేవలోకమునుండి వచ్చుటయు, యక్ష నాథునితో యుద్ధ మొనర్చుటయు, గౌరవులు పొండవులకుఁ దోడ్పడుటయు, నారదాగమనము, హరిహరాదుల పోరాటము, చతురాస్యుఁడు సత్యలోకమునుండివచ్చి శివకేశవుల శాంతంబు నొందించి, హతులైనవారిని బ్రదికించి, యుద్ధము విడిచివచ్చుటయు మొదలుగూ మూతన విష

యములను గవి కల్పించి, మనోహరముగ వర్ణించి నాడు. కవి రసజ్ఞుడు. కవిత నిర్దుష్టము. ఈ కావ్యము కవితాకల్పనమున గోపప్రధాని ప్రణీత ద్విపద కృష్ణార్జున సంవాదమునకన్న మిన్నయైనది. కావ్యశైలిని దోనేరు కోనేరు కవికృత బాలభాగవతమున కించుకేనియుఁ దీసిపోవదు. లింగభూషాలుని కీర్తికాంతావర్ణనము (పుట 43) సూర్యాస్తమయవర్ణనము (పుట 141) రసవత్తరములు.

ద్విపద సౌగంధిక ప్రసవాపహరణకావ్యమును గోపాలకవివంశమువాడైన గత్నాకిరము అప్పప్పకవి పద్యకావ్యముగ రచించెను. కాని కవిత్యము వేలవముగా నున్నది. ఈ గ్రంథము చెన్నపట్టణములోని వెస్టువార్డు కంపెనీవారిచే క్రీ. శ. 1937 సంవత్సరములో ప్రచురింపబడినది. పీఠికలోని నీసపద్యభాగము నిందిచ్చుచున్నాను.

సీ. రత్నాకరాన్వయరాజశేఖరుడైన

శుకంక రసనానదతుడు

గోపాలరాజుచే రూపింపఁబడినట్టి

దివ్యసౌగంధికద్వీపదకావ్య

మప్పప్పపద్యకావ్యంబుగా రచియింపఁ

దలఁచి భూసురులకు దండమొసఁగి

... ..

కృతజ్ఞత.

రత్నాకరగోపాలకవినిగూర్చి మొట్టమొదట శ్రీనిడుదవోలు వేంకటరావుగారు విజయనగర కళాశాలవారిమాసపత్రిక (1929) సంపుటము 7. 2-వ సంచికలో నొకవ్యాసము వ్రాసిరి. తర్వాత తద్గ్రంథములోని చారిత్రకవిషయముల 1937 సంవత్సరములో సాంధ్రపరిషత్పత్రికయందు బ్రకటింపఁచిరి. వానివల్ల భాషోద్ధారకులగు శ్రీవేంకటేశ్వర శాస్త్రిగారు నాకోర్కెపై గ్రంథమును బ్రకటింతుమని 1939 సంవత్సరము జనవరినెలలో నాకొకలేఖ వ్రాసియుండిరి. ఇంతలో యుద్ధమారంభమగుటయు, కాకితములకు గల వేర్పడుటయు, సంభవించెను. శ్రీవేంకటరావుగారు ఉద్యోగదేశ

మునఁ జెన్న పట్టణమునఁబుటయు, గ్రంథప్రకటన
 మున కుద్యుక్తులైన శ్రీ శాస్త్రిగారికి గ్రంథముద్ర
 ణముగూర్చి ప్రోద్బలముగలిగించుటయు సంభవిం
 చినది. వెంటనే గ్రంథముముద్రణముప్రారంభించి,
 వారు నాకెరుకపఱచిరి. భాషోద్ధారకనామమును
 వారి కన్వర్థనామ మగుట కట్టికార్యములే గదా
 కారణములు! ఈపీఠికవ్రాయుటకు నాకు సాయ
 మొనర్చినవారు శ్రీ వేంకటరావుగారును, శ్రీసోమ
 శేఖరశర్మగారును; శ్రీ నేలటూరి వేంకటరమణ
 య్యగారి వ్యాసములును నా కుపయోగపడినవి.
 కమ్మచరిత్రకారులగు శ్రీకౌత్తభావయ్యచౌదరి
 గారు వారు రచించినచరిత్రలో నామొదటివ్యా
 సములోని విషయములు గ్రహించి, యావిష
 యము గ్రంథములలో నుల్లేఖించిరి. ఈపీఠికరచన
 యెడల వారిగ్రంథమును బరిశీలించితిని. పైవారి
 యందఱకు నానమోవాకములు. పరిషత్తుస్థక
 భాండాగారములోని తాళపత్రప్రతులనాకొసఁగి,
 అడిగినతత్క్షణము నాకుకావలసినవిషయసాదుగ్రి

కార్యాంతరవ్యగ్రుడయ్యును బంపించుచుండిన,
పరిషత్కార్యదర్శియు, నామిత్రుడు నగు రాఘవా
చారి (ఎం. ఏ , బి. యల్.) గారికి నమస్కారములు.

లేఖకదోషములు, ముద్రణస్థలిత్యములు సవ
రించుటకు అవకాశము నాకు లభించలేదు. ఈ
ప్రమాదము మానవప్రకృతి పాతకులు మన్నిం
తురుగాక! దోషములు రెండవముద్రణకాలమున
సంస్కరించెదము.

5-2-1949.

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు.

విషయ సూచిక

విషయము.	పుట.
ప్రీతిక	1
కృతిపతివర్ణనము	10
కృతిపతిపంచానువర్ణనము	19
కమలము	20
మల్లభూరమణుడు	21
తిప్పభూపతి	22
తిప్పభూపతిభార్య పెద్దమాంబ	23
అయ్యప్పనాయనిభార్య లక్కమాంబ కుమారుడు	
తిప్పభూపతి	24
తిప్పభూపతిభార్య వెంగమాంబ : కుమారుడు లింగ	
భూపాలుడు	26
లింగభూపాలునిభార్య సిద్ధమాంబ, కుమారులు	
కొండభూపతి అయ్యప్పనాయుడు	27
కొండభూపాలునిసంతానము	28
వెంకభూపతి	28

విషయము.	పుట.
లింగభూపతి ...	29
ముద్దులనాయుడు ...	29
కొండభూపాలునిసోదరుడు ఆయ్యపనాయకుని	
ప్రభావము ...	30
అశనికుటుంబము ...	30
కొండభూపాలునిపరాక్రమము ...	32
కొండభూపాలునిసంతానము ...	34
లింగభూపతి : కృతిభర్త ...	35
లింగభూపతిభార్య భాస్కరాంబ ...	36
లింగభూపతికుమారుడు రామభద్రుడు ...	37
లింగభూపతిపరాక్రమము ...	37
ముద్దులనాయనిభార్య తిరుమలాంబ : కుమారుడు	
వెంగభూపతి ...	41
భాస్కరాంబవర్ణనము ...	42
లింగభూపాలునికి కీర్తి కాంతావర్ణనము ...	43

ప్రథమాశ్వాసము

కథాప్రారంభము ...	49
బదరికావన వర్ణనము ...	50

విషయము.	పుట.
పాండవులు బదరికావనమున నివసించుట ...	54
వసంతకాలవర్జనము ...	54
భీముడు కందమూలములఁ దేఱునుట ...	57
ద్రౌపది భీమునితోఁగూడ వనవిహారమునేయఁగోరుట	58
ధర్మరాజు వల దనుట ...	59
ద్రౌపది నిష్ఠురోక్తులాడుట ...	60
భీముడు ద్రౌపది నంపు మనుట ...	63
ధర్మరాజు సంశయించుట ...	64
భీమునిసమాధానము ...	65
నకులుడు ద్రౌపదిని పంపు మనుట ...	66
సహదేవుడు ద్రౌపది నంపు మనుట ...	81
ధర్మజునిసంశయము ...	83
ధర్మరాజు ధౌమ్యచార్యు నడుగుట ...	84
ధౌమ్యుడు ద్రౌపది నంపు వనుట ...	84
ధర్మరాజొడంబడుట ...	85
భీముడు ద్రౌపదితో వనమున కరుగుట ...	86
ధర్మరాజువిచారము : నకులుని భీముని వెంటఁ బొమ్మనుట	87
నకులుని, పత్నుల తరము ...	89

విషయము.	పుట.
ద్రౌపదీదేవివనవిహారము	90
గంధమాదన పర్వతవర్ణనము	104
సూర్యాస్తమయ సమయము	111
భీముడు ద్రౌపదితో ధర్మజాకడకు బోద మని చెప్పట	112
ద్రౌపది ఆంధుల కిష్టపడుట	114
సౌగంధికము వచ్చి వారలకడఁ బడుట	114
ద్రౌపది సౌగంధికములగొన్నింటిఁ దెచ్చుని భీమునడుగుట	115
ద్రౌపదీ భీముల సంవాదము	116
నారదాగమనము	121
నారదభీములసంభాషణము	122
నారదుడు ఘటోత్కచుని నందునిచి కవలఁ	
ములఁ దెచ్చుటకుఁ బొమ్మనుట	124
నారదుడు భీమునితో నతనికా కార్యమునం	
దొక మహాత్ముడు సాయపడు నని తెల్పుట	124
ఘటోత్కచుడు భీమునికడకు వచ్చుట.	125
ద్రౌపదియొద్ద భీముడు ఘటోత్కచు నునిచి	
సౌగంధికముల కరుగుట	128
నారదీ గుఱివము	130

విషయము.	పుట.
ఘటోత్కచుని సాంత్యనము ...	139
సూర్యాస్తమయవర్ణనము ...	141
చంద్రోదయవర్ణనము ...	144
మలయమారుతవర్ణనము ...	147
కళానదీవర్ణనము ...	148
భీముని ప్రమాణము; ఆతఁడు శంఖమును బూరించుట	151
ఆంజనేయుఁడా శంఖారాపమును విని లేచుట	152
భీముఁడు హనుమంతునిఁ జూచుట ...	154
భీమహనుమంతుల సంవాదము ...	154
ఆంజనేయుఁడు నిజరూపమును దాల్చుట ...	181

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

భీముఁడు హనుమంతుని విశ్వరూపమును జూడఁగోనుట	187
హనుమంతుఁడు చెప్పిన యగధర్తములు ...	190
హనుమంతుఁడు విశ్వరూపమును చూపుట ...	192
హనుమంతుఁడు సౌగంధికములున్న నెలపు చెట్టుట	195
భీముఁడు సౌగంధిక జలజాకరము సమీపించుట	201
భీమ, యక్షరాక్షస సంవాదము ...	201
భీముఁడు యక్షరాక్షసవీరులతోఁ బోరుట ...	205

విషయము.	పుట.
హతశేషులు కుబేరునికి భీమునివృత్తాంతమును చెలుపుట	213
నలకూబరుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట ...	215
తూర్పు తెల్లవాలుట ...	218
సూర్యోదయము ...	219
ఘటోత్క-చుఁడు ద్రౌపదిహీతుడై ధర్మరాజు కడ కేఁగుట ...	221
ధర్మజుఁడు భీమసేనుఁడేడ యని యడుగుట...	221
ద్రౌపది భీమునివృత్తాంతము ధర్మజుతోఁజెప్పుట	222
ధర్మతనయ ఘటోత్క-చుల సంభ-వణలు ...	223
నారదాగమనము ...	225
నారదుఁడు ధర్మజునకు భీమనలకూబర యుద్ధము సంగతిని తెల్పి సహాయముసేయఁ బొమ్మనిచెప్పుట	226
ఘటోత్క-చుఁడు తండ్రిసహాయార్థ మరుగుట	228
నారదుఁడు కరిపురమునకుఁ బోవుట ...	229
నారదుఁడు భీమునివృత్తాంతము, ధర్మరాజుదులు సాయమువెడలుటయు, నాదిగాఁ గలసంగతు లు చెల్పుట ...	229
దుర్యోధనాదుల'దుర్మంత్రము ...	231
దుర్యోధనుఁడు పైన్యములతో బదరికావనమున కరుగుట ...	235

విషయము.

పుట.

పాండవులందు లేకుండుట	...	235
భీష్ముండు దుర్యోధనునకు హితము చెప్పుట...		237
కర్ణ గాంగేయ సంవాదము	...	238
కురురాజగురుసూనుల సంభాషణము	...	240
కర్ణ గురుసూను సంవాదము	...	241
ద్రోణుండు, దుర్యోధనుండు వారినిద్దరి నివారించుట		242
ద్రోణుండు దుర్యోధనునితోఁ బ్రసంగించుట, అతడు చెప్పిన హితము	...	242
కర్ణుండు, ద్రోణుని దూషించుట	...	244
కర్ణ, కృపాచార్య సంవాదము	...	246
కర్ణుండు, కృపునిపై కురుకుట	...	247
అశ్వత్థామ, కర్ణుని శిరముమోదట	...	248
కర్ణ; అశ్వత్థామల యుద్ధము	...	248
దుర్యోధనుండు వారిని నివారించుట	...	249
ఘటోత్కచుండు ధర్మజునితోఁ గౌరవులరాక నెఱింగించుట	...	250
ధర్మజుని భయసంతాపము	...	252
ఘటోత్కచుండు ధర్మరాజునకు దైర్యము చెప్పుట		253

విషయము.	పుట.
కురు, పాండవుల యుద్ధము ...	256
దుర్యోధనుడు, ఘటోత్కచునితో సంధియొనర్చి పాండవులకు సహాయుడైపోవుట ...	269
నలకూబరుడు యుద్ధమునకు సన్నద్ధుడగుట	272
ధర్మరాజు భీమునొద్దకు వచ్చుట ...	273
అమరావతిలో అర్జునునకు నారదుడు, భీమునకును కుబేరునకును యుద్ధము సంభవించిన సంగ తిని తెల్పుట ...	274
అర్జునుడు ధర్మరాజాదులకడ కే తెంచుట ...	275
చాంగళుడొనర్చిన యుద్ధము ...	290
నలకూబరునియుద్ధము ...	294
ఘటోత్కచుడు గూలుట ...	296
భీమునియుద్ధము ...	297
నలకూబర, భీమసేనుల సంవాదము ...	303
భీముడు మూర్ఖిల్లుట ...	309
అర్జునునియుద్ధము ...	310
ద్రౌపదికోకము ...	312
ద్రౌపదిని అర్జునుడు ఊరార్చుట ...	314

విషయము.		పుట.
నలకూబరాద్వసులసమరము	...	314
కుబేరుఁడు యక్షవీరులఁ బొగడుట	...	330

తృ తీ యా శ్వా స ము

ధర్మరాజు సంధిసేయఁ బూనుట	...	337
గాండీవి దాని కొడఁబడకుండుట	...	338
కుబేరుఁడు పాండవులతో యుద్ధమున కిష్టపడకుండుట		339
మణిమంతుఁ డొప్పుకుండుట	...	340
ఉభయపక్షములకును సంకులసమర మగుట	...	341
కుబేరాద్వసులసంవాదము	...	345
కుబేరాద్వసులయుద్ధము	...	349
ఉభయపక్షముల పోరాడుట	...	350
కర్ణుని బలపరాక్రమములు	...	358
కర్ణమణి గ్రీవులయుద్ధము	...	360
కర్ణపలాయనము	...	363
అశ్వత్థామ కర్ణునికి సాయపడుట	...	364
కుబేరాద్వసుల యుద్ధము, అర్జునుని మూర్ఛ...		367
ఘటోత్కచునియుద్ధము, అతఁడు మూర్ఛిల్లుట		368

విషయము.

పుట.

హనుమంతుఁడు కుబేరునితో యుద్ధము సేయుట	
ఉభయపక్షములవారికిని జరిగిన చిత్రయుద్ధము	370
నారదుఁడు ద్వారకాపురమునకు వచ్చుట...	375
కృష్ణదర్శనము	377
నారదకృష్ణ సంవాదము	377
కృష్ణుఁడు పాండవులకు సహాయము సేయఁబూనుట	379
నారదుఁడు కైలాసమున కరుగుట	380
శివుని సందర్శనము	382
నారద శివుల సంభాషణలు	383
శివుఁడు కుబేరునికు సాయపడ సిద్ధమగుట	384
పరమేశ్వరుఁడు కుబేరుని దగ్గఱకు వచ్చుట...	386
ధర్మరాజు చింతించుట	387
భీష్ముఁడు ధైర్యము నెప్పుట	388
గాంగేయ కర్ణ సంవాదము	390
ఘటోత్కచ కర్ణ సంవాదము	392
కురసదీకనయుఁడు వారిని వారించుట	393
హరి పాండవులకు సహాయము వచ్చుట	395
కర్ణ కృష్ణ సంవాదము	399

విషయము.	పుట.
అర్జునుడు కర్ణుని దూషించుట ...	401
కృష్ణుడు కర్ణుని బొగడుట ...	402
కర్ణుడు భీష్మ ద్రోణాదుల దూషించుట ...	403
భీష్ముని వచనము ...	405
కృష్ణుడు యుద్ధమునకు సన్నద్ధుడగుట ...	407
శంకరకు బేర సంభాషణము ...	408
ఘటోత్కచుడు శివునితో యుద్ధంబు సేయుట	423
అభిమన్యుడు యుద్ధమునందు మూర్ఛిల్లుట...	424
ఘటోత్కచుడు మూర్ఛిల్లుట ...	430
కృష్ణుడొనర్చిన యుద్ధము ...	431
హరి హర సంవాదము ...	435
హరిహరుల సమరము ...	437
బ్రహ్మదేవుడు హరిహరుల కడ కేటెంచుట, వారల స్తుతించుట ...	439
యుద్ధముమానుట ...	442
హరిహరులు ధర్మ యక్ష నాథులకు సఖ్యమును జేయించుట ...	443
ధర్మజువరము ...	445

విషయము.	పుట.
యుద్ధమునఁజచ్చినవారు మఱిల బ్రదుకుట...	447
శివుఁడు కుఁడేదనితో సౌగంధికములను బాండ	
పుల కి మృగి చెప్పట	448
కుఁడేరుఁడు సౌగంధికములఁ దెచ్చియిచ్చుట...	449
హరిహరుల సంతోషము	450
బ్రహ్మ సత్యలోకమునకుఁ బోవుట	451
కుఁడేరుఁ డలకాపురమునకుఁ బోవుట	451
శివుఁడు కైలాసమునకుఁ బోవుట	452
దుర్యోధనుఁడు కరిపురంబునకుఁ బోవుట	452
కృష్ణుఁడు ద్వారక కేఁగుట	452
ఘటోత్కచుఁడు వెడలుట	453
తర్వాతి భారతకథ	453

శ్రీ రస్తు.

సౌగంధిక ప్రసవాపహరణము

పీ ఠి క

శ్రీరామచంద్రఁ డాశ్రితవత్సలుండు
తారక బ్రహ్మవతారుఁ డచ్యుతుఁడు
సుమతీ రాసనుగన్న సుందరాంగుండు
నముచిసూదనముఖ్య నానాదిగీశ
రాజకాంతివిలాసరాజితపాద

౧

రాజీవుఁ డంభోజరాజవంశజుఁడు
నీలాతసీసూన నీరదశక్ర
నీలవర్ణుఁడు దయానిర్మలాత్మకుఁడు
జానకీచిత్తాంబుజాతమిత్రుండు
భూనుతమాణిక్యభూషణాన్నితఁడు

10

పరిపంధి దైతేయబలభేదనుండు
 హరివర్ణతుండ శరణార్తరక్షకుండ
 దశరథధారుణీతలనాథగర్భ
 విశదాబ్ధిచంద్రుండ విశ్వంభరుండు
 విలసితసామ్రాజ్యవిభవసంపదలు

15

నలఘుసద్వస్తువాహననికాయములు
 నతులితోదగ్రజయప్రతాపములును
 వితతసౌఖ్యంబులు వేడ్కతో నొసఁగి
 రావిల్లలింగ భూరమణశేఖరుని
 భూవరసుతునిగాఁ బోషించుఁగాత.

20

తలఁబ్రాలవేళ నెంతయు సిగ్గుదోషఁ
 దలవంప గళరత్నతారహారాగ్ర¹
 మానితమాణిక్యమధ్యభాగమున
 నానామరస్తుత్య నవ్యచారిత్రు
 మకరకేతనోటి మహితలావణ్య
 సకలలోకాధారు జగదేకవీరు

25

భూమండలాధ్యక్షుఁ బుండరీకాక్షు
రాముని సుగుణాభిరాముని మదిని
భావించి చూచి సంభ్రమమునఁ బొదలు
పావనగుణధామ భామాలలామ

30

నీతామహాదేవి చెలువంపునీవి
భ్యాతిగా సకలసౌఖ్యములు సంపదలు
రాజిల్లు సిరు లిచ్చి రావిల్ల లింగ
భూజాని ననయంబు బోషించుఁగాత.

చక్కెఱకవణంబు చవిగొని మెక్కు
జక్కి నెక్కినజోదు సమయించు వేల్పు
వలిగట్టుపట్టికి వలపులు గులుక

35

నెలమి దేహం బర్థ మిచ్చినదాత
పాపబువ్వకు బుట్టు బలియు సోదరుని
చేపట్టి కోర్కె లిచ్చినదయాజలధి

40

సొలపుచీకటగుంపు సొంపులబెంపు
చలివేడి వెలుగుల జరుగుచక్రములు
దుక్కి కైదువబూను దొరబిడ్డతమ్ముఁ
డక్కననేర్చిన యబల పెద్దన్నఁ

జేలఁగుచు రాజుగాఁ జేసిన యతని 45

కలకంఠకంఠినిఁ గన్నరథంబు

సిరియింటఁ బుట్టిన చిన్నబాలకుని

శౌరకు వెన్నుని ముద్దుకొడుకు పెక్కెంబు

దురసురూపము దాల్చి తొలివేల్పు దునిమి

యురవుగా గొనివచ్చు నుత్తమాశ్వములు 50

నలరు లోకములు చరాచరంబులును

మెలఁకువతోడ నిర్మించుసారథియు

నుడుటు జేజేలకు నునికీయె వెలయు

పదియాఱువన్నెలబంగారువిల్లు

తొగవైరినందను ద్రుంచువా మున్ను 55

తగగన్నమిన్న మేతలుగొన్ననారి

యొచ్చోటఁ దలఁచిన నెందుఁ జూచినను

నచ్చట వెలుగొందునట్టిసాయకము

గలిగి చెన్నొందినగంగాధరుండు

విలసిత బహుభాగ్యవితతు లొసంగి 60

గాయగోవాళుని కలితకేశాది

రాయని నల తతిరాజసన్నిభుని

శ్రీలచే జగతి రాజులు లింగధరణి
పాలుని దుర్గాధిపతిఁ జేయుఁగాత.

ప్రాణనాథుని జటాబంధంబు మాన్చి

65

మానిత సవరత్నమకుటంబు దాల్చి

వేరైన పులుకలపేరులు దిగిచి

భూరి మౌక్తికహారములు పొసంగించి

కన్నుల వినుసొమ్ము కడలకు వైచి

సన్నత దివ్యభూషణము లమర్చి

70

పూవిల్లుభస్మంబు పూత బోదుడిచి

తావులు గులుకుగంధంబు మై నలది

గజచర్మపటము చక్కగఁ దొలంగించి

రజితాంబరంబు తీరంబుగాఁ గప్పి

గ్రక్కున పులితోలు కాశ సల్లించి

75

తక్కక కెంబట్టుదట్టి పొంకించి¹

బోగివేషము బాపి సొగసైనపుట్టు

భోగిరూపంబు సొంపుగఁ బొసంగించి

1 తక్కక కెంబట్టు దట్టి పొందించి (చ)

హరుమేన నలకొన్న యచలేంద్రకన్య
గరిమెతో బసువశంకరబిరుదాంకు 80

గురుతరవెల్లుట్లగోత్రపావనుని
గండరగండని ఘనశౌర్యధనుని
గొరడథాత్రినాథు కూర్చినందనుని
ఘనుని రావిల్ల లింగమహీతలేంద్రుఁ
గనికరం బొదవ వేట్కులఁ బ్రోచుఁగాత. 85

కళలు గుల్కెడు తమ్మిగడ్డియమీఁదఁ
బలుకు తొయ్యలిఁ గూడి పరమహర్షమునఁ
గొలువుండ బ్రహ్మాండకోట్ల నిర్మించి
యలరుచు నున్నయాయండంబులందు
స్థావరతిర్యక్ప్రచారజంతువుల 90

దేవదైత్యగ్రహదిక్పాలవర్య
తారకాద్రిపయోనిధానకాంతార
భూరిచతుర్దశ భువనభూతముల
నొనరఁ గల్పించి యాయుఁకిప్రమాణములు
ననువొంద లిఖించి యాహారవిధులు 95
నద్భుతకీడావిహారసంగమము

లుద్భవప్రాభవోద్యోగములు పెక్కు
మరియాదలును ధర్మమర్తకర్తములు
శౌర్యదైర్యోదారచాతుర్యమహిమ
లలరుచు రచియించి యబ్జజాండముల 100
వెలుపల లోపల వెలయుచు సంచ

రింపుచు మెలఁగు విరించి నెయ్యమున
సంపూర్ణకరుణారసంబు లుప్పతిల
నాయురారోగ్యంబు లతులితమతియు
శ్రీయు నుపాయంబు జెలువొంద నొసఁగి 105

రావిల్లకొండ భూరమణుని లింగ
భూవల్లభుని దయఁ బోషించుఁగాత.
సకలవిద్యలకెల్ల సాక్షి దా నగుచు,
సకలంకమహిమ రాయంచపై నెక్కి,
మతిలేనివారికి మతులు గల్పించి, 110

కృతిలేనివారికిఁ గృతులు గల్పించి,
యిలమతికృతులచే నెల్లభాగ్యములు,
కలితసత్కీర్తులు గలుగంగఁజేసి,
వరుజిహ్వా నటియించు వాణి మృగాక్షి

- యిరువంద నాదిగ ర్భేశ్వరభవ్య 115
 బిరుదాంకునకు లింగపృథివీశ్వరునకు
 సరసచమత్కారచాతుర్యనీతి
 విమలతత్త్వజ్ఞానవిభవంబు లొసఁగి
 కొమరొందు కృతినాయకునిఁ జేయుఁగాత.
 అని పయోరుహకైరవాప్తలోచనుని 120
 వనజాసనాది గీర్వాణమాణిక్య
 మకుటకొటి ప్రభామండితమృదుల
 వికసితపాదారవిందు ముకుందు
 వర్ణించి నేవించి వరహిమశైల
 వర్ణుని గజరాజవదనుని నేక 125
 దంతుని శంభునందనుని గీర్తించి
 సంతతకరుణారసస్వచ్ఛహృదయ
 సకలవేదపురాణశాస్త్రాధికారు
 వికటమహోద్దండవేదండసింహు
 నరుదైన బ్రహ్మరథారోహణాధ్యు 130
 చిరతరకీర్తి దేశికచక్రవర్తి

సంగతపటుహృదంచితచంచరీక
 భట్టరుశ్రీచన్నభట్టరాచార్యు¹
 పట్టభద్రులపాదపద్మములు దలచి 135
 వరయశోధనులు గీర్వాణాంధ్రకవులు
 నిరతంబు గుణులించి నేడ్పు వహించి
 చాటు వాక్ప్రధలక్షణలక్ష్యశబ్ద
 నాటకాలంకార నవ్యప్రబంధ
 సారార్థసంగ్రహ సర్వజ్ఞమూర్తి 140
 కారుణ్యసుకవి ముంగరకాససుకవి²
 చంద్రు చారిత్రము ల్జననాథ సభల
 సాంద్రమతిస్ఫూర్తి సన్నుతిజేసి
 బహువిధాలంకారపదగుంభనములు
 మహితశయ్యాపాకమార్గవైఖరుల 145
 నవరసనాయకనాయకీభావ
 వివిధలక్షణముల విలసిల్లు నొక్క

1 సంగరహృదయాబ్జ సచ్చంపరీక భట్టరు శ్రీచెన్న
 భట్టరాచార్యు (క) 2 కారుణ్యసుకవి ముంగరకాససుకవి(క)

రమణీయ కావ్యము రచియింపఁ దలచి
విమలచిత్రమున భావించుచుండఁగను

— కృతిపతివర్ణనము —

తనకీర్తినకలబాంధవమిత్రసుకవి 150

జనచకోరములకు నంద్రికగాఁగ

తనప్రతాపస్థాి దర్శితారాతి

వనసంతతికి దవవహ్నియుఁ గాఁగ

తనదయ శరణాగతవిరోధితతికి

ఘనతరం బగువజ్రకవచంబు గాఁగ 155

తననిశితకరాసిధారవిరోధి

మనుజేంద్ర దేవతామత్తకాసినులఁ

దొలఁగక బొందించు దూతకగాఁగ

కలిత శృంగారవైఖరులఁ జెన్నొందు

తన మహాన్నతనవ్యథామంబు భాగ్య 160

వనజమందిరకు నివాసంబు గాఁగ

జననాథు లెన్న విశ్వంభరవెలసె

ఘనుఁడు రావిల్ల లింగమహీశ్వరుండు

రసికాగ్రగణ్యుండు రావిల్లలింగ

- వసుధాధిపతి సాంద్రవైభవభాగ్య 165
 వినుతసంపదలచే వెలయుచునుండి
 యనువొంద నొక్కనా డరుణోదయమున
 మెలకువచే నిద్ర మేల్కొంచి లేచి
 వలనొప్పు దంతభావనము గావించి
 మున్నుగా పన్నీట ముఖమజ్జనంబు 170
 జెన్నొంద నాది లక్ష్మీనాథుఁ దలచి
 భాగవతోత్తము ల్బహుతాళగతుల
 భోగీశశయనుని పుణ్యకీర్తనలు
 వినుపింప వీనులవిందుగా వినుచు
 తనరంగ నామతీర్థంబు గావించి 175
 గరిమ మీరంగ శుద్ధగంగోదకముల
 సురుచిరంబుగ భూమి శుద్ధిచేయించి
 విహితంబుగా నందు వివిధవిచిత్ర
 మహనీయరత్నకంబళము వేయించి
 యమనియమప్రమాఖాప్తాంగపూర్తు 180
 లమరంగ పద్మాసనాసీనుఁ డగుచు
 బరంగ హస్తీకపాలభాతిధారులను

ధరణి నీతియు రిపుత్రాటకం బనగ
 సలరు షట్కంబు లాచరింపుచును
 సలలితోడ్డీయాణ జాలాంధరములు ¹ 185

మొదలై స దశవిధంబులముద్ర లెలమి
 గదియించి యిడయు పింగళ సుషుమ్న
 మణిపూర కాది ధామములు పదునాల్గు
 లోపల నున్న నాడులు వివేకించి

• శీతలాభ్రమరిభస్మికమూర్ధ్వ కేవ
 లాతతరవిభేదసాదినామముల 190

గలయష్టవిధకుంభకము లేర్పరించి
 కలకివలపుగుంభకముల గుంభించి ²
 లీలతో నాసనలింగహృన్నాభి

తౌలుమూలలలాటతటములయందు 195

నాథారమణిపూరకాదినామముల
 సాథారణంబులై సరస వర్ణింప
 పరువడి నాల్గారు పది పది రెండు

1 సలలితోడ్డీయాణ జాలాంతరములు (క)

2 కలకివలపు గుంభకముల గుంభించి (క)

- విరివిగా పదియారువేలపత్రముల
నలరుచు నుండెడి నారుపద్మములఁ 200
జెలువొంద పవనునిచే మేలుకొలిపి
నాభిపద్మంబు క్రిందట ముమ్మూల
శోభిల్లు బాహ్యండ్ సుగుచిరంబైన
గంభీరనాభికాకాండంబులోన
గుంభించి యనిలుగొని దానిచేత 205
నాథారకమలమధ్య త్రికోణాంత
రాధీనరేఖాంతరాక్షరానలము
వెలుగించి వాయువు వెస నందు నిలిసి
పాలుపొంద నెనిమిదిముఖములక్రిందఁ
దనరు పశ్చిమనాడి తలక్రిందుజుట్టి 210
వెనుఁబాము బలునోరు వెడలంగఁజేసి
నలుపుగా పశ్చిమనాడిలో నునిచి
వెలయు వేట్కు లనేకవింశతిమణులఁ
బెనఁగొని సంతాపభేద్యమై యలరి *
వనజాసనేశవిష్వక్సేననామ 215

* బెనగొని సంతతాభేద్యమై యలరి (క)

ములు గలకులిశంబు మురువున నున్న
 యలఘుగ్రంధిత్రయం బెలమి భేదించి
 తలప నాపైని యూర్ధ్వముఖాంబుజంబు
 కలక్రిందుచేసి యండలిసుధారసము
 తలకొని హృదయపద్మములోన నునిచి

220

మలయుచు యోగసామ్రాజ్యసౌభాగ్య
 గరిమచే సకలజగన్తయాకారు

వరవస్తు నవ్యయప్రణవస్వరూపుఁ
 బరమాత్ము భూమిధ్యభాగనివాసు
 శరణాప్తశతకోటిచటులప్రకాశు

225

మానితమతి నాదిమధ్యాంతరహితు
 ధ్యానించి హృదయపద్మంబున నునిచి
 హరిహరభక్తుల కాచార్యులకును
 సురుభక్తిహితవందనోపచారముల

జాంబూనదాంబరసదృభక్షణములు

230

తాంబూలయుతముగా దానముజేసి
 యాచార్యముఖ్యుల కభివందనంబు
 లాచరింపుచు వినయంబునఁ బనిచి

హితబాంధవులఁగూడి యిష్టభోజనము
లతిమోదమునఁజేసి హస్తముల్ గడిగి 235
పాలుపొంద ఘనసారముల మ్రుగ్గు లిడిన
విబసితవిధుశిలావేదికమీఁద

రాజిల్లు నూతనరత్నకంబళము
పై జీనిహొంబట్టు పరుపుపై వేడ్క
వసియించి యిరుమైలవనితలు గొల్వ 240
కుసుమసాయకులీల కొలుపున్న వేళ
నేమంబుతోఁ జెంత నిలిచి వేరొక్క
భామిని కర్పూరభాగంబు లొసఁగఁ
జిత్తంబు రంజిల్లఁ జేరి వేరొక్క
మత్తకాశిని యాకుమడుపు లందియ్య 245

సొలపుల వలపుల సొంపుల నొక్క
పొలఁతుక పరిమళంబుల మేన నలది
హవణికెగా నొక హరినీలవేణి
నవరత్నమయభూషణములు గీలింప
నేరుపుతో నొకనీరజవదన 250
తీరుగా కస్తూరిలిలకంబు దీర్చ

సిరిమీర నపు డొక చిగురాకుఁబోడి
పరువడి జాళువాపాగ గీలింప

జననుతం బగుబురుసాపచ్చడంబు

వనితె నొక్కత వలెవాటుగాఁ జేర్చు 255

ఘన మూరురాయరగండపెండార

మనువుగా నొకలేమ యంఘ్రి గీలింప

చెంగలించినవేట్కుచే నప్పు డొక్క

యంగనామణి నిల్వటద్దంబుఁ బూన

కలితశృంగారముల్ గైకొని లేచి 260

కలకంఠికంతులు కైదండ యెసఁగ

కమనీయరత్నకంకణములు మెరయ .

రమణులు వింజామరంబులు వీవ

రమణీయకఞ్జ్యంతరంబులు గడచి

కొమరుమీరిన కొల్వకూటంబుఁ జేరి 265

హితులు పుత్రులు పురోహితులు సేనాధి

పతులు సామంతులు బంధువర్గంబు

మన్నీలు గురికాండ్లు మండలాధిపులు

సన్నుతి కెక్కినచతురంగబలము

కవిబుధ గాయన గాయనీవంది 270

వివిధనటీనట విలసితఘటన

అఘటనాఘటనాఖ్యఖడ్గప్రవీణ

పటుతరోపాయులై పరఃగుమంత్రులును

తగురాయబారు లెంతయుఁ జేరి కొలువ

నగణితనవరత్న సింహాసనంబునను 275

వెలయు సంగీతాదివిద్యల వినుచు

వలయు నాట్యప్రభావములు గాంచుచును

శ్రీయుక్తుఁ డగుచు రాజిల్లు వేడుకల

వేయిగన్నులుగల వేల్పుచందమున

రావిళ్ల లింగభూరమణచంద్రుండు 280

కోవిదవినుతుఁడై కొలువుననుండి

నామీద్ర కృప నుంచి నన్ను రావించి

ప్రేమతో లాలించి పెంపుఁజేయించి

తాంబూలయుతముగా ధనమణిహార

జాంబూనదాంబరపైంధవాంధోలి 285

కాదుల తగునగ్రహారంబు లొసఁగి

నాదిక్కు వీక్షించి నయమొప్పు బలికె.

- అనుపమరత్నాకరాన్వయాధ్యక్ష
 ఘనుడ గోపాలసత్కవిసార్వభౌమ
 సరసుతవాఙ్మయనైపుణ్యమతివి
 సరసచాతుర్యలక్షణలక్ష్యశబ్ద
 నాటకాలంకారనవరసభావ
 పాటవంబులను నేర్పరివలె జగతి
 నిరినిరోప్త్యంబుల నిరసునాసికల
 గుర్రతైనశతకముల్ గూర్చినమేటి
 వనునాసికాష్టవర్ణావళి చొరని
 గొనబుతారావళి గూర్చిన ఘనుడ
 నలకౌమిదికిని దీపాంధ్రశబ్దంబు
 లెలమి మీరంగ రచించు నేర్పరివి
 కవులెన్నఁగా బెక్కుకట్లమార్గంబు
 లవలీలఁజెప్పిన యట్టి ధన్యుడవు
 మహనీయ బహులిపిమర్తచాతుర్య
 మహిమలు దెలిసినమాన్యుండ వీవు
 భవ్యసౌగంధిక ప్రసవాపహరణ
 కావ్యంబు ద్విపదగాఁ గడువిస్తరించి

290

295

300

305

తనరు వేట్కు మదంకితముగా నేయవలయు
ననిన హర్షించి నే నానంద మొంది
సంశయం బెడలించి సత్కృతినాథు
వంశావతారంబు వర్ణింతు నెలమి.

❖ కృతిపతివంశానువర్ణనము ❖

తులుగరతనపట్టి తొలుతటిచికిలి¹ 310

ములికిలో నుండి కల్లుల నీనురాణి
వాసంబు నేవేళ వక్షంబునందు

భాసురోన్నతి నుంచు భక్తవత్సలుఁడు
పాల మున్నీట పాపని లీలఁ దాల్చి
మూలనున్నయ్యసొమ్ములు మెక్కుజక్క 315

పై నెక్కి విహరించు పరమపావనుఁడు
దీనశరణ్యుఁడు దిక్పాలనుతుఁడు

సర్వవిద్యాకళాశాస్త్రపురాణ
పర్వతాంభోనిధి బ్రహ్మవతార
తారకాయుధభూతదంతిదిగబ్జ 320

1 నొలంగక తనపట్టి తొలుతటిచికిలి (క)

వారిజహితయోగవర్ణనచర్ణ
 రసతిథిమాసకరణరాశీచంద్ర
 వసుమతినిధిధరాధ్వయనిసీతార
 కలితంబులై దివాకరులీలఁ బోల్పు
 బలుకై దువధరించి ఫౌఢివహించి 325
 కడు ప్రోవుజిగిడాలు గలయొకిమిని
 బుడుతబంధించిన పొగరు రక్కసుని
 వరభూజాబలగర్వవై భవస్ఫురణ
 అరిమురిదునుము సాహసబలోన్నతుఁడు
 సకలాగమమునీంద్రసంఘముల్ పొగడ 330
 నకలంకధృతిఁ బోల్పు నబ్జలోచనుఁడు
 పరఁగ నాశ్రీహరి పాదపద్మమున
 సురనదితోఁగూడ హేద్రకులంబు

— కమ్మకులము —

కలిగె వారలలోన కమ్మకులంబు
 బలశౌర్యఛైర్యప్రభావచాతుర్య 335
 వరదానధర్మదుర్వారసంపదల

తరుతటా కాదిసంతానవై ఖరుల
 నురుసత్యవాక్యపరోపకారముల
 పరగుచు సకలభాండవాశ్రితుల
 నలవడఁ బ్రోచి విద్యారహస్యములు 340

తెలిసిన సర్వజ్ఞప్రతిష్ఠ వహించి(?)
 పరిపంధివీరుల బంధించి వైచి
 శరణాగతశ్రేణి సత్కృపఁ బ్రోచి
 మానితవర్ణాశ్రమములవారలకు
 భూనుతంబుగ కల్పభూజంబు లనఁగ 345

కరుణ కాధారమై ఘనతరకీర్తి
 బిరుదుసంపదలచే పృథివిపై వెలసె

— మల్లభూర మణుడు —

ఆకమ్మనంశసుధాంభోనిధియందు
 రాకానిశాకరరమణ చెన్నొంది
 యనుపనూటోపసాహసవిక్రమార్కుఁ 350
 డనుచు రాయకుమారు లభినుతించగను
 విమతరాడ్భయదమై విస్తయం బగుచుఁ

గొమరొందుగుడిపాటికోట చెంగటను
గుతలాధిపతులెల్లఁ గొనియాడి మెచ్చుఁ
గుతుబుసాహుబలంబు ఘోరించి నరికె 355

బెల్లుగా రాయలచే హెచ్చుబిరుదు
లెల్లఁ గైకొని మదాహిశగాజహ్సదయ
భల్లప్రతాపప్రభావుడై వీర
మల్లభూరమణుండు మహికోర్తి నించె.
వినుతులు గాంచు రావిళ్ల వరమల్ల 360

— శిష్యభూసరి —

జననాథు చంద్రవంశంబున నలరి
ఘోరావహాకిరీటి గుణరత్న మేటి
వీరాగ్రగణ్యుండు వితతపుణ్యుండు
పరబలసమవర్తి పటుధర్మవర్తి
నిరుపమకోర్తి మన్నియచక్రవర్తి 365
చంద్రార్కనయనపూజావిధేయుండు
సాంద్రసత్యవ్రతాచారవర్తనుడు
గవివంశమున శ్రీరామచంద్రుండు

భువి నుద్భవం బైనపోల్కి జన్మించి
జననాథు లెన్నఁగా జగతిపై వెలసె 370

ఘనుఁడు తిప్పక్షమాకాంతశేఖరుఁడు,
ధీరుఁ డారావిల్ల తిప్పభూభుజుఁడు
హేరాశముగ థాత్రి యేలుచు నుండి
భుజబలోద్ధండులై పొదలుచువచ్చు
జగపతిదళములు గదిసి చెండాడి 375

వికలంబుగాఁ జేసి వెన్నంటి తరిమి
యకలంకబిరుదధ్వజావళిల్పట్టు
గొడుగు లందలములు గొనబుపల్లకులు
బెడిదంపుభేరులు పెద్దబూరుగలు
వన్నెవన్నెగు డార్లు వాజులు కరులు 380
చెన్నొందఁ గైకొని సిరులచే వెలసి
తనకీర్తి సకలది క్కటముల నింపె
జనపాలు రెన్న రాజ్యము చేయుచుండె.

— తిప్పభూపతిభార్య పెద్దమాంబ —

పరమసాధ్వీమణి పటుశీల యనగ

బరఁగు పెద్దమాంబాగర్భమునను 385
హరిహరసదృశులై యలరినసుతుల

తిప్పభూపతిమారులు ఆయ్యపనాయఁడువేంకటాద్రి
నిరువురఁ గాంచె మహీశసన్నుతులు
బలశౌర్యధనునయ్యపత్నీతలేంద్రు
నలఘుతేజుని వేంకటాద్రిభూవిభుని
నరయ నాయురువురయం దగ్రజుండు 390
పరమపావనుడయ్య పత్నీతలేంద్రుఁ

— { ఆయ్యపనాయని భార్య లక్కమాంబః
మమారుండు తిప్పభూపతి. } —

డతిశీలవతి లక్కమాంబికయందు
సుతుని శ్రీతిప్పనసుంధరాధిపునిఁ
గని పెంచి సకలభూకాంతులు గొలువ
పనుపడ తనయుని పట్టంబుగట్టి 395
ఊతి నెంత వారికి చెల్లని బిరుదు
లతిశయింబుగఁ దాల్చి యలరఁ బట్టించి
హగలు గగ్గోలురాయ హజీరుఁ డనుచు¹

1 హగలు గగ్గోలురాయ హజీరుఁ డనుచు (క)

ముగురుదు నేదార్లు మొగి సన్నుతింప
 బాపురే మాయయ్య భలిభలీ యనుచు 400
 గోపాలరాజు చేకొని చూచి మెచ్చు
 నళుకు బెళుకును లేక నాహవభూమి
 తెలుగుబిజ్జలుమాడ్కి తెగువతోఁ జొచ్చి
 మొనసి కందనయోలి ముట్టడి యల్ల
 మునుమున్నె విడిపించి మోహరంబైన 405
 బలుదునేదారుల భంజించి వైచి
 పాలుపొంద గంధేభముల నుగ్గుఁజేసి
 పొదలుగ నీబుల పొం గణగించి
 యెదురుపరాణీల నెల్ల మట్టాడి
 చెలరేగి యెగసి వజీరులఁ జిదిపి 410
 కలడక్కినీలఁ జీకాకుఁ గావించి
 డేరాలత్రాల్లెల్ల తెగ నరికించి
 కోరి భాండారముల్ కొల్ల లాడించి
 తనపేరు వారికందనయోలికొట
 యనురాగమున సొచ్చి యారాజుచేత 415
 మెచ్చులు గైకొని మేదిసీపతులు

నిచ్చలు జూచి నృపులెల్ల నితఁడె
 గెలుపులరాజుని గీర్తించి పొగడ
 విలసిల్లు రణకేళి విహరించె నెలమి
 అతనితనూభవుఁ డగుతిప్పనృపతి 420
 కుతలాధిపతులెల్లఁ గూర్చి తో మెచ్చ
 ధరణి పేరైన యాదవని దుర్గంబు
 సురతాణి లగ్గగా చూర లాడించి
 తగువజీరుల దునేదారులఁ జంపి
 పొగరు తురుష్కులఁ బోనీక త్రుంచి 245
 కలపాశైగాండ్ల చీకాకు గావించి
 చెలరేగి జయలక్ష్మి చేకొనివచ్చి
 చల్లనివాడని జనులు నుతంప
 నెల్లమహీస్థలి యేలుచునుండె
 అంగనాజనమణి యలినీలవేణి 430

— { తిప్పభూపతిభార్య వెంగమాంబ; } —
 { కుమారుడు లింగభూపాలుడు }

సింగారవతి యనఁ జెలువొందినట్టి
 వెంగమాంబికయందు వితరణకర్త

లింగభూపాలు లాలితయశోధసునిఁ
గనియె నాలింగభూకాంతశేఖరుఁడు
తనదానధారావితాసవాహినులు

435

వనధికి కళ్యాణవైఖరుల్ నెరప
తనభుజంబున భూతధాత్రి యేవేళ
ఘనరత్న కేయూరగరిమరాజిల్ల
మనుజాధిపతులు నెమ్మది కాన్క లొసఁగ
ధరణి యేలుచునుండెదగుముహూర్తమున 440

— { లింగభూపాలునిభార్య సిద్ధాంబ; కుమారులు } —
కొండభూపతి, అయ్యపనాయఁడు

పరఁగ న్రావుల పర్వతాధిపుని
కన్నియ సిద్ధాంబి కరుణావలంబ
నెన్నఁగాఁ బెండ్లియై యెసఁగుచునుండి
నీరజాప్తప్రభానిసితాసివిజితా
ఘోరాహితన్యపాలు కొండభూపాలు

445

సతతవదాన్యప్రసన్నసత్కంతి
జితచంద్రనయ్యపక్షితినాథచంద్రఁ

బుత్తులుగాఁ గాంచి పొలుపువహించి
 ధాత్రీపతులు మెచ్చు ధరణిపై వెలసె
 ఆకుమారులలోన నహితరాజన్య

450

—ॐ కొండభూపాలునిసంతానము ॐ—

భీకరశౌర్యుండు భీమబలుండు
 బలభేదివిభవ్రుండు బటుబెళగంటి
 జలరాశి టంకశుంభత్వైక్తిరాజు
 పురహల్లకల్లోల భువనభేతాళ
 పరసైన్యభైరవ బల్లాడరాయ
 గండోగ్రజగనొబ్బ గండప్రచండ
 గండరగండవిఖ్యాతకేళాది
 రాయచౌరాసి దుర్గవిభాళచటుల
 గాయగోవాళర క్తచ్ఛత్రబసువ.
 శంకరసర్వేశసిశ్శంకసాహసుని

455

460

—ॐ వెంకటాపతి ॐ—

వెంకటాపాలుని విమలచారిత్ర

1 బలశిలాటంకశుంభత్వాండ్యరాజ్య. (క)

సంగరాటోపప్రచండాధిరాజ
పుంగవప్రాభవభుజగర్వహరణుఁ
గరుణాపయోనిధి గాయగోవాళ
విరుదాంకుఁ డగులింగపుష్కతలేంద్రు

465

—ॐ లింగభూపతి ॐ—

గద్దరి రిపువీరగజసింహమూర్తి

—ॐ ముద్దులనాయుఁడు ॐ—

ముద్దులనాయని మోహనాకారు
నిటువంటితనయుల నిరవొందఁ గాంచి
పటుసత్యశీలుడై ప్రబలుచు నుండె *

* శంకర నిశ్శంకశౌర్యహంపీర

కంకణహస్తసంగడిరక్షపాల

శత్రుమహినాథ సముదయాకార

చిత్రతాంగదభీమసింహతలాట

నరశౌర్యముఖ్యనానాభవ్యభిరుద

భరితుఁడు కొండభూపాలశేఖరుఁడు

తనకీర్తి భూనభోంతరములు నించి

ఘనులు భూజనులు సత్కవులు నులింప

బలియుఁ డాకొండభూపాలుని సోదరుఁడు 470

— { కొండభూపాలుని సోదరుఁడు ఆయ్యప
నాయకుని ప్రభావము } —

విలసితసాహసవిక్రమార్కుఁడు
గురుతరపరవీరకోలాహలుఁడు
వరభవ్యగాం గేయవర్ణకేతనుఁడు
రాజిల్లు వెలియు కర్ణాట శ్రీరామ
రాజదత్తకిరీటరమ్యభూషణుఁడు 475
మనసిజాకృతి చెంచుమలచూరకార
భునచిరుదాంకుఁడు కలితతేజుఁడు
నరనుతు నయ్యపనాయకేంద్రుఁడు
ధరణీశు లెన్న భూస్థలివార్తకెక్కె
ఆమోద మెసంగ నయ్యపనాయకేంద్రు 480

— ఆతనికుటుంబము —

భామిని వెంగమాంబామణి గర్భ

పరుస నాద్గరు చక్రవర్తులకరణి

నిరహింద ధాత్రిని నేలుచునుండె (క)

జలనిధి సంపూర్ణచంద్రునిలీలఁ
 గలిగె శ్రీకొండ భూకాంతశేఖరుఁడు
 ఆకొండనృపతి దయాపరమూర్తి
 శ్రీకామినీనాథ సేవాభిరతుఁడు 485

అనిలోన నెదిరిన యహితకోటులకు
 ఘనదివ్యభోగము ల్లుగంగఁజేసి
 వెన్నుచ్చి చను శత్రువిభులకు నెల్ల
 సన్నుతం బైనమోక్షంబుఁ గల్పించి
 శరణుజొచ్చిన రిపుజనకోటి నెల్ల 490

నుదుభోగభాగ్యసంయుతులఁ గావించి
 తనకీర్తియాచంద్రతారకముగను
 వినుతింప నెగడించి వెలయ భూస్థలిని
 రాజతేజం డగు రావిళ్లలింగ
 భూజానికొండభూభుజుఁడు మోదమున 495
 సులవకపుత్రుల సుముహూర్తమునను *
 జెలగుచు రాజ్యాభిషిక్తులఁ జేసి

* సొలవక పుత్రుల సుముహూర్తమునను (క)

మంతుకెక్కిన మేటిమన్నీలతోడ
 పంతముల్లభరాపాలురతోడ
 బలువిడి చతురంగబలములతోడ 500

— ౧౦౦ డాహాపాలుని పరాక్రమము —

వలనొప్పు పలువైభవములతోడ
 ఖరకరదీప్తులకరవాలుఁ బూని
 సరిలేని చికిలిపచ్చలబాకుగట్టి
 కరకుకెంపుల బాషికంబులు దాల్చి
 తరలక కరవీరదామంబుఁ బూని 505

సిరిగుల్కు రత్నాలసింహతలాట
 బిరుదాంకముల చాల పెంపొందు జవన
 తురగంబు పై నెక్కి తోరంపువేడ్క
 సరసల వీరసేనలు జల్లుచుండఁ
 గొప్ప యొట్టనిపట్టుగొడుగులనీడ 510
 నొప్పు చల్లనిగాలి యొదవుచు నుండ *
 చెలువొంద జయలక్ష్మి చేకొనుకొఱకు

* నొప్పుచందురు కావి యుల్లెడక్రింద (క)

కులుకుచుఁ జను పెండ్లికొడుకుచందమునఁ
 బొదలుచు మానవపురిచెంతఁ జేరి
 పదరు నేదులశాహుబలములమీఁద 515
 గొదకక హరిణంపుగుంపుల గాంచి
 కొదమసింహము చొచ్చుకొమరు చెన్నొంద
 తేజీని చేసల్లి ధే యని నూకి
 యాజిరంగముఁ జొచ్చి యహితసైన్యముల
 గకవికల్ గావించి గద్దించి నరికి 520
 ప్రకటించి తనవేరు వారిపోనీక
 నెదురు రావంతుల నెలమి హుజీర్ల
 పొదలుదునేదార్ల పుడమిపైఁ గొల్చి
 హత్తి వెంబడివచ్చు నవనీశు లెల్ల
 తత్తరంబున వెన్కఁ దగులువెట్టంగ 525
 విరుమొనల్ నరికిన నేదిక్కుగన్న
 ధరడొల్లియాడెడుతలలును నెగసి
 పడెడికండలు బెట్టుపారురక్తములు
 పొడియైనయలుఁగులు పొలియు రాహుతులు
 గలిగి యొప్పెడుమహాకదనరంగమున 530

నభుకు బెభుకును లేక ననిసేయువేళ
వేయారు లెద గాడి వీపున వెడలు
గాయముల్ మణిపతకంబులుగాగ
వెక్కసంబున మేన విరిగినయలుగొ
లక్కజంబుగ హీరహారముల్ గాగ

535

పెనగొని మైవ్రేలు ప్రేవులసొబగు
తనరు నుత్తరజన్నిదంబులు గాగ
తరలక రంభాదితరుణులు మోహ
భరితలై తనదిక్కు భావించి చూడ
ఆచంద్రతారార్క మగునట్టికీర్తి
భూచక్రమున నించి పోరిలో వెలసె.
ఆమహావీరుని నాత్మజులందు¹

540

— కొండభూపాలుని సంతానము —

రామాభిరాముడు రణభయంకరుడు
వితరణకర్ణుడు విద్యలభోజు
డతిబలశాలి దయాపయోజలధి

545

¹ ఆమన్నెహమ్మిరు నాత్మజులందు (క)

బలిమి భీమమరాళ బలరామ కులిశ
 మలయజ ఘనసార మల్లికాతార
 తారకాక్షర మందార నీహార
 హారకుండ పటీర హరశరదభ్ర
 హరి శారదా నారదాహీశ చంద్ర
 శరదరచంద్రికాసాంద్రసత్కిర్తి
 కార్తికేయాద్భుత కలితసాహసుడు
 మార్తాండమండల మండిశమండ
 లాగ్రఖండితవిమతావనీశాధుః
 డగ్రప్రతాపుః డత్యున్నతబలుః
 ఘనుః రావిల్లలింగసృపాలచంద్రుః

550

555

— లింగభూపతి కృతిభర్త —

దేవయ వేడ్కల ధాత్రి యేలుచు నుండు.
 కారుణ్యవితరణగాంభీర్యపటిమ
 క్షీరపయోరాశి చెలువున నలరు
 సాయపనాయనిసత్కులాధ్యండు
 శ్రీయనంతసృపాలశేఖరుం డెలమి

560

ధరణి భాగీరథీతరలాక్షీఃఖోలి
 పరఁగు శ్రీలక్ష్మమాంబాగర్భమునను¹
 గన్న సద్గుణధామకాంతాలలామ
 సన్నతాంగ విలాసచంద్రికాహరి 565
 పరమకళ్యాణసంపత్పరంపరల
 సరవిదమందిర యనఁగఁ జెన్నొంది
 రచితశుభాకారరమ్యవైఖరుల
 నచలేంద్రకన్యక యన నొప్పు మీరి
 ప్రతిలేనిరూపవిభ్రమవిలాసముల 570
 రతిదేవి యనఁగ ధరాస్థలి వెలసి
 పరఁగు శ్రీభాష్కరాంబాపయోజాక్షీ
 పరముహూర్తమున వివాహమై ప్రేమ

— లింగభూపతిభార్య భాష్కరాంబ —

లొనర భావింపుచు నుచితవైఖరుల
 విసుతకీర్తుల ధాత్రి వెలయుచునుండె, 575
 మదదానవారిపద్మావతీయందు

1 పరఁగు శ్రీరంగమాంబాగర్భమునను (క)

మదనునిఁ గిన్నక మంబున నెలమి
పరఁగు శ్రీభాష్య రాంబామణియందు
సరసరూపవిలాససత్కళామూర్తి
లలితభాగ్యవిశాలలక్షణాన్వితుని

580

— లింగభూపతికుమారుఁడు రామభద్రుఁడు —

కలితచాతుర్యవిక్రమధురంధరుని
రామభద్రనృపాలు రమణీయశీలు
శ్రీమంతు బాంధవాశ్రితకల్పవృక్షు
బలరామ సత్వసంపన్నునిఁ గాంచి
చెలుపుమీరఁగఁ బోషింపుచు నుండె.

585

— లింగభూపతిపరాక్రమము —

అంగ వంగ యుగంధ రాంధ్ర విదర్భ
బంగాళ నేపాళ బర్బర ద్రవిళ
లాట కర్ణాట వరాట కాశ్మీర
భోట విదేహ కాంభోజ సౌరాష్ట్ర
కురు కరూళ మరాట గోళలాత్తంత
ధరణీతలేశు లెంతయు సంతసింప

590

తిరుమణికోటలో స్థిరముగా నునిచి
పరవీరదుర్గముల్ పట్టణంబులును
నదలించు భేదించు నావార్త చెలిసి

బొదలు సుల్తానయబ్దులసాదుళాహ
మలయుదు నేదార్ల మన్నీలఁ బిలిచి
సెలవు మన్నించియ శీఘ్రమే తరలి
చతురంగబలహితసంరంభు లగుచు

595

ధృతిమీరఁగా నలుదిక్కులు గ్రమ్మి
యుదయాస్తమయముల నురిమినలగ్గ
లుదిరించి సరికి మహాగ్ర శౌర్యమున

600

డాబాలపై బడి డాగులుచేసి

జీబులు బలిసిన సేనల దునిమి

మన్నీల దొరల సామంతుల చెండి

వన్నెకు నెక్కు రేవంతులఁ జదిపి

605

మేటిమనేదార్ల మెరయువడీర్ల

ఘోటకమత్తేభకోటులఁ జదిపి

యాలంబుపై సొచ్చి యఖిలశాస్త్రపుల

దోలి పెన్దొండకుఁ ద్రోవలు సూపి

కురువీరబలముల గోరించినట్టి 610

నరుడే విభుండని నరనాథు లెంచఁ
గదిమిన శత్రువుల్ గళవళమంది
చెదరి పోరఁగ లేక చేతులు మొగిచి
కావుము బసువశంకరబిరుదాంక
ప్రోవుము బెళగంటిపురి శిలాటంక 615

శరణు గండరగండశత్రువిభాల
కరుణించి రక్షించు గాయగోవాళ
కీర్తిచెదము మిమ్ము కేళాదిరాయ
యాత్తులమన్నింపు మవనీశగేయ
యని వేడుకొనిన దయాదృష్టి చూచి 620

తనరు వేడ్కల ధర్మదారఁ బొన్పించి¹
సమరంబు చాలించి చయ్యన మరలి
మణితో ధారుణీరమణులచేత
దళవాయి వేంకటధరణీశుచేత
నలరుచు దగు హెచ్చు లగుమెచ్చు లందు 625

1 తనరు వేడ్కల ధర్మదారఁ బట్టించి (క)

రావిల్ల లింగభూరమణచంద్రుండు
పావనచరితుడై ప్రబలుచు నుండె.

లింగభూపతిసోదరుడుముద్దులనాయనిపరాక్రమము
ఆలింగధరుణినాయకసహోదరుడు
బాలికామదనుడు భవ్యశీలుండు .
కదనభీకరుడు జగన్నుతకీర్తి

630

మదవైరి బలభేది మానధనుండు
పరమదయాళుండు పావనమూర్తి
సరసాహసుడు పురందరవైభవుండు
తనకీర్తి కోసలద్రవిళాదినాథ
ఘనతరం బగుమల్లికాథామ మనఁగ

635

తనప్రతాపము యుగంధర భోటలాట
మనుజాధినాథ మత్తకాశినుల
కలరావు కెంపులహారము గాఁగ
నలువొందు ముద్దులనాయకేంద్రుండు

బలభేదివైభవభాగ్యసంపదలఁ

640

జగచు రాజులు జగతి చందమున

సమరాంగణకీరీటి శాత్రపుధరణి
రమణ త్రిదశకోటిరణరంగవిజయ
థాటఘోటకఘరోద్ధతవై రికోటి
కోటిరవాటి సద్గుణమణిపేటి

645

యగుకోటిపాటిమాకావనీంద్రునకుఁ
దగనుద్భవించిన తరుణీలలామ
సరసకళాధామసౌందర్యసీమ

— { ముద్దులనాయనిభార్య తిరుమలాంబ; } —
 గుమారుడు వెంగభూపతి

తిరుమలాంబామణి స్థిరలగ్నమునను
చెలఁగి కల్యాణమై సిరులచే నలరి
యెలమి ధరాస్థలి యేలుచు నుండి
నలకూబరజయంతనలచక్రవర్తి
లలితరూపవిలాసలక్షణమూర్తి
శతపత్రహితపుత్రశంకరమిత్ర
వితరణందౌ షష్టివిద్యాప్రవీణు

650

655

మానినీ పాంచాలు మహనీయశీలు

మానకౌరవరాజు మూర్తాండతేజు
గాంగేయనగధైర్య గాంగేయశౌర్య
వెంగధాత్రీనాథు విమలచారిత్రు
తనయునిగాఁ గాంచి ధరణీశు లెన్న

660

వినుతసంపదలచే వెలయుచు నుండి
శశిధర వితరణ సాహసశాలి
విశదచారిత్రుండు వెల్లుట్లగోత్ర
పాత్రుండు సకలార్థబాంధవపద్మ
మిత్రుండు లింగభూమికళత్రుండు

665

❖ భాష్కరాంబవర్ణనము ❖

దనరు వేడ్కలతో సుధాకరవదన
జననుతగుణధామసాధ్వీలలామ
తిలకింప పరమసాతివ్రత్యమహిమ
నల యరుంధతిసాటి యని యార్యు లెంచఁ
జెన్నొంద బాంధవాశ్రితజనార్థులకు
నన్నపూర్ణ యటంచు సభినుతినేయ
జగత్పై నుభయవంశములవారలకు

670

నగణితకీర్తి నెయ్యముగల్గి మెలగి
 ఏపగు శ్రీభాష్కరాంబామణ నెలమి
 సరసవై ఖరుల ముచ్చటలబ్రోచుచును 675

— లింగభూపాలునికీర్తికాంతావర్ణనము —

సలలితసంపూర్ణచంద్రబింబంబు
 నలుపుమీఱినయాననంబును గాఁగ
 వలనొప్పు తెల్లకల్వలవిలాసముల
 కలికిబెళుకులసోగకన్నులు గాఁగ
 లలిత మౌఢవళతిలప్రసూనంబు 680

విలసిల్లు నాసికావిభవంబు గాఁగ
 పలుచని ఘనసారఫలకపుబ్రాతి
 చెలువొందు ముద్దుల చెక్కిళ్లుగాఁగ
 మలచి సానలు దీరు మగరాలచాలు
 కలితమా రదనవికాసంబు గాఁగ 685

సరసంపువలమురి సౌభాగ్యగరిమ
 కరము రంజితైడికంతంబు గాఁగ
 నరసి చూడగ నంద మగుకల్పలతలు

పరువడి భాసిల్లు బాహువుల్ గాఁగ
భూనుతంబై మించు పుండరీకములు 690

మానితహస్తపద్మంబులు గాఁగ *
శ్రీలవిరాజిల్లు సింహవిస్ఫూర్తి
లాలిత గగనావలగ్నంబు గాఁగ
చెన్నొంది మిన్నయై చెలగుచునున్న
పొన్నక్రొవ్విరిమేటి పొక్కిలి గాఁగ 695

పురుహూతబంధురస్ఫురితకంబములు
బీరుదులు రాణించు పిరుదులు గాఁగ
సముదగ్ర శారదాస్తంభభాగ్యములు
కమనీయమృదులోరుకాండముల్ గాఁగ
రకమై వెలింగెడురజతకాహళులు 700

సుకరంపుజంఘికోస్ఫురణలు గాఁగ
నాకమహీజాతనవప్లవములు
ప్రాకటం బగుపాదపద్మముల్ గాఁగ

* చెలువొందుతారాద్రి శీతాద్రిగోత్రములు

మొదలును తొక్క మ గుబులుగాఁగ (క)

- కళల నొప్పెడుతారకానియాకములు
సొలపులు గలమేలిసొమ్ములు గాఁగ 705
బలుదండిగాఁగాయుపండువెన్నెలలు
పాలుపొందువెలిపట్టుపుట్టుముల్గాఁగ
వెలసిన సత్కీర్తి వికచాబ్జముఖని
పలుకులకొమ్మయంబరనదీరమణి.
కులుకు చక్కనిపెండ్లికూతుఁ గావించి 710
నిలిచి పేరంటముల్ నెరపుచునుండ
భీమరాములు పెండ్లి పెద్దలై మెలఁగ
తామస మెడలించి దగ్గఱఁ జేరి
యలనారదుఁడు పురోహిత మొనరింప
చెలఁగి యశోలక్ష్మిఁ జేకొనివేడ్కు 715
బలపరాక్రమభీమభాగ్యసంపదల
విలసిల్లె లింగపృథ్వీతలేశ్వరుఁడు
ఎంతకాలంబు మహీమండలంబు
దంతావళంబులు ధరణీధరములు
వననిధానంబులు వాహినీతతులు 720
దివరాజచంద్రులు దిక్పతుల్ సురలు

తారకావళులు వేదములు ధర్మములు
 నారూఢి విలసిల్లు సంతగాలంబు
 నాయురారోగ్యంబు లమితసౌఖ్యంబు
 లాయతసంపద లఖిలభాగ్యములు 725
 మానితోన్నతసామ్రాజ్యభోగములు(?)
 సుపచిరకల్యాణశోభనంబులును(?)
 కరితురగాందోళి కాస్యందనములు
 గలిగి రావిల్లలింగఋషీశ్వరుండు
 వలనొప్పి జగతి ప్రవర్ధిల్లుచుండు 730
 అని యిట్లు సకలలోకాభిరామునకు
 ఘనఘనాఘనచంద్రకల్పధరాజ
 శిబిదధీచిబలీంద్ర దిక్పాతఖచర
 విబుధధేనుసమానవితరణాధ్యునకు
 శరజస్తగాంగేయశక్రతనూజ 735
 వరబలోద్దండదుర్వారశౌర్యునకు
 బహుళప్రతాపప్రభాపరాధూత
 మహనీయతరచండమార్తాండునకును
 కోమలమృగగురంగుణదురీణునకు

తనయుల నిర్వృత దగఁ గాంచి పంక్తి
 రఘుడు మోదమున శ్రీరామలక్ష్మణుల
 విదితంబుగాఁ గన్నవిధము చె న్నొంద
 నందగ్రజుఁడును భర్తాయత్తచిత్త
 మందరధీరుండు మహితయశుండు
 కమనీయరూపరేఖాసరాభూత
 సుమసాయకుండు తల్ తొణిధివుండు
 భరతల్లిదండ్రై ముత్తాశలకీర్తి
 కరయ దన్నియుఁ గూర్చునట్టిధన్యుండు
 రామభద్రక్షమారమణచంద్రుండు
 భూమిశు లెన్న సద్భుతశక్తి జెలసె
 ఆరామభద్ర నాయకసహోదరుండు
 సారబలోద్బంధసాహసాంకుండు
 హారచాపప్తివిద్యాప్రవీణుండు
 ఘోరమదాదిసంకులభేదనుండు
 ధీరుండు తిమ్మధాత్రీకళత్రుండు
 ధారుణి జెలసె సత్కవులు నులింప

ప్రథమాశ్వాసము

కథా ప్రారంభము

సకలపురాణశాస్త్రంబులు వినుచు
నకలంకహృదయుఁడై నలరుచు నుండి
జనమేజయుండు వై శంపాయనునకు
వినయమార్గంబుల వినుతులుచేసి
విహితభక్తిజ్ఞానవిభవవై రాగ్య
మహితతపోధనమానికులేంద్ర!
పాండవులకు యక్షపతికి నేతెరఁగు
భండనంబు ఘటిల్లె? ప్రదన మేరీతి?
అలర జయాపజయంబు లెవ్వరికిఁ
గలిగె నానతియిమ్ము కరుణాపయోధి
యని విన్నవించిన యతికులేంద్రుండు
మనుజేంద్రుఁ జూచి సమ్మతి నిట్లు పలికె.

5

10

— బదరికావన వర్జనము —

భూతలాధీశ! జంబూద్వీపమునను
 ఖ్యాతి కెక్కిన యట్టికాంతారములకు
 మేటియై మిక్కిలి మిన్నంది పెరిగి
 పాటిల్లు పాటలి పనస ఖర్జూర
 చూతమహావటాశోకహింతాల
 మాతులుంగాశ్వత్థ మాధవి వక్షశే
 మందార చంపకాష్లాత తక్కిల
 కుంద కురంటక కుర్వజ కుటజ
 బదరికా జంబీర పాటలి నింబ
 కదలికా ఘోరద క్రముక పలాశ
 తాల తక్కిలాది తరులతావితతి
 కాలవాలంబునై యనవరతంబు
 పల్లవదళపుష్పఫలవిలాసముల
 సల్లలితామోద సరసవై ఖరుల
 వాసవనందనవనమునుబోలి
 భాసిల్లు నిరతంబు బదరీవనంబు
 ఆకాననంబున ననవరతంబు

15

20

25

నాకాల మీకాల మని తేటపడక	30
సోలపువాసనలచే జొటజొట వడియు	
పలుచనిపూఁదేనెపై నాస పొడమి	
చిగురుజొంపములపై చిత్తముల్ నిలిపి	
తగుఫలాపేక్షల తమకముల్ మించి	
గగనభాగం బెల్లఁ గప్పి యుప్పొంగి	35
జిగిమీర దిక్కులఁ జీకట్లు గ్రమ్మఁ	
జను భృంగశుకపికసంఘముల్ గాంచి	
తనదుచు బలునీరదము లని తలఁచి	
వెలయ కలాపము ల్వికసింపఁజేసి	
యెలమితోడుత నటియించుమయూర	40
తతులకు తాళ భేదనము వీణియలు	
జతగూడ మీటుచు స్వరలయకాల	
మానముల్ దెలిసి వేమరు రాలు గరఁగఁ	
గానంబు లొనరించు గంధర్వపతులు	
గానము ల్విని సొక్కి గదుపులై చేరి	45
పూనిన పరవశంబున వైరవర్గ	
ములు మాని యానందమున వినుచున్న	

సలలితబహువిధజంతుసంతతులు
 కమనీయబహువన్తకై రవకమల
 కమలసంఘారితకమలాకరముల 50
 రాజిల్లు రాజమరాళసంఘముల
 నోజతోడుతఁ జేరి యొక్కొక్కయెడల
 కిలకొట్టుచును జలక్రీడ లేవేళ
 సలుపుచు మెలఁగు నచ్చరపూవుఁబోండ్లు
 కన్నులపండవుగాఁ జూచి భ్రమసి 55
 క్రన్నన విలుకానికయ్యెంబునకును
 తమకించి బొదలు గంధర్వశేఖరులు
 కమలకాండాసక్త కమలాకరములఁ
 గడునోర పేరులు గలుగక యుండ
 నడుపులు నేర్పు కిన్నరరాజముఖులు 60
 నలువొంద రంభాదినలినలోచనలు
 సలలితనాట్యప్రసంగవైఖరులఁ
 జెలుపురంజిల్లుమై సిరిపాంకములును
 బొలుపొందు నభినయంబులసోయగములు
 కొలఁదికిమిరినకోపుఛాలులును 65

బెళుకులు దళుకులు పేరిణివిధము
 లొనరంగ వీక్షించి యుల్లము తృదరి
 యనయంబు మోహించుయక్షవల్లభులు
 సొరిది నన్నియుఁ జూచి చూడని యట్ల
 వెర వొప్పుఁగా విని విననిమార్గముల

70

పర మేశ్వరుని మనఃపద్మంబునందు
 నిరవొందఁగా నిల్పి యీషణత్రయము
 హరియించి యెపుడు బ్రహ్మధ్యాను లగుచు
 ధరతపంబులు నేయు తాపసోత్తములు
 మరి పెక్కుఁగలచిత్రమహిమలు గలిగి

75

పరువడి విలసిల్లు బదరికావనము.
 ఆవనమధ్యంబునందు నత్యంత
 పావనంబై భవభయహరం బగుచు
 గరుడగఁధర్మరొక్షసయక్షఖచర
 సురకిన్నరమునీంద్రశోభితం బగుచు
 ధర నెన్న మోక్షప్రదాయకం బగుచు
 గరిమచే వెలయు గంగాభీమునను

80

— పాండవులు బదిరికావనమున నివసించుట —

పరువడి వసియించు పాండునందనులు
 ధరణీసురులతోడఁ దమవారితోడఁ
 దగినవేళలను గృతస్నాను లగుచు
 నగణితం బగుపురాణాదులు వినుచుఁ
 జెనఁటి యాకురురాజు చేసినకొదవ
 లనయంబుఁ దలఁచుచు నావనంబునను
 ధూర్తదానవకోట్ల ద్రుంచివైచుచును
 నార్తులఁ బ్రోచుచు నలరుచుండఁగను. 85

90

— పసంతకాల పర్జనము —

బొలుపొంద తీయనిపూవుఁదేనియల
 వలసి వల్లములుగా వలగొని త్రావి
 మధుమత్తవిన్ఘాత్తి మలయుచు మెలఁగు
 మధుపసంఘంబులు మధురగానములే *
 జితలుగూడి యపాంగసంగతు ల్పైరపి
 సతతంబు కీడించుచారణాంగనలు 95

* మధురప్రసంగముల్ మధురవాక్యములు (త)

సలలితం బైనరసాలసాలములఁ
జెలువుమీరిన లేతచిగురులు మెసవి
కడుపులు నిండి వెక్కస మైనననల
కడలకుఁ దొలఁగించి కడుమెడలెత్తి 100

ప్రాకటంబుగఁ గూయుబలుకలకంత
కాకలీరవములఁ గలయంగనిరత
మానందహృదయులై యలరుచు మధుర
గానంబు లొనరించు గాంధర్వపతులు
వెలయు భూజములకు ప్రేగుగాఁ బండి 105

బలురసంబుల పరిపక్వంబు లైన
ముంతమామిడిపండ్లు ముక్కునఁ జిమ్మి
గొంతులగొలఁదిగాఁ గుటగుట ద్రావి
తామరతంపమై తనివిదీరినను
వేమారు పుక్కిళ్ల వెల్లఁగాయుచును 110
చెలువంబు మెరయ రాజిలుకలకులుకు
పలుకులతోఁగూడ బహుతాళగతుల
వరుసతో మాధుర్యవాగ్విలాసముల

కెరలి దర్వులు బాడుకిన్నరసములు *

లాలితస్వరకాలలయతాళగతుల 115

తాలమానంబులు దప్పకయుండ

కుటిలకుంతలములు కులికినటింప

నటియించు దేవతానలినలోచనలు

బొలుపుమీరిన మల్లెపూఁబొదరిండ్ల

వలరాజుకేళిలో వలపులు హెచ్చి 120

ప్రమదంబులను బహుబంధవైఖరుల ¹

రమణులతో సమ రతులభోగించి

యంతంత మోహంబు లగ్గలం బైన

కాంతులఁ బై గొని కళ లుప్పతిల్లఁ

బలుమరు ధమ్మిల్ల బంధము ల్పీడ 125

బలువిడి కబరికాప్రసవముల్ రాల

సొలపుమై జెమటలు సోనలై గురియఁ

జేలువంపుహరిముల్ చిక్కులుపడఁగ

నలుపురంజిల్లు కంకణము లందియలు

ఘలుఘల్లు రని తాళగతులచే మొరయ 130
 పనుపడి నుపరతిబంధవై ఖరుల
 ననయంబు క్రీడించు యక్షకామినుల
 నలసత బెడలింప నతులమోదమున
 మలయాచు విహరించు మందవాతములు 1
 మనుజేంద్ర! మరి పెక్కుమహిమల నలరి 135
 చనుదెంచి నపుడు వసంతకాలంబు

— భీముఁడు కందమూలములఁ దేఁబూనుట —

ఆసమయంబున నాయరణ్యమున
 భాసిల్లు జేడ్కల బాండవాగ్రజుఁడు
 తమ్ములు హితులు బాంధవులు గొల్వఁగను
 నెఱ్ఱితో ద్రౌపది నెయ్యంబు నెరప 140
 పాలుపొంద ధామ్నాదిభూసురావళులు
 చెలువంబుగను సుఖానీచులై యుండి
 ననురాగమునఁ జేర నరిగి యేవేళ
 మునులు భూతభవిష్యములు దెల్పుచుండ

దుష్టదానవకోటి ద్రుంచివై చుచును 145

శిష్టరక్షణమును జేయుచుండఁగను
జెన్నొంద నొకనాఁడు చెలఁగుచు భీముఁ

డన్నకు మ్రొక్కి ధౌమ్యాదుల కెరఁగి

తమ్ముల ద్రుపదనందన నాదరించి

నెమ్మి నానాయుధనికరము ల్పూని 150

మందస్తి తంబున మసలక వేగ

కందమూలఫలార్థగమనుఁ డౌనపుడు

— { ద్రౌపది భీమునితోఁగూడ } —
పనవిహారము సేయఁగోరును

ధరణీతలశ్రోణి ద్రౌపదీరమణి

అరసి దిగ్గనలేచి యనిలనందనుని

దారి కడ్డమువచ్చి ధర్మజుఁ జూచి 155

నేరుపుతోమ్రొక్కి నిలిచి యిట్లనియె

అనఘాత్త! నేఁడు నీయనిలజువెంట

వనవిహారముసల్ప వాంఛ బుట్టెడిని

యీచెంత నున్న మహీరుహావళులు

పూచి కాచి ఫలించి పొదలుచున్నవియు 160

తక్కినవనముల తరులతావితతు
లిక్కడికన్నను యొక్కువ లేమొ!
అక్కడివనభూము లావినోదములు
మక్కువతోఁ జూచి మరలివచ్చెదను
యనుమతు ల్చెప్పక నవును కా దనక ¹ 165

నెనరున తలఁపు²మన్నించఁగావలయు
నని వేడుకొన్నట్టియంభోజముఖిని
గనుఁగొని పాండవాగ్రజుఁ డిట్టు లనియె
వనజాక్షి యిటువంటివాంఁఁగు గోర
జనునె నీమదిలో విచారించి చూడు 170

— ధర్మరాజు పలకనుట —

మనకు రారాజుకు మాననిపగలు
భునముగా నేవేళ గలిగియుండఁగను
అదిగాక యీనిబిడారణ్యభూమి
మదదానవేంద్రులు మలయుచుండఁగను

1 అనుమతు ల్చెప్పక నవును కాదనక (చ)

2 నెలపు (378)

అనిలనందనుఁ డొంటి సరుగుచుండఁగను 175

చనియెదనన నీకు సమృత మగునె !

సరసీరుహానన సఖయలకోర్కె

లరసి చూచిన నెంతకై ననువచ్చు

కామినిచే టెఱుఁగనికూన వగుట

యేమియుఁ దలపోయ నిది నీతి గాదు 180

కసిబోయి తిరిగెడు కావడిబరువు *

వసుధపై మోసేటివారికె తెల్లుసు

కడనున్నవారికిఁ గానఁగా రాదు

పుడమిలో పయనమై పోయెడివారి

సరికట్టఁగాఁ జెల్లదరుగునీవేగ 185

సరసంబు లిక చాలు చాలు రే మ్మనిన

అండజయానరోషాశ్రువులొలుక

పాండవేయాగ్రణి భాషించి చలికె

— పది నిఘ్నరోక్తు లాడుట —

నరవరోత్తమ నీవు ననుదూరవచ్చు

1 కాశికబోయిన కావడిబరువు (ట)

కసిబోక తిరిగెడు కావడిబరువు (క)

- నరుదుగా మీరు నాకై పడ్డచేటు 190
 లరసి చూడంగ నెన్నెనను గలవు
 గరిమెతో నేకచక్రంబునఁ జేరి
 చలములు విడిచి భిక్షము లెత్తి గుడిచి
 పలుమరు విప్రులపంచల ముడిగి
 యున్నతస్థితిమాని యున్నది యెల్ల 195
 నన్నుంచికాదె! యోనరనాథచంద్ర!
 మాయజౌదము లాడి మహిఁగోలుపోయి
 దాయలచేఁ జిక్కి దైర్యముల్ వదలి
 కూశలై యాయుధకోట్లఁబోవాడి
 ఆలి నంగడిబెట్టి యపకీర్తివడసి 200
 బేలవై పగరకు భృత్యులై చేసి
 చలములు విడిచి భిక్షము లెత్తి కూడు
 పోలింపఁ ద్రోపులఁబోయి యన్నిటికి
 యలసి యుండుటయెల్ల నన్నుంచికాదె!
 ఘోరాటపులఁజేరి కోపంబు లుడిగి 205
 కూరలుగాయలు కూళ్లుగాఁ గుడిచి
 నారచీరలుగట్టి నగుబాటుకోర్చి

చారుసువస్త్రభూషణములు విడిచి
పాలుపొందనిష్టోపభోగము లుడిగి
నలుకువఁ జెందుట న న్నుంచికాదె! 210

అనఘాత్త! నిన్ను నే ననఁబనిలేదు
తనరార బ్రహ్మవ్రాతకుఁ దప్పురాదు *
మాయయ్య ద్రుపదభూమండలేశ్వరుఁడు
పాయనిప్రేమల పగలును రేలు
దాదులరొమ్ములఁ దనరారునట్టి 215

దూదిపానుపులయందు బెనిచి యొపుడు
యేకోర్కెఁ గోరిన నేవేళనైన
కైకాన్కఁగాఁ దెచ్చి కరుణతో నిచ్చు
పలుమారు మీపాలఁబడినదిమోదలు
నలమటకొదువలే దది మీకె తెలుసు 220

నొకనాయకుని నమ్మి యుండినసతికి
సకలకోరికలెల్ల సమకూర్చు నతఁడు
అతులితాటోపు లత్యంతప్రతాపు

* లేదు (2421)

లతిధైర్యబల విక్రమాటోపులయిన
పతు లేవురును గల్గి పడుపాటులెల్ల
జితపడ ననుభవించితి నని పల్కి
యనిలతనూజుని యాననాబ్జంబు
గనుఁగొన నాతఁ డగ్రజున కీ ట్లనియె

— భీముఁడు ద్రౌపది నంపుమనుట —

నరనాథ! మీయనుజ్ఞలు గల్గెనేని
ధరణిపై నా కసాధ్యములును గలవె
నను నీవు వేదమానవునిగఁ జూచి
యనిలనందనుఁ డొంటి యని పల్కుఁదగునె
సాటికి నెక్కు నిశ్చంకరాయనికి
కోటముత్తిక లన గూడునే యెందు ¹
తిలకించి చూడు రాతికిగిరిగింత
గలిగిన నాకళ్ళు గలుగుభూపాల ²

1 కోటముత్తికె లన గూడునా యెందు (౧)

కోటముట్టి యనఁగూడునా యెందు (త)

2 గలుగునె లోకంబులోన భూపాల (చ)

నీకు నేనెఱచుట నిక్క మొక్కటియై
 కాక భయంబునే కలనైన నెఱుంగ!
 కురురాజు నొకపెద్దకొండఁగాఁజేసి
 పరువడి మొనఁజూపి పల్కితి రిపుడు 240
 అతనికిఁ దోడుగా నమరగంధర్వ
 పతు లేఁగుదెంచిన బర్వు లెత్తింతు
 ననుఁజూచి యిపుడె యీనలినాఁగి ననుపుఁ
 డన విని ధర్మజుఁ డనిలజుఁ జూచి
 ఓభీమ! కల దింక నొకసంశయంబు 245

— ధర్మరాజు సంశయించుట —

ఈభీతహరిణాఁగి యీనీలవేణి
 నిఁగ నేమి యనవచ్చు నిటువలెఁ గోరె
 సాగసినట్లనరాదు సులభంబుగాదు
 బహుయత్న రాక్షసభయద మీవనము
 విహితంబు గా దిది వీరాగ్రగణ్య ! 250
 యదిగాక నీవైన నర్జునుండైన
 పదపడి నన్నుఁ గాపాడకయున్న

కలుషాత్తుడై న యాకౌరవాధిపుడు
 పాలియింతు నని చెంతఁ బొంచియున్నాడు.
 అక్కట చనియెద నన ధర్మ మగునె! 255
 అక్కడ గాండివి యమరేంద్రపురికి
 తతశక్తి నేగె నింతకుఁ జేరఁడాయె!
 సతఁ డిందురాక ని న్ననుపలే ననిన
 వినయంబుతో మ్రొక్కి వేడ్క రంజిల్ల
 ననిలతనూభవుఁ డన్న కి ట్లనియె. 260

❖ భీముని సమాధానము ❖

అమరేంద్రపురినుండి యర్జునుం డిపుడె
 కమనీయవస్తువుల్ గైకొనివచ్చు
 వహికెక్కుకురుపతి వచ్చిన నకుల
 సహదేవు లున్నారు సమయింపఁగలరు
 జగదీశ! సతులవాంఛలు దీర్పకున్న 265
 నగణితపాతకం బని యండ్రు బుధులు
 ముద్దించి మన మీతమోనిభవేణి
 పద్మదీర్పకయున్న భావ్యంబుగాదు

లలనలు చిన్న బాలురు వీరవరులు
తెలియఁజెప్పిన *దండ దీయఁజెన్నెన 270

సకలలోకంబులఁ జండప్రతాప!
అకలంకగతి నిల్పు ననఘుండ వీవు
పెలుచ నీపేరు చెప్పినయంత మమ్ముఁ
దలఁపఁగా శక్యమే ధరణీతలేంద్ర!
ముక్తిప్రదాత కాముని గన్నతండ్రి 275

భక్తశరణ్యుఁ డాపద్బాంధవుండు
ఘననర్థుఁ డఖిలజగద్రక్షకుండు
మనపాలఁ గల్గఁగా మరిభయం జేల?
నుతికెక్కు నానందసుని ఘటోత్కచుని
ధృతిమీర మీసన్నిధిని నిల్పి పోదు 280
ధరణీశ నెలవిమ్మ తడవేల యనిన
సరనాథునకు మ్రొక్కి నకులుఁ డిట్లనియె.

— నకులుండు ద్రౌపది సంపు మనుట —

తావకీర్తిప్రతాపము ల్సకల

దీప్తలయందెల్లఁ దేజరిల్లఁగను
అదిగాక భీము బాహుతోపశౌర్యము 285

విదితగదాదండవిస్ఫులింగములు
శిఖిశిఖారేఖప్రసిద్ధమై మిగుల
నిఖిలలోకంబులయందు వెలుంగ
నక్షీణారథకేతనాశ్వసారథులు
నక్షయనివ్యశస్త్రశరాసనములు 290

[బహుయక్షరాక్షసభయదమివనము
విహితంబుగా దిది వీరాగ్రగణ్య
యదిగాక నీవైన నర్జునుండైన
పదపడి నన్నుఁ గాపాడకయున్న
కలుషాత్ముడైన యాకౌరవాధిపుడు 295

పాలియింతు నని చెంత బొంచి యున్నాడు
అక్కట చనియెద నన ధర్మ మగునె
అక్కట గాండీవి యమరేంద్రపురికి
తతశక్తి సేగె యింతకుఁ జేరఁ దాయె
నత డిందురాక నిన్ననుపలే నన్ను 300
వినయంబుతో మ్రొక్కి వేడ్క రంజిల్ల

ననిలతనూభవుఁ డన్న కిట్లనియె.
 ధరణీశ నీముద్దుతమ్ముఁడై నట్టి
 పరశక్తి గలకపిధ్వజుని యీక్షణమే
 పసమించు నస్తదంబరదూతచేత 305
 పాసఁగ మీసమ్ముఖంబునకు రప్పింతు
 సురీతలేశ్వర యొకనిరూపంబు
 పరువడి వ్రాయించు ఫల్గునుపేర
 నన విని సంతోషితాత్ముఁడై శమన
 తనయుండు కరుణ నాతని కౌగిలించి 310
 యాయర్జునునిపేర నపు డొకలేఖ
 వ్రాయించి యిచ్చిన వాయుసూనుండు
 కరుణతోఁ దనతండ్రి గంధవాహనుండు
 ఇరవొందఁ దను మెచ్చి యిచ్చినయట్టి
 గ్రంథానుసారసత్కమనీయధూప 315
 గంధిలవరమంత్ర కలితరభాంగ
 బంధబంధురకరభ్రాజితంబైన
 గంధసారోజ్జ్వలద్ధనసాయకంబు
 పొది యడలించి యద్భుతముగా నార్చి

పదపడి యాలేఖ భద్రంబుచేసి 320

శరమధ్యమున గట్టి చట్టమైనట్టి
వరశరాసనము చెల్వమున చేపట్టి
గొనకొని విలునారి గొనయ మెక్కించి

కనకపుంఖోజ్జ్వలకాండ మంకించి
నారి సంధించి యానాక మీక్షించి 325

ప్రారూఢకర్ణాంతపర్యంతమునను
దిగిచి కప్పడి సన్నిధిని నిల్పు మనుచు
గగనవీధికి నేసె ఘనతరాస్త్రంబు

అపు డాశరాసము నద్భుతం బడర
గప్పున నురగలోకము సొచ్చివచ్చి 330
శాకోదరాధీశు గర్వం బడంచి

వైకుంఠమునకు జవంబున నేగు
గరుడుని లీల నాకాశమార్గమునఁ
గర మొప్పు నధికవేగమున నేలెంచె

వరభోగభాగ్యదుర్వారసంపదల 335
సరసమై చెన్నొందు స్వర్గంబునందు
కొండిన్న గౌతమ కశ్యప కణ్ణ

మాండవ్య మైత్రేయ మాద్గల్య ప్రభృతి
 పరమమునీశ్వరుల్ పార్శ్వభాగముల
 నరసి పురాణశాస్త్రాదులు చదువ
 తుంబురునారదాదులు వీణియలను
 తంబురుల్ మీటి గీతములు పాడంగను
 రంభావధూతితోరంపునక్షోజ
 కుంభంబు లొక్కింత కుల్కి చెల్లుగను
 కొలువువా రచ్చెరుకొని చూచి మెచ్చ
 నలుదెరంగుల హెచ్చి నాట్యంబు సలుప
 నురగేంద్రనిభవేణి యూర్వశీరమణి
 పరువడి కటికచభారంబులకును
 గడువడిఁ బరికింపఁ గద్దు లేదనెడి
 నడుము దొట్టుపడంగ నర్తనం బాడ
 మెలకువ గతులచే మేనకాలలన
 నిలుకడతోఁ జేరి నృత్యంబు సలుప
 నలమంజుఘోషామృగాక్షి శాస్త్రోక్తి
 నలువునఁ జెలరేఁగి నటనలు సూప
 గరుడకినఁ రయక్షుచరకనకలు

340

345

350

351

సిరులు దొలుకఁ జేరి నేవలునేను
ఆకటికట నిల్పి యమరగంధర్వ
రాకేందుముఖులు పరాకులు దెలుచు

రహిమించు కాంచనరత్న సంఖచిత

మహితమహాస్థానమంటపంబునను

360

తిరవాండకొలుపున్న దేవవల్లభుని

సరిగద్దె యొక్కి యచ్చరులు మెచ్చఁగను

కాలకేయాదుల ఖండించు బిరుదు

లోలిదేవతలెల్ల నుగ్గలింపఁగను

సరసకళావిలసద్వినోదములఁ

365

బరికించుచున్నట్టి ఫల్గునుమ్రోల

నమరసంఘములెల్ల నచ్చెరువొంద

భ్రమసి సంయమిరాజపటలివీక్షింప

సురవిభుం డెంతయుఁ జోద్యంబునొంద

పరివారములు భయభ్రాంతిచే జెలఁగ

370

వ్రాలిన నమ్మహావాయుసాయకము

పోలించి కాంచి యాపురుషాతసుతుఁడు

ఆయన్నమున వాయు నక్షరపం కి

నిత్యపాదశదాననిరతుఁడై నట్టి
యనభుచారిత్తుండు యమతనూభవుఁడు

తనరార తనకూర్చితమ్ముఁడై నట్టి
భుజబలవిక్రమాద్భుతయశోధనుని

395

విజయుని వేట్కు దీవించి పుత్తైంచి
నట్టికార్యము నేటియరుణోదయంబు

దట్టించి పవననందసుఁడు కాంతార
మునకుఁ దాఁజని కందమూలఫలములు

గొనివత్తు నని వేగఁ గువలయనేత్రి
పతిహితచారిత్రి పాంచాలపుత్రి

400

నతని కడ్డమువచ్చి యాగిపోసీక
గొనకొని తనుఁదోడుకొనిపొ మ్మటంచు

వనజాక్షిచలపట్టు వదలదింతైన
నేమియుఁ దోచక నిపు డున్నవాఁడ

405

నాముద్దుతమ్ముఁడ నాకేశతనయ
కడఁకతో నీకమ్మ కన్నాక్షుణంబె

వడిగ రమ్మని దూరి వ్రాసినలేఖ
తేటగాఁ జదివి పార్థివుఁడు వేగంబె

భేటేశునకు మ్రొక్కి కీర్తించి పలికె
దేవదైత్యవిదారదీనమందార

410

యేవిన్నవించెద నేనొక్కమనవి
వడిగ రమ్మని లేఖ వ్రాసె మాయన్న
తడవు నే నిందుండ ధర్మంబుగాదు

పాంచాలపుత్రి తాపట్టినప్రతిస

415

కొంచెపుపనిగాదు కుధరవిదార

కోరదు మున్నెట్లు కోర్కె లెన్నఁడును

మీరదు మామాట మిగుల దిండైన

చపలనేత్రికి యింతచలము పట్టుటయు

విపరీతకార్యంబు వివరించి చూడు

420

కలహంబు బహుళంబుగాఁ గల్గు మాకు

సెలవిమ్ము చనియెద శీఘ్రమే యనిన

తనయుఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి తగ నాదరించి

కనకాంబరములు ఘనభూషణములు

గారవం బెరుగ సుగంధవస్తువులు

425

పారిజాతాధిక ప్రసవదామములు

యావాసవుం డిచ్చి యనిచిన నతఁడు

దేవసంఘములు సుభ్రులి యని మెచ్చు య 430
 సురనాథునకు మ్రొక్కి సొరిది నర్జునుడు
 విరదివ్యరథ మెక్కి వడి నేగి యే గి
 ద్వైతవనాంతరథల మటు చేరి
 యాతతభయభక్తి యన్నకు మ్రొక్కి
 వరుస ధౌమ్యాచారవరుని శ్రీపాద
 సరసిజములకు సాష్టాంగముల్సేసి
 యనవొంద ననిలజు నడుగుల కెవరి 435
 యనుజులదీవించి యతివ నూరాన్ని
 యందఱఁ జూచుచున్నంత దేవేంద్ర
 నందనుతో ధర్మనందనుం డనియె.
 అర్జున విక్రమోపార్జన సమద
 దుర్జనసంహార దోర్వీర సార 440
 వనజాతదళనేత్రి వనవిహారంబు
 జనఁడలఁచినది యీసామిారి వెంట
 నిబిడఘోరాటవినిఖిలదానవులు
 ప్రబలులై యందంద బలసియున్నారు
 కౌరవాధీశుఁ డిక్కడ దృష్టినిలిపి 445

ధీరుడై కోరలు దీటుచున్నాఁడు
 ఈవేళ మనపైన భీష్టంబులేక
 దైవరాయఁడు దయదప్పియున్నాఁడు
 అక్కడ నొకకార్యమై చిక్కువడిన
 పక్కున నగరె! యాపగవారలెల్ల

450

సమయంబుగా దని సరసోక్తిమీర
 కమలాక్షికిని దెల్పుగా దగుననిన
 విని సంతసించి యావివ్వచ్చుఁడపుడు
 ననబోణి వీక్షించి నగుచు నిట్లనియె.

పుల్లొబ్బగంధి! యోభుజగేంద్రవేణి
 పల్లవపాణి యోపాంచాలతనయ
 కోమలి యిది యెంత కోర్కె గోరితివి

455

యామహాగగనంబునందు పోవలదు
 మృదులాంబుజంబుల మీదు నీతభుకు
 పదముల కేల యీపాపాణబాధ

460

నాకలోకమునందు నఖిలవస్తువులు
 నీకు దెచ్చితి నేను నెమ్మితో నిపుడు
 మందారకుసుమదామములు నిచ్చెదను

యిందిందిరాలక యీకోర్కె విడువు
 మంచివస్తువులు ప్రేమమున యిచ్చెదను 465
 సందీప్తదేవభూషణము లిచ్చెదను
 ఇందుబింబానన యీకోర్కె విడువు
 రమణీయదివ్యాంబరము లిచ్చెదను
 కమలయాతాక్షి యీకాంక్షలు విడువు
 మంచివస్తువులు ప్రేమమున నిచ్చెదను 470
 కాంచననాస! యీకాంక్షలు విడువు
 కొంచక దక్కినకోర్కె లిచ్చెదను
 కాంచనాంగిరొ! బుద్ధి కాంక్షలు విడువు
 అటుగాక చంద్రబింబాస్క! యీయడవిః
 బటుతరకాలసర్పంబులు గలవు 475
 అరుదందమీనాక్షి యవ్వనభూమి
 నరిసంచయములవిహారము ల్గలవు
 కరిరుదయాన భూగహనంబులందు
 గురుతరహర్యక్షకులములు గలవు
 అరవిందపాణి! యీయడవిలోపలను 480
 దురుసై నగంధసింధూరము ల్గలవు

హరిమధ్య! యిట్టిమహారణ్యమునను
 కరమొప్ప శరభమృగంబులు గలవు
 ఏమిగావలె నన్న యిచ్చెద నీకు
 వామలోచన! యిట్టివాంఛలు విడువు 485
 అన విని పాంచాలి యర్జునుఁ జూచి
 కనుఁగవ నశ్రువుల్ గ్రమ్మ నిట్లనియె
 అనఘ చారిత్ర యోయమరేంద్రపుత్ర
 యనువొంద మున్నెన్నఁడై నను మిమ్ము
 కోరి యీగతి వేడకున్నదిగాదె 490
 మారుతి మానవమాత్రుఁడే యకట
 అడవిలో లేనిభయంబులు నెప్ప
 తడబడి పెదవులు తడుపుచు నిట్లు
 తెరగొప్ప నావాంఛఁ దీర్చక మీరు
 పరిహసించఁగ నెంత పని యిది నాథ 495
 మందారకుసుమదామములు నే నొల్ల
 సందీప్తదేవభూషణము లే నొల్ల
 రమణీయదివ్యాంబరములు నే నొల్ల
 క్రమమొప్ప చందనగంధ మే నొల్ల

మంచివస్తువులు ప్రేమమున నేనొల్ల కొంచక దక్కినకోర్కె నేనొల్ల నంపిన గహనవిహార మంపుదురు నంపకయున్న నే నన్నియు నొల్ల నన విని కలకంఠి నపు డాదరించి ఘనుఁడు కిరీటియగ్రజున కి ట్లనియె జగతీశ! సతులు వాంఛలు దీర్పకున్న నగణితపాతకం బని యండ్లు బుధులు లలనలు చిన్న బాలలు వీరవరులు తెలియజెప్పినదండతీయ రెంతైన ముద్దుగా నతిహర్షమున నీలవేణి పద్మదీర్పకయున్న భాగ్యంబుగాదు సకలలోకంబులు చండప్రతాప మకలంకగతి నిచ్చు ననఘుండ వీవు పెలుచ నీవేరు చెప్పినయంత మమ్ము దలపఁగ శక్య లేధరణీతలమున ననిలతనూభవుఁ డసహాయశౌర్య ఘనదైర్య గాంభీర్యకలిత తేజుండు	500 505 510 515
--	--

నరయ హిడింబి బకాసురవీర
 వరుల చెండాడినవరబాహుబలుఁడు
 సందేహ మేటికి సామిరివెంట 520

యిందీవరాక్షిని నిపు డంప నగును
 నావిని ధర్మనందనుతోడ నకులుఁ
 డావెస నిట్లను ననుమోద మెసఁగ
 తావకకీర్తిప్రతాపము ల్బకల

దేవులయందెల్లఁ దేజరిల్లఁగను 525

భీమసేనునిగదా భీమప్రచండ
 ధామవిజృంభితోద్ధండప్రదీప్త
 శిఖిశిఖారేఖప్రసిద్ధతేజంబు
 అఖిలలోకంబులయందు వెలుంగ

నక్షీణారథకేతనాశ్వసారథులు 530

నక్షయదివ్యశస్త్రాస్త్రజాలములు*]
 గలమహాబలకౌర్యగాంభీర్యదైర్య

* 249-290 పంక్తులస్థానమున ఈవిషయము (291-531 పంక్తులు) ఆధిపతిహిత్యపరివర్తనవారికడనున్న (త)యను తాళపత్రప్రతియందున్నది.

కలిత తేజోనిధి గాండీవి గలుగ
 నిన్నిటికన్నను హితుఁడు బాంధవుండు
 వెన్నుఁడు గలుగంగ వెరవేల మనకు
 దర్పణంబునఁ బర్వతప్రకాండంబు 535
 లోర్పున నణుకులై యున్నచందంబు
 నకట దేవరపాలి యాజ్ఞలోఁ జిక్కి
 యొకకొంతవెరపుచే నుందురుగాని
 ధరణీశ నీసహోదరులు గోపింప
 కునురా జనఁగ నెంత కురుయోధు లెంత 540
 సురవరు లెంత రక్షోపీరు లెంత
 గరుడనాయకు లెంత గంధర్వు లెంత
 నరు లన నెంత కిన్నరు లన నెంత
 పరగ త్రిలోకాధిపతు లన నెంత
 నెలకొని నీబల్లి నీవెరుంగకను 545

— సహదేవుఁడు ద్రౌపది నంపుమనుట —

తలపోయ నేటికి ద్రౌపది ననువుఁ
 డన విని సహదేవుఁ డగ్రజుతోడ
 ననువొంద నిట్లను నవనీతలేంద్ర

కడుభీతితోఁ దల్లికడుపుసొచ్చినను
 కడపటవచ్చెడికార్యంబులెల్ల 550
 రాకపోనేరవు రానికార్యంబు
 లెక్కడనున్నను నింతైనరావు¹
 వలనొప్పు నలచక్రవర్తి రాఘవులు
 తలపోయలేరై రె దైవంబు
 దప్పింప శిష్యమే ధాతకునైన 551
 నెప్పటి కప్పటి కేమేమిపనులొ
 యప్పటి కాపను లమరఁజేయంగ²
 తప్పివచ్చినమీద దైవ మున్నాఁడు
 అదిగాక మొనఁజూపి యాడితి రిపుడు
 మదినుండి నీపవమాననందనుఁడు 560
 చలమున నెంతైన చట్రాతినార
 వలచు నీచనులందు వలదన్న వినఁడు
 అతివ సంపుట లెస్స యంపకయున్న
 నతఁడు దోడ్కొనిపోవునది నిక్కువంబు

1 లెక్కడనుండిన నెంతైన బోవు. (4491)

2 యప్పటి కాపను లమరకపోవు. (1378)

నాకుఁ దోచినయంత నావిన్నపంబు 565
మీకుఁ జెప్పితి దేవ మీచిత్త మింక.

— ధర్మజునిసంశయము —

అన విని సహదేవు నక్కునఁ జేర్చి
యనుమోదమునఁ బాండవాగ్రణి పలికె.
తమ్ముడ నీపల్కు తథ్యంబు మాకు
సమ్మదం బగు నిందు చల్లలే దనుచు 570

నూదుకత్రావుచు నుందుమీఘుఁడు
తోదేనెలేనివాదులు దెచ్చు నెపుడు
మిముఁజూచుకొనుచు నేమియుఁ జింతలేక
నెమ్మదినుండు నన్నియుఁ గల్గినటుల
కాంతారమున నొంటిగా జనువేళ 575

సంతవారికినైన నింతి సంగడము
నడవిలో నొక కార్యమైన నీరమణి
మెడగుదె కేతెంచి మే లెంచవలయు
సంపక యుండిన నతివదుగిళించు
సంపిన యేమకానొ యది గానరాదు 581

బహుభోగముల నున్న పాంచాలపుత్రి
 గహనంబునందు సాంగత్యదోషమున
 నలమటగుంద నేమనవచ్చు విధిని
 పలుమరుదైవంబు పగవారి గూడె
 నని తలయూచి హా! యని వెచ్చ నూర్చి 585
 కనుగవ కలితాశ్రుకణములు నించి¹

— ధర్మరూజు ధౌమ్యచార్య నడుగుట —
 తెలియ ధౌమ్యచార్యుడెసఁ జూచుటయును
 అలరి యావిప్రకులాగ్రణి పలికె

— ధౌమ్యుడు ద్రౌపది నంపు మనుట —
 నిటువంటిపనులకైయేటికి మీరు
 అటునిటు జూచెద రవనీత లేంద్ర 590
 నాకుఁ దోచినరీతి నయశాస్త్రయుక్తి
 వాక్రుచ్చుచున్నాఁడ వనితతో నిపుడు
 కాననభూమికిఁ గదులుచున్నారు
 నానావిహారముల్ నడుపుచున్నారు

1 పునముగా ఓంఠించి కటకటా యనుచు (2421)

కనఁగలకార్యముల్ గనుచు నున్నారు 595

వినుతకీర్తలచేత వెలయు చున్నారు
మంచివస్తువులు ప్రేమంబునఁ గొనుచు
వేంచేయుచున్నారు వేవేగ నిటకు
కలఁగనేటికి మీకు ఘనరాజ్యలక్ష్మీ
చెలువంబుతో మిమ్ముఁ జేరుచున్నదియు 600

ననుమానమేటికి సంభోజముఖిని
ననుపుట లెస్సయా యనిలజువెంట
నన విని ధర్మజుఁ డౌఁగఁక యనుచు
మనమున హర్షించి మారుతిఁ గాంచి
నాముద్దులెమ్ముఁడ నగరాజధీర 605

యోమరున్నందన యోభీమనేన
వనిత నీవెనువెంట వచ్చుచున్నదియు
ఘనమృగాధీశఖగసంకులంబు
తరులతానిబిడీకృతం బైనవనము
సరస చీమకుఁ దూర శక్యంబు గాదు 610

— ధర్మరాజొడంబడుట —

కంటికి తెప్పగాఁ గాపాడి వేగ

వెంటబెట్టుకరమ్ము వీరాగ్రగణ్య
అని నెలవిచ్చిన యధికమోదమున
పనుపడ ధర్మజుపదముల కెరగి
యతనిచే దీవన లంది ధౌమ్యనకు 615

హితభక్తిసంప్రమం బెసంగ నెంతయును
మ్రొక్కి యాశీర్వాదములు గాంచి యెలమి
గ్రమ్మనఁ దములఁ గొంగిటఁ జేర్చి
నిశ్చలవృత్తితో నెలఁతయుఁ దాను
పశ్చిమగమనుఁడై పగునడి పెడలె. 620

సంతాపమును బొంది శమననందనుఁడు¹
చింతించి నకులుని జేరఁగాఁ బిలిచి

— ధీముఁడా, ద్రౌపదితో పామున కలిగుట —

వనితాలలామంబు వాయునంగనుఁడు
ఘనమైన ఘోరదుర్గములకుఁ జనిరి
అమరగంధర్వవిద్యాధరయక్షి 625

1 శమననందనుఁ డంత సంతాపమంది

యమరేంద్రసుతునితో ననియె నెంతయును. (త)

ధర్మరాజువిచారము : నకులుని భీముని వెంటఁ బొమ్మనుట.

రనుణీమణు లహోరాత్రు లెల్లెడల
నిరవొంద జరియింతు రివ్వనభూమి
నెరయ నామదిలోన నెగులు బుట్టెడిని
యవనిపై సఖులపై నర్థంబుపైని
ఎవరికి నైన నభీష్టంబు గలదు.

630

నరయక్షకిన్నరనాగగంధర్వ
గరుడభేచరసిద్ధకామినీమణుల¹
సరకుసేయని మహాసౌందర్యశాలి
తరుణిమాత్రంబె యీద్రౌపదీరమణి
చంద్రనివాసంబు సతి నెమ్మొగంబు

635

చంద్రవిలాసంబు సఖియ లేనగవు
కనకంబు నిరసించు కలికి మైమెఱుగు
కనకంబు నిరసించు కలకంఠినాస
కువలయానందంబు కొమ్మనేత్రములు
కువలయానందంబు కోమలిపిఱుదు

640

1 గరుడభేచరనిశాకరబింబముఖులు (ట ; ప)

సారంగవిభవంబు జలజాక్షి వేణి
 సారంగవిభవంబు చామయానంబు
 హరివినోదంబు తొయ్యలి రోమరాజి
 హరివినోదంబు కంజాక్షి నెన్నడుము
 అబ్జసౌభాగ్యంబు హరిణాక్షిగళము

645

అబ్జసౌభాగ్యంబు అతివ హస్తంబు
 దానివిలాసంబు దానిరూపంబు
 దానిమితారంబు దానిచెల్వంబు
 దానివయ్యారంబు దగఁగాంచిరేని¹
 మానీంద్రులకు నెల్ల మది బెగ్గడిల్లు

650

వనితయు మారుతి పచ్చనందాక
 ననుమాన మగుచున్న దనఘాత నాకు
 పడపడి వారివెంబడి వడి నీవు
 కదలిన నామది కలకదీరెడిని

అన విని నకులుఁడు యమసూతుఁ జూచి²

655

1 దాని యొయ్యారము దగఁగాంచిరేని (ప)

2 అన విని గాండీవి యన్న కిట్టసియె (శ)

—● నకులుని ప్రత్యుత్తరము ●—

అనఘాత్త మీఁకల్కు లవియొల్ల నిజము
కరమృగి మీయనుగ్రహమున నేగ
యిరవొంద వనభూమి కేతెంచునపుడు
నన్ను వీక్షించి గంధవహాత్తజుండు
సన్నల బిల్చి హస్తంబుఁ జేపట్టి
ఎన్నెన్ని విధముల నిటచాటి చాటి
యన్న యున్నాఁ డని యరిగె నెంతయును
పదరక నాతని యటువాక్యసరణ
మదిలో విచారించు మానవాధీశ¹
మనమీద క్రోధ మేమరడురారాజు
దినరాజసుతుఁడు బోధించు నాతనికి
చలమున శకుని దుశ్శాసను లెపుడు
పెలుచు మచ్చరములు పేర్చుచుండుదురు
కనుగల్గియుండక గడుమోసపోయి²

551

66

1 అమహామహునివాక్యము నిక్క మరయ

సీమది దలపోయు నృపకులోత్తంస (2421)

2 కనుగల్గియుండ కిక్కడ మోసపోయి (2421)

వెనుక చింతించుట వెట్టితనంబు 670

ధరణిపై పవననందనుఁ డజేయుండు

నెరయ నాతనిబల్లి నీ వెటుంగుదువు

గాక నంతట దొడ్డకార్యమా నేని

యాశట వనుల కే నరిగెదగాని

వెనుక బుద్ధులు పదివేలుచెప్పుదురు 675

జననాథ యిపు డిది సమ్మతిగాదు

నావిని ధర్తనందనుఁ డట్టివీరి

దా విచారించి యంతయు నూరకుండె

అంతట పవనుజుఁ డలివేణి దాను

కొంతద వ్వరుడెంచి కోమలిఁ గాంచి 680

— జౌహరి దేవిదనవిహారము. —

వనజాక్షి మాయన్న వలదన్న వినక

వనవిహారము వాంఛ వచ్చితి వీవు

అనుహించ యేఫలం బనుభవించితివి¹

1 ననుబోటి బలకౌర్యనయశాలివెంట (ట)

ననునంటి బలకౌర్య ననుబోటివెంట

వనిత పోయినయట్ల వచ్చినయట్ల 685
 గాకున్న నీమహాగగనంబునందు
 నీ కభీష్టం బేమి నిక్కంబుపలుకు
 మిచ్చకువచ్చిన నేవస్తువైన
 నిచ్చెద నీయాన ¹యిందీవరాక్షి
 నావిని నవ్వి యానాభీకపాణి
 తీవి నెత్తుదిని వాటిల్ల నిట్లనియె 690

ప్రాణేశ నాకోర్కె ఫలియింప నీవు
 గాని యింకెవ్వరు గల రెంచి చూడ
 నడుగ మంటివి గాన నడుగుట సులభ
 మడిగిన యిచ్చట యది దుస్తరంబు
 నోటి కొచ్చినయట్ల నూరనవచ్చు 695

మాటాడి నిలుపుట మరికొద్దికాదు.
 సతులు గోరినకోర్కె సఫలంబు నేయ
 చతురాననునికైన శక్యంబు గాదు
 బిరుదు వీరుండైనఁ బిరికివాడైన

సరసి జాక్షులచెంత సాహసుం డౌను 705
 ఎదురు దన్నెఱుగక నెంతయుఁబల్కు
 కదిసి వేడినవేళ కళవళమందు

వలవని యడియాస పలదు భూపాల!
 యలరువనంబుల కరుగుదమన్న¹
 కనకాంగివదనంబు గాంచి యుప్పొంగి 710

యనిలతనూభవుం డనియె నంతయును
 ఎంత మాటాడితి విందీవరాక్షి
 కంతువిద్యేషితోఁ గదలివచ్చినను
 అంభోజసంభవుం డడ్డగించినను
 జంభాసురారిమచ్చరముచేసినను 715

కోరి త్రిలోకము ల్లాడివచ్చినను
 ధారుణి వాక్యంబు దప్పను నేను
 తిరమొంద నీకోర్కె దీర్చకయున్న!

1 నెరసాహసుండవు నిన్నంటగాదు

సరసాధి పురుషులనడత లెంచెదను

చనువున కోపంబు క్షమియింపవలయు

సవిత సాంకర్షికాద్ గణాంబుల కుంజ 1272.

ననుమిరివచ్చు సంతటిపనిగలదె 735

యిచ్చెద ననిపల్కి యియ్యకయున్న
కచ్చుకపడి పాతకముబోవనీదు

ధరణి మెచ్చరు వీరధర్మంబుగాదు

యరమః సేయక యనుమానపడక

నడుగు మేవరమైన నడిగినకోర్కె 740

లడియెద ననిన నయ్యంతి యిట్లనియె

ప్రకటించి నీదువెంబడివచ్చునపుడె

సకలభాగ్యములెల్ల సమకూడె నాకు

వేమాటు నే విన్నవించిననైన¹

నామాట చెల్లించు నాథుండ వీవు 745

మనుజేంద్ర యీవనమార్గంబునందు

ఘనమైనవస్తువుల్ భనుగొంటినేని

యప్పుడు మిమ్ము నే నడిగెదఁగాని

యిప్పుటి కేమి మహీనాథచంద్ర²

సొంపైన వనములు సొబగై న నగము 750

1 నేమెమి నేవిన్నవించిననైన (త)

2 సకలభాగ్యములెల్ల సమకూడె నాకు

లింపైన వాహిను లెన్నంగఁదగిన
కొలఁకులు నొరపైన కోన లెచ్చోట
గల వచ్చటికి వేగ గమనించవలయు
అనిన సంతోషించి యనిలనందనుఁడు
చనుమార్గములను గంజాతలోచనకు 755

గరుడకిన్నరయక్షఖచరగంధర్వ
వరసిద్ధసాధ్యనివాసభూములను
వనములు నదులు పర్వతనికాయములు
ఘనమైనపొదరిండ్ల కలితంబులయిన¹
మహితవస్తువులు వేయారు దెల్పుచును 760

విహితసౌభ్రమముల విహరించుచుండ
పొసఁగ నాకట నొచ్చి బొరియలు సొచ్చి
బుసగొట్టుచును నేఁగు భుజగసంఘముల
కొదకక మెడలంటి గొరికి ఖండించి
బొదలు ముంగిసల చప్పుడు లాలకించి 765
యదరుచు కన్నంబులవి లీల వెడలి

1 మునిజనాగణంతపోనివాసముల (వ)

కడుపువై చనుమూషకములకు బొంది
 రాగించు బలుబిడాలములపై దూరి
 మూగిన రేచుగుంపులు మీర గొప్ప
 గించు బెబ్బులులపై గినియు భల్లుంక 770
 సంచయంబుల నొంపఁ జనువరాహముల
 బోనీక మార్కొనబోవ నేనుఁగుల
 పైన లంఘించి కుంభంబుల వ్రచ్చి
 మనుచు వేలె నని యంభోజవదన
 ననుపమానందసమంచితామోద 775
 లలితలతాంతపల్లవపుష్పప్రతతి
 వలనొప్ప శృంగారవనము సొత్తెంచి
 తన కై శ్యవదననేత్రకపోలములకు
 తన కాళికాధరదంతవాక్తతికి
 తనకంత బాహులతాహస్తములకు 780
 తన కుచరోమాళితనుమధ్యదేశ
 ఘనతరనాభికాకటిభోగములకు
 తనయూరుజంఘాపదర్వయగతుల
 కనుగపదగానంబు లె నవసుమలు

కమలాకరములందుఁ గని చెలరేగి
 తుమ్మెదకదుపులఁ దోలి నెత్తమ్మి
 గమ్మి యెమ్మె లడంచి కలువలు ద్రెంచి
 పలుమారు నవచంద్రఫలకముల్ విరిచి
 సొలవక కాంచనసూనముల్ రాల్చి
 లలితమా బింబఫలంబులు డుల్చి
 కలగక మొల్లమొగ్గలనిగ లడచి
 చిలుకల నెగదోలి చెలగి శంఖంబు
 కలిమెల్ల బోనాడి కంజకాండములు
 చెలువముల్ బెకలించి చిగురాకుగిల్లి
 తులకించి పువ్వుగుత్తుల నెత్తిబట్టి
 చీమబాదుల నొంచి సింగంబు దరిమి
 వేమారు జిగిపొన్న విరిరేకు మడచి
 తెలియంగ కర్పూరదిన్నియల్ ద్రొక్కి
 చలమున కదలికాచర్తంబు లెత్త
 కరమర్ది శాలికాగర్భముల్ సించి
 యరుణాంబుజంబుల నటు నిటు బరచి
 యంచలంచల మించు నంచలగముల

790

795

800

- నించుక చప్పట లిడిపారదటిమి
 రవణ మకా కమలాకరంబు సొత్తైంచి
 యవగాహ మొనరించి యటవినోదించి 805
 తనరారు కాంచనతరుల మధ్యమున
 ఘవతరకల్పవృక్షంబులనీడ
 భూనుతంబై మించు పూపొదరిండ్ల
 జానొప్ప గిరిగింజచప్పరంబులను
 ఘనసారమృదువేదికలశోలి వ్రాలి 810
 జనపతి దాను విస్తారభోగముల
 విలసిల్లురొదలేనివేడ్కల బొరలి
 పొలపొంద నొకప్రాద్దు కీడించి
 అంతట జాలించి యచ్చోటు బాసి
 కుంతితనూజుండు కువలయనేత్రి 815
 అంచితం బైననీలాశ్రంబు చెంత
 మించులు గుల్కు క్రొమ్మించుచందమున
 సతీకేలు వదలక జనవల్లభుండు
 పతిదండ బాయక పాంచాలపుత్రి
 ఎంతయు వేడ్కల నింపుసొంపులను 820

వింత వవాంతమున వెదకి చూచుచును
నెయ్యంబుతోటల నికరంబులందు
నుయ్యాల లూగుచు నొగి పొదరిండ్ల
దూరుచు మీరుచు డుమికి యాడుచును 825

నీరజాకరముల నెఱి జొచ్చి హెచ్చి
యొలలాడుచు భ్రమ నొండొరుల్ గెరలి
వేలారువిధముల విశ్రమించుచును
కేళికానగముల కీడించి మించి
మేలైనకొనల మెలగుచు పూల 830
బంతులవేయుచు బలుదెరంగులను

మంతనం బాడుచు మరి జన నెదుట
మహిజాతముల్ రోమమార్గముల్ గాఁగ
రహిమించుగండశైలములబెడంగు
లలితనూ కుంభస్థలంబులు గాఁగ 835
నలరారు నలపారు టాకుల సిరులు
నలువొందునట్టి కర్ణంబులు గాఁగఁ
తిలకింఁగిరినుండి దిగువకు సాగి
తోరమై తగచూడ తుండంబుగాఁగ

- నారూఢతిలకాజటాలంబగరిమ 840
 వరుస మహాజలవాలంబుగాఁగఁ
 బరువడి నెడలేక పారునిర్ఘరులు
 దనరారు మదగజఘారలుగాఁగ
 లోనుండి యిల నంటు గొన బైనవిరులు
 పనుపడ విలసిల్లుపదములుగాఁగ 845
 ననలొందురామ్మగవిహారామహిమ
 గరమర్థి భయదలంకారంబుగాఁగ
 నరుదుమీరినవారణాచలాధీశు
 గనుఁగొని యత్యంతకౌతుకం బడర
 నెనయ నాపాంచాలి కి ట్లని పలికె 850
 యిందీవరానన యీమహానగము
 మందులగుబ్బ తీమలయాచలంబు
 హిమపర్వతంబు హేమభూధరము
 నమరుతారాగంబు నరుణగోత్రంబు
 నకలంకిలీల నణకించుజాతి 855
 సకలవస్తుచయంబు సకలభాగ్యంబు
 సకల సౌఖ్యంబులు సకలౌవధములు

సకలవై భవము లచ్చటఁ గల్గియుండు
 ఒకవంక కిన్నరు లొకదిక్కు దివిజు
 లొకచక్క గంధర్వు లొకట గింపురుషు 860
 లొక పెంకి యక్షేశు లొకచెంత సిద్ధు
 లొకచోట గరుడులు నొకక్రేవమునులు
 నమితమోదంబున ననవరతంబు
 సమధికక్రీడల సలుపుచుండుదురు
 వనజాక్షి యిమ్మహావై ఖరిగొంత 865
 గనుగొందు ర మ్మని కిడువడి జనఁగ
 మనసిజపవమానమానవాధీన
 దినవీరప్రతిమానదేదీప్యమాన
 గరుడకిన్నరయక్షఖచరసంతాన
 నిరతకల్యాణవర్ణితసంవిధాన 870
 సౌభాగ్యసంధాన సంతతానూన
 శోభనవిజ్ఞాన సుకరప్రధాన
 భూనుతసంతాన భూజవితాన
 నానాలతాసూన నవ్యనిధాన
 మానితనిరుపమమణిమయస్థాన 875

తానమానసమాన తంతన్యమాన
 కలితసాంద్రనవీన గంధర్వగాన
 విలసితం బగు కోనవేట్కలింపూన
 గని మెచ్చి మెచ్చి యాకామినీమణికి
 ఘనవిన్నోదంబులు గణుతించి మించి 880
 పశ్చిమభాగంబు పరికించి కాంచి
 యాశ్చర్యఃకీర్తుఃకై యనిలనందనుఁడు
 ద్రౌపది నీక్షించి తగ నీట్టు లనియె
 నోపంకజానన నోముద్దుగుమ్మ
 కలికి చక్కెరబొమ్మ కమ్మపూఁగొమ్మ 885
 కులుకుమీటుమిటారి కోమలాకారి
 యలరు మొల్లలబంతి యంగజుదంతి
 కలితకైరవనేత్రి కాంచనగాత్రి
 తనరువేడ్కల కొంతదవ్వుబుచ్చితిమి
 మనవివేకంబు లేమనవచ్చు నబల (త) 890
 కుప్పలుగా నున్నగొప్పముత్యములు
 చప్పరించుచు వెదచల్లుచుఁ గెరలు
 కొదమసింహముల మార్కొని పోరి పోరి

కదలని శరభసంఘములఁ దోలుచును
 మేదిని నేనుంగుమేతలాడుటకు 895
 మోదంబుతో మిన్నముట్టి భోరునను
 చండవేగంబున జనుదెంచుఘోర
 గండభేరుండపక్షిరవంబులకును
 భీతి నేగెడురణభీమగృధ్రముల
 ఘాతకుదీరి దిగ్గనఁ బారతెంచు 900
 బైరిల చప్పుళ్ల భ్రమసి రివ్వనను
 బారులగుళ్లనిబ్బరముల దెలిసె
 చలియించి పరతెంచుసాశ్వసంఘముల
 నెలవెల్ల బరికించి నెగులునఁ బారు
 వారణంబులఁ గని వణకుచుఁ బొదలు 905
 దూరుజాల్డేగలతోరంపురవలి
 కలుకుచు నులుకుచు నన్యోన్యభీతి
 కలకలార్భటుల కాకసము గంపింప
 బరచు నానావర్ణ పక్షిసంతతుల
 నిరవండఁజూపుచు నేగుచున్నంత 910
 సింధురగమనరాజీవదళాక్షి

గంధవాహతనూజః గనుఁగొని పలికె

నవనీశచూడు మల్లదె మిన్నుముట్టి

వివిధభూరుహలతావితతులఁబొదలి

కనకనానామణీకలితంబు నగుచు¹

915

కనిపించుచున్ననగంబు పేరేమి?

యని విన్నవించిన యలినీలవేణి

నసురాగమునఁ జూచి యనిలజం డనియె

—● గంధమాదనపర్వత వర్ణనము ●—

తరలాక్షి గంధమాదన మనుపేరఁ

బరఁగినకై లమిపర్వతమహిమ

920

లెన్న శక్యంబె వాణీశునకైన

పన్న గేంద్రునకైన పల్లవపాణి

మందరగ్రామంబు మణికోటినగము

మందులగుబ్బలిమలయాచలంబు

హిమచలోచ్చయమును హేమభూధరము 925

1 కలిత నానామణీకలితంబు లగుచు

విలసితంబుగ చాల వేడ్కరంజిల్లి

నమరుతారాగంబు నరుణగోత్రంబు
నకలంకలీల నణకింపఁజాలి

సకలవస్తుచయంబు సకలభాగ్యములు
సకలసౌఖ్యంబులు సకలౌషధములు

సకలవైభవము లిచ్చటఁ గల్గియుండు 930

ఒకపంక కిన్నరు లొకపంక దివిజు
లొకచక్కి గంధర్వు లొకట కింపురుషు
లొకటెంక యక్షేశు లొకచెంత సిద్ధు
లొకచోట గరుడులు నొకక్రేచముసులు

నమితమోదంబుల ననవరతంబు 935

సమధిక క్రీడల సంచరింపుదురు
వనజాక్షి యిమ్మహావైఖరుల్ గొన్ని
గనుఁగొందు రమ్మని గడువడిఁ జనఁగఁ
గడురమ్యముగఁ గ్రొత్తగా ననలొత్తి
వడిజలకణములు వానలై కురిసి

940

సలలితపుష్పగుచ్ఛంబుల వ్రాలి
తొలకెడువూఁదేనెతోకూడ పక్వ
ఫలరసంబులఁ జాలుపైని వర్షించి

బలుకాల్యలై పారి పండువెన్నెలల
కువలయాధిప శిలాకోటులు గరగి 945

ప్రవహించి దుముకు నిర్ఘ్నరములఁ గూడి
పచ్చరాచలువలపై నిండి యున్న
పచ్చికస్తురితెప్పలు లోనఁగొనుచు
సొంపైన నంకల సొలపు జవ్వాది
రొంపుల మీఁద నారూఢిగా దుమికి 950

పనుపడ నేరులై పారుచు తట్టు
పునుఁగున జొబ్బిల్లి పాలుపొందు వెదురు
గుములపై వడిసొచ్చి కుసుమపరాగ
సముదయంబుల మంచిశారదతతుల (తరుల)

పాంతలగపురంపుప్రోవులనెల్ల 955

వితగాఁ గలయించి వెల్లువల్ బారి
కడురవ్య మగుతరంగములచే నలరి
బెడిదంబు లగుచు నొప్పెదుపుణ్యనదుల
నవగాహనముల నెయ్యమున గావించి
కవగూడి యవల వేడ్కలుమీరఁ జనఁగ 960

ఉన్నతావధానచంద్రోపలగిరులు

సన్నుతికెక్కిన సాలము ల్లాగ
 లలితవినుత్తు పల్లవరసాలములు
 పసమించు మణిసౌధఁకులుగాఁగ
 ప్రారూఢపుష్పపల్లవకింశుకములు 965
 భూరిమాణిక్యగోపురములుగాఁగ
 పాలుపొందఁ బూచిన పొన్న భూజములు
 బలుమగరాల యుప్పరిగెలుగాఁగ
 నెంచ మొగ్గలబోల్చు నీపూలసిరులు
 మంచిముత్యపు మేలు మచ్చులుగాఁగ 970
 బహుసూనరమృతచంపకమహీజములు
 మహనీయ హేమథామంబులుగాఁగ
 సిరు లుల్లసిల్లఁ బూచిన పొదరిండ్ల
 సరసంపు చిత్తరుచవికెలుగాఁగ
 ధర నొప్పుగురువింద ద్రాక్షపండిరులు 975
 మెరపైన చెందొవల్ మేల్కట్టుగాఁగ
 కొమరు చెన్నొందు వైకుంఠంబుపోలె
 సముదగ్రమాధవసంచార మగుచు
 నిటలాబ్జలోచననిలయంబుపోలె

- పటుసర్వమంగళాభ్యంచిత మగుచు 980
 వారిజాసనునినివాసంబుపోలే
 నారదశారదానందంబు దగుచు
 పురుహూతపట్టణంబునుబోలి యెపుడు
 నెరయు రంభాహరిణీయతం బగుచు¹
 పురుడింపగ నయోధ్యబోలే శ్రీరామ 985
 భరతలక్ష్మణకళాబంధురం బగుచు
 పాలుపొందుద్వారకాపురమునుబోలే
 బలభద్రహరిచక్రభాసురం బగుచు
 కవిరాజకల్పితకావ్యంబుబోలే
 నవరసాలంకారనైపుణ్యమగుచు 990
 సతతకవిస్తుతచందంబుబోలే
 యతిగణవర్ణఫలాన్వితం బగుచు
 రమణీయరత్నాకరంబునుబోలే
 విమలాబ్జ బహురత్నవిలసితం బగుచు
 ఘనరామరావణకదనంబు బోలే² 995

1. నెరయు రంభాహరిణీయతంబగుచు.

2. 4491 లో లేదు.

వనచరాధిపదైత్యవర్జితం బగుచు
 నొరవైన భారతయుద్ధంబుఁబోలె
 గురుకర్ణభీష్మసంకులమును నగుచుఁ¹
 దనరారు గంధమాదనపర్వతంబు
 చనవున కమలలోచనకుఁ జూపుచును 1000
 పలుచనీహారసౌపానమార్గమునను
 నెలమితో తిన్నగా నెక్కిపోవుచును
 మదగజగమనయామార్గంబునందుఁ
 బొదలు తుమ్మెదలఁ జూపుచు వేగవేగ
 మలయక మిట్టతామరలు ద్రుంపుచును 1005
 విలసిల్లు సంపఁగెవిరులు రాల్పుచును
 వెసచంద్రఫలకముల్ విఱచి వైచుచును
 అసమానబింబఫలాళి డుల్పుచును
 కుండకోరకముల గుంజివేయుచును
 పొందైన చిలుకగుంపులను దోలుచును 1010
 తెలివైన పోకబోదియలు గీటుచును
 తొలఁగక జిగిదమ్మితుండ్ర ద్రెంచుచును

నలువు మీరిన లేతననలు గిల్లుచును¹
 సలలితసూనగుచ్చముల దువ్వచును
 పదరుచు కృష్ణసర్పములఁ దోలుచును 1015

కొదమసింగముల టంకులకుఁ బాపుచును
 చక్కనిఘనసారనై కతస్థలులఁ
 ద్రొక్కుచు ననఁటుల తొలఁగ దొబ్బుచును
 పాలు నిర్వులబిట్టుపొట్టలబిగువు
 సిల్పుచు తాఁబేళ్ల చెదర నూకుచును 1020

నరుణాబ్జములుతమ్మిహంససంఘముల
 నురికింపుచును మది నుల్లాసమొంది
 పతిక్షేలుశదలక పాంచాలపుత్రి
 సతి నండఁబాయక జనవల్లభుండు
 వింతస్థలంబుల వెదకి చూచుచును 1025
 సంతోషచిత్తులై చన చన నెదుట
 మనసిజపవమాన మాధవస్థాన
 ఘనవాససానూనకలితనవీన

1. సాలపుమీరిన లేతసూనలు గిల్లుచును (1578)

ఫలపల్లవోత్తాన పావనాసూన
లలితవనాసీన లావణ్యమాన 1030

మానితగాంధర్వమానిని గాన
మానస్వనాధీన మార్గఫణీన
తాండవలసమాన దాననిఘాన
పాండురద్రుమవిటపస్థలోక్తీన
కలకంఠముఖపతగవ్యాజమాన 1035

కలకలాకీర్ణలోకస్తూయమాన
సలలితశీతలచ్చాయాసమాన
విలసితం బగుళోన వేడ్కలింపూన
గని మెచ్చి మెచ్చి యాకామినీమణికి ¹
ఘనవినోదంబులు గనుపించె వేగ 1040
పశ్చిమభాగంబుఁ బరికించి చూచి

— సూర్యాస్తమయసమయము —

యాశ్చర్యచిత్తుడై యనిలనందనుఁడు
అంచితాంబుజపాణి యలినీలవేణి

1 గని మెచ్చి మెచ్చి యాకాననంబునను (ట)

పాంచాలపుత్రి నేర్పడఁజూచి పలికె
సలితమ్మదుపాణి నైకతశ్రోణి 1045

తలిరాకుఁబోణి యోద్రాపదీరమణి
తనరు వేడ్కల నెంత దవ్వు వచ్చితిమి
మనవివేకంబు నేమనవచ్చు నబల
తిలకించి పడమటిదిక్కు వీక్షింపు
నలినాక్షి ఘడియ యున్నది ప్రాద్దుగ్రంథ 1050

—భీముఁడు ద్రాపదితో ధర్మజుకడకుఁబోదమనిచెప్పట—

నీయహార్యస్ఫూర్తు లెల్లఁ జూచుటకు
వేయిగన్నులు గలవేలుపువళమె!
తడవిందు నిలిచిన ధర్మనందనుఁడు
బుడిబుడి యడలునఁ బొక్కి చింతించు¹
నామీఁద నీమీఁద నరనాయకునకుఁ 1055

బ్రేమవాత్సల్యంబు బ్రియమును గలదు
ననుబాసి నినుబాసి నరనాథుఁ డెంత

1 బుడి బుడి యడలును బొక్కిచింతించు (త)

ఘనదైన్యభయములఁ గలఁగుచున్నాఁడో!¹

పోవలె పద మని పొసఁగఁ జేపట్టి

పావని మరలింపఁ బాంచాలి పలికె

సన్నతాటోప! మీసంగడి రాఁగ

1060

నన్నియుఁ గనుఁగొంటి నభిలాషదీరె

కలకంఠ శుకముఖ్యకలకలధ్వనులు

విలసిల్ల వీనుల విందుగా వింటి

సురుచిరదివ్య ప్రసూనవాసనలు

గరిమ సాఘ్రాణంపఁ గలిగె నీవలన

1065

పరిపక్వమాధుర్య ఫలవితానములు

పరువడి రుచిగొని భక్షింపఁ గలిగె

సమృతి నొందితి చనుఁ డన నతఁడు

1 కవ్వడి నిచటికి గవముచున్నాఁడో

యెవ్విధి నున్నాఁడో యిందునిభాష్య

అర్జునుం డిచటికి నరుడెంచెనేని

దుర్జనుం డైనట్టి దుర్యోధనుండు

విషనుల్ దలఁచునో యెఱుంగరా దతని

చేపట్ట గతజలసేతుబంధనము. (త)

—౧౧ ద్రౌపది యందుల కిష్టపడుట —

నెఱ్ఱితోడుత గమనించు నవ్వేళ
బాలభానుప్రభాభాసితం బగుచు 1070

లాలితామోద విలాసంబు నగుచు
కమనీయకలితశృంగారంబు నగుచు,
రమణ లోకై కవిరాజితం బగుచు
సముదితఘనతరాశ్చర్యంబు నగుచు
కొమరొందు జిగిబిగి గులుకుచు నలరి 1075

వేయుదళంబులు వెలయుపద్మంబు

—౧౨ సౌగంధికము వచ్చి వారలకడఁ బడుట. —

వాయువశంబున వడి నేగు దెంచి
వరసౌరభము దిశావలయంబునిండ
నిరువురిసన్నిధి నెలమి వ్రాలినను
పన్నగాశనయాన పాంచాలతనయ 1080
కన్నులపండువు ల్లాఁగ వీక్షించి
గరిమెతో దనముద్దుకరముల నెత్తి
సరసలోచనపంకజంబుల నొత్తి

భావించి కాంచనపద్మంబుఁ గాంచి
పావనివదనంబు పరికించి గాంచి 1085

వామలోచన ఖన్నవదనాబ్జ యగుచు
భీమసేనునిఁ జూచి ప్రియమునఁ బలికె
ధరణీశ కనకపద్మము గనుఁగొనిన

ద్రౌపది సౌగంధికములఁ గొన్నింటిఁ దెమ్మని భీము నడుగుట
నరుదార మదిలోన నాసవాటిల్లె
గరిమెతో నివ్వరిఁ గైకొందుననిన 1090

సరస మున్నైవ్వరో సవరించినారు
పరులు ధరించిన ప్రసవసంఘములు
నొరులకు ధరియింప యోగ్యముల్ గావు
వనవిహారమునకువచ్చు నవ్వేళ

చనువున ననుఁ బిల్చి సత్యప్రతిజ్ఞ 1095
నడుగు మిచ్చెద నని యంటిరి మీర

లడిగెద నిటువంటిహాటకాబ్జములు
గనుఁగొని యెందైనఁగలదేనితెమ్ము
ఘనత మీసత్యవాక్యము నిల్పుకొందు
చేకొని మీర లిచ్చినవరంబునకు 1100

నాకోర్కె చెల్లించు నాప్రాణనాథ
 యీవర మీకున్న నిచ్చోటు పాసి
 నే వచ్చునది లేదు నీపాదమాన
 ఆన విని బెగ్గిలి యనిలనందనుడు
 కనకాంగి పల్కులు కడుముల్కు లగుచు 1105

మనమున నాట ధర్మతమాజనీతి
 ఘనముగాఁ దలపోసి కామిని డాసి
 కనువిచ్చి మోము వెక్కసముగాఁ జూచి
 యినుదిక్కు వీక్షించి యిట్లని పలికె
 కలకంఠి కంటివే కమలబాంధవుడు 1110

— ద్రౌపదీ భీముల సంవాదము —

పాలుపొందు పశ్చిమాంభోనిధిఁజేరె
 నిరులు గ్రమ్ముచు నున్న నీకాననంబు
 సురదైత్యు లిచట హెచ్చుగ మెలంగుదురు
 నారీశిరోమణి ననువంటిమేటి
 వీరశేఖరు నీవు వేడితి విపుడు 1115
 ఇమ్ము దప్పినవేళ నెంతేసి పనులు

సమృతి గాని విచారంబు లనక
 కోరుట కొదువలాఁ గోరినయట్టి
 కోరిక లీకున్న కొదువలోకొదువ
 కటకటా సమయంబుగాని యీవేళ 1120

నిటువలె నడిగిన నేమనఁగలను
 నిబిడాటపులయందు నిన్నుఁబోవిడిచి
 యబల యేవిధమున నరుగుదు నేను
 ప్రాణపర్యంతమా పనులయందైన
 మానంబు పోకుండ మనవలె నంద్రు 1125

అటుబోవ నిట నెవ్వరై నను గలరె
 యిట నున్న నటు సన నెవ్వ రున్నారు
 ఇట నిల్చు నటఁ బోదు నేన యటన్న
 పటుతరవిశ్వరూపంబును లేదు
 తెగువ నిచ్చోటికిఁ దెప్పింతు నన్న 1130
 మగువ యాకర్షణమంత్రంబులేదు¹

1. రహిమిర నిచ్చటికి రప్పింతు ననిన

మహిమ నాకర్షణమంత్రంబు నెఱుంగ (త)

మాయన్న చెంత నెమ్మది నిన్ను నిలిపి
 పోయెదఁ దెచ్చెదఁ బ్రొద్దన లేచి
 కనకాంగి సౌగంధికములు దేకున్న
 పనుపడ నామోము పరికింపవలదు 1135

లోలాక్షీ ముగుదాటిలో గాలు దూర్చి
 నేలమ్మాగము మాను మీపనియంత
 చనుదెమ్మ పోదము జాగేల ననిన¹
 వనజదళాక్షీ పావని కిట్టు లనియె
 అనఘాత్త నీవంటి యసహాయశూరు 1140

నినువంటి నెరయోధు నే వేడుకొనిన
 కళవళపడి చేతగాని మానవుని
 వలె దూరిపలుక నెవ్వరు చెప్పఁగలరు
 మునుపు యిచ్చెద నని మొనసినవేళ
 వెనుకముందఱఁజూడ వీరధర్మంబె 1145

యీపని మీరున్న యింతయు విన్న
 కోపించుకోరికల్ కొనసాగఁబోవు

1 చనుదెమ్మ పోరాము జాగేల యనిన (త)

ముల్లోకములఁ జూడ ముగుదలకోర్కె
 చెల్లించఁగలవీరశేఖరు లెవరు
 నీవు చింతిల నేల? నెగులొంది నన్ను 1150
 భావించి చూచి కోపము నేయ నేల?
 విచ్చలవిడి పల్కువేళలు వేరు
 ఇచ్చట బరికింప నెవ్వరు లేరు
 ఇచ్చట లే దను మిపుడె నీవెంట
 వచ్చెద ననిన పావని యిట్లు పలికె 1155
 నలినాయతాక్షి యెంతయు బాలకన్నఁ
 బలుచఁగా ననుఁదూరి పలుకఁగ నగునె,
 యీయరణ్యమున నిన్నిరవొంద నిల్చి
 పోయిన నపకీర్తిఁ బొందుదు నిజము;
 కుసిమీర వెంట దోడ్కొని పోదు ననిన 1160
 పసదస్మి కార్యంబు పైకొనివచ్చు;
 ముందట చటి వెనక పులి పొంచియున్న
 చందమాయెను! నీదుసౌఖ్యంబు రమణి ;
 కలఁగక నీవంటి కాంత యీబుద్ధి
 దలఁచుట యిది యెల్ల దైవయోగంబు 1165

వామాక్షి చలఁజ్జి వదలవు మీఁద
 నేమిగా నున్నదో యెఱుంగంగరాదు,
 నినుఁ దూర నేమి నా నేరమెగాదె!
 యన విని పాంచాలి యనిలజుఁ జూచి,
 అవ్వుక్కచెల్ల! యో యనిలతనూజ! 1170
 ఇచ్చెయి ననుఁదూరి యేల పల్కెదవు!
 ధర్మ నందను కూర్తి తమ్ముండ వగుట
 ధర్మ శాస్త్రము లాడి తప్పరా దనుచు
 మొరలుపెట్టుచు నుండు మొనసిన నెపుడు
 విరులు గోరుట లవివేకమే నాథ! 1175
 భీముఁ డాడినమాట బెలికె నటన్న
 భూమి విశేషంబు బొంకుట గాదు
 పెక్కుగా నాసలు చెట్టుటకంటె
 గ్రక్కున లేదనఁ గలుగుపూజ్యంబు;
 పట్టిన ప్రతి న సేపట్టుననైన 1180
 గట్టిగా వదలని ఘనధైర్యశక్తి
 నరునకుఁగాక పదునాల్గులోకముల
 నొరులకు చెల్లునే యుర్వితలేంద్ర!

అన విని చింతించి యనిలనందనుఁడు,
తనమదిలోఁ గొంత తడవు చింతించి, 1185

చలపట్టి వదలదు జలజాయతాక్షి
తొలగఁగూడదు బహుదుష్టులం బాఁయె!
గొరగానిసంగతి గూడి నే నిట్లు
ఇరుకున జిక్కితి నే మనవచ్చు !
గొనకొని తాఁజేసుకొన్నంత తానె 1190

యనుభవింపకతీర దజునకునైన,
గురుతుగా మెడఁజుట్టి కొన్నట్టిపాము
గరువక విడుచునే కటకటా యింక !
కావలియై యింతి కడనుండ నెవరు? ,
దేవప్రసూనము లైచ్చువా రెవరు? 1195
వనజాతములఁజూపు వార లెవ్వారు?
అనుచు వితర్కించు నాసమయమునను

— నారదాగమనము —

శ్రీకాంతుచరితముల్ చెలగువేడుకల *

* శ్రీకాంతుచరితలంచితవైభవమున (2421, 4502)

ప్రాకటజంత్ర గాత్రములబాడుచును
 జడలు దూగంగ బొజ్జనటంపుచుండ¹ 1200
 వడిగ రుద్రాక్షతావళిము² లల్లాడ
 కరకమండలనీరకణములు చింద
 సరసిజాసనుసూతి చనుదెంచుటయును ;
 గని వధూవరులు జక్కగ నెదురేగి
 ఘనభక్తి మ్రొక్కి వేడ్కలను బూజించి, 1205
 వినుతులు గావించి వినయముల్నేసి
 జననాథసూనుఁ డాసంయమి కనియొ
 సురమునిరాజ భాసురరవితేజ

— నారద భీముల సంభాషణము —

పరమదయాస్వాంత పటుసత్యవంత
 మునుపు నేవనమార్గమున వచ్చునపుడు 1210
 వనజాతపాణికి వర మిచ్చినాడ
 నిందుబింబానన యిపు డిటువంటి

1 జడలు దూగడ బొజ్జనటంపుచుండ (2421, 4502)

2 తావడము (2421, 4502)

పొందమ్మివిరిగోరి పొక్కుచున్నదియ
నివియున్న నెలపు లే నెంతయు నెటుగ
వివరించి యెందైన వెదకెద ననిన 1215

నిక్కడి కక్కడి కే నొక్కరుండ
నెక్కడ దెత్తునే హేమకంజములు
కడఁకతో నిచట నొక్కరుఁడు కాపున్న
గడియలోఁ దెచ్చెద కనకపద్మములు
అనఘాత్మ దీని కుపాయ మేమైన 1220
ననువొందఁగా వేగ నానతిమ్మనిన
జలజసంభవసూతి జనపతిఁ జూచి

నలువొందఁ జిటునవ్వు నవ్వి యి ట్లనియె
ధరణీశ మీ కసాధ్యము లైనపనులు
కరమర్థి సకలలోకములందుఁగలవె! 1225
వనజాక్షి చెంత కావలి యుండునట్టి
ఘనునిఁ జెప్పెదను నాకర్ణింపు మిపుడు
సన్నతాటోపుఁడు చండవిక్రముఁడు

— { నారదుఁడు ఘటోత్కచుని నందునిచి
కమలములఁ దెచ్చుటకుఁ బొమ్మనుట } —

వరబాహుబలుఁడు దుర్వారశౌర్యుండు
తరణితేజుఁడు ఘటోత్కచుఁడు నీతనయుఁ 1230

ఠారాక్షసాధీశు నరయ నిం దునిచి
పోరాదె తేరాదె భూరి పద్మములు
కమలంబు లన నెంత లోకము లన నెంత
నిమిషమాత్రము పట్టునే నీవు దలఁప

ద్రౌపదీరమణి సంతతపుణ్యశాలి 1235

యోపికలేక దా నుసురుసు రనిన

నాపదల్ సుధిల్లు నవనీతలేశ

యీపువ్వుఁబోణికి హేమకంజములు

గొనివచ్చి మదిలోని కోర్కెలఁ దీర్పు

మనుజేంద్ర నీ వేగుమార్గంబునందు 1240

— { నారదుఁడు భీమునితో సతనికాశౌర్యము
సందోకమహాత్ముడు సాయపడునని తెల్పుట } —

ననఘాత్తుఁ డొకఁడు నీకై నబంధువుఁడు

కనకకంజము లున్న క్రమముఁ దెల్పిడిని

మనమునఁ దగుననుమానము ల్పాని
చను మని దేవతా సంయమిగదలె
అంతట గంధవాహఃత్వజుం డధిక

1245

— ఘటోత్కచుఁడు భీమునికడకు వచ్చుట —

సంతోషచిత్తుడై సతిని లాలించి
యమితలోకభయంకరాకారమూర్తి*

* అఖిలలోకభయంకరాకారమూర్తి

సుఖపుణ్యకీర్తి భాసురజయస్ఫూర్తి

కమనీయసకల రాక్షసచక్రవర్తి

సముద్రగ్రశత్రుసంచయసమవర్తి

బలశౌర్యైర్మౌఢప్రభావప్రతాప

కటుల్ గ్రుడఖిలదిక్పాలకద్రిదశ

ప్రకటవిద్యాధరగరుడగంధర్వ

యక్షకిన్నరసిద్ధహరిదశ్చచంద్ర

రాక్షసాధిపనవబ్రహ్మరుద్రాది

లోకచతుర్దశలోకానవరత

భీకరుఁడగుహిడింబీనందనుండు (త)

సముదగ్ర శత్రుసంచయసమువర్తి
 ఘనబలోద్ధండ విక్రమకళాస్ఫూర్తి
 తనతనూభవు ఘటోత్కజః దలంచుటయు 1250

దలఁచినయంత నుద్ధండప్రచండ
 బలశౌర్యనిధి హిడింబానందనుండు
 అట్టట్టు త్రిజగంబు లల్లలనాడ -
 బెట్టుగా ప్రస్థానభేరివేయించి
 గగనచుంబి ప్రచండ గండభేరుండ 1255

ధగధగద్ధగితకేతనధాశధశ్య
 నానాయుధోజ్జ్వలనవరత్నఖచిత
 భూనుతదశచక్రభూరిషట్కృతి
 మహనీయఘంటికామార్తాండసదృశ
 బహుళకాంచనకుంభ భాసురప్రకట 1260

పంచాననవ్యాఘ్ర భల్లూకశరభ
 సంచయభయదోగ్రచర్మసంకలిత
 వితతమనోనేగవిధజననాశ్వ
 శతపరిభ్రాజితస్యందనం బెక్కి
 యరదముల్ నలుబదియాలుకోటమర 1265

కరిఘట లొకకోటిగడలుకొనంగ
హరులు లెక్కల కెక్కువై పిక్కటిల్లఁ
దరుచుగా బలువీరదానవు ల్లోలువ
తమకంబు బలము నుద్దండంబు చలము
గమకమై పెనఁగొన గడువడి నేఁగి.

1270

తల్లిదండ్రులకు వందనములు చేసి
మెల్లమెల్లన లేచి మిక్కిలి పొగడి
వడముడి వదనంబు వలనొప్పు జూచి
కడుమోదమున ఘటోత్కచుఁ డిట్లు పలికె
పనియేమి మాయయ్య! పనియేమి దేవ!
పనియేమి భూపాల! పనియేమి స్వామి!
భోరున నాకొకబుద్ధి మన్నించు
చారణ గరుడభేదరులఁ జెందుదునో!

1275

హరిహయ వై శ్వానరాంతక నిరుతి
వరుణ వాయు కుబేర వామదేవాది

1280

ఘనదిశాధీశుల కట్టల్కుఁబట్టి
కొని వత్తునో! భూపకుంజరావళుల
కొట్టుదునో! భూతకోటులనెల్ల

పట్టుదునో! దైత్యపతుల నెంతయును

చట్టలు చీల్తునో సర్పాధినాథు.

1285

ధట్టింతునో! చతుర్దశభువనముల

నట్టిట్టు చేతునో! యంబుధులెల్ల

బెట్టుగావింతునో! భీకరస్రాగి

కురుబలంబులనెల్ల కూల్తునో! లేక

వరబల్లిపట్టి తేవలయునో! యిటకు

1290

నని బల్కునందను నక్కునఁ జేర్చి

తనరు వేడుక వృకోదరుఁ డిట్టు లనియె

ద్రౌపదియొద్ద భీముఁడు ఘటోత్కచు నునిచి

సాగంధికముల కరుగుట

ఓవీరశేఖర! యోదైత్యనాథ!

ఓవిశ్వభీకర! యోయికుమార!

వనవిహారమునకు వచ్చు నవ్వేళ

1295

వనజలోచనకు నేవర మిచ్చినాడ

పోడిమి నిటువంటి భూరిపద్మములు

వేడుచు నున్నది వికచాబ్జవదన

ఆడినమాట లే దనిన పాపంబు
పాడి దప్పుట రాజపంతంబుగాదు. 1300

నిన్నుఁ బంపగవచ్చు, నీచేత నొను;
నన్ను వేడినది యీనాళీకపాణి
యిదిగాక రణమున కరుగుటకంటె
నదనుమానము గాచు టది మిక్కుటంబు
నాసాటివాఁడవు, నాముద్దుపట్టి 1305

వాసికెక్కిన దైర్యవరశౌర్యనిధివి
అచ్చెరువడి మీర లందఱు బొగడ ¹
తెచ్చెద జాముకు దివ్యసూనములు
కనకాంబుజము గొని కలకంఠి దోడ్కు
జననాథుఁ డున్నయాస్థలమున కరుగు 1310
మని దానవాధీశు నక్కునఁ జేర్చి
కనకాంగి నెంతయుఁ గౌగిట నలమి
పోయివచ్చెద నని భుజ మప్పళించి

1 ఇచ్చట నీవుండు మే నేఁగి వేగఁ

దెచ్చెద జాముల దివ్యసూనములు (త).

వాయువేగంబున వాయుజుఁ డరిగె.

అనిలజుం డరిగిన నాఘటోత్కచుఁడు¹ 1315

మొనసేయ కున్నను మోసం బటంచుఁ

దనబలంబులనెల్లఁ దగవేటువేటఁ

గొనఁగొని యష్టదిక్కుల బారు లేర్చి

నలుదిక్కులందు నెంతయు హెచ్చరికల

పాలుపొంద కోవురంబులు బెట్టి రమణి. 1320

నొకపొదరింటిలో నుంచి తా నొక్క

నికటదేశంబున నిలిచి కాపుండె

అంతట బాంచాలి ననిలజుఁ దలఁచి

— ద్రౌపది సంతాపము —

ఎంతయుఁ దల యూచి యిది చిత్ర మనుచు

మనమునఁ గడు ననుమానంబుఁ బొడమి. 1325

తనలోనె తాను నెంతయుఁ జింత నొంది

జనపతి వల దని చాటిచెప్పినను

1. భీముఁ డేరిన హిడింబీనందనుండు

నేమరి యుండుట నిది మోస మనుచు (త).

విననైతి నే నింత వీటిడి నైతి
వనవిహారం బేల వచ్చితి! వచ్చి
కనకకంజము నేల కాంచితి! గాంచి. 1330

పదరి నే నెందుకు పట్టినపట్టు
వదలక ననిచితి వాయునందనుని!
మించిన నామాట మీరంగ లేక
వేంచేసె నొంటిగా విపినభూములకు! *
కరమర్థి సౌగంధికము లున్న నెలవు. 1335

లెటుఁగునో యెటుఁగడో యేకార్య మగునా!
ఆసకు సిగ్గులేదాయె! యయ్యయ్యె!
నా సరివారిలో నగుబాటు గలిగె
వెలయ పెద్దలబుద్ధి వినకనే వచ్చు
ఫలమెల్ల చేజేత ఫలియించె నిపుడు. 1340

పతి నంపి యెంత పాపంబు గట్టుకొంటి!
మితలేని యశకీర్తి మెడఁగట్టుకొంటి!

* హెచ్చగు నాకోర్కె మీరంగ లేక
విచ్చేసె నొంటిగా విపినభూములకు (త).

రాముని మాయాకురంగంబు జొనిపి
 కామిని నెడబాపుకరణి నే నిపుడు
 భూమిశు నెడబాపె భూరిపంకజము. 1345
 ఏమికార్యం బొనొ యెటుగరా దింక
 తనరార ధర్మనందనుఁ డిది విన్న
 ననుదూరు, నిందించు, నామీఁద నలుగు
 పని విలపించు న య్యంభోజముఖిని
 గనుఁగొని యాఘటోత్కచుఁ డిట్లు పలికె. 1350
 అమ్మ! నీ వీపని కడల నేమిటికి!
 నెమ్మది నిదె వచ్చు నీప్రాణవిభుఁడు
 ఆవీరశేఖరు నామహాబలుని
 దేవదానవకోట్లు దృష్టింపఁగలరె!
 అటుగాక వేరొకటైన నాబాణ 1355
 పటలంబుచేత నీపదములకడకు
 సరలోక సురలోక నాకలోకములఁ
 దిరముగ నిప్పుడె దెప్పింతుఁ జూడు
 గొనకొని యిటువంటికొడుకు గల్గఁగను
 విశవమ్మ నీ కేల విడువు భయంబు. 1360

అన విని పాంచాలి యసురేశుమోము
గనుగొని గద్గదకంఠయై పలికె
మాయన్న! దై తేయమండలాధీశ!
మీయయ్య నెరయోధ మిక్కిలి నీవు
విలుకాండ్ర మేటివి వీరశేఖరుడ

1365

వలఘుతరోగ్రమాయాప్రవీణుడవు
అసహాయశూరుండ వని యెఱుంగుదును
పాసఁగ నీశౌర్య మిప్పుడు గానవచ్చె
నేకాకియై భీముఁ డేగు నవ్వేళ
ప్రాకట చతురంగబలములఁ గూడి.

1370

నిచ్చట నీ వుండు టిది ధర్మ మగునె!
హెచ్చైన రథికుల నిటగావుఁ బెట్టి
చనరాదె నీవు నీజనకునివెంట!

చేనవరి వగుచు నిచ్చటను నీ వున్న
దనుజవీరులనైనఁ దగ నంపవలదె!

1375

వనవీధియందు నెవ్వరు లేనిచోట
దిది మీసము దువ్వి దిగ్గన లేచి

గద్దించితే నేమి కార్యసాధనము! *
అక్కడ వడముడి యహితులచేత
చిక్కి నొచ్చిన నేమి నేయగవచ్చు. 1380

నటుమీఁద నీదుసాహసము నీబాణ
పటలంబు నీభుజాబలము మాకేల!
పొలసినపిమ్మట బోయి మియయ్య
కొలదీర్చిరా మది గోరితివేమో!
అని పల్కి విని విన్నయై తలవాంచి. 1385

కనకాంగితో ఘటోత్కచుఁ డిట్లు పలికె
నాతల్లి! యింత చింత గలంగ నేల?
వాతాత్తుజుం డాహవమునఁ జిక్కినను
పగలు చుక్కలురాలు పద్మ బాంధవుఁడు
తోగలరాయఁడు తప్పత్రోవ నేఁగుదురు. 1390

పొగలు లోకాలోకములు బెగ్గడిల్లు
గగనోర్వులల్లాడు కమలజాండములు
పటపటపగులు సప్తపయోధు లింకు

* గద్దించినను నేమి కార్యసాధకము (త)

- వటపత్రశయనశర్వ బ్రహ్మలకును
వరుస నెత్తునముల వణకు వాటిల్లు. 1395
- నరపతిమాత్రుడే ననుగన్నతండ్రి!
గతి దప్పి వేటొకకార్యమానేని
సుతు నన్నుఁ జొల్కగాఁ జూడంగ వలదు
బ్రహ్మాండభాండముల్ పగులఁగొట్టుదును
బ్రహ్మద్రాదుల బంధించి వైతు. 1400
- వాలాయమునను నవనిధానములును
గాలింతు సకలలోకములు భేదింతు
కడి గొందు గులమహాగ్రావసంఘముల
మడియించెదను గ్రహమండలి నెల్ల
భూవరు దెత్తు మద్భుజశక్తి నీవు. 1405
- భావించి చూడుము పాంచాలతనయ!
నన్ను నాబల్కి నెంతయు నెటుంగకను
కన్నతల్లివి గాన కారు లాడితివి
జనని యిందుల కేమి సంతోష మాయె
విను మింక నొకసీతి విన్నవించెదను. 1410
- ననఁబోణి యిచ్చట నను నిల్చి చనియె

జనపతి యుంచు నచ్చట నుండ కేను
 యతని యానతి మీరి యరిగితినేని
 యతివరో! స్వామి భృత్యన్యాయమగునె? ¹
 మాయయ్య యసహాయమహితశౌర్యుండు. 1415

మాయయ్య యత్యంతమానధనుండు
 దేవప్రసూనము తైచ్చి యిమ్మనుచు
 నావీరు నొక్కని యుడిగితి వీవు
 యతఁడు దాఁ దెచ్చెద నని మమ్ము నెల్ల
 చతురోక్తి మెరసి యిచ్చట నిల్చి చనియె 1420

నాతని కేసహాయంబుఁ బంచినను
 నాతండ్రికిని ప్రతిజ్ఞాభంగ నూను²

1 యికరమా స్వామి భృత్యన్యాయ మగునె (ట).

2 ఆమరేంద్రు గొట్టెద నన్నిబట్టెదను
 శమను ముట్టెదను పుణ్యజనుని మొట్టెదను
 పరుణుని తెంచెద వాయు నొంచెదను
 నరవాహనుని మహాన్ము నశించెదను
 చాలాధుమున సప్తవరనిధానములు

వచ్చును నీమనోవల్లభుఁ డిపుడె
తెచ్చు నీచేతకు దేవసూనములు 1425
అనుమాన మిక మాను మనిన పాంచాలి
దనుజవీరునిఁ జూచి తలయూచి పలికె

గాలింతు సకలలోకములఁ జరింతు
కడిగొందు కులమహాగ్రహసంఘములు
మడియింతు గ్రహతారమండలి నెల్ల
భూవరుడేవి సమృద్ధమున నీవె
భావించి చూడుము పాంచాలితనయ
నన్న నాఖ్యాలి నెంతయు నెఱుంగకను
కన్నతల్లివిగాన కారులాడిలివి
జనని యిందుల కేమి సంతోషమాయె
విను మింక నొకరీతి విన్నవించెదను
ననుఁ జేరఁ బిలచి యెంతయు గారవించి
కనికరంబున గ్రుచ్చి కొంగిటఁజేర్చి
తనయ భద్రం బని తడయక నేఁగె
యదిగాక నికనొక్క యనుమాన మొదలె
నదియుఁ దెల్పెద విను సంభోజవదన (త).

- అన్న సంగరశూర హాసుకుమార
 చిన్నన్న నా కిన్ని చెప్ప నేమిటికి
 అపజయశకునంబు లయ్యెడి నిపుడు 1430
 విపరీతములు పుట్టె వినువీధియందు
 మది తల్లడము నొందె మక్కువ దొలంగె
 నిదె చూడు మెడమ క న్నీగగొట్టెడిని
 నాపతి నాదాత నాపట్టుగొమ్మ
 నాపెన్ని ధానంబు నా ప్రాణవిభుడు 1435
 నాకూర్చుచెలికాడు నాకొంగుపసిడి
 నాకోర్కె చెల్లించు నానూర్తి మగడు
 భీముడు రిపురాజభీముడు సుగుణ
 ధాముడు పటుబలోద్ధాముడు ఘనుడు
 ఆయుధహీనుడై యడలుచు సర్వ 1440
 కాయమంతయు నంపగమి గాడి వెడలి
 పచ్చిగాయంబుల బహుళర క్తములు
 విచ్చలవిడిఁ బార వెక్కసపడుచు
 పొదరుచు నడరుచు బొబ్బరించుచును
 నెదుట నిల్చినలీల లెసఁగెడి నిపుడు 1445

అని యని వగచి హః యని విలపించు
ననఁబోడి గాంచి దానవసాధుఁ డనియె
వెరవకు మాతల్లి! వెరవకుమమ్మ!

వెరపు నీ కేటికి వికచాబ్జవదన!
రహిదూరదృష్టి దూరశ్రవణములు
మహితమాయోపాయదుర్మకర్తములు
వరుస ననాగతవర్తమానములు

1450

కరతలామలకముల్ కలకఁతి నాకు
న న్నైఋంగక యుండ ననుగన్నతండ్రి
కిన్ని బాధకవలీలు ఏటికి వచ్చు?

నపజయశమనంబు లయినవి యెల్ల
చపలాక్షి మనకు విజయ మని తలఁపు

1455

— ఖటోత్కచుని సాంత్వనము —

ఇంతుల కెడమక స్నీగమొత్తినను
నెంతయు శుభమగు నిందుబింబాస్య
కొత్తగాయంబులఁ గుందుచు విభుఁడు¹

1 కొత్తగాయములలో కొతుకుచు విభుఁడు

మాత్రి నిల్చినయట్టు లయినది వినుము

హత్తి నిల్చిన యట్టు లైనది వినుము 1460
 కలితమా సాగంధిక ప్రమానములు
 వెలది వేగమై దెచ్చు వేట్కు నీ కిచ్చు
 నమ్ము వావచనముల్ నాశీకపాణి
 సమతి నొందుము చలియింపవలదు
 సతికి నెంతయు మనోజయము గల్గినను 1465
 పతికి నెంతటిబాహుబలశక్తి గలదు
 తిరమొండ నీదుపాతివ్రత్యమహిమ
 పరమదీర్ఘాయువు పాండుసూనులకు

యదువంశకలిత తీరాభిచంద్రురీడు
 పరమదయాళుండు భక్తవత్సలుండు
 కరిరాజవరదుండు కపటనాటకుండు
 భవరోగవైద్యుఁ డాపద్బాంధవుండు
 రవికోటితేజుఁ డార్తశరణ్యమూర్తి
 మన్మథజనకుండు మదవిభేదనుండు
 చిన్మయం డాచిలత్తీనాయకుండు
 కరుణతో మనపాల గలుగు నన్నాళ్లు
 సరసిశాసన యుభయ మేల కల్లు (త).

నని యొక్కరథముపై యబ్జాక్షి నునిచి
కనకపంకజంబు గైకొని వేగ
వలనొప్పు బదరికావనమార్గమునను
బలములతోడ నిబ్బరమునఁ జనియె

1470

— సూర్యాస్తమయవర్ణనము —

తను ప్రయోగింప నుద్దండత వెడలి
దనుజవీరులనెల్లఁ దగఁ దునుమాడి
ఘనరక్తయుక్తమై గ్రక్కున మరలి¹
చుచున పశ్చిమజలరాశి యనెడి
చెలువంపు తొరలోనఁ జేరు కంజాక్షు
సలలితం బగుదివ్యచక్ర మనంగ
నరయ మహానటుం డనువీరముష్టి
దురుసునఁ బరువల్లు ద్రొక్కునవ్వేళ
నలరుచు సమయకంజాక్షివాయించు*

1475

1480

1 ఘనతరరక్తసంకలితమై మరలి (త)

* ప్రతిలేని నాభుజాబలశక్తిపాదు
సుతులకు వక్షాంగి జోడుమృగాక్షి

పలుమఱు నిటుపాటిపనులకై నీవు
 పలవదు విలపింప వనజాతపాణి
 యని కోటిచండమార్తాండసంకాశ
 ఘనతరమాణిక్యభచితసంకలిత
 తనదివ్యమమటంబు ధవళాక్షిపాద
 వనజాతములు సోక వరభయభక్తి
 బ్రణమిల్లి లేచినఁ బటుబలాధిపుని
 రణరంగవిజయని రాక్షసాధిపుని
 కనుఁగొని పాంచాలి కచవిజితాభి
 యనువొంద గీవించి యతని కిట్లనియె
 దనుజేంద్ర నినుపంటితనయుఁ డూడఁగను
 మనసులో నా కనుమాన మేటికిని
 యదుకులస్వామి కటాక్షంబు గలుగ
 పదపడి మరికొంతభయము నాకేల
 పంకజంబులకు నే పలి నంపినట్టి
 యపకీర్తి దఁగె నెంతయుగాని?
 విపరీతములకు నే వెరువలేదన్న
 యని పల్కి తనమదియడలు వారించి
 కనకాంగినిశ్చలగతి యున్నయంత
 తను బ్రయోగింప నుద్దండత వెడలి

(త)

చెలువైనబంగారు జేగంట యనగ
 వినుతారుణప్రభావితతవైఖరులః
 దనరు పంకజబాంధవుఁ డ స్తమించె?
 గరిమెతో ఫణిరాజకన్యకల్వేగ 1485
 గురుతైన బుట్టుట క్రోవులు బూని
 పరపైన యస్తాదిపై నెక్కి నిక్కి
 సురకామినులమీఁద చూడ్కులు నిలిపి
 నెయ్యముల్ మనమున నివ్వటిల్లంగ 1490
 నురగకన్యలమీఁద నొగి జలరేగి
 కరమర్థి దేవతాకమలలోచనలు
 మురియుచు రతనంపు మొరిటెల ముంచి
 గురుతుగా నించినకుంకుమో యనగ
 సడలక దట్టమై సాంధ్యరాగంబు 1495
 పడమటిది క్కెల్ల ప్రభవించి మించె
 వెడవిల్లుఁ డెంతయు వేట్కు రంజిల్ల
 వడి సాంధులౌ సురవర్గంబుమీఁద
 విలసిల్లు రసదాళి విల్లెక్కువెట్టి
 తొలగక నేసిన తుది మిన్నదాకి 1500

మొసలు జిక్కుకయున్న మొల్లబాణంబు
 లనఁ బొల్పె తారక లాకాశవీధి
 రమణీయగిరిగహ్వరంబులు వెడలి
 గమకమై చనుభల్లుకంబు లనంగ
 గరుడవాహనుమీఁదఁ గడుదండువెడలి 1505
 పరతెంచురాక్షసబలము లనంగ¹
 ననిలునిఁ దార్కొన నధికవేగమున
 కనలుచు చను ఘనాఘనము లనంగ
 తనర నెల్లడల తానయై నిండి?
 కనుపించు హరిదేవకాంతు లనంగ 1510
 భూనభోభాగముల్ పూర్ణమై కవిసి²
 కానఁగానఁగ మించె కటికిచీకటులు

— చంద్రోదయవర్ణనము —

ఆసమయంబున యామినీరమణే
 భాసిల్లు హరిపదపద్మావధూటి

1 అలఘుసుకజభవాండకరండభూరి

కలితబంధురదివ్యకస్తూరి యనఁగ (శ)

2 భూనభోభాగసంపూర్ణమై కదిసి (శ)

- కరుదు మీరఁగ మంగళార్థులుపెట్టి 1515
 పరఁగ నెత్తిన వెండిపల్లెర మనఁగ
 కలితమా పదియారుకళలఁ జె న్నొంది
 తొలిదిక్కు ననుదోఁచె తుహినకరుండు
 అలరుచు చందురుం డనుమాంత్రికుండు
 మలయుచు దిశ లన్ని మంత్రించి కట్టి 1520
 తగ నంధకారభూతంబుల దరిమి
 పొగడొందఁ జల్లు విభూతి యనంగ
 పొసఁగ నభోలక్ష్మి భూకాంతమోద
 గసటుదీరగ నించు కర్పూర మనఁగ
 మునుల నెల్లను దేవమునులఁ గావించి 1525
 వనధు లెల్లను క్షీరవారిధుల్ జేసి
 భూజాతములఁ గల్ప భూజముల్నేసి
 రాజవర్మల బలరాములఁజేసి
 నదుల నెల్లను దేవనదులు గావించి
 వదలక సతులవా గ్వనితలఁజేసి 1530
 యలరుపతుల రాజహంసలఁజేసి
 కలమ్మగంబులను సింగములఁ గావించి

కడిమి విద్యలఁజూపుగారుడసాని¹
 వడువున చంద్రికావైఖరు ల్వెలసె²

- 1 (1) కడిమి విద్యలు జూపుఁ గారడిగాని (క)
 (2) కడిమి విద్యల చూపుగారుడసాని (ట)
 (3) కడిమివిద్యలు జూపుగారుడవాని (త)

2 వరుస నారదమునివరులెల్ల నవ్వ
 శరసిధులటునుధాజలరాశిగెరల
 తరుచైన యఖిలభూతములు సహింప
 లరిధరాజములు కల్పకము నెగ్గింప
 కరమ్మి నదులు గంగను నెరిగింప
 తరుణులెల్లను శారదను జుల్కసేయ
 ఖగములు హంసల గడుముచు దిరుగ
 మృగములు సింగంబుమీఁద దండెత్త
 కమలాక్షి కమలాంక కమలసంభవులు
 మమకతో సతులనేమరకుండఁ జేయ
 కడు దానెయూ మహాగారుడసాని
 వడువున చంద్రికావైఖరుల్ వెలసె

— మలయమారుతవర్షనము ౧ —

మలయాద్రిచైత నెమ్మది నుద్భవించి 1535

పాలుపొందు మల్లెపూఁబొత్తుల బొరలి

యొనరు పూఁదేనియ యుగ్గన బెరిగి

పనుపడ నునుమంచు బాల నీడేరి

వరుస నానాసూనవాసన లాని

శరణాకరముల ముచ్చట నోలలాడి¹ 1540

కపురంపుఁదిన్నెలఁ గడువినోదించి

విపులమౌ చందనవృక్షంబు లేక్కి

యొగి కల్పలతలతో నుయ్యాల లూగి

జిగిమించు లేటిలేటి నెక్కి నిక్కి²

పంచథారాగతు లుపన్యసించుచును 1545

నంచల నంచల నటు దువాలించి

చెలఁగుచు నొకవీధి చేవాగెసడలి

తొలఁగనీక కుదించి దుమికించుకొనుచు

1 సరసులయందు ముచ్చట నోలలాడి

2 జిగిమించు లేడి లేటి నెక్కి నిక్కి

వలనొప్పు మేటిరేపంతునిలీల¹

మలయుచు జనుదెంచె మలయానిలుండు. 1550

అంతకుమున్నె యయ్యనిలనందనుడు

సంతోషచిత్తుడై చన చన నెదుట

పాతీనకర్కట బహుజలగ్రాహ

— కళానదీవర్ణనము —

కాతీన కర్పర కమతాళిఘోర

హరిభేక భేకీ మహాధులీఘోర

1555

కరిభీమ తిమితిమింగిలారావ

కోలాహలంబునై కొమ రొందుదాని

హళిదరు ల్పించి యరుదెంచుదాని

1 యంతట నంతట నాగి నిల్చుచును

పాంతట చెవుటంబులు ప్రేడెములును

నంచల నంచల నటు దుదాళించి

చెలగుచు నొక వీధి చేవాగె నడలి

తొలగక కిరురించి మమికించుకొనుచు

వలనొప్పు మేటిరే పంతునిలీల

(౪)

- వలగొనియున్న శైవాలజాలంబు
లలితమా వేణీవిలాసంబు గాఁగ 1560
పాలుపాందు వికసితపుండరీకంబు
కలితమా వదనవికాసంబు గాఁగ
కలికి నిగ్గుల నీల్లకలువలసిరులు
తభుమలు గుల్కు నేత్రంబులు గాఁగ
వలనొప్ప రంజిల్లు వలమురిగరిమ 1565
కళల రాజిల్లెడు కంఠంబు గాఁగ
నలువొందు మృదుల మృణాలవైఖరులు
బలురమ్మమై యొప్పు బాహువుల్లాఁగ
నరుదుగా వికసించు నరుణాంబుజములు
గరిమశోభిల్లెడు కరములు గాఁగ 1570
కరమొప్పు నలరు పంకజకోరకములు
సరసంపుబిగి వాచిచెన్నులు గాఁగ
నందమై మెలగెడి యావర్తసరణి
పొందుగా నలరారు పొక్కలి గాఁగ
నారూఢసలిలవేదండతుండములు 1575
తోరంపు మెరుగుపెందొడలును గాఁగ

నంచితం బగుచున్న యాకచ్చపములు
మించులు దులికించు మీఁగాళ్లు గాఁగ
నలరుచు వెలయు ముక్తాబ్జపత్రములు
పలుచని కోమలపదములు గాఁగ

1580

ననయంబు విహరించుహంససంగతులు
ననువుమీరిన మందయానంబు గాఁగ
పవనవిధూతపుష్పపరాగమహిమ
రవణమౌ చిత్రాంబరంబులు గాఁగ
పరఁగు కళానదీప్రాంతంబుఁ జేరి

1585

వెరవున సంధ్యాదివిధు లాచరించి
పంతంబు నుదుట నిబ్బరము నగ్గలము
నంతకు నంతకు నధికంబు గాఁగ¹

1 అంతకు మున్నె యయ్యనిలనందనుడు

కొంతద వ్యరుడెంచి కొల నటు గాంచి

స్నానంబు గావించి సంధ్యాదివిధులు

ధూనుతంబుగ సల్పి బోరున కదలి

పంతంబు నుదుట నిబ్బరము నగ్గలము

భీమునిప్రయాణము; ఆశండుశంఖమును బూరించుట.

మలయుచు చనుచున్న మార్గంబునందు
పులులతోఁగిలఁబట్టి పులులను మోఁది 1590
కరితుండములఁ బూని కరులను జదిపి
హరివాలము లమర్చి హరుల మర్దించి
శరభసంఘంబుల చక్కుగావించి
కరకరి బలుపన్నగంబుల మోఁది
ననువొందఁగా నట్టహాసంబు చేసి 1595
ఘనశైలజాలము ల్గంతులుగొనుచు
పాసఁగ మహానదు ల్పొంగి లంఘించి
మసలక గహనము ల్లరి చొకళించి
తనపాదయుగళంబు తాకినతరుల
కనగ నిట్టటు చోఁచ కట్టుగాఁ బడఁగ 1600
చరణఘాతల గండశైలముల్ పెకలి
కరమర్చి యొగసి యాకాశంబు గప్ప

నంత కంతకు భూతి యధికమై మించి

తనచైర్యలక్ష్మి యెంతయుఁ దోడునడువ

వరవేగసంఘాతవాతజాలములు
 సొరిగి జంతువులెల్ల సుడిగొని తిరుగ
 యలవై నతేయుని యనువు శై న్నొంది 1605
 ఎలమి మహోద్ధతి నేగుచు నుండి
 గరుడకిన్నరయక్షగణము భేదిల్ల
 గిరులెల్ల నురుల మిక్కిలి దిక్కు లవియ
 ధారుణి గంపింపఁ దరువులు పెకల
 భోరున శంఖంబుఁ బూరించుటయును 1610
 పిడుగుమ్రోతలఁబోలు బెడిదంపురవము

—ॐ అంజనేయుఁ డాశంఖారావమును విని లేచుట —

కడువడి విని లేచి కపినాయకుండు
 వడముడి శంఖారవం బిది యనుచు
 తడయక యంత నుదగ్రతఁ జూచి¹
 యతఁడు వచ్చినకార్య మంతయు నెఱిగి 1615
 అతనిభుజాబలం బతనిశౌర్యంబు
 దెలిసి పద్మము లున్న శైఃగెల్లఁజెప్ప

వలయు నటంచు జనంబున లేచి
మనుజేశుఁ డేలెంచుమార్గంబునందు
నొనర కన్నులు మూసి యొగి నోరు చెరచి 1620
పలుమటు నఱచుచు బయలు బ్రాకుచును
తలవడ కింపుచు దగ్గుచు నిలిచి¹
పలువిడి రోజుచుఁ బడియ్యుండె నచట

1 ఆతిరయంబున జను నాభిమసేను
గతియెల్ల మున్నె తా గన్నట్టె తెలిసి
యంతరంగంబున నాంజనేయుండు
గొంత చింతించి వేగురుముదికోతి
తనువు గైకొనివచ్చి తగమూనికింద
నొనర కన్నులుమూసి నొగి నోరు చెరచి
తెరువుకడ్డముబడి తెలివి లేనటుల
కరచరణాదులు కదలింపలేక
నును రును రనెడి నిట్టూర్పులతోడ
బుసపెట్టుచును బోరుగొండచందమున
మూల్గుచు బలుముచు ముడుగుచుఁ బొరలి
నీల్గుచు వడకుచు నెరయ నున్నంత. (త)

అలఘుబలోద్ధండుఁ డాంజనేయుండు
ఆపాండుసుతుఁ డడ్డమాఁగయులేక¹

— భీముఁడు హనుమంతునిఁ జూచుట —

నేపున జనుదేర నెలమి గట్టెమర
నడలుచు వణకుచు నరచుచు నిట్లు
బడియున్న ననచరు భావిరెంచి చూచి
కరుణాకటాక్షమాఘనునిపై నునిచి
పారిపారి మేనెల్ల పుణికి చూచుచును 1630
వెరవకు మని చీరి వెన్ను చే జరచి
యిరుమైల నడలించి యిట్లని పలికె²

— భీమహనుమంతుల సంవాదము —

అనఘాత్త! నీ వెవ్వరయ్య! యిచ్చోట
కనుమూసి పడియున్న కారణం బేమి

1 (a) ఆపాండుసుతు డడ్డ మాఁగయులేక (ప)

(b) ఆపాండుసుతు డడ్డమాఁజ్ఞయులేక (త)

2 (a) యిరవంద నడలించి యిట్లని పలికె (క)

(b) యిరువందగా హెచ్చరించి యిట్లనియె (త)

మేదినీరుహచర్య! మిక్కిలి నీకు 1635

ఈదైన్య మీభయం బెటువలెఁ గల్గె?

అదిగాక శతవృద్ధవైతీ వీ వింక

కొదువ వస్తువు లేమికోరెద విపుడు

పనిఁబూని నేవచ్చు పయనంబు మాని

గొనకొని నిను గనుంగొనినది మొదలు 1640

మాయన్న నీమీఁద మమత పుట్టెడిని¹

యీయున్న విధము నీవితయుఁ దెలుపు

మని సారె సారెకు యదలించి పిలువ

వినియును నొక్కంత విననిచందమునఁ

గనియును లేశంబు గననిమార్గమున 1645

తనుదానె ప్రక్కలు తలగీరికొనుచు

విప్పుగా రెప్పలు విప్పించి నవ్వి

తప్పి వ్రాలినబొమ ల్దాల్చి నిక్కించి

పెదవులు నట్టిట్టు బెట్టుగాఁ జెదరి

పదరిచిందులు ద్రొక్కి పండ్లుగులాడ 1650

1 మాయన్న నీమీద మద్దుబుట్టెడిని (ఈ; ట.)

నలసతచే జూచి యలుకుచు కీచు¹
 పలుకుల నిట్లనుపాండునందనుని
 నీ వెవ్వరో యయ్య నీకుఁ బే రేమి?
 యేవస్తువులకు నీ వేగుదెంచితివి?
 గరిమతో నీమోము గనుఁగొన్నయపుడె 1655

సారిది నాతమ్మునిఁ జూచిన ట్లాయె;
 నింతింత యని మది నెన్నంగరాని
 సంతోష మందితి జనపాలచంద్ర!
 బడలి కెల్లను దీరె భయములు దారె
 నడలు దైన్యము వూసె నాఁకలి పాసె 1660

తత్తరంబు దొలంగె తాల్చి చెలంగె
 చిత్తంబు జిగురించె చెలువంబు మించె
 తపమెల్ల ఫలియించె ధన్యుండనైతి
 నృపచంద్ర! దైవంబు నినుఁ జూపె మాకు -
 మేదిసీవల్లభ మీస్వరూపంబు 1665
 నాదిగర్భేశ్వరునట్లు గన్పించె

వలనొప్పుగా చక్రవర్తిచిహ్నములు
 తొలగక నీయందు దోచుచున్నవియు
 నిన్నియుఁ గల్గి నీ వెవ్వరు లేక
 ని న్నగపంక్తుల నీయరణ్యముల
 జడియక యీనిశీసమయంబునందు
 కడు నొంటిగాఁ జన కారణం బేమి?
 నీరాజసంబును నినుఁ జూడలేక
 యీరీతి బనుపువా రెవ్వరు నిన్ను¹
 మనుజాధినాయక మముబొంట్లకైన
 నిను గనుఁగొన్నను నెనరు బట్టెడిని
 తెలియంగ నిది దొడ్డదేవతాభూమి
 మలసి చూచిన నీవు మానవరూపు
 చండపంచానన శరభశార్దుల
 గండభేరుండము ల్గల వెల్లయెడల;

1670

1675

1680

1 నితర యొకవ్రా ర విన్నవింపను
 చిత్తాపధానిపై చెవియుగ్గి వినుము

 ధారుణి నిర్దయదాక్షిణ్య లగుచు

నదిగాక యక్షవిధ్యాధరామరులు
 కొదకక నినుఁ గన్నఁ గొట్టి చంపెదరు;
 చనవల దోయన్న చన దనరాదు
 ఘనుడవు నీచేతఁ గానిది లేదు
 నీవు వచ్చినపని నిక్కంబు పలుకు 1685
 నావిధం బెఱిగింతు నరనాథ యనిన
 తనజనకునిపేరు తనయన్న పేరు
 తనపేరు తనసహోదరులపేరులును
 వినయమార్గంబున వేర్వేరఁ దెలిపి
 వనితయుఁ దాసును పనికి వచ్చుటయు 1690
 కనకకంజము గాంచి కొంత వేడుటయు
 పనువొండఁ దెచ్చెద నని పల్కి చనుట
 పూసగుచ్చినయట్లు పొసఁగఁ దెల్పుటయు
 వేసాలవాసరవీరుఁ డిట్లనియె
 ధరణిశ; పాండునందనులకుఁగాక 1695
 నొరులకుఁ దరమె యిట్లొంటిగా నేగ
 జననాథ మా కతిసంతోషమాయె
 కనకాబ్జములఁజూడఁ గరపెద వెనుక

పనుపడ నే నిందు బడియున్న తెఱఁగు
వినుపింతు విన వన్న విశదంబుగాను¹ 1700

నీవిధంబునను నే నిబిడాటవులకు
కావరంబున నొంటిగాఁ జనుదెంచి
మినుకై నఫలములు నొక్కుచు వేడ్క
వనమెల్ల వెదకుచు వచ్చి యామ్రాను
పరికించి యిదొక్కఫలము వీక్షించి 1705

యరుదైన ఫల మాట యాస వాటిల్లి
యరుగక యీతరు వెక్కఁగా బోయి
వరబల్లి చెడిపోయి వ్రాలి యున్నాడ
ముదిమి పైకొని నేత్రములు చూపు దరిగె
పదపడి యీపండు పడిపథక్షింతు 1710

ననిన శతాబ్దంబు లయ్యె నీవరకు
మనుజేశ యీమహామాయాఫలంబు
పడినది లేదాయె ఫలముపై నాస

1 పదరుచు నే నిందుబడియున్న తెఱఁగు

విదితంబుగా నేను విన్నవించెదను

(ట; ష)

విడిచిపోయెదనన్న వెసకాళ్లు రావు
కోరుచుండఁగఁ బిచ్చుగుంటపై ఘనము 1715

చారుభాగీరథిఁ జనుదెంచు లీల¹
వచ్చితి పీపు నావయసు ని న్నడుగ
వచ్చుంబులేని సత్వంబు ని న్నడుగ
మానవాధీశ! యొక్కఁడే పండు
యీమ్రాన నున్నది యీక్షింపు మయ్య 1720

అనఘాత్త! పాండవు లార్తరక్షకులు
ననుచుఁ బల్కఁగ విని యడిగెద నిన్ను
యీపండు సాధించి యిచ్చితివేని
యేపనులైన నయ్యెడిని నీచేత

1 (a) కోరుచుండఁగ పిచ్చుగుంటయంగమున

చారుభాగీరథి చనుదెంచులీల

తలఁచు శక్యముగాని దారిద్ర్యనకుసు

నలువొంద పెన్నిధానం బబ్బినటుల

నిచ్చులో నాడబోయినతీర్థ మెదురు

వచ్చి నిల్చినమాట్కి పట్టలే నీవు (త)

(b) కోరుచుండఁగ పిచ్చుగుంటపై వేగ. (చ)

ధీరత నాకోర్కె దీర్ఘకయున్న
నీరజంబులఁ దేను నీకు శక్యంబె! 1725

అంటక ముట్టక నామహాఫలము
గెంటించి ననుబ్రోచి కీర్తి వహించు
తమకించి వేవేగ తరు వెక్క వలదు
విమలాత్మ ననువలె వృద్ధ వయ్యెదవు 1730
ఆకలి దీర్చిన యాపుణ్యనిధిని

శ్రీకాంతునఁ జైన సేయంగవచ్చు;
నని సన్నుతించిత నయ్యగచరాధిపుని
కనుఁగొని యద్భుతాగ్రజుఁ డిట్లు పలికె
ఇది యెంత పని వానరేంద్ర! యీమాయ 1735

గదలించి ఫల మిత్తు ఘనశక్తి మెరసి
మెప్పుగాఁ దలుపులు మ్రింగువానికిని
యప్పలా లననెంత యని విజృంభించి
విల్లెక్కువెట్టి యవ్వీరశేఖరుఁడు
భల్ల మొక్కటిఁ బూని పండు నే యుటయు 1740

నది పీరువోయిన నైదంబకములు
గదియించివేసిన కడల కేగుటయు

పదియు నిరువది ముప్పది నారసములు
 పొదివి యేసిన తప్పిపోవుటఁ జూచి
 విరివిగా నూరులు వేలు లక్షలును 1745
 గురుతరాస్త్రములేయ గురి తాకున్న
 పోలించి కోటు లర్బుదములు మేటి
 వాలమ్ము లేసిన వ్యర్థమై చనిన
 నచ్చెరువును గోప మధికమై వెలయ*
 విచ్చలవిడి పండు వీక్షించి చూచి 1750
 ఆయెడ పొదినున్నయమ్ము లన్నియును
 పోయిన బాండుభూభుజసూనుఁ డలిగి
 కరవాల మంకించి గడ్డించి వేయ
 బెర బెర చని యది బెలికిపోవుటయు
 తరలక కరముల ధనువు సంధించి 1755

1 నూరు నిన్నూరు మున్నూరు నన్నూరు
 ఘోరాశుగములేయ గురిదాకనున్న
 వేలు లక్షలు కోట్లు వెన నర్బుదములు
 వాలంబు లేసిన వ్యర్థమై చనిన
 నచ్చెరువును గోప మధికమై చెలఁగ. (త)

చరణంబు లూఁది భూస్థలము ధట్టించి
కనలి మింటను గొట్టి గమకించి వ్రేయ
మునుపటిపాడవున మురియుచు నుండ
నెంతయు వెరగంది యిది చిత్ర మనుచు
చింతించు నరనాథశేఖరుఁ గాంచి

1760

యార్ణవగంభీరుఁ డాంజనేయుండు
కర్ణకఠోరంబుగాఁగ నిట్లనియె;
నొకపండుకోసమై యూరక నీవు

ప్రకటించి పడరానిపాల్లెల్లఁ బడితి

వటదుర్ఘటంబైన హటకాబ్జంబు

1765

లెటువలెఁ దెచ్చిరో యెటుఁగంగరాదు !

ఆతతప్రాధి ము న్నాడివయట్టు*

చేతఁ జూపిన వీరశేఖరుఁ డంధ్రు

కడప దాటగ లేవు కడువడి మీరి

జడధులెల్లను దాటి చనఁ దలంచెదవు !

1770

తెగి కూటిలో రాయి తీయుగా నోప

* 1. ఆతతప్రాధి ము న్నాడినమాట. (ట)

2. ఆతతప్రాధి ము న్నాడినయంత. (ప)

వెగయుచు సంగడా లెత్తబోయెదవు!¹
 దగదొట్టి మేనెల్ల దల్లడమొందె
 సాగపణంగెను మోము సొబగెల్లఁ దరిగె²
 పొంగు నొయ్యారంబు పొంగెల్ల నుడిగె 177!
 పొగడ నొప్పెడుబాణములు మాయ మాయ
 మగతనం బెడలె జృంభణము దొలంగె
 నగుబాటు బ్రతుకాయె నరనాథ యింక
 యూకించి యూకించి యసు రుసు రనగ
 నీ కేల యాపను ల్నీ చేతఁ గాదు 1780
 అచ్చంఛమగలచే నగునట్టిపనులు
 పిచ్చుగుం బెక్కడ! పేరెంబు లెందు!
 కూడుకూరలు పెద్దకుంభముల్ మ్రింగి
 వాడియా తోడేలివలె డొక్కఁ బెంచి

1 (a) తెలి నొట్టిల రాము తీయఁగా లేవు
 ఎగయుచు జంగరా లెత్తబూనెదవు. (మ)

(b) తెలి నొట్టిల రాము తీయఁగా నోప
 వెగయుచు జంగరా లెత్తబూనెదవు. (త)

(c) నగు బాటు నగు బాటు నగు బాటు నగు బాటు (ద)

మేన కండలు బెంచి మించి ముడించి 1785

పూనిక గడిపోతు పోల్కి నుండఁగను
నిన్ను నే నెరసమ్మి నెమ్మితో వేడు
కొన్నది నావల్ల కొదువ లెంతైన*
ఎనుపోతు గాంచి మత్తేభం బటంచు
ననువొందఁగా భృంగమాశించినట్లు 1790

వాసికెక్కిన మగవాడవే యనుచు
ఆసింప నాశ నిరాశఁ జేసితివి
పంద నీ దేయూరు! పద్ద మేయూరు!
ఇందేల వచ్చితి వేగు వేవేగ!
అన విని కోపించి యాపాండుసుత్తుఁడు 1795

వనచరాధీశ్వరువదనంబుఁ గాంచి
నినుఁ జూడు, ననుఁ జూడు నీ వెంతవాడ
వనరానిమాట లిట్లాడ నేమిటికి?
నాపేరు చెప్పిన నను గనుంగొనిన,
నేపారలోకంబు నిట్టటుగావె 1800

* కొన్నది నావల కొదువ లెంతయును. (శు)

పండన నెంత! నీపని యన నెంత!

ఖండింతు దండింతు గదగొని యిపుడే
అడరంగ నాయుపాయంబు లన్నియును
నుడిగియు, నోరేల యుడుగకపోయె?

చెలరేగి యీకోతి చేప్పటనేయ 1805

నలుక పుట్టదె యెంత యోర్పరికైన

నవలక్షణపుకోతియై బంగి మ్రంగి

శివ మెత్తి వెంట వృశ్చికము సంధించి

పెనుబాము బంధించి పిడికిళ్లఁ జిక్కి

యనలంబు ద్రొక్కి దయ్యము లూదినపుడు 1810

ఏగుణంబులచేత నెసఁగుచు నుండు

నాగుణంబులు గాననయ్య నీయందు

వాసరాధీశ! నీవంశ మిట్టిదియ;

యేనాట యెదురు ద న్నెఱుంగక నీవు

కొనపెట్టి బలుగొంటెకూబ జంకెనలు* 1815

వసుధపై మీస్వభావంబులెగావె!

కలనైన మిమ్ములఁ గనుఁగొన్న హాని

* కొనపెట్టి బలుగొంటెకూబ జంకెనలు. (త)

- పాలుపొంద నటువంటిపుణ్యము మీరు
మదమత్తుఁడవు నీవు మర్కటాధముఁడ!
ఇదిగో యల్పస్నేహ మిగతకు వచ్చె! 1820
- పొగరుకూతల గూసి పొంగితి విపుడు!
తెగి నిన్ను మోదిన దిక్కెవ్వ రిందు?
వానరుడై యుంట వార్ధిక్య మాట
నానాతరులయాకు నమలే యాపసరు
తలకెక్కి యుండుట తడవడి నుంచి 1825
- యలసి నిరాహారివై యుంట నిన్ను
యెగ్గు లెన్నగ చెల్ల దిక నొక్కడైన
సుగ్గునూచంబుగా నులిమిపోవైతు;
నావిని పొందునందచుని వీక్షించి
యావానరాధీశుఁ డనియె నెంతయును; 1830
- ఓరి మానవ! యింత యుద్ధండ్ మేల?
యూరక యిటుపడి యున్నా నటంచుఁ
గొనకొని యిటువంటికూతలు గూయఁ
జనునేర ! నావంటి సాహసాంకునకు
ముదిమి వాటిల నెంత మోసంబువచ్చె? 1835

తుదిమొద లెటుంగక తూలనాడెదవు!
 మునుపు నే నీ ప్రాయమునఁ జేసినట్టి
 పనులెల్ల శ్రీరామచంద్రుడే యెటుంగు;
 నలవడ నాదిత్యు నైన మ్రింగుదును
 నలఘుశక్తిపయోధులైన దాటుదును 1840
 పెనుమహీజములైన పెల్లగించుదును
 ననువంద బలుగిరులైన నెత్తుదును
 ఈసున నిపుడైన నేమి యింకొక్క
 దాసరితోపాటు తలపడగలను,
 అచ్చగాముకు పచ్చలారవు బిరుదు* 1845
 పిచ్చుకతో సరి చెనఁగఁ జూచెదవు
 చెనకగూడనివారి చెనకి యావెనుక
 తినుక నేటికి లేనిధీమసం బేల
 మగఁటిమి గలిగిన మగవాడ వైన
 తెగువతో నాపండు దెచ్చి నాకిమ్ము; 1850
 గరిమ నీపని చేత గాకుండనేని

* 1 అచ్చగాముకు పచ్చలారవు పనులు. (ట)

2 అచ్చుకతో భేరి నదలించవచ్చు. (మ)

దొరవలె వచ్చిన త్రోవనే జనుము;
అనిన నత్ముగ్రుడై యాపాండురాజ
తనయుఁ డిట్లనిపల్కె తరుచరేశ్వరుని
వనచరాధమ! ముదివాఁడవై యున్న 1855

ఘన మెటుంగక పెక్కుకారు లాడెదవు
ముందె వానరుడవు, ముదిమికిఁ దోడు
కుందేటివెట్టి నెక్కినె మేలు మేలు!
ములుచవానరపేదముండకోపంబు
తలకింప పెదవులతీటమాత్రంబె* 1860

పాటించి నోటికి బగిసికిఁ దగిన¹
మాటలాడెద వెంత మడియఁడ వీవు²
వరుసఁగూర్చుండి లేవగ లేవు గాని

* దీసికితర్వాత నొకప్రతిలో సీపగ క్తులుకలవు.
కడుబలశౌర్యముల్ గలవు సీయందు
వెడగ సీమోముఁ జూడఁగఁగానవచ్చు.

- 1 పాటించి నోటికి బరిపాటిదగిన (త)
- 2 మాటలాడవు యెంత మడియవు సీవు (ప)

- పరువడి వేరము ల్బార బోయెదవు
 విదిత మెటుంగవు వెట్టిమర్కటమ 1865
 వదరిన పండ్లూడవై చెద నిపుడు
 నీ వనఁగా నెంత! నీ పని యెంత!
 దేవేంద్రముఖ్యుల తృణముగాఁ జూతు
 పాలుపొందఁగా నిన్నుఁ బుట్టించినట్టి
 యలికలోచనునైన నదలించగలను 1870
 బిక్క పగ్గెల నింక ప్రేలితివేని
 చిక్కించుకొని సిగ్గు చెరచక విడువ
 తిరమొండ నన్ను ప్రార్థించివేడినను
 నెరయ నాఫల మిత్తు నీయాశదీర్ఘ
 నరసురయక్ష కిన్నరసిద్ధసాధ్య 1875
 వరు లడ్డమై యున్నవనజము లైత్తు
 ననుఁ జూడు మని సింహనాదంబుచేసి
 తనరు దక్షిణభుజాదండంబునందు
 మలసి మేదోమాంసమ స్తిష్కరక్త
 కలితమై చెలువొందు గద ధరియించి 1880
 పరువడి సూటిగా పండు వీక్షించి

వరభాహుశక్తిచే వడిగ వైచుటయు;
 అని మహారయమున నటు బరతెంచి
 పరువడి ఫలము నిబ్బరముగ దావి
 బెదరక బంగారు చెండుకై వడిని 1835
 గదతోడ నెగసి యాకాశమార్గమున
 నటియింపుచును యోజసం బరుదెంచి
 యటువోకనిటురాక నంతట నిలిచి
 భానువై ఖరినిస్వర్భానుసీల
 భూనుత ప్రభలచేఁ బొలుపొందుచున్న 1890
 ఫలవిలాసమును నాప్రతిభ వీక్షించి
 పలుమరు చింతించి ప్రోక్షి చాలించి
 మదిలోన డోలాయమానుడై యంత
 యిది యేమి మాయయొ! యీభూమిరీతి !¹
 తెలియరా దని తనదెసఁ జూచుచున్న 1895
 బలశాలిఁ గనుగొని పలికె వానరుడు
 ఓహోహో! యీగద నుంచి నీచండ

1 యిది భూవిశేషంబో ! యీశోలిమహిమో ! (త)

బాహుబలంబు నీబగినెల్ల దెలిసె
 కూతలు బెట్టుగా గూసినవాని
 చేతగా దనుమాట సిద్ధంబుగాదె 1900

జగతిలో వింతగా జలజసంభవుడు
 మగపుట్టుఁ బుట్టించె మాయన్న! నిన్ను
 పాలుమాలిన యట్టిపాపపుబుట్టు
 వేల బుట్టఁగవలె నీలోకమునను
 జననాథ సకలదేశములఁ గాంచితిని 1905

నినువంటిపందల నే నెందుఁ జూడ!
 నీలావు నీజిగి నీయొడ్డుపాడుగు
 భావింపఁ గన్నులపండు వయ్యెడిని!
 ఓరి! నీ కేమాయె! నొరపైనపెద్ద
 దూరుగవృక్షంబుఁ బోలి యున్నావు ! 1910

నిన్నుఁజూచిన నిల్వ నీరు పండెడిని
 అన్న నీసాహసం బంతయుఁ దెలిసె¹

1 పలుమరు నీ భుజాబలిమి గనుగొన్న

నలువొంద నాకును నవ్వుపుట్టెడిని. (త)

పాలుపుమీరిన మేకపోతుగంభీర
ములు సాగ విక నిందు మూర్ఖ మానవుడ!
వెట్టిమాపులు చూచి వెన పండ్లుగొరికి 1915
వెట్టికూతలు గూయ వెరవ నే నింక¹
ముదిమిచేఁ గన్నులు మాసుకయున్న
నదరక యెంతలే దని చూచి నన్ను
కోలి కోలి యటంచు కొడువ లెన్నెదవు
కోతు లేమైనను గొంచెమా నీకు 1920
వననిధి లంఘించి వరశక్తి మెరసి²

- 1 బిట్టులేశములేక బీదభావమున
వెట్టిమాపులు చూచి వెనపండ్లుగొరికి. (త)
- 2 వననిధి లంఘించి వరశక్తిమించి
దనుజేశువురి గాల్చి దైత్యుల గూల్చి
రావణు జంపించి రహి^{కీ}ర్తి మించి
యా విభీషణుని లంకాధిపు జేసి
యినకులస్వామికి యింటినిగూర్చి
పనుపడ రాఘవు పట్టంబుగట్టి
ఘనులేన్న రామభూకాంతుడు మెచ్చు. (త)

దనుజేంద్రపురి గాల్చి దైత్యుని గూల్చి
 ఘనులెన్న రామభూకాంతుడు మెచ్చ
 గొనబుమించినవారు కోతులుగారె

యాకాలమునను నే, నాంజనేయుండు 1925

ఏకశరీరమై యెలమి నుండుదుము

మడియడ నీకేల మమువంటివారి

గొడవ లిట్లొనరిన కొట్టి చంపెదరు

తగనిమాటల నన్నుఁ దడవితేని¹

సుగుల నొంచక మాన చూడు నాచెయ్యి² 1930

కొదువలువచ్చిన కూతలు మాని

1 చెప్పగ లట్లెల్ల చెప్పితి నింక

తప్పు నాయెడల నింతయు లేదు లేదు

తలలేని తెరబంటు తనముగల్గినను

సొలువక నొకచెయ్యి చూడు నామీద

నదిగాఁ టంటివే యథమ మానవుడ

గదమీది మోహముల్ గదలించి కదలు. (త)

2 (a) సుగు లడంచక మానఁ జూడు నాచెయ్యి. (ట)

(b) సుగు లడగించెదఁ జూడు నాచెయ్యి. (చ)

గదమీడి మోహముల్ గదలించి కదలు
అన' విని వనచరాధ్యక్షునిమోము
గనుగొని వడముడి కను లెట్టచేసి'

మర్కటాధమ! యిన్నిమాయలు పన్ని 1935

మార్కొని యెంతేని మాటలాడెదవు
ముదికోతి వనియున్న మోసంబువచ్చె¹

నిదియెల్ల నీమర్త మిప్పుడు దెలిసె

పరుషంబు లిట్లాడి బకహింబాది

నరభోజనులు గూలినారు నాచేత 1940

దనుజుడ వేమొ! గంధర్వుడ వేమొ!

వనచరాధమ! చావవలదు నాచేత

ఆరసి నీబాము లన్నియుఁ జూచి

యీరూపుతో నిల్చి యిచ్చోటనుండి

యనువొంద మాయన్న యాంజనేయుండు 1945

వనధిలంఘించిన వైఖరిదోష

దాటిన నొకజంగదాటనా నిన్ను

మీటిన మిన్నంట మీఁద నాప్రేల

1 ముదికోతి యనియున్న మోసంబువచ్చె. (ట)

- వాలంబుతోఁబట్టి వరణముద్రిప్పి¹
 నేలలోఁ గొట్టనా ని న్నిక్షణంబు 1950
 నిముషంబులోపల నీతనువెల్లెఁ
 దుమురుగాఁ జేతును దుష్టార్థ! యనిన
 తరుచరాధ్యక్షుండు ధరణీశుమోము
 పరికించి యిట్లును బకపక నగుచు
 పాండునందన నీప్రభావంబు బలిమి 1955
 పండువల్లనె గానబడినది గాదె!
 నిన్ను జూచితిగాని నీసాహసంబు
 లెన్ను చుండెడివారి నెవ్వరి నెఱుంగ
 చలమున నిశ్శృంక సాహసు లిట్లు
 పలుకరు నినువంటి పందలుగాని 1960
 తెల్లమిగలనరుల్ తిన్నగా బారు
 పిల్లవంకలు మొరలెట్టుచు దుముకు
 నను దాటఁజాలవు నను మీటలేవు
 ఘనశక్తి వాలంబు గదలింపఁగలవె.
 యీసీచవాక్యంబు లేల నారోమ 1965

1 వాలంబుతోఁబట్టి వడిగ నినుద్రిప్పి.

మైనను దెమలింప నలవియే నీకు?
 దడయక వామహస్తమునబట్టెదను
 విడిపించుకొని పారి వెళ్లగాఁ గలవె
 బలిమి నీకెక్కడ ప్రజ్ఞ లేయూరు
 చేలపదం బిచ్చోట సాగదు నిలుపు 1970
 మనిన పాండుతనూజుఁ డాగ్రహమొంది
 ఘనగిరుల ద్రవశంఖంబు పూరించి
 అట్టహాసముచేసి హస్తద్వయమున
 గట్టిగా వాలంబు కబళించిపట్టి
 ఉదుటున వడి ద్రిప్ప నుంకించుటయును; 1975
 గదలకయున్న నాగ్రహమున గెరలి
 తదము లూనఁగఁ ద్రొక్కి పవనంబుబట్టి
 యదలించి యెత్తుచో నప్పు డింతైన
 మెదలకుండుట గాంచి మెయిబెంచి నిగుడి
 గుడికొన్న కినుకతోఁ గుదియించి యలమి 1980
 విలయాంతకునిలీల వెస నార్చి పేర్చి
 చలమున నుబికిన చలియింపకున్న
 మొనసి నానామార్గములఁ జూచి యలసి

తనమదిలోఁ గొంతతడవు చింతించి

ఘన మిది సాధ్యంబుగా దని యెంచి 1985

యనఘాత్తు డేయుపాయములేక బెగడి

పలుమరు దశదిశల్ పరికించుచున్న

నలువెల్ల దెలిసి వానరనాథుఁ డనియె

జగదీశ! యింకనైన చాలింపరాదె!

దగ దొట్టి దగిలించి తడబడనేల¹ 1990

వరబాహుబలిమి నావాలదండంబు

దరలింప లేవు పద్మములు దేఁగలవె!*

నిను నీవు తెలియవు నీచేతఁ గాని

పనులకు వత్తువే పనులకు నిటకు²

పాలుపొంద పనమానపుత్రుండే వనుచుఁ 1995

దలఁతురు నిన్న భూతలముననెల్ల

కలమాట నిజమైనఁ గరువలిపట్టి

1 (a) దగదొట్టి దగిలించి తడబడనేల (ట)

(b) తగడిలు గదలింపఁ దడబడనేల. ప్రాతఃస్మృతే

* ఒరలింపఁగలవె యోధానాథచంద్ర (ట)

2 పనుపున వత్తురే పనులకు నిటకు (ట)

చెలిమినైనను నిల్వ చెల్లదే యకట!
అప్పు లన్నియుఁ బోయె! నాగద బోయె!
కమ్మదమ్మల కెట్లు గదలెద వింక! 2000

తోచక నీచేయుదుడుకు లన్నియును
గాచి రక్షించితి గరుణతో నిపుడు
పగ్గెలబొదలక పదరక లేని¹
సిగ్గులబడక వచ్చిన త్రోవనుము
ప్రాణము ల్లిగిన భార్యలు గలరు 2005

బాణముల్ గాంచిన పద్మముల్ గలవు
భూవర! యీ పెట్టిబుద్ధులు మాని
పోవోయి నీవు నీపొందుపంట్లకును;
అన విని కడువిన్న యై తలవాంచి
మనుజ వల్లభుఁడు నెమ్మది చింత నొంది 2010

తలకక ఘోరకాంతారభూములకు
నెలత దోడ్కొని చన నీతిగా దనుచు
చీరి వేమరు బుద్ధి చెప్పిన వినక

1 పై పగ్గెలబొదలక బెదరకలేని (క)

- వారిజాక్షిని దోడ్కొని వచ్చుట గొదవ;
 వేడు మిచ్చెద నని వేడిన పిదప 2015
 పోడిమి నీ కున్న బొందు పాపములు;
 వనజము ల్గొనిపోక వనిత యున్నెడకు
 జనిన నపఖ్యాతి; సకియ దుఃఖించు;
 బాయని యపకీర్తి భరమున కోర్చి
 పోయెద ననినను బోసీయఁ డితఁడు; 2020
 సకలాయుధంబులు చనుటయు మోస
 మకట! యీతఁడుచేసె నాబాణహాని;
 యితని జంపుదు లేక నితనిచేఁ జత్తు
 నితరంబు లే దని యెంచి క్రోధించి
 తలప లోకములొన ధర్మనందనుఁడు 2025
 వల నొప్పుగా సత్యవంతుఁ డా నేని
 గోపాలకృష్ణుండు గోరినయపుడె
 మాపాలగల్గి యేమరకుండునేని;
 యనయంబు వేడ్కతో నంజనకూర్చి
 తనయుఁడు నామీఁద దయ గలఁడేని; 2030
 ససిడిబంగరుబోలు పాంచాలపుత్రి

వసుధలోపల పతివ్రత యగునేని;
నెగడువేదంబులు నిక్క నూనేని;
జగతిలో ధర్మ మే జయమగునేని;
యీవానరునితోడ నీమాయలెల్ల 2035
వావిరిదెగటార్చి వరసాధనములు

గైకొని చని హేమకంజము దైచ్చి
రాకేందువదనకు రహి నిత్తు ననుచు.
బొసగ గర్జిలి భుజంబులు బెట్టు సరచి
వెసబేర్చి యొకసాలనృక్షంబు బెరికి 2040.
తనమీఁద నడ తెంచు ధాత్రితలేందు

—ॐ ఆంజనేయుఁడు నిజరూపమును దాల్చుట ॐ—
యనువెల్ల బరికించి యాంజనేయుండు
యనుపమామోఘవాక్యము దప్ప దనుచు
ఘనమైనవృద్ధమర్కటరూప ముడిగి
నెనరున నెంతయు నిజరూపు దాల్చి 2045
యనుజుని మ్రొల ప్రత్యక్షమై నిలిచె¹

1 ఎన్నడు గలన నన్నెదిరి వారాడి
యున్నవారల గాన సుస్థితలమున

నన విని జనమేజయావనీశ్వరుఁడు
మునిరాధుఁ గాంచి కేల్తొగించి యిట్లనియె
నినతేజ మానీంద్ర యీచరిత్రంబు
విన విన మదిలోన వేడ్క బుట్టెఁపిని
తరుచరాధిపుఁడు ప్రత్యక్ష మైయున్నఁ
దరువాత కథలెల్లఁ దగఁజెప్పు మనిన
జనమేజయునకు వై శంపాయసుండు

2050

నగచరుం డన నెంచ నగునె యీఘనుని
నగభేషమండొ పన్నగభూషణుండొ
గజరాజవరదుండొ గంధవాహనుండొ
గజబిజియయ్యె మర్కటశక్తిగాదు
కలకబుట్టగ పానకములోని పుడుక
వలె నడ్డమై నిలిచె పనచరాధిపుఁడు
సాలువక దేవతారాజసూనంబు
లిలలోన మనుజుల కేల సిద్ధించు
నన్నమాటలు మీరి యతివబోధనలు
విన్నఫలం బెల్ల నేగ ఫలించె, ...
హనుమంతు తిరుడలి యనవరకంబు
దనరార నామీద దయగలదేని. (త), ...

వినుపింపదొడఁగె తద్యత్తాంత మెలమి
 అని యనంతాశన్యకాధీశుపాద¹ 2065
 వనజాత నిరతసేవారతుపేర²
 భావజహితచంద్ర బలదైత్యఖచర
 దేవభూరుహసుర ధేనుధనాధి
 పతి మేఘసాదోధిపద్మాస్తపుత్ర
 వితరణుపేర కోవిద నుతుపేర 2060
 శతముఖపాటీర శారదాహీర
 శతధృతినందన శారదాహీర*(?)
 గగనకల్లోలినీ కాముదీశిశిర
 నగరాజమృగరాజ నవ్యధావశ్య

1 (a) అని యనంతర కాళికాధీశ్వరాంఘ్రి. (చ)

(b) అని యనంతట కన్యకాధీశ్వరాంఘ్రి

(c) అనియె నంతకు కన్యకాధీశుపాద (క)

2 (a) వనజాత నిరతు సేవారతుపేర (ట)

(b) వనజాప్రసిరతసేవాధీశుపేర

*1 శతధృతినందన శంకరాహేంద్ర (ట)

2 శతధృతినందనా శారదాహేంద్ర (క)

3 శతముఖేభవతీరశర్వాణిపేర

తరకీర్తిపేర మేధానిధిపేర	2065
సరసకళాపూర్ణచంద్రునిపేర	
సుకవిపోషణుపేర శుభమూర్తిపేర	
సకలపురాణార్థసంగ్రహుపేర	
నాదసీనదుర్గహరణునిపేర	
చేదిభూవరద త్తసింహతలాట	2070
కరహటన్యపద త్తకనకపతాక	
బిరుదాంకుపేర గంభీరాబ్ధిపేర	
కరనొప్ప జగనొప్ప గండనిపేర	
శతనృపాలకశైల శతకోటిపేర	2075
కఠినచౌరాసి దుర్గవిభాళుపేర ¹	

1 విలసిల్లు శ్రీరాయ వేశ్యాభుజంగ
కులసంభవుండు సద్గుణపుణ్యశాలి,
వలనొప్పకేళాది వైభవసాంద్ర
సలలితౌదార్యుండు సంగ్రామభీముఁ
డగు సజ్జనాథారుఁ డార్యపోషకుఁడు
అగణిత ధారేయుఁ డర్థిమందారు
శత నృపాలకశైల శతకోటిపేర

మానితభాషణంబామనఃపద్మ¹

భానునిపేర వైభవజిష్టుపేర

రావిశ్లేకొండధరామరులింగ

భూవల్లభునిపేర బుధులౌ ననంగ

2080

నంకితంబుగ నుపమాది ప్రోల్లసద

లంకార బహువిధలక్షణఫణితి

తనరు వేడుకలరత్నాకరకృష్ణ

ఘనునిగోపాలసత్కవిశేఖరుండు

సరసోక్తిరచియించె సౌగంధికాప

2035

హరణకావ్యంబునం దాపాండుసుతులు

వలనొప్ప బదరికావనముఁ జేరుటయు

నలరు ద్రౌపది దోడ్కు ననిలనందనుఁడు

వనభూమి కరుగుట వనజంబు గనుట²

ప్రతిభగల్గినయట్టి ప్రావీణ్యపేర

కఠినచౌరాసిదుర్గవిభాభుపేర

చటులవిక్రమ పుణ్యకాలియుపేర . (ట)

1 మానితభాస్కరాంబామనఃపద్మ

2 వనభూమియందుల పసియించి చనుట

- ననబోడి యడుగుట నారదమాని 2090
 వేవేగ వచ్చుట వికచాబ్జముఖికి
 కావలి యాఘటోత్కచుని దెల్పుటయు
 ననిలతనూభవుం డలరుచుఁ గూర్చి
 తనయుఁ దలంచుట తడయక నతఁడు
 వచ్చుట పాంచాలివద్ద నాఘనుని 2095
 మచ్చికతో నుంచి మసలక వేగ
 నెంతయు నేఁగుట నింతి దాఁ గొంత
 జింతనేయుట పట్టి చింతబాపుటయు
 నలమార్గముననుండి యాంజనేయుండు
 బలుమాయ గల్పించి భ్రమల దూలించి 2100
 వలసి యనోన్మనస్యవివాదము లేపి
 చెలువంబుతో భీమసేనునిమ్రోల
 నలవడ ప్రత్యక్ష మైనట్టి కథల
 నలరుచు నిది ప్రథమాశ్వాస మయ్యె. 2104

ప్రథమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

ద్వితీయాశ్వాసము

అవధరింపు నృపాల యవ్వలికథలు
 పవమానతనయుండు ప్రత్యక్షమగుచు
 నిలిచినఁ గనుఁగొని నృపకుమారుండు
 సలలితానందాశ్రుచయములు దొరుగ
 కరయుగంబున నున్న ఘనసాలభూజ 5
 మురువడి ధరణిపై నొగి బారవైచి
 భయభక్తి వినయసంభ్రమచిత్తుఁ డగుచు
 రయమునఁ బ్రణమిల్లి రహి గేలు మొగిచి

— { భీముండు హనుమంతుని విశ్వరూపమును
 జూడఁగోరుట. } —

జయదయాపాథోధి! జయపుణ్యమూర్తి!
 జయజయ దశదిశాసాంద్రసత్కీర్తి 10
 జయదీనపాపహణ! జయసత్కృపాంగ!
 జయజయ శ్రీరామ! చరణాబ్జభృంగ!

జయజితదైతేయ! సస్తునిగేయ!

జయభక్తఫలదాయ! జయయాంజనేయ!

యపరాధి నపరాధి నమితదోషకుడ 15

కపటచిత్తుడ నన్నుఁ గాచి రక్షింపు

మని సన్నతులు నేయ నాపాండుసుతుని

కనికరంబున గ్రుచ్చి కౌగిట చేర్చి

మోదంబుతో జెక్కు ముద్దు ఘటించి

యాదరింపుచు నున్న నగ్రజునకును 20

దోరంపువేడ్కలు దుడిచి బొందులాడ¹

నేరుపుతో మ్రొక్కి నిలిచి యిట్లనియె

వనచరకులచంద్ర! వరదయాసాంద్ర!

మునిదేవ నుతకీర్తి! మోహనమూర్తి!

శ్రీరామపాదరాజీవంబు లర్థి 25

జేరి నేవింపుచుఁ జెలగుచు నున్న

యానాటి ఘనతాపకాకారమహిమ

లేను పూడఁగఁ గోర యేప్రాద్దు నుండు

(a) తోరంపువేడ్కలు దుడిచి బొమ్మలాడ (క)

(b) తోరంపువేడ్కచేఁ దుడిచి బొమ్మలాడ (చ)

నాచంద మాయంద మాదివ్యమూర్తిః
 జూచెదఁ గరుణింపు సుజనమందార 30
 యని వేడుకొన్నట్టి యాపాండురాజ
 తనయుని లాలించి తరుచరేశ్వరుఁడు
 ఆకాలమున నున్న యట్టిరూపంబు
 నీకాలమునఁ జూప నెట్లగు నన్న?
 బెక్కుమార్గంబుల భిన్నంబు లగుచు 35
 నొక్కవిధంబున నుండవు నిలిచి;
 తిరమొండఁగా గృతత్రేతాయుగములు
 గరిమతో ద్వాపరకలియుగంబులును
 వెలయు నశంఖ్యలై వేర్వేర నుండు;
 నలచరాచరకోటు లాప్రకారములు 40
 భిన్నమార్గంబులై పృథివి వర్తిలును;
 నున్నతోన్నతములై యొనరుచు నుండు
 ననిన నాయుగముల నాచారవిధుల
 ఘనవర్తనలు దెల్పుగా దగు ననిన
 కురుకుమారునిమీఁద గూర్చి నెక్కిల్పి 45
 తరుచరాధీశుండు దగ నిట్లు పలికె

— హనుమంతుడు చెప్పిన యుగధర్మములు —

పాలుపొందు గృతయుగంబున నాల్గుపాద

ముల ధర్మ మలరుచు భూమండలమున

వర్తిల్లు వరరుక్త వర్ణుఁ డచ్యుతుఁడు

కర్తయై బ్రాహ్మణక్షత్రి విట్కులము

50

లట యేకవేదక్రియా యోగ్యు లగుచు

పటుపుణ్యలోకసంపదలఁబొందుదురు

మరియుఁ గామక్రోధమదమత్సరముల

మరగరు రోగదుర్మరణముల్ లేవు;

ధర్మజానుజుండ త్రేతాయుగమునను

55

ధర్మంబు పూఁడుపాదముల వర్తిల్లు;

పట్టుగా స్ఫుటరక్తవర్ణుడై విష్ణు

భట్టారకుండుండి ప్రజల రక్షించుఁ;

బొదలుచు జనులు తపోదానసత్య

విదితయోగంబుల వెలయుదు రందు

60

ద్వాపరంబున ద్విపాదముల ధర్మంబు

చూపట్టుచుండునచ్యుతుఁడుండు బీత

వర్ణుడై జనుల నుర్వరబ్రోచుచుండు

వణ్ణాశ్రమంబుల వర్తన ల్లలిగి
 స్థిరవేదశాస్త్రచోదితములు నగుచు 65
 ధరసర్వకర్తముల్ ధర్మముల్ బరగు;
 వెలయు గామాదు లావేశించి యుండు;
 కల సత్యనీతిమార్గంబులు దఱుగు
 ప్రోదిగా కలియుగంబున ధర్మ మేక
 పాదంబున మెలంగు పటుగృష్ణవర్ణః 70
 డగుచు విష్ణుఁడు బ్రోచు నవనీతలంబు
 నొగి జను ల్బహుతమోయుక్తులై యెపుడు
 కామాదిదోషసంగతులై యధర్మ
 భీరుకర్తముల జంపిల్లు చుండుదురు¹
 పాలుపొందునట్టి తపోదానమహిమ 75
 లిల బహుఫలములై యెసగుచు నుండు
 నని యుగభేదంబు లన్నియుఁ దెల్పి
 యనువొంద దీవించి యరుగు మిం కనిన
 యనుమోదమున మ్రొక్కి యభిషతుల్చేసి
 వనచరేంద్రునకు భూవరుఁ డిట్లు బలికె 80

1 భీరుకర ముల మొరపెట్టుచుండుదురు (చ)

— హనుమంతుఁడు విశ్వరూపమును జూపుట. —

ఆనాటికి మీరూప మారసి కాని
పో నన నంజనీపృత్తుఁ డవ్వేళ
నపరిమితం బైన యాకారరేఖ
నిపుణత మెరయనాన్యపతికే జూపె
గగనంబుఁ గబళించు కనకాద్రివోలె 85

తగిన గాత్రము దిగంతములెల్లఁ గప్పి
యలమిన వాలయుతాకార మరసి
కలఁగి విస్తయమంది కనుదోయి మొగిచి¹
చింతించి యాభీమనేనుఁ డెంతయును
మంతుకెక్కిన హనుమంతుని కనియె 90

అతిభీషణం బది యత్యద్భుతంబు
వితతంబు నగుచు పృథ్వీగగనంబు
లలమియున్నది నీమహాకారరేఖ
సౌలయక కనువిచ్చి చూడఁగా నోప
జా లింపుఁ డనిననాసహజస్తుపల్కు 95

1 కలవియస్తయమంది కనుదోయి మూసి (1378)

లాలించి మునుపటి యాకృతి నిలచి
 మనుజేంద్ర! రక్కసుల్ మార్కొన్న వేళ
 నినుమడి ముమ్మడి నేజెంతు నేను
 ఎప్పటి నిజరూప మిపుడు జాపితిని
 తప్పక చూడుము ధరణీశ యనిన
 విని కాంచి భీముడు విస్తయమంది
 హనుమంతునకు మ్రొక్కి హస్తము ల్దాగిచి
 కనుగొంటి దేవ మీకమనీయమూర్తి
 నిటువంటిబలశౌర్యనిధి గల్గియుండ
 నల రాఘవుడు రావణాదిరాక్షసులఁ
 గెలుచుట చోద్యమే కేసరితనయ!
 అరయక పలుమాట లాడితి మిమ్ము
 కరుణించి నను బ్రోచఁగాఁదగు ననిన
 మన్ననతో హనుమంతుఁ డిట్లనియె
 నన్ను నీ వాడిన నయమింతలేక
 నిన్ను నేనాడిన నేరము ల్గలవె!
 అన్నదమ్ములపట్ల నరమర లేల?
 జననాథ కన్నులు చల్లఁగా నిన్ను

100

105

110

గనుఁగొనఁగలిగె నాకాంక్ష లీడేరె
 అహికేతనునిఁగూర్చి హస్తినాపురము 115
 విహితంబుగా నిత్తు వేడ్కతో మీకు
 మక్కువ నీవిందు మలయుచునుండు
 గ్రక్కున సాగంధికములు నేడెత్తు
 ననిన సంతోషించి యంజనీకూర్చి
 తనయుని పాండునందనుఁడు వీక్షించి 120
 కపినాథ మీకటాక్షంబున మేమె
 యపరాధి యగు కౌరవాధీశుఁ డునిమి
 ధర్తనందనుచేత భాగుణి యెల్ల
 నర్తిలి యేలింతు మనఘచారిత్ర
 తరలక నరునికేతనమున నిల్చి 125
 సారిది మాబలశక్తి చూతురుగాని
 గరిమతోఁ గాంచనకమలము లున్న
 తెఱగు లామార్గము లైలుపవే యనిన¹

1 a. తెఱగును మార్గము లైలుపవే యనిన (క)

b. తెఱగుల మర్తము లైలుపుడి యనిన (1378)

c. తెఱగుల మర్తంబు లైలుపుడి యనిన (చ)

— { హనుమంతుఁడు సౌగంధికము లున్న నెలవు చెప్పట } —

మనుజేంద్ర కనకపద్మము లున్న నెలవు
లొనరఁ దెల్పెద విను ముత్తరంబునను 130

రజతాచలప్రాంతరమ్యదేశమున
రజతకాంచనవరత్నసంఖచిత
సాలగోపురధామ సౌధజాలములు
లాలితాగణ్యకల్యాణసంపదలు
నవనిధానంబులు నవ్యభాగ్యములు 135

వివరింపఁగారాని వివిధవస్తువులు
సార్వభౌమునిసాటి సామజేంద్రములు
ఖర్వమహాఖర్వకుటసమూహములు
పరికింప పుష్పక ప్రతిమానమైన
సరస నానామణిస్యందనావళులు 140

వలనొప్పు నుచ్చైశ్రవము. గ్వేజాలు
కలిత శంఖాసంఖ్య కంఖాణచయము
శతధృతికైన నెంచఁగరానియట్టి
యతిశౌర్యధనులు యక్షాదినాయకులు

- గలిగి సర్వంసహాకామినీచుదుటఁ
బొలుపొందు పాపటబొట్టోయనంగ
నగ భేదిపుట భేదనంబు నకన్న
నగణితంబై పొల్పుచలకాపుంబు
ఆపట్టణంబున కధిపతిశౌర్య
దీపితాటోపుడు దినరాజకేజుఁ
డమితధీరోహుఁ డరిభయంకరుఁడు
సమర నిశ్చాకప్రచండప్రతాపుఁ
డతిబలశాలి ధనాధినాయకుఁడు
ప్రతిభచే సకలవికృతులలోనెల్ల
తతకీర్తి గాంచి యుతకు మంతుకెక్కి
శితికంధరునిచెల్లి చేయుచు నుండు;
నతని యధీనమై యఖిలమహీజ
వితతుల ననయంబు విలసిల్లుచున్న
ననుభవమున నొక్కవనజాకరంబు
ఘనకళితేజోవికాసమై వెలయుఁ;
గొమలొందునట్టి యాకొలనిగోపలను
కమనీయసాగంధికములు గలవు;

145

150

155

160

- పాసఁగ నాకొలనికీఁ బూర్వభాగమున
నసమానబలశౌర్య లగునట్టి యక్ష
బలము ముక్కోటి నల్వదివేలు గొలువ 165
చలముతోఁ గావలి జాంబీరుఁ డుండు
కనుగల్గి యాదులక్షల పదివేలు
దనుజవీరులతోడ దక్షిణాబునను
గంటికి రెప్పగాఁ గాపాడినటుల
నంటి కావలియుండు హాటకాత్తుండు; 170
నెలకొని సాహసాన్నితు లైదుకోట్ల
నలుబదివేలుగంధర్వులు గొలువ
బలుహెచ్చరికలతోఁ బశ్చిమంబునను
జెలఁగి కావలియుండు చిత్రరథుండు;
నాలుగుకోట్ల కిన్నరసేనతోడ 175
కాలకంఠాభీలఘనపరాక్రముఁడు
హత్తి మాణిక్యరథారూఢుఁ డగుచు
నుత్తమోజ్వలు డుండు నుత్తరమునను;
సమరంబులో వారి సాధించి నీవు
కదులము లైచ్చుట గానఁగారాదు; 180

వారితోఁ గలకిఁదివాంఛలు దెలిపి
 చేరిక ల్గావించి చెలిమి వాటించి
 వినుతులు ప్రకటించి వినయముల్నేసి.
 వనజము ల్గొనిరమ్ము పలదు వైరంబు;
 మసలఁ జెల్లదు! నీవు మానవపతివి

185

వసుధాతలాధీశ! వారు దేవతలు;
 మహి బలి హోమనమస్కారమంత్ర
 మహిత భక్తి జ్ఞానమతులచే వారి
 సాధింప నగుఁగాని సాహసక్రియల
 సాధింపఁగూడ దాచారంబువలన

190

ధర్మంబు జనియించుఁ దనరారునట్టి
 ధర్మంబువలన వేదములు వర్ధిల్లు
 చారువేదముల యజ్ఞములు వర్ధిల్లు
 వారక యజ్ఞంబువలన దేవతలు

పరితృప్తు లగుదురు పార్థివోత్తంస;
 సీరబుద్ధిచేఁ గాలదేశంబు లెఱిగి
 సాధింప నగునయ్య సామాద్యుపాయ

195

సాధకంబుల సాహసము సేయవలదు

నుతక్తి నిగ్రహానుగ్రహప్రతిభ
లతిభక్తియుక్తి నీయందును గలవు 200

అటు గావునను వశ్యు లందఱు నీకు
దిటమున నేతెంచి తెఱ్ఱు పద్దములు
ధర్మమున్నట్టిచో దైవంబు గలదు
ధర్మవర్తను లన్నదమ్ములు మీరు
తలపోయ మీ కసాధ్యంబులు గలవె! 205

గెలిచి రమ్మనుచు గౌఁగిటఁజేర్చి యతని
శరశరాసనగదాసాధనప్రతతి
మరి గొన్నివరదివ్యమార్గజంబులును
ధర నీడులేనికోదండంబు నొకటి
తిరమొండఁగా నిచ్చి దీవించి పనిచె, 210

పనిచినదగ మ్రొక్కి పవనవేగమున
చని చని పాండురాజతనూభవుండు
ఋషిఁటానీకఘ్రింకారరావములు
నరుదైన తురగహేషారవంబులును
ఘనతరఘ్రిభాంకారరావములు 215
ననుపదునైన వీరాలాపములును

చటుల శరాసనజ్యానినాదములు

పటుజయశంఖగుంభ ధ్వానములును

వీనుల విందుగా వినుచు నేతేర

పూనిక నరుదెంచు పుత్రునిచలము

220

బలము చలంబు శుంభత్ప్రభావంబు

వెలయు నుద్దండంబు వీక్షించి మెచ్చి

యనిలుండు కనకరత్నాభిషేకములు

తనివిదీరఁగ జేయఁదలంచి వేగంబె

యాయతపడి యున్నతాకారములుగఁ

225

బోయి కాంచనరత్నములరాసు లనఁగ

వినుతికెక్కిన బహువిధమహిజములు

తనరారు నానాలతానికుంజములు

పరిపూర్ణ కోరక ప్రసవజాలములు

బరగు నవ్వనధూమి భావించి చూచి

230

గరుడగంధర్వరాక్షసయక్షబలము

పరికించి జృంభించె బొండుసందమఁడు

కలహంస శుక శారికాశలకంత

జలపతంగరథాంగజలయుతం బగుచు

— భీముఁడు సౌగంధిక జలజాకరము సమీపించుట —

విలసిలామోదముల్ వెదచల్లుదాని 235

సలలితసౌవర్ణజలజాకరంబుఁ

గనుఁగొని చాల వక్కాణించి పొగడి

వనజాకరముఁ జేరవచ్చు నవ్వేళ

యక్షరాక్షససేన లనిలనందనుని

వీక్షించి యత్యంతవిస్తయ లగుచు 240

నౌరౌర! యీతని యాకారశౌర్య

సారబలౌద్ధండసంరంభగరిమ!

పరువడి మనల నేపట్ల నింతైన

సరకుసేయక నిదె చుచుచున్నవాఁడు!

పదపదం డని బాణబాణాసనములు 245

పదపడి దాల్చి నిబ్బరమున నేగి

యవ్వీరశేఖరు ననువెల్లఁ దెలిసి

— భీమ, యక్ష రాక్షస సంవాదము —

యెవ్వరివాఁడ వీ వెవ్వఁడ? విచటి

కెవ్వఁడు బనిచె? తే రెయ్యది నీకు?

- నివ్వనభూమికి నేలవచ్చితివి? 250
 తక్కులు దక్కక తత్తరపడక
 నిక్కంబుఁ బలుకుమా నృపకులోత్తంస!
 యసిన నావీరుల నందఱఁ జూచి
 వినయుండై పలికె నావిజయాగ్రజుండు
 వినరయ్య నే విన్నవించెద మీకు; 255
 జననుతుం డగుపాండుజనపతిసుతుండ;
 సకలధరాధీశసందోహరత్న
 మకుటప్రభాజాలమహితపాదార
 విందుండై జగతిపై విలసిల్లు ధర్మ
 నందనుతమ్ముండ నను భీముఁ డండ్రు; 260
 వనములోఁ గాంచనవనజంబుఁ గాంచి
 ననబోడి యిటువంటి నలిన మిమ్మనిన
 నిచ్చెద నని పల్కి యీజాడ దెలిసి
 వచ్చితి; గృహ జూచి వనజ మీవలయ;
 అన విని పాండురాజాత్మజుఁ జూచి 265
 దనుజాధినాథుఁ లెంతయు నిట్టు లనిరి
 మానవు లెక్కడ! మహనీయదేవ

సూనములెక్కడ! సులభమే నీకు!
 నీలతాంతము లిట నిచ్చుపా రెవరు?
 పౌలస్త్యుఁ డున్నాఁడు శ్రుభుఁ డందఱికిని; 270
 నొయ్యన కావలియున్న వారలకు
 నియ్య స్వతంత్రంబు లేలీలఁ గల్లు?
 విచ్చేయు' ధననాథు వేడుము శ్రీదుఁ
 డిచ్చిన గైకొను మిట నేల్వఁ జెల్ల
 దనిన పాండుతనూజుఁ డావీరవరులఁ 275
 గనుఁగొని యిట్లను గలకల నగుచు
 గురులైన శ్రుతియకులమునఁ బుట్టి
 శరశరాసనములు చాలఁగఁ బూని
 ధూర్తారికోటులఁ ద్రుంచి నల్లడల
 వార్తకు నెక్కి యావై ఖరినుండి 280
 వడిదప్పి నే నర్థి వర్మచందమున
 నడుగంగఁ జెల్లునా నాబలంబునకు
 నుడుగక కావలి యున్న వా రగుట
 నడిగితి మిము రాజు నడుగంగ రాడు;
 ఇచ్చిన మే లగు; నియ్యకయున్న 285

చొచ్చి నేగొని పోదు సూనంబు లనినఁ;
 గనుగవ విస్ఫులింగము లుప్పలిల్ల
 జననాథుఁ గనుఁగొని శైనికు లనిరి
 చనువరివలెనె యిచ్చటికి నేతెంచి
 మనుజుకీటమ! యోరి, మము సద్దగొనక

290

శంకలేక మడించి శౌర్యంబు మించి
 పంకజాశరతీరభాగంబుఁ జేరి

కొంక బొంకించి కొని పోదలంచి
 చంక దుడ్డుచు వెండి శరణార్థి దగునె!¹
 నరుడవు నీవు దానవులము మేము

295

వెరువవు ప్రజ్ఞలు విడువవు నిన్ను
 కరవాలముల కడికంకలు చేసి

పరమహర్షంబున భక్షింతు మనుచు
 నడిదముల్ ఝళిపించి యత్కుగ్రు లగుచు
 వడిఁ జొట్టుముట్టిన వాయునందనఁడు

300

కనుబొమ ల్పడిపెట్టి కను లెఱ్ఱఁజేసి

1. చంక దుడ్డుచు వెంట శరణార్థి యగునె (క)

ధను వందుకొని గుణధ్వని చేసి యార్చి
ఘనభీకరాకారకఠినమానసుల

వినుతశౌర్యుల దైత్యవీరులఁ గాంచి

చండిపోతులు గుణసాధ్యులుగారు

305

దండసాధ్యులు మహోద్ధండులు మీరు

గాటంపు టమ్ములఁ గదియక మంచి

మాటల మీరు సద్దము లియ్యఁగలరె!

చేటుబుద్ధులు మాని చెడిపోక వేగ

హాటకాబ్జము లిచ్చి యచుపుట లెస్స!

310

❀ భీముఁడు యక్షరాక్షసవీరులతోఁ బోరుట ❀

కాదేని నాచండకాండజాలముల

భేదింతు నని యొక్కభీషణాస్త్రంబు

నారి సారించి యానరనాథమాళి

ధీరత చెవియాన దివియు నవ్వేళ

యక్ష రాక్షససేన లరుచదినాల్గు

315

లక్ష లొక్కుమ్మడి లావు రెట్టించి

అద్దిరో! యీతని హంకారమహిమ!

కొద్దిగా దని యెంచి క్రోధించి మించి
తడబడకడిదముల్ తళతళ మనఁగఁ
గడువడి దొడరి యొక్కటఁ జొట్టుముట్టి 320

పొడువుఁడు పొడువుఁడు పోనీక గదిసి
యడువుఁడు నడువుఁ డత్యంతశస్త్రముల
నేయుఁడు డాయుఁడు నింతింత దునెలు
నేయుఁడు గూయుఁడు చీకాకుపడక
పట్టుఁడు గొట్టుఁడు బలిమి పగ్గములఁ 325

గట్టుఁడు బెట్టుగా ఖండించివైవుఁ
డని యార్చిపేర్చి మహారౌద్రులగుచు
గొనకొని యత్యంతఘోరశస్త్రముల
ముసలజాలంబుల ముద్గరంబులను
నిశితశూలంబుల నిష్ఠూరభింది 330

వాలంబులను గదావలులకుంతములఁ
గోలావాలంబుగాఁ గుప్పి యుప్పొంగి
విక్రమింపుచు నున్నవిబుధారి యక్ష
చక్రంబుఁ గని పాండుజనసాలసుతుఁడు

గహ్వరగగనము ల్లగ్నోలుపడగ¹ 335
 సింహనాదము చేసి జృంభించి దనుజ
 యక్షవీరులఁ గాంచి యరుణాయమాన
 వీక్షణుండై ఘోరవివిధబాణములు
 నిగుడించి బెగడించి నెగులు బుట్టించి
 పగయెల్ల నణగించి పడగలు ద్రుంచి 340
 యురుములు బెకలించి యుదరము ల్పించి
 శిరములు ఖండించి చెక్కులు చెక్కి
 కరములు నురుమాడి కండలు చెండి
 చరణము ల్పరికి పిచ్చులుచేసి జవన
 తురగసంఘముల రౌతుల నుగ్గుచేసి 345
 కరివరాహంబుల గణములు గూర్చి
 రథికుల జాపి సారథుల మర్దించి
 రథరథ్యచయము చూర్ణంబు గావించి
 గదఁ బూని విజయశంఖంబుఁ బూరించి

1. గంహరుల్ గగనంబు ల్లగ్నోలుపడగ (క)

2. గగనగహ్వరములు ల్లగ్నోలుపడగ

పగయెల్ల నుడిగించి పడిగెలు ద్రుంచి (చ)

యదరించి బెదరించి యటునిటుఁ బరపి 350

బిట్టల్కు వెన్నంటి భీకరఘోషి
నట్టహాసము చేసె నమృహాబలుఁడు
అంతట దానవయక్షి నైశ్యములు
పంతము ల్పాలించి ప్రతిభలు డించి
యదరి పారెడువారు నరచెడివారు 355

బెదరి చూచెడువారు భీతిల్లి నేలఁ
బడి కాపు మనువారు పదరికల్ చెదరి
తడఁబడువారు పొద ల్పూరువారు¹
తరువు లెక్కెడివారు ధైర్యము ల్పాలి
శరణువారు విచ్చలవిడి దిశల 360

పరువు లెత్తెడువారు పోనగాత్రముల
మరువు చేరెడువారు మరిసూయ వెఱచి
కన్నులు ముకుళించి కడలనివారు
అన్నన్న! యింకఁ బ్రోవు మనియెడువారు

1. పడి కాపు మనువారు బడలికల్ నట్టి

తలపడి పారి పొద ల్పూరువారు (చ)

- నదె వచ్చె నిదె వచ్చె ననియెడువారు 365
 గుదిగొన్నదిగులున గుండెడివారు
 బొగులుచు మిగుల వాపోయెడివాగు
 నగుచు నైన్యాధీశునండకుఁ జేరి
 హాహారవంబుల నడల నీక్షించి
 సాహసబలశాలి జాంబీరుఁ డప్పు 370
 డోహో! భయం బేల? నుడుగుడ టంచు
 మోహరంబుగ బలంబుల నేర్పరించి
 పేరైన రథికులఁ బెంపు చేయించి
 భోరునఁ బోరికిఁ బురికొల్పి తాను
 పదరుచు సేనాధిపతులతోఁగూడి 375
 కదియ సన్నద్ధుడై గదియ నేతెంచె;
 అంతటఁ జెలరేఁగి యతొడిబలము
 కౌంటేయుమీఁద నగ్గలికతో నురికి
 కనలుచు గర్జించి కరకరి నొరసి
 తనరార సింహనాదములునుజేసి 380
 కరవాల ముసల ముద్గర భిందివాల
 శరపరంపరలచేఁ జలమున నరికి

కుమ్మి రెమ్మియు జిమ్మి గుచ్చి నాటించి
బిమ్మటి గొనలేనె పెరవూగినటుల¹

గదిసిన యక్షరాక్షససేనఁ జూచి 355

బెదరక నెదు రేఁగి భీనుసేనుండు
దురుసుగా నెడలేక తొలుకారువాన
గురియుచందంబున ఘోరభాణములు
సడలక నేయుట సంధించుటయును;

గడు నెటుంగకయుండఁగా నప్పళించి¹ 360

పక్కలు బిక్కలు పాదము ల్పొడలు
చెక్కలు ముక్కలు చేతులు చెవులు
నడుములు మెడలును నరములు శిరము
లుడుగని గినుక నొక్కువ్వుడి చిదిమి
భటుల నెల్లను బటాపంచ గావించి 365

చటుల భయంకరజ్యోరవం బెసఁగఁ
గమకించి తురగసంఘములు నూటాడి

1. బెమ్మెర గొని లేనె పెరవూగినటుల (చ)

1. కడు నెటుంగకయుండఁగా గట్ట ముంచి (క ; చ)

సమదేభకోటులఁ జలమునఁ జంపి
 వంతుకు నెక్క మావంతుల జెండి
 పంతంబుతో నై న్యపతుల నుగ్గాడి 400
 పేరైన రథికులపీచంబు లడచి
 ఘోరదానవయశ్శకోటులనెల్ల
 హరిణంపుగుంపుల నదలించి గదుము
 హరికిశోరము లీల నార్చి తోలుటయుఁ;
 గలఁగె నేనుఁగులు చీకా కయ్యె బలము 405
 బొరిసిరి దొరలు చప్పుడు మానె హరులు
 నరదము ల్బొడియయ్యె హతు లైరి రథికు
 లరిమురి గూలె సుహాయోధకోటి;
 అంతటఁ బోక్త రాద్రావేశుఁ డగుచుఁ
 గుంతితనూజుండు కులిశబాణమున 410
 నాహవస్థలి హాటకాక్షునిఁ ద్రుంచి
 సాహసు నుత్తమోజ్వలు గంధవాహు
 శరమున వధియించి జలధరాస్త్రమున
 ధరచిత్రరథుఁ గూల్చి దర్పంబు మెరసి
 కనలి జాంబీరుపైఁ గవిసి కేతనము 415

ఘనశీలీముఖమున ఖండించుటయును
మలసీ జాంచీరుఁడు మార్గణత్రయము
విలయాంతకునిలీల వింట సంధించి
యోరి నరాధమ! యోరి దుర్తార్గ
యారీతి పొంగెడ వేల నాచేతఁ

420

జావక పోవోరి చచ్చెదవేని
బోవక నిల్పు నీ పొంగెల్ల నణతు
ననుజాఁడు నినుజాఁడు నానేనఁ జాఁడు
పనుపడ నాదిప్యబాణము య్పాఁడు
మనుచు నాకర్ణాంత మగునట్టు దిగిచి
గొనకొనినేయనాఘోరబాణములు
పెలుచ నేతెంచి యాభీమువక్షంబు

425

గలయించి విలునారి ఖండించి గళము
భేదించుటయుఁ గాంచి బెట్టుగా నార్చి
పాదము ల్ధట్టించి బాహువు ల్సరచి
గదఁ బూనినడచి యుగ్రత మోదుటయును;
జదియ ధారుణి గూలె జాంచీరుఁ డంత
ఘనతరం బై నసంగరభూమి నెల్లఁ

430

గనుఁగొని భీముఁ డాగ్రహము చాలించి
వనజాకరము సొచ్చి వనజము దైచ్చి 435

మొనసి వేటొక్క యమ్ములపొది నించి
తన వచ్చురాక యాధనపతి వినక
చనఁజెల్ల దనుచు నచ్చట నిల్చి యుండె
అంతట హతశేషు లరిగి కుబేరు

నెంతయుఁ గనుఁగొని యిటునటుఁ దొట్టు 440

— { హతశేషులు కుబేరునికి భీమునివృత్తాంత
మును దెలుపుట } —

పడి మ్రొక్కి దత్తరపాటున లేచి
గడగడ వడఁకుచుఁ గలగి యిట్లనిరి
ఓదేవ వినవయ్య యొకవిత నేడు
మోదంబుతో నృపమూర్ధన్యుఁ డొకఁడు
చనుదెంచి బలములఁ జంపి జాంబీరుఁ 445

దునిమి యోధులఁగూల్చి తోయజప్రతతిఁ
గొనిపోవుచున్నాఁడు గురుశక్తి మెరసి

యని సారె సారెకు నదలుచుఁ దెలుప
 విని ధనాధీశుండు విస్తయమొంది
 కనుగవ మిణుగుర్లు గ్రచ్చు నిట్లనియె.
 వింటిరే! యిటువంటివిత లెం దైన!
 కంటిరే! యెవరై న గణకతో మున్ను
 వీన్నకన్నదిగాదు వివరించిచూడ!

450

కిన్నరగంధర్వగీర్వాణసిద్ధ
 పన్నగదైతేయపాలకులైన

455

నన్నుఁ జెన్నఁగ లేరు నరుఁ డొక్కఁడంట!
 దేవతాభూమి కేతెంచినా డంట!

కావరంబున యోధగణములఁ గూల్చి
 గొనకొని కమలముల్లొని చనె నంట;
 కనఁగ నీవార్త నిక్కం బనఁదగునె!

460

యని బిట్టుగా నట్టహాసంబుచేసి
 ఘనయక్షనాథులఁ గనుఁగొన నపుడు
 నలు పగ్గలించి యావలకూబరుండు

గలిగె నా కిది కన్నె కయ్యం బటంచు¹
 గొలువుచావడినుండి గుప్పున దుమికి 465
 వలనొప్పుఁ దండ్రికి వలగొని మ్రొక్కి
 యింతటి పనికి యత్నేశ్వర నీవు
 చింతిల్లనేటికి సెల విమ్ము నాకు
 చని దేవర యనుజ్ఞ జనపతిబట్టి
 గొనివత్తు నిపుడె నీకొల్వులోపలికి 470
 మలసి నాతోఁ గొంత మార్కొనెనేని
 చలమునఁ గలనిలోఁ జక్కుగావెంతు
 నన విని ధననాథుఁ డగుగాక యనుచు
 వినుతదైర్యోదార్యవిక్రమాన్వితుని
 జాంగలు రావించి సకలసైన్యముల 475

— సలకూబరుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట —

బొంగుచుఁ బిలిపించి భూషాదు లొసఁగి

1. a కలిగె నా కిది వేగ కయ్యం బటంచు
 కొలువుచావడినుంచి గుప్పున దుమికి; (చ)
 b కలిగె నా కిది... స్నేకయ్యం బటంచు
 కొలువుచావడినుంచి గుప్పున దుమికి (క)

నలకూబరునిఁ జూపి నయవాక్యసరణి
 చెలుగి వేమరు జెప్పి నెల విచ్చుటయును;
 నెంతయుఁ గెరలి యక్షేశనందనుఁడు
 వింతఁగా రణభేరి వేయించి వేడ్క 480

నరుణవస్త్రంబులు నరుణభూషణము
 లరుణమాల్యంబులు నరుణగంధములు
 ధరియించి చండమార్తాండసంకాశ
 నిరుపమమాణిక్యనికరసంఖచిత
 ధగధగద్ధగిత నిస్తంద్రప్రదీప్తి 485

నగణితంబై మించు నరదంబు నెక్కి
 తనచెలికాండ్రెల్లఁ దగ నలుగడల
 ఘనరథారూఢులై ఖర్వము ల్నడుప
 నెలమితో గిన్నరు లిరువది గోట్లు
 చలమునఁ గెరలి విచ్చలవిడిఁ జనఁగ 490
 యక్షులు పదికోటు లరువదిలక్ష
 లక్షీణసాహసులై యేగుదేర
 గంధర్వవరు లైదు ఖర్వము ల్పాదలి
 బంధురస్ఫూర్తి వెంబడిఁ జనుదేర

పరువడి గరుడులు పదియారుకోట్లు 495

ధరణి గంపింప నుద్దండత నడువ
దనుజు లిర్వదికోట్లు దర్పము లైరసి
కినిసి కయ్యమునకు గేరుచు నడువ
వరచతుర్దంతు లిర్వదిరెండు లక్ష
లురుమదారూఢి మహోద్వృత్తి గదలి 500
కాటుకకొండల కరణి శోభిల్ల
మేటి కరు లైక్కమిరి యేతేర

జవనసైంధవముల సఃఖ్యలు మించి
భువి తల్లడిల్ల నద్భుతముగా నేగ
విలసిల్లు కయ్యంపు వేడ్క బెక్కండు 505

మలయుచు యక్షకుమారకు ల్నడువ
పదరుచు మొనల నేర్పరచుచు లక్ష
పదివేలు సేనాధిపతులువే జనగ
గొడుగులు పడగలు కోటులు మించి
కడువడి వెనువెంట గ్రమ్ముకురాగ 510
గంభీరభేరికా కాహళధ్వనులు
కుంభినీగగనము ల్ఘోరిలి నిండ

కరదీపమణిదీపకాంతులు దిశల

పరువడి గడుపట్టపగలుగావింప

చెలఁగి ముత్తైదువ లేసలు జల్లి

515

యలవడ గెలిచి రమ్మనుచు దీవింప

వలనొప్ప తనదు లావణ్యవైఖరులు

నలువొంద యక్షకన్యాసమూహంబు

గని సౌధవీధులఁగదలనియట్టి

కనకపుఁబొమ్మల గతి నిల్చి చూడ

520

ఘనబలోద్ధండవిక్రమవైభవములఁ

జను దెంచుచున్న యాసమయంబునందు

❧ తూర్పుతెల్లవారుట ❧

తనవచ్చురాక మార్తాండుండు వేగఁ

దనబాంధవులకెల్లఁ దగఁదెల్పు మనుచు

ననిచిన రయమున నరు దెంచు దూత

525

యనఁగ శుక్రఁడు దోచె నతికళాస్ఫూర్తి

పనుపడ పద్మసీపరిణయంబునకు

దినరాజువేడ్క నేతెంచు నవ్వేళ

నలిమీర నుదయాచలంబనుభవ్య
విలసితకల్యాణవేదికయందు 530
నిరువురి నడుమ నిం పెసఁగంగ నిల్వ
తిర మొంద వెలివల్వ తెరయో యనంగ
నలవడ సకలజనానంద మగుచుఁ
బొలుపు మీరంగ తూర్పున తెల్లవారె

❀ సూర్యోదయము ❀

అలరుచు నాసమయమున భాస్కరుఁడు 531
మలయక నేతెంచు మార్గంబునందు
ధీరత నెదిరి మందేహాద్విత్య
వీరులఁబోరిలో విశిఖజాలముల
నలుకచే ఖండింప నప్పుడు దుముకు
గళగళద్రుక్తసంఘాతం బనంగ 540
సరభసప్రతిభల జనుదెంచి పంచ
శరుఁడు ముల్లోకము ల్సాధించివచ్చి
వేవేగ శుకపికవీరిపై న్యముల
రావించి తగుననురాగంబుతోడ

- నందంద రావించి యలరువేడుకల 545
 విందులు గావించి వెస మదిఁగోరి
 బలుబింబముల నవపల్లవప్రతతి
 నెలమితో రాశి బోయిం చెనో యనఁగ
 పనుపడ నరుణప్రభావై భవములఁ
 గనుపించె నుదయరాగంబు తూర్పునను 550
 ఏపునఁ జెలరేగి యింద్రజాలికుఁడు
 రూపించి సమయ గారుడవిద్యవాఁడు
 సురలెల్ల భావించి చూచి మెచ్చఁగను
 హరిహర! బహుపరా కని హెచ్చరించి
 రంగు మీరంగ నెఱ్ఱగఁ గాగినట్టి 555
 బంగరుగుండ్లను బరువడి మ్రింగి
 నడుము వే సులిబెట్టి నాలుక సాచి
 మెడ గొంత నిక్కించి మిక్కులి గొంతు
 సరసుచు జేతులఁ జప్పట లిడుచు
 మరలఁ దెప్పించి విస్తయముగా నగుచు, 560
 చెలఁగుచు మునిపండ్లచేఁ గొంత నిల్చి
 యెలమితో నింగికి యెగనూపె ననఁగ

సముదగ్ర కరసహస్రప్రభాజాల
మమరఃగా నుదయించె నబ్జబాంధవుఁడు

— { ఘటోత్కచుఁడు ద్రౌపదీసహితుఁడై } —
ధర్మరాజుకడ కేగుట

అనఘాత్త వినవయ్య యెఱలి సత్కథను 565
ననువొంద తొలినాఁడె యాఘటోత్కచుఁడు
బొదలుచు పాంచాలపుత్రిఁ దోడ్కొనుచు
బదరికావనము నిబ్బరమునఁ జేరి
యమసుతాదులకు సాష్టాంగంబు లెఱఁగి
క్రమమొప్పఁ గాంచనకమల మిచ్చుటయుఁ 570
బరమహర్షంబున బాండవాగ్రజుఁడు
పరికించి సంతోషభరితుఁడై యుండె
ప్రేమ నగదరి జూచి భీమసేనుండు
లేమికి బెగడి నల్లిక్కులుఁ జూచి

— ౭. ధర్మజుఁడు భీమసేనుఁ డేడయని యడుగుట —

కాంచనాబ్జముఁ జూచి కలఁగుచునున్న 575
పాంచాలిమోము తప్పక చూచి పలికె

చెలువరో మే మెంతఁ జెప్పిన వినక
చలపోరి కాననసంచారమునకుఁ
దొలగక భీముని దోడ నేఁగితివి
తెలిసె మీరందఁ జేతెంచితి రిటకు 530

కరుణాంబునిధి రానికారణ మేమి?
పరువడి నతని నే పనికిఁ బంచితివి?
అదె నాభుజాదండ మదరుచున్నదియు;
తుదలేక కన్నీరు దుముకుచున్నదియు;
ఇనుఁడు లేజము దక్కి యినుపబిల్లవలె 535

గనుపించుచున్నాఁడు కడలనుత్పాత
ములు దోచుచున్నవి పొలతి నిక్కంబు
బలుమమటన్న నాపాంచాలతనయ,
కలఁగుచుఁ దెలికన్నుగవ నశ్రు లొలుకఁ
దల వాంచి ధర్మనందనున కిట్లనియె. 540

— ద్రౌపది భీమునివృత్తాంతము ధర్మజాతోఁజెప్పట —

జననాథ మీయాజ్ఞ జనుదెంచి ఘోర
వనమధ్యమున వాయువశమున వచ్చి

యీకమలము వ్రాలె నీది చూచి నేను
 నీకూర్చితమ్ముని నీరజమ్ములకుఁ
 బనిచితి చనియె నాబలశౌర్యధనుఁడు; 595
 అనఘ న న్నిటకుఁ బొమ్మనిన వచ్చితిని!
 అనిన చింతించి యాయమతనూభవుఁడు

❧ ధర్మతనయ ఘటోత్కచుల సంభాషణలు ❧

ఘనశౌర్యనిధి ఘటోత్కచుఁ జూచి పలికె.
 దనుజాధినాథ మీతండ్రి దానొంటిఁ
 జనుచుండ యక్షరాక్షససిద్ధసాధ్య 600
 గరుడగంధర్వశేఖరు లెల్లయెడల
 జరియింతు రివ్వని సౌవర్ణజలజ
 ములు దెచ్చు టేరీతి! మోస మే మగునా!
 ఎలమి నచ్చటఁ గావ లెవ్వ రున్నారో!
 తలఁకెద మీయయ్య తడ వాలసించె 605
 కలహంబు బహుళంబుగాఁ గల్గె నేమొ!
 అచ్చటి కరిగి నీ వామేలువార్తఁ
 దెచ్చిన నామది దిగులు దీరెడిని

అని యానతిచ్చిన యమసూతిమోము
గనుఁగొని యాఘటోత్కచుఁ డిట్లు పలికె 610

పరమపావనమూర్తి బంధురకీర్తి
గురుకటాక్షనిరీక్ష కురుకులాధ్యక్ష
చెలువొంద మీపాదసేవఁ జేయుచును
గొలిచి నే నుండఁగాఁ గొంకు మీకేల?
కందర్పుఁ గన్నయ్య కమలలోచనుఁడు 615

ఇందిరారమణుఁ డహీశతల్పకుఁడు
భవరోగవైద్యుఁ డాపద్బాంధవుండు
రవికోటితేజుఁ డార్తశరణ్యమూర్తి
మదనగోపాలుండు మనపాలఁ గలుగఁ
చెదరి పల్కుఁగ నేమి పృథ్వీతలేంద్ర! 620

అరయంగ యుష్మద్దయావీక్షణములు
నెరవజ్రకవచంబు నీరమ్ములకును;
నొనర నీసన్నిధి నున్నవారలను
జెనకఁగా శక్తుఁడె శిలికంఠుడైన?
అననీశ నీమది ననుమానమైన 625

పవనజుచెంతకుఁ బనుపు పోయెదను

ఎదిరి ముల్లోకంబు లేతెంచెనేని
అదలింతు నేనె మాయయ్యకుఁ జూప
నను గారవించుచు నాతల్లి మెచ్చ
కనకాంబుజములందు గలవెంత లెల్ల
సిరులొందఁ గొని భీమసేనునిఁగూడి
పరతెంతు నని వేగఁ బయన మా నపుడు

630

— నారదాగమనము —

పాలుపొంద నిద్దంపుభూతి మైఁ బూసి
కలితమా జప మాలికయుఁ గేలఁ దాల్చి
తభుకై న బెభుకు బెత్తము చేతఁ బూని
విలసిల్లు పెన్జడ ల్వీపున వ్రాల
సరిగమపదనిస స్వరములఁ బెంచి
వెరవొప్ప ఘనదండవీణె మీటుచును
హరి నమో నారాయణాయ యన్తంత్ర
మురవడి సారెకు నుగ్గడింపుచును
పారద నీహార పాటీరహార
తారకామందార తారాచలేంద్ర

635

640

శారదాశారద శర సుధాసార
సారవర్షుడు దేవసంయమింద్రుండు
చను దెంచుటయుఁ గాంచి శమననందనుడు 645

వినయంబుతో మ్రొక్కి వేడ్కఁ బూజించి
నలువంద నుచితాసనంబున నునుప
నలరి ధర్మజుఁ జూచి యవ్హాని పలికె
వసుధాతలాధీశ! వాయునందనుడు
మసలక కుసుమకోమలికోర్కెదీర్పఁ 650

నారదుడు ధర్మజునకు భీమనలకూబర యుద్ధము
సంగతినిచెల్పి సహాయముసేయఁ బొమ్మనిచెప్పట

గమలంబులకు నొగి కాననభూమి
నమితమోదంబున నంజనీతనయుఁ
గఁగుఁగొని యతనిచేఁ గమలంబు లున్న
యునికి నెల్ల నెఱింగి యొగి నేఁగుదెంచి
వనజాకరం బున్న వనవీధియక్ష 655

దనుజగంధర్వులఁ దార్కొని పోరి
యుక్కుమీరిన నెరయోధులఁ గూల్చి

తక్కినబలములఁ దర్పంబు లణఁచి
 కయ్యంబునకుఁ జాల కాలుద్రువ్వచును
 నయ్యెడ నున్న వాఁ డనిలనందనుఁడు; 660
 ఎలమి చారులవల్ల నిది యెల్లఁ దెలిసి
 నలకూబరుండు నై న్యగిబులతోడ
 నడచె నాతనిమీఁద నలు వగ్గలించి
 తడయక నీవు నీ తనుజులతోడ
 ననుజులతోడ నీయబ్జాక్షితోడ 665
 మునులతో విప్రసమూహంబుతోడఁ
 జనఁదగు; మీర లిచ్చట నిల్వఁ జెల్ల
 దని పల్కి త్రిదశమహాముని జనియె
 శమననందనుఁ డంత సంతాపమంది
 యమరారి కులనాథు నాననాబ్జంబుఁ 670
 గనుఁగొని యిట్లను గటకటఁ బడుచు
 దనుజేంద్ర జేగమే తరలఁగావలయు
 నలకూబరుఁడు వాయునందనుమీఁద
 మలసి పోరక మున్నె మన మేగఁ దగును.
 అనిపల్క నంత నా యసురనాయకుఁడు 675

— ఘటోత్కచుఁడు తండ్రి సహాయార్థ మరుగుట —

జనకుల నల్వర జలజాతముఖని

థారుణీసురల రథంబున నునిచి

వీరాగ్రగణ్యుల వేర్వేఱఁ బిలిచి

బలములతోఁ గూడ బారులు దీర్చి

నలుదిక్కుల నమర్చి నరపతి మెచ్చ 680

తనసరి చెలికాండ్ర దై తేయపతుల

మొనచేసి బలిమిగా ముందఱ నిల్పి

రణభయంకరు లగురథకులతోడ

ప్రణతి కెక్కిన మూలబలములతోడ

ననుపమ హేమరథారూఢుఁ డగుచు 685

వెనుక దా నిలిచి పృథ్వీమండలంబు

గ్రక్కతిలంగ దిగ్గజములు మ్రొగ్గ

గ్రక్కునఁ గదలె రాక్షసకు లేశ్వరుఁడు

చనుమార్గమున రథచక్రఘాతముల

ఘనదైత్యబలపాదఘట్టనంబులను 690

హరిఖరహతుల వేదండ ప్రచండ

చరణోద్ధతంబుల శైలముల్ ఘోర

కాంతారములు నేలఁ గలసి మాయంగ
నంత మహోద్వృత్తి నరుగుచుండఁగను;

— నారదుఁడు కరిపురమునకుఁ బోవుట —

అలరు వేడుకల కయ్యపుదిండితపసి 695

పాలుపొందు హస్తినాపురి కరుదెంచి

గురుకృప గాంగేయ గురుసుతకర్ణ

గురుబలాధ్యులుతోడ కొలువున్నయట్టి

కురుపతియైదుట గ్రక్కున నిల్చుటయును

ధరణీశుఁ డప్పుడు తమ్ములు దాను 700

నెదురేగి పూజించి హితభక్తి మ్రొక్కి

ముదమున మణిపీఠమునఁ దగ నుంచి

మునినాథ యేపని పూని వచ్చితిరి

నను దయఁబ్రోచి యానతి యియ్యవలయు

నన విని కౌరవాధ్యక్షునిమోము 705

గనుఁగొని యిట్లను గలహభోజనుఁడు;

నారదుఁడు భీమునివృత్తాంతము, ధర్మరాజాదులు

సాయము వెడలుటయు, నాదిగాఁగలసంగతులు దెల్పుట.

అలకాధిపతిసేన కనిలసూనునకు

- గలనైన నెటుఁగని కయ్యంబు గలిగె
 నావార్త విని భూసురావళితోడ
 పావనశీలయా పాంచాలితోడ 710
 తక్కక కవలును ధర్తనందనుఁడు
 పొక్కుచు నిదె యిదె పోవుచున్నారు
 సమరభీకరుఁడు నిశ్చంకుఁ డద్దునుఁడు
 అమరేందుపురి కేఁగె నతఁడు రాఁడాయె;
 మంతుకెక్కినయోధమండలిచేత 715
 నింతకు పవనుజుం డేమెయి నగునా!
 యెట్టి వీరునకైన నిద్దరి కొకఁడు
 కట్టిన గొరియయుఁ గాదె భూపాల;
 యనిలజు నిడిపించి యఖిలదిక్కులను
 వినుతకీర్తుల నించు వీరాగ్రగణ్య 720
 లన్నదమ్ములలో నలుక లేనైన
 నున్నను బరసేనను దరింపదగవు;
 ధర నీడులేని భూతలపతి వీవు
 నెరయోధు లున్నారు సీసమ్ముఖమునను
 దెలిపితి నున్నంతఁ దేటగా నీకు; 725

దలఁపఁ దల్లికి లేనిదయ దాది కేల ?
 ననుచు దిగ్గున లేచి యమరేంద్ర పురికిఁ
 జనుదెంచె దేవతాసంయమీశ్వరుఁడు
 కురురాజు తనమదిఁ గొంత యుప్పొంగి
 పరగ యోధులకెల్ల పయనము లెప్పి 730
 కొలువు చాలించి దిగ్గున లేచి నగుచు
 జలజాప్తసుతుని హస్తంబుఁ జేపట్టి
 రయమున నొకయంతరంగస్థలమునఁ
 బ్రియముతోఁ గూర్చుండి భీమఫల్గునుల
 సమధిక సాహస సత్వము ల్దలఁచి 735
 కమలాప్తనందనుఁ గనుఁగొని పలికె
 నోవీరశేఖర ! యోయిరాధేయ!
 యీవేళ మనకోర్కెలెల్ల నీడేరె!

— దుర్యోధనాథుల దుర్బంధము —

నెలకొన్న కంటిలో నెరసులువోలె
 విలసిల్లు నిశ్శంక విక్రమాన్వితుల 740
 భీమాద్భుతులఁ గన్న భీతి వాటిల్లు

మా మదిలో ననుమానంబు దీర
 ధరణిపై భీముండు ధననాథు నెదిరి
 దుర మొనరించినఁ ద్రుంగుట నిజము;
 కొలదీర్చవలె నని గోరుచుండఁగను 745
 లలిమీర కాకతాళీన్యాయమయ్యె;
 నర్జునుం డొకఁ డున్న నాహచస్థలిని
 నిర్జింపఁగా వచ్చు నిజనేనఁ గూడి
 తడయక మన మేఁగి ధర్మజుఁ గవలఁ
 బడనేసి పాంచాలిఁ బట్టి తేవలయు 750
 నని పల్కు విని క్రోధుండై నరనాథుఁ
 గనుఁగొని గద్దించి కర్ణుఁ డిట్లనియె.
 మేలయ్య కురురాజ! మెచ్చితి నిన్ను!
 స్థూల సూక్ష్మంబుల సుఖ వెఱుంగుదువు
 బలమరి బ్రాహ్మణపల్లయుఁ జేరి 755
 తలచెడి యిండిండ్లు తప్పక తిరిగి
 తిరిపమెత్తుక తిని ధీరత్వ ముడిగి,
 పరదేశులై గుల్లపంచల మొఱిగి¹

1 పరదేశులై గుల్లపంచల ముడిగి (క. చ)

బాములపడి వేదబాపై యున్న
 భీమాద్భునుల నొక పెద్దఁజేసెదవు 760
 సరకునేయక వాదుసాహసప్రతిభ
 గుటిమేరగలవాఁడు గొలువఁడు నిన్ను
 గకవికల్లా నిండ్లు గాల్చు నవ్వేళ
 నొక వేదవాఁడైన నొదిగి తా నున్నె!
 పోనాడి యాయుధముల దోచునపుడు 765
 శూరత్వ మున్నను జూపకుండుదురే!
 కొలువులో నిల్లాలి కోక లూడ్చినను
 దలఁడరే బంటుతనము గల్గినను!
 నుల్లముల్ భేదిల్ల నుదిరించి పురము
 వెళ్లగా ద్రొబ్బించు వేళల నయిన 770
 నొక్కింత జెనకక యుందురే యకట!
 మక్కువ చెడి దొడ్డమలలోనఁ జేరి
 గతిమాలి యున్న యా కష్టమానవుల
 ప్రతిభ లెన్నెదవు నాబాహుబలంబు
 చెలిసియు నొక్కింత చెలియవు నీవు; 775
 కలఁగడివాఁడ విక్కడ నిల్చు మీవు;

నెల విష్ణు సరనాథశేఖర నాకు
కలికి వీనులవిందుగా విందు వధిప
నరభీము లేల పద్మాల్లు లోకంబు
లరుదెంచెనేని చక్కాడివై చెదను; 780

దలపడి గవలను ధర్తజుఁ డునిమి
బలువేగ పాంచాలి బట్టి తెచ్చెదను;
నావిని రారాజు నగుచు నేకైంచి
వేవేగ రాధేయు వెస గొఱిలించి
నర భీము లన నెంత నాయన్న నీకు!, 785

హరిహర బ్రహ్మదు లైన సమంచె!,
తిరమొండ నీమది తెలియంగవలసె
వెరువక నే నంటి వీరాగ్రగణ్య!,
మలయ కీనేరము ల్తన్నించు! మనుచు,
వెలయంగ నొకకొన్ని వినయముల్సేసి, 790
భూషించి, నవరత్నభూషాదు లొసఁగి,
భీషణంబుగ రణభేరి వేయించె.

— { దుర్యోధనుఁడు నై న్యములతో బదరికా } —
వనమున కరుగుట

సకలసన్నాహము ల్సవరించి దిశలు
గకవిక ల్లాఁగ శంఖములు పూరించి,
హితులు బంధులు భూతలేంద్రు లేతేర, 795
నతులిత ద్రోణభీష్మాదులు నడువ,
తతశక్తి నూర్గురు తమ్ములు నడువ,
నతులితాటోపులై యాత్మజు ల్నడువ,
వితతనానావాద్యవిభవవైఖరులఁ
జతురంగవాహినీ సహితుడై గదలె. 800

ఇంద్రునిఁ బోలె నాగేంద్ర కేతనుఁడు
సాంద్రవైభవ మహాత్మాహియై వెడలి
వడి నేగి బదరికావనమున కరిగి

— పాండవు లందు లేకుండుట —

తడయక పాండునందనుల శోధించి
యెవ్వరులేమి వా రేఁగినజాడ 805
దన్యుగాఁ గదలి మార్తాండనందనుని

తనయుల హితుల బాంధవుల సోదరుల
గనుఁగొని చేజూపి కడిమి యిట్లనియె
ఇదె యిదె పోయెద రిప్పుడు పాండవులు
కొదకక వెన్నంటి కూడ నేతెంచి

810

శమనతనూజునిఁ జక్కఁ గావించి
క్రమమున నకులుని ఖండించివైచి
సమరాంగణంబున సహదేవుఁ దునిమి
రమణీయగుణధామ, రామాభిరామ
అలికులవేణి రక్తాంభోజపాణి
సలలితమృదుపాణి సై కతశ్రోణి
కాంచనసుమనాస, కౌముదీహాస

815

పాంచాలపుత్రిని బట్టితెచ్చునిన
కౌరవాధిపుమోము గనుఁగొని కనలి
భోరున నరదంబు బోనిచ్చి యతనిఁ
కూడ నేతెంచి సక్రోధుడై మండి
నేడించి చూచి గాంగేయుఁ డిట్లనియె

820

—ॐ భీష్ముడు దుర్యోధనునకు హితము చెప్పట ॐ—

గురుతైన యీమహాఘోరపాపములు 1
కురురాజ! నిను గట్టి కుడుపకపోవు!
మంచివాడవువోలె మలసి యేతెంచి 2 825

కొంచక యిటువంటి కుటిలముల్ మేలె!
పష్టి శత్రుడవై పగఁ దీర్పవచ్చు
నమ్మిన జెరచుట నాయమ్ముగాదు 3
ఈ రేడుజగములు నీచేటుబుద్ధి
వారక దలచినవారికే హాని 830

పరికించి చూచిన పాండుతనూజు
లరుదైనసాహసుల్ హరి కృప గలదు
వారితోఁ బోర నెవ్వరికి శక్యంబు!
నేరని యీపను ల్నీతి గాదన్న
యిందరిలోఁ బెద్ద తెవరు లేరై రె 835

-
1. గురుతైన యీమహాఘోరపాపాలు. (క)
 2. మంచివాడవువోలె మలసి యేతెంది. (ట)
 3. నమ్మించి చెరచుట నాయమ్ముగాదు (1378)

యందురు జనులు మాయపకీర్తిఁ బాపు
కడిమిచే మాబుద్ధి గాదంటివేని
యడరు దుష్టచతుష్టయంబును గూడి¹
పాలియుసేన లటంచుఁ బుల్ల దా విరిచి²
యెలమిఁ తేలికి నిచ్చు నవ్వేళ³

840

—● కర్ణ గాంగేయ సంవాదము ౨ —

కెరలి కర్ణుండు గాంగేయుని దిక్కు
మరలి పావకు లీల మండి యిట్లనియె
గంగాతనూభవ కటకటా యిట్టి
వెంగలిపలుకులు వెస పల్కుదగునె!
ఆందఱికిని దాతవై యున్నయట్టి
మందె మేళంబున మము సడ్డఁగొనక
ప్రల్లదంబులు పల్కి ప్రభువుసన్నిధిని
జెల్లించుకొంటివి చేగాచినాడ

845

1. యడరి దుష్ట చతుష్టయంబునుగూడి (4491)

2. పాలియుసేన లటంచు పుడక దా విరిచి (చ)

3. యెలమి మారఁగఁ జేలి కిచ్చ నావేళ (4491)

మితలేనియట్టి స్వామి ద్రోహు లగుట
హితశత్రు లగుట మి మ్మెఱుంగమే మున్ను 850

పాండవు లన నెంత! పద్మాక్షుఁ డెంత!
దండింతు నాహవస్థలి నిల్చి రేని
చేరి మీ కొకబుద్ధి చెప్పెద వినుఁడు
ధారుణీధవునిచెంతల రంతు మాని
మేరతో నుండిన మీసిగ్గు దక్కు 855

క్రూరులై నేరని కూతలు గూసి
యడరు గల్పించియు హాస్యముల్ నెరపి
కొదువ లెన్నుచుఁ గేరి గ్రుడ్డెఱ్ఱఁజేసి
వీక్షించి యాపాండవేయులఁ బొగడి
పక్షపాతంబులు పలికితిరేని 860

గురుఁడును గృపుఁడును గురుపుత్రుఁ డీవు
నరిది దుష్టచుతుష్టయంబు నాచేత
జెడుట నిక్కువ మని చేచాచి చాటి
కడిమి మీరఁగ బల్కి గద్దించుటయును
కురురాజు నీక్షించి గురుసూనుఁ డనియె 865

— కురురాజ గురుసూనుల సంభాషణము —

ధరణిశ నీయెడ తప్పేమి లేదు
నలువంద కమలా ప్తనందనుం డనెడి
పలుకొంటె చేరిన పాప మొక్కటియె?
ఇన్నరాధము పల్కు లిచ్చగించుటకు
నిన్నుంచి యిది యొక్క నేరంబు గలిగె 870

మెలఁగుచు నీపాలిమృత్యువై చేరి
సొలవక నాసలఁ జూపి నమ్మించి¹
శంకింప కిట నిన్నుఁ జంపింతు ననుచు
గంకణం బిదె చేతఁ గట్టి యున్నాఁడు
అదిగాక రాధేయు ననువెల్ల వినుము; 875

కదలని నెరబంటుకై వడి వదలి
కదనంబునకు నిన్నుఁ గదియించి మీఁద
పదపడి కార్యంబు పైకొననేని
యనిలోన నిను డించి యరుగు వేగంబె;
మన మెటుంగమె! కర్ణ మగతనంబెల్ల 880

1. తొలఁగక యుండినఁ దోర్బలంబునను (1378)

వరుస నీసామ్రాజ్యవైభవంబునకుఁ
 కైరలితోఁచిన ధూమకేతు వర్కజుఁడు
 నలువంద దుర్యోచనలు మాని వారి¹
 గలసి సహాయంబు గమ్ము వేవేగ
 జననాథ మీబుద్ధి సరిపోవదేని
 యినతనూజునిఁగూడి యీసేన లడఁగు
 ననఁ దోఁకద్రొక్కిన యహిరాజులీల
 ఘనరోషచిత్తుడై కర్ణుఁ డి ట్లనియె

885

— కర్ణ గురుసూనుల సంవాదము —

ముది మది దప్పిన ముదుకఁ డటంచు
 వదరినఁ గాచితి వాహినీసుతుని
 బాపఁడ వీవు నీపని యన నెంత;
 భూపతి వినుచుండఁ బొంగెద విపుడు²
 కోపించి నిన్నంటి గూల్పక యున్న
 నాపంత మేటికి ననుఁ జూడు మనుచుఁ

890

1. నలువంద యీపుచ్చనలు మాని వారి

గలసి సహాయంబు గమ్ము వేవేగ (క)

2. భూపతి వినుచుండఁ బొక్కెద విపుడు (2421)

గరమున బెడిదంపు ఖడ్గ మంకించి 895

గురుతనూభవునిపై గురుశక్తి నడచె

కనలి యశ్వత్థామ కన్ఱునిమీఁద

ఘనకరవాలంబు గైకొని కెరలి

యరదంబు దుమికి చయ్యన నేగుదేర

గురుఁడుఁ గౌరవరాజు గొబ్బున నరిగి 900

కర మర్థి నెడసొచ్చి ఘనుల నిర్వ్వరను

నరికట్టి వారించి ననునయింపుచును

ద్రోణుఁడు దుర్యోధనుఁడు వారి నిద్దఱిని వారింతుట

బరువడి నలుగడల్ భావించి చూచి

గురుఁ డిటులను నృపకుంజరుఁ గాంచి

నరవర కంటివే నాచేతిదిక్కు 905

— { ద్రోణుఁడు దుర్యోధనునితోఁ బ్రసం
గించుట, అతఁడు చెప్పినహితము } —

వరధూమకేతువువలె మిన్నుముట్టి

గాఢవిస్ఫూర్తులు గనుపట్టెనదిగో

రూఢిగా గండభేరుండ ధ్వజంబు

వాఁడెపో భీముని వరనందనుండు
 వాఁడి మించిన మహా వరబలాధికుఁడు 910
 అరిది ఘటోత్కచుం డరుదెంచె నింక
 హరిహర బ్రహ్మల కైన శక్యంబె!
 యీకర్ణసాహసం బెంతైనఁ గలదు!
 చేకొని యొకబుద్ధి చెప్పెద వినుము
 ఎవరైనఁ దనబల్చి యెదుటి బల్చియును 915
 వివరించి చూడక వేగిరపడిన
 మనుజేంద్ర మోసమా మానుము కినుక
 చెనకిరో ని న్నేమి చేసిరో వారు
 వారితో నీ కింత వైర మేమిటికి ?
 ఘోరరాక్షసులతోఁ గూడి యున్నారు 920
 గరిమెతో బంధువర్గములు మీరు
 వరుసతోఁ బురిఁ జేరవలసితిరేని
 పడుచుబుద్ధులు మాని పాండవేయులకుఁ
 గడిమి సహాయంబు గంచు వేవేగ;
 అది సరిపోదేని యవనీతలేంద్ర! 925
 కదలు శీఘ్రంబునఁ గరిపురంబునపు

మనము వచ్చినయట్టి మర్తము ల్వినిన
 నిను సాగనీయఁడు నిర్జరాహితుఁడు;
 అన విని కోపించి యాచార్యమోముఁ
 గనుఁగొని యిట్లను గమలాప్తసుతుఁడు. 930
 పరమాన్న మొబ్బట్లు పప్పు బూరెలును

❖ కష్టఁడు ద్రోణుని దూషించుట ❖

బరువంపుశిఖరులు పచ్చళ్లు తేనె
 లొరపై నకూరలు నూరగాయలును
 బరకాళిపెరుఁగుతోఁ బరిపూర్ణములుగ
 బారణ ల్లావింపఁ బ్రౌఢులు గాని 935

మీరిన పనులకు మీ కెంత దవ్వు!
 అధికు నల్పునిఁజేయ నల్పమానవుని
 అధికునిగాఁజేయ నటునిటుఁ బొరల
 విరిపోటుఁ గల్పింప వికలము లేయ
 బిరుదువాక్యము లాడ బెక్కులు ప్రేల 940
 వేలారువిధముల విమతులఁ బొగడ
 నేలిన పతికార్య మెంతయుఁ జెరుప

మీరె సమర్థులు! మిము నెర నమ్మి
 ధారుణీపతి వచ్చె దా వెట్టిగాఁడె!
 గొంటుసుద్దులు చేరి గూయనేగాని 945

బంటుపంతము లేల బాపనయ్యలకు!
 అదె ఘటోత్కచుఁ డని యడరు గల్పింప
 బెడరునే కర్ణుఁడు! ప్రేల నేమిటికి!
 మొనమాట లనిన భీష్ముని గుండె లవియ
 విను నీతనూజుండు వికలంబు నొంద 950

నీవు సిగ్గువహింపఁ గృపుఁడు భేషిల్ల
 గోవిందుఁ డెందము గొందల మంద
 గరుణ పాండవులపైఁ గలవారికెల్లఁ
 విరవిర హృదయముల్ ప్రీతి బెగ్గిల్లఁ
 దలపడి శమననందనుని ఖండించి 955

మలసిన మాద్రుకుమారులఁ జంపి
 తెగువ ఘటోత్కచుఁ దెగటార్చుకున్న
 నగరె! మీ రందఱు నను జొచ్చి నపుడె
 యన విని కృపుఁడు మార్తాండనందనుని

❀ కర్ణకృపాచార్య సంవాదము ❀

గనుఁగొని డగ్గరి గద్దించి పలికె. 960

మేలు! మేలుర! కర్ణ! మేదిసీరమణుఁ

డాలించి వినుచుండ నాడినఁ జెల్లె

వదరెదు ద్రౌపదీపతులకు నీకు

మది నెంచఁగా హస్తమిశకాంతరంబు;

వారి యేవురిలోన వాసవతనయుఁ 965

డీరేడుజగముల నెనలేని మేటి;

అరయంగ నీకు దైత్యాధీశునకును

మరి తృణ మేరుసమానంబు లగుట;

నిరవాంద భీముని నెంచ నేమిటికి ?

నరయ హిడింబ బకాసురు ల్సాక్షి 970

హరిపుత్రుబలిమికి యంత్రమత్స్యంబు

నరుదైన చిత్ర సేనాదులు సాక్షి

పాండునందనులతోఁ బగఁ గొనుటెల్ల

గొండతోఁ దగరు డీ కొనునట్లు గాదె;

ఎందైన ఘనులనొప్పెలుంగంగరాదు 975

పందలకే పెద్ద బారెడునోరు

మాయురే! నినువంటిమగఁటిమి బంటు
 ఈయోధవరులలో నెవ్వరు లేరు!
 మీ దెటుంగవు పద్దుమీరినపనులు
 గాదన్నవారలఁ గరువఁ బోయెదవు! 930
 కలఁగవు నీ గైటుంగవు మొట్టి దెచ్చి
 వలసి పైఁబెట్టిన వైఖరి నీవు
 తలపెట్ట పరువెత్తఁ దలఁచుకొన్నాఁడ
 విల నీకు వగచు వా రెవ్వరు లేరు
 నీపల్కు నెర నమ్మి నిక్కువ మనెడి 935
 భూపతి కొకయింత బొక్కెద మిపుడు?
 నెలవైన మాబుద్ధి నీ వేల వినెడు
 చెలఁగి దైత్యుఁడె బుద్ధి జెప్పెడు నీకు
 కలఁకపుట్టెడిని నిక్కంబుఁ బల్కినను
 నిలుకడగా నీత నేరనివారి 990
 గంగమ్మ కొనిపోవుగాని మాకేల!
 అంగరాజ్యాధిప యరుగు పొ మ్మనిన
 — కర్ణుఁడు కృపునిపై మరుకుట —
 నొదిరి కోపించి మహాగ్రుఁడై కర్ణుఁ

డుదుటునఁ గృప్తునిపై కురికి ఖడ్గంబు
 ఝళిపించి వేయ నశ్వత్థామ గినిసి
 తళతళ మనుగదాదండంబు బూని

995

—ॐ ఆశ్వత్థామ కర్ణుని శిరము మోదుట ॐ—

వాలు చూర్ణముచేసి వనజాస్తనుతుని
 ఫాలంబు వ్రయ్యలై పగల మోదుటయు
 బెడిదంపుమూర్ఖుల బెట్టుగా ధాత్రిఁ
 బడి లేచి యినజొండు ప్రళయమార్తాండ 1000
 సదృశుఁడై పేర్చి యాచార్యనందనుని
 గొడుకక నడిరొమ్ము గుప్పునఁ బొడువ
 నది దాకి గురుసూనుఁ డర్కనందనుని
 గుడికిలఁ బడద్రోచి గుండియ ల్బగులఁ
 బిడికిటఁ బొడిచిన భేదిల్ల కతఁడు 1005

—ॐ కర్ణ ఆశ్వత్థామల యుద్ధము ॐ—

తడయక చంగున దాటి వేరొక్క
 కరవాలు కేడెంబు గైకొని నడచె
 కురువీరు లద్రువ గగ్గోలుగా నార్చి

యడిదంపు పలక రయంబునఁ బూని
 నడతెంచె యాచార్యనందనుం డపుడు; 1010
 తడఁబడి కార్యంబు దప్పె నటంచుఁ
 దొడిబడి నరదంబు దుమికి యేతెంచి
 నరపతి యిరువురనడుమ దాఁ నిలిచి
 గురునందనునకు మ్రొక్కుచు మ స్తరించి¹
 గరిమతోఁ గర్ణుని గౌఁగిటఁ జేర్చి 1015

— దుర్యోధనుఁడు వారిని వారించుట —

సరసోక్తులను వారి సమ్మతిపఱచి
 పలుమరు గర్ణుని భావించి చూచి
 పలికె నెయ్యంబుతో ఘణికేతనుండు
 ఇదియేమి రాధేయ యేల పోరెదవు
 పదుగురు గా దన్నపని సేయఁదగదు 1020
 విహితం బెటుంగవు వినుము నాబుద్ధి
 బహుజనద్వేషంబు భావ్యంబు గాదు

1. గురునందనునకు...క్కుచు మ స్తరించి (క)

2. గురుసుతునకు మ్రొక్కి కోపము మాన్పి (చ)

తనర నీ వేగి శాత్రువులఁ గెల్చినను
మనపెద్ద లెల్లను మనలోని వారె
అటుగాక వే రొక్కతైన నీపుణ్య

1025

లటువలె గావలె ననియెడివారె
ఈమహాత్ములమాట లెన్నైనఁ గలవు
నామాట మీరకు నాయన్న నీవు;
అని బుద్ధిచెప్పిన యటువలె కర్ణు
ననుజులసుతులసేనాధినాయకులఁ

1030

గనుగీటుటయు మహాకాంతునిబుద్ధి
విననికైవడిఁ గురువిభు ధిక్కరించి
ధనువులు మ్రోయించి తమకము ల్పించి
ఘనవాహినులతోడఁ గదలి రెంతయును;
మచ్చరంబున మహోన్నతులై కెరలి

1035

— { ఘటోత్కచుఁడు ధర్మజునితోఁ } —
గౌరవులరాక నెఱింగించుట

విచ్చలవిడి కురువీరపుంగవులు
వచ్చు నగ్గలిక భూవరుల మోహరము

లచ్చెరుగొని చూచి యనురాగ మొంది
 శౌర్యవిస్ఫూర్తి రాక్షసచక్రవర్తి
 తూర్యము ల్పూరించి దోశ్శక్తి మించి 1040
 భేరులు మ్రోయించి పృథివి గంపింప
 దారుణసింహనాదములు చేయించి
 దండిబారులనెల్లఁ దగ నేర్పరించి
 పాండవేయులచెంత భద్రము లేఁసి
 బలువడి దక్కిన బలముల నెల్ల 1045
 నెలగోలుగావించి హెచ్చి క్రోధించి
 తనరార ధర్మనందనునకు మ్రొక్కి
 జననాథ కురువీరపై న్యంబు గెరలి
 ప్రాకటంబుగ సప్తపాథోధు లెలమి
 యేకార్ణవంబుగ నేతెంచులీల 1050
 కొలవీర జగడంబుఁ గోరి వచ్చెదరు
 తలకక మీకూర్చితనయుని కిపుడె
 నెల విమ్ము కరిపురి చేర్చి వచ్చెదను
 తొలఁగక నిల్చినఁ దునిమి వైచెదను
 నావిని ధర్మనందనుఁడు చింతించి 1055

భావించి కౌరవబలము వీక్షించి
దిటము దొలంగించి తెగువ చాలించి

— ధర్మజుని భయసంతాపములు —

కటకట పడి ఘటోత్కచున కిట్లనియె
దనుజాధినాథ యెతంటికార్య మొదవె
ధనపతిచే వాయుతనయుండు చిక్కె 1060

మనము దుర్యోధన మండలేంద్రునకు
ననిలోనఁ జిక్కిరి మయ్య కుమార
అక్కటా నిల్చి పోరాడఁగా నోప
మెక్కడఁ జనఁగల మెవ్వఁడు దిక్కు
చండబలోద్దండసాహసాంకుండు 1065

గాండీవి వచ్చినఁ గాచుగా మనల
కవ్వడిదక్క యీ కౌరవావళుల
నెవ్వరు గెల్వలే రిధరాస్థలిని
కూరిమి చెక్కిలి గొట్టితే పాలు
గారెడుబాలవు గదవన్న నీవు 1070
గురు భీష్మ కృప కర్ణ గురుతనూభవులు

సురలతోఁ బోరి మెచ్చులు గన్నవారు
ధార్తరాష్ట్రులు సోమదత్త బాహ్లికులు
వార్త కెక్కిన శౌర్యవరబలాధికులు
శకుని భూరిశ్రవ సైంధవాదులును

1075

మకరాంకవైరితో మార్కొనఁ గలరు
పరువడి నిటువంటి బలియురతోడ
నరుదైన సకలయోధావళితోడ
నేరితిఁ బోరెద వెల్లు గెల్చెదవు
వీరాగ్రగణ్య యేవిధ మింక ననిన ?

1030

— { ఘటోత్కచుఁడు ధర్తరాజునకు
 ఘైర్యముఁ జెప్పట } —

మేనెల్ల నిక్కించి మీసము ల్దీటి
పూని వెల్లుగ నార్చి భుజములు సరచి
ధారుణీపతిమోముఁ దప్పక చూచి
ఈరీతి చింతింప నేలయ్య మీకు
అక్షణబలశాలి యావాసుసుతుఁడు

1085

యతుల ఖండించి యరుదెంచు నిపుడె

దుర్జను లగువీరిఁ దునుమ పోడరుమ
నర్జనుం డేల! యోధరాధీశచంద్ర
కురుబలంబుల నెల్లఁ గూల్చి నేనిపుడె

మెరువడి నీచేత మెచ్చు లందెదను 1090

వలనొప్ప నే చిన్నవాడను మీకు
కలనిలో రిపులకు గాలమృత్యువను
ఈకురుబల మెంత! యెల్లలోకంబు

లేకమై వచ్చిన నేగెల్తు నిపుడె!
కలనిలోఁ జంపక గౌరవాధిపుల 1095

బలిమిచే పట్టుగ బట్టుకవచ్చి
కడిమి మీపాదపంకజములచెంత

బడవై వకున్న మీపట్టిని గాను;
ననుఁ జూడుమని సింహనాదముచేసి
జననాథు ననుమతిఁ జయ్యనఁ గదలి 1100

తనసైన్యములకెల్లఁ దగఁజేయి చూపి
కనలుచుఁ గలనికేఁ గదియించుటయును
ఆయెడ దనుజసైన్యము లేపుమిరి
తో యని దిశలు గగ్గోలుగా నార్చి

గుమ్మలై న హరిణంపుగుంపులమీఁద 1105

గమకించి దుముకు సింగములచందమునఁ

గురుబలంబుల నెల్ల గుంపులు చెరచి

వరుసతోఁ జిందరవందర లేసి

పదియు నిర్వదియు నేబది నూరు వేయి

పదివేలమందిని బట్టి యొక్కరుని 1110

గిటగిట కోరలు గీటించి తలలు

పటుకు పటుక్కున పగులంగ గొరికి

తుటుములొ హయములఁ ద్రొక్కి వేదండ

ఘటలశిరంబులు కబళించి నమలి

వీరసేనలమీఁద వెగదండ నురికి 1115

సేరెము ల్బారించి ప్రేవులు దూరి

గళములు గరచి రక్తము లూర్పవిడక

గళగళఁ ద్రావి బెగ్గడిలంగఁ ద్రేల్చి

జుట్టున మెదడులు జొట్టి మడించి

గుట్టుగుట్టున రొప్పి గుండెలు నమలి 1120

నుబొమ ల్లుడివెట్టి గద్దించి గదిమి

ధనువులు విరిచి సాధనములుపెట్టు

చేసి ఛత్రంబులు చించి ధ్వజంబు
 లాసించకుండ బోకార్చి శంఖములు
 పూరించి బెట్టుగా బొబ్బలువెట్టి 1125
 భేనులు మ్రోయించి భీతి పుట్టించి
 పగటున చతురంగబలములఁ దరమి
 పాగరెక్కి యటు బోకు పోకుఁ డటంచు
 వెన్నంటి యరికట్టి వికలము లేసి
 మిన్ను పిట్టలుపార మెరిసి యార్చినను 1130
 కావు కావు మటంచు గర్జుఁ డున్నెడకు
 వేవేగ గౌరవవీరపై న్యములు
 పరతెంచుటయుఁ గాంచి, పావనిపట్టి
 శరశరాసనములు సంధించి నిగుడి

— కురుపాండవుల యుద్ధము —

తక్కక కర్ణునిఁ దా బిజృంభించి 1135
 పెక్కుబాణంబుల భేదించి పలికె
 మాయయ్యలకు నీకు మాయనిపగలు
 పాయనిక్రోధముల్ బలసి యుండఁగను

- గనుపడువేళల గౌరవకోట్ల
దునుమాడి ధర్మపుత్రునిచేత ధరణి 1140
- నేలెంతు నని మది నేగోరుచుండ
నేల వచ్చితి రిక నెందు జొచ్చెదరు
రవిసుత నిను జంపి రారాజు ద్రుంచి
కవిసి దుశ్శాసను ఖండించి శకుని
దునుమాడి తక్కిన దొరల మద్దించి 1145
- ఘనవైభవంబులఁ గరిపురి కరిగి
గట్టిగా పాండవాగ్రణికి నే నిపుడె
పట్టంబు గట్టుదుఁ బటుశక్తి మెరసి
అనితనయరదంబు నంటగాఁదొలి
ఘనశిలీముఖములు కర్ణునిమీఁదఁ 1150
- గురిపించి పడగలు గొడుగులు సించి
వరధనుర్బాణముల్ వ్రయ్యలుచేసి
యరదంబు సారథి హరులఁ జెండాడి
కరవాలమును పల్క కవచంబు దునిమి¹

1 కరవాలమును పల్క కవచంబు దునిమి (ట)

పరువడి శకుని వెంపరలాడి గదిమి 1155

వరయోధవర్యుల వరుస ఖండించి
యొగి దుస్సనేనుని యుదుటెల్ల నడచి
తెగి విజృంభించుదై తేయునిఁ గాంచి
వేటొక్కరథ మెక్కి విల్లొండు దాల్చి
ధీరత నెదిరి రాధేయుఁ డిట్లనియె 1160

ఓరి నిశాచర యుప్పొంగ నేల
శూరతచే నెందు చొచ్చిన నిన్ను
మడియించి ధర్మజు మర్దించి కవలఁ
బడనేసి పాంచాలిఁ బట్టుకపోదు
నని నారసుంబుల నతనివిల్డునిమి 1165

ఘనతరధ్వజము చీకాకు గావించి
గొనకొని యరదంబు గూల్చి దై తేయు
తనువెల్ల జర్పరితంబు గావించి
బలముల శరపరంపరల జక్కాడి
తలపడి రథికులతలలు ఖండించి 1170

కవల నారింట నాగ్రహమున నొంచి
కవిసి ధర్మజుమీఁద గమకించుటయును;

అలుకరెట్టించి యాయవనీశ్వరుండు
 ప్రళయకాలాంతకప్రతిమానుఁ డగుచు
 పృథివి భేదిల నార్చి వేర్చి మాణిక్యము 1175
 రథమొప్ప నెక్కి బల్రథికులఁ జంపి
 రవిసుతుఁ దాకి నారాచజాలముల
 కవచంబు విలు తురంగముల సారథిని
 చెలరేగి యింతింత చిద్రుపలుచేసి
 మలసి యొక్కమ్మన మకుటంబుఁ గూల్చి 1180
 యొక్కెడునరదంబు లెత్తెడువిండ్లు
 చెక్కలు గావించి శిరములు నటికి
 సాయకప్రతలిచే జళుకు పుట్టించి
 కాయంబు జల్లెడగండ్లు సేయుటయు;
 కలగి రాధేయుఁడు కౌరవాధిపుని 1185
 బలమున్నయెడకు నిబ్బరమున బెగడి
 తలవీడ బార నత్తటి దైత్యవిభుఁడు
 నిలునిలు మని యార్చి నిగుడి వెన్నంటి
 యినసుత వాడె నిన్నేలినవాఁడు
 గొనకొని నినుఁ గాచుకొనుగానిఁ పిలువు 1190

తలచ నేవేళ మంత్రములు బోధించు
 చెలి వీవు గాపాడఁ జెల్లదె నిన్ను
 మీరాజు బెగడ మా మేదినీశ్వరుఁడు
 గారవింపఁగ నిన్ను ఖండింతు ననుచు
 భాసిల్లు నొకదివ్యబాణంబు దొడిగి

1195

యేసిన మూర్ఖిల్లి యిలఁ ద్రెల్లె నతఁడు
 ప్రకటించి కర్ణుని పాటెల్లఁ జూచి
 శకుని దుశ్శాసనుల్ నైన్యంబుతోడ
 రహిపేరుగల మహారథికులతోడ
 వహికెక్కు నెరయోధవర్యులతోడ

1200

దనుజాధినాథు నెంతయుఁ జొట్టుముట్టి
 సునిశితాస్త్రంబుల సోన ముంచుటయుఁ
 గనుఁగొని యాఘటోత్కచఁ డుక్కుమీరి
 భునతరదివ్యమార్గణజాలవృష్టి

గురియించి బలము గగ్గోలుగా నటికి

1205

కరిహరిరథయోధగణములఁ ద్రుంచి
 చేరి యొక్కట దుష్పనేను మర్దించి
 భారుణి నలిఁఁగోత్రములఁ జక్కాడి

- వీరాధివీరహంవీరులఁ జంపి
కౌరవాధిపునిపై గమకించుటయును; 1210
అవనీశుసోదరు లరువదిమువ్వు
రవిరళధృతి నడ్డమై నిల్చుటయును;
వారినందఱు గూల్చి వడి నేఁగుదేర
ధారుణీనాథునందనులు పెక్కండు
గ్రక్కున నెడసొచ్చి గద్దసి పోరుటయు; 1215
నక్కుమారులనెల్ల నవలీలఁ దునిమి
సమరాంగణమున మూర్ఖులఁ బడియున్న
ద్యుమణితనూభవ దుశ్శాసనులను
కడువడి శిరములు కబళించిపట్టి
బెడిదంపు ఖడ్గంబుఁ బెరికి బెట్టార్చి 1220
కడిమితో గంఠముల్ ఖండింపఁబూని
తడయక మదిలోన దండ్రుల ప్రతిన
దలఁచి యంతట వారితలలు మన్నించి
నలువొంద నొక యోజన ప్రమాణంబు
భోరున ద్రిప్పి సంభోవీధి వైచి 1225
కౌరవాధిపుమోముఁ గనుఁగొని పలికె

కూర్కాత్త! దుర్భార్గ! కుటిలమానసుడ!

వీరె నీతమ్ములు వీరె నీసుతులు

వాఁడె నీయనుజుఁడు వాఁడె కర్ణుండు

పోడిమి జముఁజేరఁ బోవుచున్నార; 1230

గొనకొని విడిపించుకో పోదు రమ్ము;

జననాథ నీసాహసంబుఁ జూచెదను

అలగి వీరలఁ జంపునప్పుడుగాక

ఎలమితో నీశౌర్య మెపుడు చూపెదవు

చెలరేఁగి నీవు వచ్చిన పని యేమి? 1235

యలుకుపట్టక నూరకుండుట యేమి?

యీకలుషాత్తకు లీల్లినఁ జేరి

నీకు దుర్మంత్రముల్ నేర్పువా రెవరు?

ఇటువంటిచెలికాని నెడఁబాసి రాజ్య

మెటువలె నేరెద వీబ్రదు కేల? 1240

మావారి మును బలుమాయలఁ గెలుచు

క్రేవసంగరమున గెలుపుమీ నన్ను

మున్ను నీ దుర్గుణంబులు చాల విందు

నన్నుంచి యెంత శాంతగుణంబు గలిగె!

దురమున నను డాసి తొడర లేవేని 1245

కరిపురిపై యాస గదలించి చనుము;
అనుచు నుల్లాసంబు లారాజు నాడి
వనజా ప్తసుతుని భూవరుసహోదరుని
ఇలమీఁదఁబడిరేని యీల్గుదు రనుచు
నులుకుచుఁ బట్టి వేటొకచోట నునిచి 1250

శకునిపై దూరి నిశాతబాణముల
వికలఁబుచేసిన వెన్నిచ్చుటయును
ఘాతచే నదలించి గర్జించి గోర్చి
నీతిగా దిది నీకు నృపతి చూడంగ
పోదువా! వెన్నిచ్చి పోరిలో నిటుల! 1255

నేదిక్కు నేఁగిన నేల పోనిత్తు
ఆనాఁడు బలుసహాయంబు చేసితివి
యీనాఁడు నినుఁ జావ నిచ్చునె రాజు!
అదిగాక నీకు మేనల్లుఁడు విభుఁడు
కదనంబులో నిచ్చుఁ గావఁగా లేఁడె! 1260

పిలుపుము యోధుల పిలుపు గారాజు
దలపుము నీకులదైవంబు నిపుడె

భ్యాతికి నెక్కుసంగరభూమిగాని

తాతయ్య మాయజూదంబులు గావు;

వలనొప్ప ఘోరాహవస్థలి గాని

1265

చలపట్టి పోర నీచావడి గాదు;

పాలుపొందు ఘవశరంబులుగాని నీవు

పలికిన ట్లనె బడ బాచిక ల్లావు

నలువంద దానవనాయకు ల్లాని

బలుమాయలను బన్న పాండవు ల్లారు;

1270

పోకు పో కిట యెందుఁ బోయిన నిన్ను

చీకాకుపరచక చేగాచి విడువ;

నని పల్కి ఘోరదివ్యాస్త్రంబుఁ దొడిగి

గొనకొని రథముపై గూల నేయుటయు

గనుఁగొని గురుఁడు గంగానందనుండు

1275

కనలి మిక్కిలి ఘటోత్కచునిపై దాకి

విలు ద్రుంచి యరదంబు వికలము లేచి

చలమున పాయముల సారథిఁ డనిమి

ఘనతరదివ్యమూర్ధణములు చొనిపి

..... చేచు గుండెను నించుటయును

పవనతనూజునిపట్టి పదునాల్గు
 భువనము ల్లలఁగ నద్భుతముగ నార్చి
 కాలాంతకుని లీల గద యొక్కచేత
 శూలంబు నొకచేత సూటిగాఁ బట్టి
 గురుభీష్మకులమీఁదఁ గ్రోధించి గడిమి 1285
 వరమంత్రయుతముగా వై చె; వై చుటయు
 నవి రెండు చండమార్తాండ తేజముల
 వివిధాగ్ని లీలలు విస్ఫులింగములు
 గ్రక్కుచు దశదిశల్ గ్రమ్మి యేతేర
 మక్కువఁ గాంచి భీష్మద్రోణు లపుడు 1290
 గరుడపావకర్పూరకమలాప్తకులిశ
 వరణపన్నగ మేఘవాయుబాణములు
 నిగుడింప నవి యెల్ల నీలు గావించి
 తెగువ నేతెంచిన దివ్యాయుధములు
 గనుఁగొని గురుఁడు గంగానందనుండు 1295
 జననాథుసోదరు ల్జగతీశ్వరుండు
 గురుతనూభవకృపుల్ కుంభినీధవులు
 పరువడి భగద త్తబాహ్నికముఖ్యు

- లవిరళ దివ్యశస్త్రాస్త్రము ల్జానుప
 నవియెల్లఁ బొడిసేసి యరుదెంచుటయును; 1300
 అదియెల్లఁ బరికించి యాచార్యుఁ డుదిరి
 యిదె మహాప్రళయంబు లేతెంచె నింక
 వడి నాయుధంబులు వాహనంబులును
 విడిచి కరంబులు వెస ముకుళించి
 యెదురుగా నిలిచిన యీసేన లన్ని 1305
 బ్రదుకుట నిజము శౌర్యముఁ జూఁ జెల్ల
 దని యెలుగెత్తి సైన్యంబులఁ జాటి
 జననాథురథముపైఁ జంగున దాటి
 కౌరవాధీశుని కర మప్పించి
 థారుణి లంఘించి తగ నిల్చుటయును; 1310
 చిటిముడివడి యోధశేఖరు లెల్ల
 దుటుకున నరదమృల్ దుషికిరి సేన
 లటువలె గరితురంగాయుధావళులు
 నటుగలి విడిచి చొప్పడ నిల్చుటయును
 నతిరయంబున నమృతాయుధద్వయము 1315
 ప్రతిభ నేతెంచి శుంభదీప్తి మించి

బాలాతపములీల బలములమీఁద
 కీలలు బర్వించి కేడించి మఱలె
 దనుజాధినాథుఁ డంతటఁ బోక గెరలి
 ఘనరథ మెక్కి సత్కాండాసనంబు 1320
 కరమున సంధించి కాండజాలముల
 గురురాజుమకుటంబు గూలంగ నేసి
 గంగాతనూజు నొక్కట స్రుక్కఁజేసి
 సంగరంబున రెంటు సైంధవు నొంచి
 గురుని మూడింట గగ్గోలు గావించి 1325
 గురుసుతు నాల్గింట గుడియఁగా నేసి
 దారుణంబుగ భగదత్తు నేనింట
 నాసింట బాష్ణికు నని దూలనేసి
 కృపు నెన్నిఁడింట భూరిశ్రవు పడింట
 నృపుసహోదరుల పూనికల నేనూట 1330
 నలుకమై నేసి సైన్యము నుగ్గుచేసి
 మలసి యాశకునిపై మరలి క్రోధించి
 చలపట్టి రథముపైఁ జంగున దూకి
 తలద్రొంప గమనించు తమకంబు గాంచి

యరదంబు నూకి డాయంగ నేతెంచి 1335

కురురాజుఁ గనుఁగొని గురుఁ డిట్లు పలికె;

మచుజేద్ర మీమేసమామ యవస్థ

దచుజాదినాథు నుద్దండంబు జూఁడు

సాగవు మనసాహసంబు లిచ్చోట

ఏగతి విడి మాన్ప నెవ్వరివశము 1340

కోసంబు చాల్చిచి గురుబంధుజనులఁ

గాపాడి నిను నీవ గాచుకొ మ్మింక

చేరి రక్కసునితోఁ జెలిమి వాటించు

పోరాటములు మాని పురి చేరవలయు

పడుచు పాపఁ డటంచుఁ బాటించవలదు 1345

పిడుగు కొంచెంచైన బెడిదంబె గాదె

ఈ నరభోజనాధీశ్వరు నెంచ

నానాటి రావణు నంతటిమేటి

యనిన నంతయు నిశ్చయం బని బెగడి

తనమది చింతించి ధరణీశ్వరుండు 1350

తనయులు హితులు బాంధవులు సోదరులు

భువ యోధవర్ములు గలనఁ గూలుటయు

దనుజనాథుని గెల్వఁ దరముగా దనుచు
మనుజవల్లభుఁడు వేరురు దలంపుచును
మదమున లంఘించి మగటిమి డించి 1355

యుదుటు దొలంగించి యుబ్బ దగ్గించి
యరదంబు దుమికి చయ్యన తలవాంచి
పరువడి నెడ సొచ్చి భలి యని మెచ్చి
కరము కరంబున గబళించిపట్టి
సురవై గి వదనంబు జూచి యిట్లనియె 1360

— { దుర్యోధనుఁడు ఘటోత్కచునితో సంధి
యొనర్చి పాండవులకు సహాయుడై పోవుట } —

అనఘాత్త మీకు సహాయంబుగాఁగ
జనుదెంచువారితో సాహసం బేల
కాదుగా పాండవకౌరవు లనెడు
భేద మే మున్నది! ప్రేమ నూహింప
నొగి వారు మేము నీ కొక్కట గాదె! 1365

పగవానివలె నెంత పనులు జేసెదవు
మలసి యుద్ధముచేయ మా మీఁదఁగాక

బొలుపొంద దూరము పోయివచ్చెడవె
 చను నింటగెల్చి రచ్చల గెల్వవలయు
 ననెడిసాటువ నిజ మాయొ మాయన్న 1370
 ధనకుతిమీఁద యుద్ధమునకు మనము
 చనుటకు నీదివ్యశరకౌశలంబు
 నీసాహసప్రాధి నేజూడవలసి
 మానైన్యముల నెల్ల మరలింపనైతి
 నిన్ను నీశౌర్యంబు నీకౌశలంబు 1375
 గన్నులపండువగాఁ జూచినాఁడ
 మాయయ్య వాడువు మాయురే! మేలు
 నీయంత ఘను లవనీస్థలిఁ గలరె!
 యని ఘటోత్కచుఁ దన యక్కునఁ జేర్చి
 తనరంగశకునిపైఁ దమకంబు మాన్పి 1380
 దనుజవీరునితోడఁ దననేనతోడఁ
 జని ధర్మ తనయునిచరణాబ్జములకు
 గరిమతో మ్రొక్కిన గని ధర్మసుతుఁడు
 పరుసతో దీవించి వారి కందఱికి
 సరసలీల నుపచారముల్చేసి 1385

ధర వ్రీల శంఖనాదంబు పూరించె
తతశక్తి ధర్మనందను నాజ్ఞఁ బూని
యతివేగ నుభయసైన్యంబులు గదలె
శరణా ప్తతనయదుశ్శాసను ల్పూర్ణ
లరయంగ దెలిసి విహ్వలఁజిత్తు లగుచు 1390

మొలకసిగ్గులు మొగంబుల నావహింపఁ
దలలు వంచుకయున్నఁ దగ నిరీక్షించి
గురుసూనుఁ డగత నర్కుని సుతుఁ గాంచి
విరుగుట దిరుగుట వీరుల కెల్లఁ
గలదు నీతరమునఁ గలుగునే కర్ణ¹ 1395

అల ఘటోత్కచుని సాహసముఁ జూచితివి
నెలవుగా మాబుద్ధి నిజమాయె నిక
ములును దాకఁగఁగాని మొగ్గ రెవ్వారు²
హాటకంబుగ మించి నాడరా దనెడి

1. విరుగడ తిరుగడ వీరులకెల్ల

గలదు నీతెరగున గల్గెనే కర్ణ (త)

2. ములును దాకినఁగాని ముగ్గ రెవ్వారు (చ)

మాట యొక్కటి గాక మఱియొందు గలదె1400

పాలుపొందఁగా మించిపోయిన సిగ్గు

తలపోసు కొన్న నెంతయురాదు వినుము

వెక్కుమాటలు నేర్చి ప్రేరెడువాని

కెక్కడిసిగ్గు నీ కేల చింతింప

పొగరు నుద్దండంబుఁ బుట్టక యుండ 1405

సుగు లడంగించె రక్షోవల్లభుండు

నిలుపుము శాంతంబు నీతిధర్మంబుఁ

దలఁపుమీ యింకనైనఁ దలదాకె నంత

అనుచుఁ జిల్లులు వోవ నాడినమాట

లెనయంగ చిలుకులై హృదయంబు గాడి1 1410

వెనకముందఱఁ జూచి వికలంబు నొంది

వినియును విననట్లు వెస నేగుటయును

— సలకూబరుఁడుయుద్ధమునకు సన్నద్ధుఁడగుట —

అక్కడ సకల సైన్యమేతుఁ డగుచు

జక్కులరాపట్టి చను దెంచుటయును

1. లెనయంగ ములుకులై హృదయంబుగాడి (క. చ)

దుర్వార శౌర్యసందోహప్రచండ, 1415

గర్వితారి మదేభకంతీరవుండు
భీమబలాధ్యుండు భీమసేనుండు
భూమి తల్లడమంద భుజగేంద్రుఁ డదర
తారలు ద్రుళ్ల దిక్తటము లల్లాడ
భోరున శంఖంబుఁ బూరించుటయును; 1420

తనమది నుప్పొంగి తమకించి ధర్మ
తనయుండు నాగకేతను నిరీక్షించి
అదె విను భీమశంఖారావమహిమ
కదనంబు చాల నగ్గల మయ్యెనేమొ
పదపదం డని చెట్టు పలికిన వేగ 1425

—ॐ ధర్మరాజుభీమునొద్దకువచ్చుట —

గదలి యాభీముని గదియఁగా నేగి
తనకు మ్రొక్కిన వాయుతనయుని గ్రుచ్చి
యొనరఁ గొంగిటఁజేర్చి యుప్పొంగె రాజు
పావని యప్పు డాపాంచాలిపుత్రి
భావించి సంతోషభరితుడై చూచి 1430

యరదంబు డించి నెయ్యమున లాలించి
తరుణికి గమలముల్ దండలు గూర్చి
గురుతుగా నొకకొన్ని కొప్పున నునిచి
మరికొన్ని చిత్రదామములు గూర్చి
కరుణతో నిఖలాంగకముల నదుర్చి

1435

అరవిందముఖునుతు లంగీకరించి
కవల ఘటోత్కచఁ గౌఁగిట నలమి
కువలయాధిపుఁ జెంతఁ గొలిచియున్నంత

అమరావతిలో నర్జునునకు సారమఁడు భీమునకును గుఱే
రునకును సంభవించిన యుద్ధముసంగతిని చెల్పుట.

తిలకింప నమరావతీపురంబునను
బలు దెఱఁగుల దిశాపతులు గొల్వఁగను . 1440

తొలుగక రంభాది తోయజాననలు
నలుపున చెలరేఁగి నాట్యము ల్పలుప
నాక గంధర్వ కిన్నర యక్ష గరుడ
రాకేందుముఖులు పరాకులు దెలుప
హాళి మీరంగ జయంతుఁ డర్జునుఁడు

1445

మ్రోలఁ గూర్చుండి యామోదింపుచుండ
వలనొప్ప బలువైభవంబులతోడఁ
గొలుపున్న సురరాజు కొలుపులోపలను
నరుని వీక్షించి యానారదమౌని
వెరవొప్ప నందఱు వినఁగ నిట్లనియె 1450

నరనాథ పవమాననందన యక్ష
గరుడ దానవులకుఁ గదనంబు గలిగె
నది విని మీయన్న యనుజులతోడ
మదవతితోడ భీమతనూజుతోడఁ
జనుచున్నఁ గురుపతి చయ్యనఁ గదలి 1455
యనిచేసి పిదప సహాయుడై యేగె
నలకూబరుండు సేనలగూడి వచ్చి
కలహంబుఁ గావింపఁ గదిసి యున్నాఁడు
బలుకయ్య మగుఁగాని పరిపాటి గాదు
అలకాపురముచెంత కరుగు పొమ్మనిన 1460

— అర్జునుండు ధర్మరాజుమలకడ కేతెంచుట —

నమరేంద్రునకు మ్రొక్కి యాపాండుతనయుఁ

డమితవేగమున రథారూఢుఁ డగుచుఁ

జనుదెంచి సాష్టాంగవిధు లాచరించి

భీమసేనాచార్య భీష్మాదులకును

1465

సామోదమున వందనాదు లమర్చి

తివిరి పెద్దలచేత దీవన లంది

కవలు మ్రొక్కిన వేడుకల గారవించి

యంచితం బగు తనయరదంబుమీఁద

పాంచాలపు త్రినిఁ బటుగతి నేనిచి

1470

సురపతి యొసఁగిన సుమదామకములు

చిరమణిహారముల్ చిత్రాంబరములు

కరుణతో నొసఁగి వేడ్కల నాదరించి

ధరణీశుచెంతఁ బంతము మీఁర నిలిచె

ఆసరుయంబున యదుతనూభవుఁడు

1475

భాసిల్లు కిన్నరపతిసేనఁ జూచి

తమబల మున్నచందము విలోకించి

యదురనదీసూను నాననాబ్జంబుఁ

గనుఁగొని మ్రొక్కి యోకరుణాపయోధి

ఘనయక్ష రాక్షస గరుడగంధర్వ

1480

బలముల రథికుల బరికింపు మయ్య
 కిల కొట్టుచును దమకించు చున్నారు
 మోసము రానీక మున్నె కన్గలిగి
 యీసైన్యముల నెల్ల నేర్పాటుసేయు
 బలువిడి సేనాధిపతివి నీ వగుచు 1485
 నిలిచినకార్యంబు నెరవేటు చేస;
 అన విని గాంగేయుఁ డౌగాక యనుచుఁ
 దనరారునట్టి పదాతివర్గములఁ
 గనుఁగొని మొన నలగోలు గావించి
 ఘనయోధవరులఁ జెంగట భద్రపతిచి 1490
 హరులను నిరుకోపులందు నమర్చి
 కరులను బార్శ్వభాగంబులఁజేర్చి
 కరిసైంధవపదాతిగణములచెంత
 సురవైరి గురుసుతార్జునుల నేమించి
 వారిచెంగట ద్రోణ వనజాప్తతనయ 1495
 భూరిశ్రవుల నద్భుతముగా నునిచి
 వారికిఁ బ్రాపుగా వలనొప్పుఁ గవల
 మాకుతి బాష్ణిక మగధుల నునిచి

ధారుణీధవుల మధ్యమున నునిచి
 వారక నెగయోధవర్యుల నెల్ల 1500
 మోపైన తావుల మొన లేర్పరించి
 యాపాండవాగ్రుణి కావిధం బంత
 గనిపించి విజయశంఖంబుఁ బూరించి
 ధనువు మ్రోయించి సాధనములఁ బూని
 పనుపడ నేనాధిపతి తానె యగుచు 1505
 మొన నిల్పియుండె తెంపును బెంపు మిగుల
 నలకూబరుండు మానవనాథుబలము
 చెలరేగి యాశ్చర్యచిత్తుడై చూచి
 చెంగటఁ జేరి మచ్చిక గొల్పియున్న
 జాంగలు వదనాంబుజము గాంచి పలికె 1510
 అన్న కంటివె దానవాధీశుబలము
 లున్న చందంబు నాయోధులతెజఁగు
 గమకించుచున్నారు కదనంబునకును
 కమలంబునకును నొక్కండు వచ్చి యెంత
 పని చేసె నటువంటిబహుయోధవరులు 1515
 మొన చేసినారు సముద్రంబువోళె

ఆవీర యోధుల నలఘుతేజంబు
భావింపఁ గన్నులపండు వయ్యెడిని;
మానవులే యని మసలఁగా వలదు
నీ నేర్పుఁ జూచెద నెరయోధవరుల 1520

బలముల సేనాధిపతుల నేర్పఱచి
కలనికి యరిమొసగా నిల్పు'మనినఁ
జని సర్వసేనల సమకట్టి నిలిపి
ఘనభేరికాహళఘంటికారావ
ముల బెట్టుగా మిన్నముట్ట మ్రొయించి 1525

కలఁగి పద్నాలు లోకములు భేదిల్ల
తరుచుగా సింహనాదములు సేయించి
నిరుఁమాటోపుఁడై నిఖిలసైన్యముల
పేరైన యోధుల పేరులు వాడి¹
భోరున కలనికిఁ బురికొల్పుటయును 1530
భీష్మప్రతాపజ్యంభితశౌర్యధనుఁడు

1 a. పేరైనయోధుల పేరులు చాపి (క)

b. పేరైనయోధుల పేరులఁ జేరి (చ)

భీష్మఁ డుద్ధతి రణభేరి వేయించి
 ఘననై నికుల నెల్ల కదనంబునకును
 గసలుచు వేవేగ గవయించుటయును
 నురువడి నీరీతి నుభయబలంబు 1535
 లరుదార మార్కొను నాసమయమున
 భేరులు దశదిశల్ భేదిల్ల మొరసె
 దారుణసింహనాదములు నెలంగె
 కరిబృంహితములు వెక్కసముగాఁ గూడె;
 హరిహేష లద్భుతంబై నింగి నిండె; 1540
 వరరథనేమిరావము లుర్విఁ బర్యే;
 గురుతరకోదండగుణగుణధ్వనులు
 వెలసె పరాగంబు వినువీధిఁ గప్పె;
 నిల తల్లడం బంది నెలగోలు గవినె
 వీరు వా రని యింత వివరింపరాని 1545
 పోరు ఘోరం బయ్యె భూతలాధీశ!
 భల్లంబులను మించి పట్టిసంబులను
 కెల్లుబ్బి నురికి మిక్కిలి దానిపెద్ద
 బల్లెములను గ్రుమ్మి బాకులు జిమ్మి

పెల్లుగా గడలచే భేదించి భిండి 1550
 వాలమ్మలను గూల్చి వడినేగి ముసల
 జాలమ్మలను మోది చక్ర సంఘముల
 నడుములు ఖండించి నరములు ద్రెంచి
 తొడలు భేదించి కుత్తుకలు నుగ్గించి
 కరములు ద్రుంచి వక్షములు నూటాడి 1555
 సరభసప్రతిభలచలమునఁ గినిసి
 పొదలి ఖడ్గాఖడ్గి పోరెడివారు
 యెదిరి ముష్టాముష్టి నేసెడివారు;
 బాకులచే గ్రుద్ది బరులు ప్రేవులును
 చీకాకుఁ గావించి చెండెడివారు; 1560
 చూరీలచేక రాచూరీలచేతఁ
 జెరిచి చిందరలుగా జేసెడివారు;
 కడుమెరుంగుల చివ్వగడలచే బొడిచి
 తడయక చెంగున దాటెడివారు;
 జిగి పెద్దయీటెలచే గుదుల్లించి 1565
 పగటున దూరము పడఁజిమ్మువారు;
 తెగువతో సురియల తగనేసి డాసి

లగువుల దవ్వగా లంఘించువారు;
 చేరి పెద్దకటాన్ల చే కొద్ది గ్రుమ్మి
 కేరి చివ్వున గుప్పించెడువారు* 1570

ప్రేలుచు క్రొవ్వాడి పిడెముల నూని
 లీలమీరగ చొకళించెడువారు;
 భోరున పొడిచినపోటు గొడ్లబడి
 దూరి యావలదాటి దూపెడువారు;
 గుంపులు నొంటిగా గోరించువారు; 1575

గుంపుగా నొక్కని గ్రుమ్మెడువారు;
 నివల కవ్వల నుంచి యేతెంచువారు;
 ననల కివ్వల నుంచి యరుదెంచువారు;
 నాథ పరాకయ్య ననుజూడు మనుచు
 యోధావళుల మీఁద నురికెడువారు; 1580

తలలు ఖండించి వింతగ నెగవైచి
 సెలగో యనుచు నార్చి చేయెత్తువారు
 అరుదొంద కల్లిల్లి కార్భటుల్వేసి

* కేరి చివ్వున గుప్పించెడువారు (క)

విరిగి పొడువుం డని వెన్నంటువారు
నలకూబరుం డేడి నరపతి యేడి 1585

పొలియింతు మని చొచ్చి పోయెడివారు
నలకూబరుండ నేనె నరపతి నేనె
మలసి నిల్చు డటంచు మార్కొనువారు
తేజిల తేజిల ధే యని నూకి
నేజెలచే గ్రుమ్మి నిగుడి వెన్నంటి * 1590

పాటించి రొతును బల్లంబు హయము
వేటారుదునెలు గావించి భేదించి
కో యనియార్చి కగ్గోలుగా నరికి
హాయి! బాబు! శబాసు! రని వ్రేలు గరచి
అట సివేముస్తైదు లరి మురి ద్రుంచి 1595

తుటెములపైఁ జొరఁ దోలు రాహుతులు
గజముల గజముల గజబిడి గొనఁగ
నిజభుజాబలశక్తి నిగుడి కవ్వించి

* a. నేజిలచే గ్రుమ్మి నిగుడివెన్నంటి (క)

b. నేజలచే గ్రుమ్మి నిగుడివెన్నంటి (చ)

కొమ్మకత్తుల మొనకొమ్మ లాడించి
యిమ్మల కురికించి యేపు గల్పించి 1600

హేరాళ జయకాంక్ష లిచ్చలఁ బొదల
వారక పోరు మావంత వర్గములు

పదరుచు హయముల భటులపై నురికి

తుది చాపకట్టుగాఁ ద్రొక్కించువారు;

మొగముల నరుకుల ముదియుచుఁ జొచ్చి 1605

మొగి హల్లకల్లోలముగ నార్చువారు;

కెల్లుబ్బి హయముల కేడించి తగ్గి

చిల్లాడముల కొద్ది చిమ్మెడువారు;

నూకించి గజముల నొదికల బడఁగఁ

జేకొద్ది జముదాళ్లఁజెండేడివారు;

1610

తెగువ సామంతులఁ దెగటార్చువార

లగుచు శెన్నొందె మహారణభూమి

అప్పుడు గాంగేయుఁ డమరేంద్ర సుతుఁడు

తప్పక చూచి యుద్ధంఁడకోపముల

భోరున నరదముల్ బోనిచ్చటయును 1615

మారుతి ద్రోణుండు మూర్తాండసుతుఁడు

కుని బాహ్నికులు నైంధవకృపులు
 కులుఁడు నాచార్యనందన నోమ
 త్తిలు రథము లుద్ధతి బోవ నిచ్చి
 త్తిల్లి బహుఘోరమార్గణంబులను
 రుసుగా నెడలేని తొలుకారువాన
 రులపై వర్షించుక్రియను బర్షించి
 మిడి తురగవేదండసంఘముల
 రుదుల యతుల గంధర్వవిభుల
 రభోజనులను గిన్నరకులాధిపులు
 రుడింపరాని కింపురుషశేఖరుల
 ధకుల దొరల సారథుల మావతుల
 థకేతనచ్చత్రరథ్యసంతతుల
 ండించి దండించి గనెలు గావించి
 ండాడి భేదించి చిద్రుపలు చేసి
 ముయించి తెగటార్చి చంపి మర్దించి
 మురులు గావించి త్రుంచు నవ్వేళ
 వి కరు వివి హరు వివి రథావళులు
 ని చత్రసంఘము వివి కేతనంబు

1620

1625

1630

- లివి ముక్కు లివి చెవు లివి మస్తకంబు 1638
 లివి పక్క లివి పిక్క లివి భుజాలతిక
 లివి హస్తపద్మంబు లివి కాళ్లటంచు
 నవయవభేదంబు లరయంగరాని
 సంగరం బొనరించు జనపాలవరుల
 బొంగుచు ధననాథపుత్తుండు గాంచి 1640
 సారె సారెకు మూర్వి సారించి దివ్య
 నారాచ మంకించి నయనాంబుజముల
 మినుకైన మినుగుర్లు మెండుగా రాల
 తనయోధవరులతోఁ దద్దయుఁ బట్టె
 మాయన్నలార యామానవాధిపులు 1645
 సేయుకయ్యములు వీక్షించితి రిపుడు
 ఆరూఢి మీరు యక్షాధీశుతోడ
 సారె పల్కిన ప్రతిజ్ఞలు చెల్లవలయు
 మసల సామాన్యపు మానవు ల్గారు
 కసిదీర యుద్ధంబు గల దిం దరికిని 1650
 ధవళవాహనుఁ డల్లతాళకేతనుఁడు
 దివురుచుఁ గెరలి నాదిక్కు చూచెదరు

వారితో నేఁబోరవలయు వేగంబె
ఘోరాజిఁ జీరికి గొనరెంతవారి
రణభూమి తక్కినరథికులతోడ 1655

గణుతింప నని గెల్వగాఁ దగు మీరు;
అని తనసారథి నదలించుటయును
గనుఁగొని యాచిత్ర గాత్రుఁ డిట్లనియె
అనఘాత్త మానవు లన నెంత నీకు
పనుపులుచేత దిక్పతుల గెల్చితివి 1660

తెలిసి పిచ్చుకలపై దివ్యనారాచ
ములఁ బూనఁ దగవౌనె! మోహనాకార
కనలి కోపింప లోక ప్రభుల్లారు
నిను మ్రోవ పనిగల్గెనే నేను గలుగ
మనుజుల దనుజుల మర్దించి వత్తు 1665

ననుఁ జూడు మానవనాథులఁ జూడు
మని పల్కి గంధర్వు లర్వది కోట్లు
కీడుకతో నడువ గాంగేయుని దాఁకె
కరకరకదనభీకరులై న గరుడు
లిరువదికోట్లు బెంపెక్కి యేతేర 1670

చెలఁగి కవ్వడిదాఁకె చిత్ర సేనుండు
 నలువదికోట్లు పద్మాలుగువేలు
 కిన్నరబలముతోఁ గేయూరభుజుఁడు
 చె న్నొందఁగా భీమసేనుని దాఁకె
 దిశలు భేదిల నార్చి తెగి విజృంభించి 1675
 దశకోటియతు లుద్ధండత నడువ
 మణికేతనుఁడు దాఁకె మార్తాండసుతుని
 రణభయంకరపరాక్రమ బలాన్వితులు
 ఘోరసాహసు లాదుకోట్లదై తేయ
 వీరులతో పృథ్వి జలింఁగ గదలి 1680
 ఘోటకాసురుఁడు దార్కొనియె నాచార్యు
 థాటిగా బహుచతుర్దంతులతోడ
 నసుపమ జయసాహసాంకుడై మీరు
 కొనియె జయంతేండు గురుతనూభవుని;
 ముప్పదికోట్ల కింపురుషులతోడ 1685
 నిప్పులు గ్రక్కుచు నిరుపమశూల
 థారియై నిగుడి మార్తాండకేతనుఁడు
 ఈరసంబునను బాష్ట్రీకునిఁ దాఁకె;

తక్కిన యట్టియోధులు యోధవరులు
 తక్కుక దాకి యుద్ధము సేయుచుండ 1690
 నాసమయంబున నంబుధు ల్లలంగ
 భాసురదశదిశాభాగము వీల్చి
 మహితశౌర్యుడు హిడింబానందనుండు
 బహుభేరి తమ్మటపటహనిస్సాణ
 దాంధణ దంధణ ధణధణంధాన 1695
 బంధురారావముల్ పరంగ మ్రోయించి
 అతిబలోద్ధండదైత్యాదినాయకులు
 హితులు నెచ్చెలికాండ్ల నేకులు గొలువ
 కరకరి నొరసి సంఖ్యల కెక్కుడైన
 కరిసైంధవపదాతిగణములు నడువ 1700
 జని మహోద్ధతి యక్షసైన్యంబు దాకి
 గనలి దానవకోటి గవియించుటయును;
 మేటిరక్కసు లుక్కుమిరి యయ్యక్ష
 కోటుల ఘోరరక్షోబలంబులను
 గరుడసైన్యముల జీకాకుగాఁ జంపి 1705
 వరుసతో గంధర్వవరులఁ జెండాడి

ఓన్నరనేనల గీ టణఁగించి

పన్నుగా వారణప్రతతులఁ దునిమి

పాలుపొందునట్టి కింపురుషులఁగూల్చి

సలకూబరునిమీఁద నడఁజెంచుటయును 1710

—జాంగళుఁ డొనర్చిన యుద్ధము —

అవేళ జాంగళుం డధికరోషమున

జేవేగఁ జని దైత్యవీరులఁ జూచి

రణదతు లగు నతిరథమహారథుల

గణనకుమీఁటిన కరితురంగముల

దానవమ్మానవదళములమీఁద 1715

పూనికఁ గడియించి భోరునఁ గదలి

ఘనతూర్యభేరిశంఖములు మ్రోయించి

పకడముల్ గిరులపై వర్షించులీల

చండకాండములచే నకలనైన న్యమాలఁ

జెండాడి చట్టలు నీల్చి గర్జించి 1720

కాండలు దునిమి పక్కలు చక్కుచేసి

గూడెలు నలిచి ముక్కులు చెక్కివైచి

తోడలు పాదంబులు తునియలుచేసి
 నడుములు మెడలు భిన్నములు గావించి
 మెండైన రథికుల మేకినిఁ గూల్చి 1725
 మండలాధీశుల మదము లణించి
 సురవైరిపై నంపసోనలు నించి
 ధరప్రీల సింహనాదములు సేయుటయు,
 వరభయభ్రాంతి నిల్పఁగ లేక బెగడి
 పరువెత్తెనరదైత్యబలము నల్లడల 1730
 కడువేగ తురగసంఘంబులు జరిగె
 నెర యోధవర్ములు నీల్గిరి ధరణి;
 అలిగి యంతట బోక నాజాంగలుండ్లు
 బలువేగ ధారుణీపతులపై నశించె
 కనుఁగొని యాఘటోత్కచుఁ డేపుమిరి 1735
 మొనఁజేసి నిజనై న్యములఁ బురికొల్పి
 రాకురాకుఁ డటంచు రహి సార్చి పేర్చి
 దీకొని నిల్చి గద్దించి పల్కుటయు;
 తమకించి మదగఁ జేంద్రములపైఁ బొదలి
 గమకించి దుముకు సింగముల చండమున 1740

మొనసి రాక్షసనై న్యముల జాట్టుముట్టి
 ధనువులు దివ్యసాధనములు గూల్చి
 పరువడి గొడుగులు పడగలు దుల్చి
 యరదము సారథి హయములు నల్చి
 రథచక్ర వితతి ధరాస్థలిఁ గూల్చి
 రథకశేఖరుల బీరము లణఁగించి

1745

యరిమురి సురవైరి కడ్డమై వచ్చు
 నరదైత్యపతుల పద్మాల్లుపద్మముల
 బెట్టుగా పీనుంగు పెంటలుచేసి
 కట్టల్కతో ఘటోత్కజమకుటంబు

1750

పొట్టు గావించి నేర్పున విల్లు ద్రుంచి
 దిట్టడై కవచ మిం తంతలు చేసి
 హయసారథులతోడ నరదంబుఁ గూల్చి
 రయమున జనుదేర రాక్షసేశ్వరుఁడు
 వేరొక్కరథ మెక్కి విల్లొండు దాల్చి
 నారాచ మొక్కటి నారి సంధించి
 సారవై శ్వసరదృశుడై ఖండి
 ధీరుడై బాంగలు దిక్కు వీక్షించి

1755

ఓరి యతౌధమ యొగి నిన్నుఁబట్టి
 ఘోరబాణంబులఁ గూల్చక విడువ 1760
 నని యార్చి యేసిన నవ్వుహాశరము
 ఘనరత్న మకుటంబు ఖండించుటయును ;
 సురవైరి మఱికొన్ని సునిశితాస్త్రముల
 హరులను నరదంబు నవనిపైఁ గూల్చి
 సారథి మడియించి చక్రము ల్ద్రుంచి 1765
 ఘోరాస్త్రముల మేను గుదిగొన నేసి
 యూనిన యరదంబు నొగి నుగ్గుచేసి
 పూనిన విం దెల్ల పాట్లు గావించి
 కడకతో ఖండించి కాండజాలమును
 నడిమికి రెండేసి నఱికి ఛెండాడి 1770
 యతనికి నడ్డమై యరుదెంచునట్టి
 శతకోటియతుల చక్కు గావించి
 పన్నుగా నెడసొచ్చు పదియాఱుకోట్లు
 కిన్నరశ్రేణుల గీ టణఁగించి
 మొనసొచ్చి పర తెంచు ముప్పదికోట్లు 1775
 ఘనసిద్ధసాధ్యుల గనెలు గావించి

గరుడుల పదికోట్లఁ గరకరి జంపె
 పరగగంధర్వులఁ బదికోట్ల దునిమి
 వీయుట తొడుగుట లెఱుగ రాకుండ
 సాయక వృష్టిచే సకలనై న్యముల 1780
 గదిమిపారఁగ దోలి గద్దించి యార్చి
 యెదు రెవ్వరును లేమి యేచి జాంగలుని
 గదిసి మించులు గుల్కుకాండ రాజమున
 యెద దూర నాటించి యిలఁ గూలనేసి
 కనలుచు మొల నున్న ఖడ్గ మంకించి 1785
 యొనర కంఠము ద్రెంచ నుంకించుటయును;

— నలకూబరని యుద్ధము —

నలకూబరుండు దానవనాథుఁ గాంచి
 యులుకుచు నొకవీతిహోత్రబాణంబు
 నారి సంధించి దానవనాథుమీఁద
 ప్రారూఢిమంత్రపూర్వకముగా నేయ 1790
 ఘనతరవిస్ఫులింగప్రకాండములు
 పనుపడ దళదిశాభాగము ల్నిండ

రవిసహస్రప్రభాభాజితం బగుచు
 పవనజితనయువైఁ బరతెంచుటయును
 నరుఁ డది గాంచి తా సారాచ మొక్క 1795
 వరుణాస్త్రమున ద్రుంచి వైచినఁ గెరలి
 నలకూబరుం డింద్రనందనుమీఁద
 నలుక రెట్టించి బ్రహ్మాస్త్రంబు సానిపి
 నలువంద వాయుబాణంబు సంధించి
 బలుక్రోధమున దైత్యపతి నేయుటయును 1800
 సురరాజసూనుండు సురనదీసుతుఁడు
 సరగున నాదిత్యశరము వీక్షించి
 యవలీల బ్రహ్మనాగాస్త్రజాలముల
 నవిరెండు వారింప యక్షేశసుతుఁడు
 గంగాతనూజువై గరుడాంబకంబు 1805
 బొంగుచు నరునిపై భూధరాస్త్రంబు
 పవననందనుపట్టిపై మేఘశరము
 తివిరి పెల్లార్చి గద్దించి యేయుటయుఁ
 అరసి భీష్ముండు రాధాస్త్రంబుచేత
 గరుడసాయకమును ఖండించి వైచె 1810

కులిశమార్గణముచే గురుతనూభవుఁడు
 పొలియించె నప్పు డాభూధరాస్త్రంబు
 గంధవాహశరంబు గాండీవి పూని
 కంధరాశుగము వ్రక్కలు నేయుటయును
 రూఢిగా బ్రహ్మశిరోనామకంబు

1815

గాధవిస్ఫూర్తుల గాండీవిమీఁద
 ప్రాకట దివ్యనారాయణాస్త్రంబు
 భీకరప్రతిభచే భీష్మునిమీఁద
 కలితోగ్రచండాంధకారబాణంబు
 సొలవక నాచార్యసుతునిపైఁ జొనిపి

1820

— ఘటోత్కచుఁడు గూలుట —

చలమున నలిరేగి శక్తి సంధించి,
 యలఘటోత్కచునిపై నలయించి యేసె
 వంచింపక కీరీటి వైష్ణవాస్త్రమునఁ
 ద్రుంచె నా బ్రహ్మశిరోనామకంబు
 నగణితం బైన నారాయణాస్త్రంబు
 నిగిడి తచ్చరమున నిలిపె భీష్ముండు

1825

హరిదశ్వశరమున నంధకారాస్త్ర
మరుదుగా దునుమాడె నాచార్యసుతుఁడు
గురుఁడు మహాదివ్య ఘోరబాణములు
బరిపిన నవియెల్ల భగ్నము లేసి 1830

కమలభవాండము ల్లలఁగ మార్తాండ
రమణమై చని శక్తి రాక్షసేశ్వరుని
ఫాలంబు దాఁకిన పక్షముల్ విరిగి
వైలంబు గూలిన చందంబు దోఁచు
పొలదిండి మూకలు భూతలాధిపులు 1835
గలగి బెగ్గిల ఘటోత్కచుఁ డిలఁద్రెల్లె
తనతనూభవుపాటు ధననాథుతనయు
'ఘనతరోద్ధండవిక్రమశక్తి గాంచి

— భీముని యుద్ధము —

యనిలతనూభవుం డ శ్రు సంఘములు
కనదుగ్రవిస్ఫులింగముల కాండములు 1840
పెనఁగొని కన్నుల బెట్టుగా రాల
ధనువస్త్రచయము రథంబుపై వైచి
నిట్టూర్పువేడుముల్ నిగిడి యుప్పొంగ

ధట్టించి యలదండధరుడో యనంగ
గిరినుండి యిలకు లంఘించి యేలైంచు 1845

హరికిశోరములీల నరదంబు దుమికి
యదలించి బొదలి కో యని యార్చి పేర్చి
గద కరద్వయమున కబలించి నడచి
చని మహాద్ధతి యక్షపై న్యంబు దాకి
మునుమున నేదిరిన మొనల ముట్టాడి 1850

రథికసారథుల ధరాస్థలిగూల్చి
యధికవేగంబున నరుదేరఁగాంచి
నలకూబరుడు ఘోరనారాచతతుల
చలమున ములుదూర్ప సందు లేకుండ
కాయ మంతయు నించఁగా నవి సడ్డ 1855

సేయక గని భీమసేనుఁ డాఘనుని
రవికోటి సంకాశరమణీయరథము
నవలీల రేణువులై రాల మోదె
అట మున్న రాజరాజాత్మజుం దుదిరి
దుటుకున నరదంబు దుమికి పోనునికి 1860

వేరొక్కరథ మెక్కి వెస జన నదియు

- ఘోరగదాహతి గూల్చి మోదుటయు
ధననాథుసూనుఁ డంతకుమున్నె దుమికి
చని యొక్కరథ మెక్కి చయ్యన నడువ
ధీరుడై భీముఁ డాతేరుపై నురికి 1865
- భోరున నొగలంట బొసఁగ సంధించి
గిరగిరఁ ద్రిప్పి మిక్కిలి వైకి నెత్తి
కరకరి భగ్నంబుగా థాత్రి మోదె
అట మున్నె దాటి యతౌధీశుఁడట్టి
పటువేగమున నేక పవమానసుతుఁడు 1870
- ఆర్చును నాతని యరదంబుమీఁద
గూర్చుండనీయక గోరించుటయును
యక్ష రాక్షసయోధవరు లరువదికోట్ల
యక్షతనయున కడ్డ మేలేర
తమకించి తనగదా దండఘాతమున 1875
- నిమిషమాత్రంబున నీరు గావించి
నలకూబరుని మీఁద నడువ నా ఘనుని
జెలికాండ్లు పది కోట్లు శితసాయకముల
బరపి మార్కొనిన నాబలియుర నెల్ల

- ధరఁగూల్చి నడువ గంధర్వులు వాల్డు 1880
 కోటులు గ్రమ్మిన గోరించి మోచి
 ఘోటకంబులఁ గూల్చి కుంజరఘటలఁ
 గరకరి వధియించి గద ద్రిప్పుకొనుచు
 వరబలోద్దందుడై వచ్చుచుండఁగను
 దనుజుల యక్షగంధర్వులఁ గూల్చి 1885
 వనజముల్ గైకొన్న వాఁడీతఁ డనుచు
 దెప్పరంటైన భీతిని దల్లడిల్లి
 చప్పుడుల్ చాలించి చలములు డించి
 చతురంగబలము లచ్చట నిల్వ వెరచి
 పతి నొప్పగించి నిబ్బరమున నరిగె 1890
 అంతట నాకుఁజేరాత్తజుం డలిగి
 పంతంబుతో సార్వభౌముపై నెక్కి
 పవనతనూభవుపై గవియింప
 గవిసిన నామ త్తకరిమీఁద దూరి
 పటుగదాహతిని కుంభస్థలం బవియ 1895
 ప్రేటువేయఁగ చండవేదండంబు బెగడి?*

* పటువేయ చండవేదండంబు బెగడి.

కళవళమంది ఘోరకారము చేసి
 తలకి యొక్కించుక ద వ్వరుడెంచి
 అత్తరి తెలి వొంది యాదిగ్గజంబు
 మత్తిల్లి భీముపై మరలి యేతెంచి 1900
 కరమున గట్టిగాఁ గబళించిపట్టి
 చరణముల్ గదియించి చలము రెట్టించి
 కొమ్ముల గేడించి కుమ్మిన నతఁడు
 పమ్మి తుండంబులోపల నింత బెళికి
 జలిబిలి రాహువుచేఁ జిక్కి వెడలి 1905
 యలరారు చండమాంతాండుని లీల
 దప్పించి మరలించి ధైర్యంబు మించి
 గుప్పన గదకొద్ది గుమ్మి పోనీక
 వాల మురికించి యావరణముల్ ద్రిప్పి
 వేలారువిధముల వేధలు పెట్టి 1910
 పాదముల్ తుండంబు బంధించి ఖాత్రి
 మీఁద నెంతయు పిల్ల మెరముగా నూకి
 దీనత్వ మొందించి దిటము దూలించి
 పోనీక సర్వాంగములు గుద్ది వైచె

- నలకూబరుండు నంతకు మున్నె కలంగి 1915
 తొలగి వేదండంబు దుమికిపో నురికి
 గురుదివ్య రథ మెక్కి కోదండ మొకటి
 ధరియించి ఘనగుణధ్వనిచేసి కదిసి
 నరశరాసారములో వర్షించుటయును
 కలిహరిరథయోధగణములు గ్రమ్మి 1920
 అంతట జాంగలుండతిమూర్ఛ దెలిసి
 యంతకు గతి నట్టహాసంబుచేసి
 పరునడి యేలెంచి పవనజు దాఁకి
 సుగుదిరాంబకముల సోనలు ముంచె
 అడరి నియంతుఁ డత్యంత వేగమున 1925
 కడుసార్వభౌముఁ డగ్గరఁ జేర నేగి
 మస్తకంబు కరంబు మహితాంగకములు
 హస్తరించుచు దువ్వి మదము గల్పించి
 ధైర్యంబు తమకంబు దర్పం బవార్థ్య
 శౌర్యంబు చలము రోషంబు దెప్పించి 1930
 పదరుచు గజరాజుపై నెక్కి నిక్కి
 కదిసి భీమునిమీఁద గవియించుటయును

అంతట నమ్మేటి యందఱిమీఁద
 వింత కయ్యముచేసి వెస విజృంభించి
 మొనలు భేదించి తెంపున పెంపు మించి 1935

ఘననై నికులఁ గూల్చి గజములఁ జేల్చి
 యరదముల్ చెండాడి హరుల నుగ్గాడి
 పారిబారి కాల్బలంబుల జక్కుచేసి
 యోధుల జంపి మహోద్ధండశక్తి
 సాధనావళుల విచ్చలవిడి ద్రుంచి 1940
 కరవాలములఁబట్టి కరులతోఁ గరుల
 హరులతో హరుల రయంబున మోచి
 కట్టల్కతో నార్చి కవియవచ్చుటయు
 బెట్టుగా నుండి కుబేరనందనుఁడు

—నలకూబరభీష్మసేనుల శంవాదము—

బ్రహ్మాండభాండముల్ పటపట పగుల 1945
 బ్రహ్మస్త్ర మరిపాసి పావని కనియె
 ధరణీశ యక్షగంధర్వదైతేయ
 వరుల జాతుముగాని వరబాహుళ కి

నినువంటి బలశౌర్య నిధిని మే మెందు
 గనలేదు వినలేదు ఘనుడవు నీవు 1950
 నీ సాహసస్ఫూర్తి నీబాహుబలిమి
 నీ సముద్బంధత నీగదాప్రతిభ
 నీ మహాటోపంబు నే జూచినాడ
 భీమసేనుడ నీకు భీముడే సాటి
 కాక యన్యులయందు గలదె యీ మహిమ 1955
 మాకు నిజ జూచిన మది సంతసితై
 గట్టివాడవు తల్లిగర్భంబునందు
 పుట్టిన నీవలె బుట్టగా వలయు
 మలసి నిన్ను వధింప మది దోచదయ్యె
 కలుగఁడు నినువంటి ఘనుడు లోకముల 1960
 నరదంబు బాణబాణాసనంబులను
 నెరశక్తి జూడంగ నీయందు లేదు
 హరిహర బ్రహ్మదు లటు నిల్వజాల
 రరుదుగాఁ జూడు బ్రహ్మస్త్ర మీ శరము
 ఇన్నారసంబున నీల్లగా వలవ 1965
 దన్న నీ వెందైన నరుగుము వేగ

అన విని యిట్లను ననిలనందనుఁడు
ధననాథతనయ యెంతటి బల్లి నాది
నీసాహసం బెంత నే నెంతవాఁడ!

దోసంబు నన్నెంచె ద్రోణుఁ డుండఁగను 1970

గురు కృప కృత వర్త గురుసుతు లుండ
నరఘటోత్కచ సింధునాథు లుండఁగను

తగిన బాష్ణిక సోమదత్తు లుండఁగను

బొగడొందు భూరిశ్రవుం డుండఁగాను

జగ దేకవీరుండు శకుని యుండఁగను 1975

నగణితం బైన మాయన్న యుండఁగను

పరశురాముని గెల్చి ప్రఖ్యాతి గనిన

బిరుదాంకమూర్తి యాభీష్టు డుండఁగను

వన్నె కెక్కిన యోధవర్యు లుండఁగను

నన్నెన్నఁదగునె కిన్నరనాథతనయ 1930

వీరుండ వనుచు నీవే నన్నుఁ బొగడి

పోరిలో వెన్నిచ్చి పొమ్మన్న దగునె!

మొనసినవేళల మొన నిల్వలేక

వెనుకఁ దీసిన మీరె విక విక నగరె

- వల నొప్పుగా రాచవారము మేము 1985
 కలనైన విరుగడ గాన మోయయ్య
 తొలగక నీసేనతోఁగూడ నిన్ను
 కళవళపఱచి చీకాకుగాఁ దరిమి
 పూనికమీర మీపురము గన్గొనక
 నే నెందుబోయెద నిటు చూడు మనుచు 1990
 కొదకక కాలాంతకునిలీల నార్చి
 గద ద్రిప్పుచును మహోగ్రతవచ్చుచుండ
 నలకూబరుఁడు వాయునందనుమీఁద
 నలుక మై కమలభవాంశుగంబేసి
 నేసిన నది యటుహేరాళభాను 1995
 భాసురపావక ప్రతిభాసమాన
 మగుచు పంకజభవాండములో నిండి
 తెగువతోఁగూడి గేతెంచు నవ్వేళ
 కని యర్జునుఁడు పంకజభవాస్త్రంబు
 ధనువునఁ బూని మంత్రయుతంబుగాఁగ 2000
 కడకతో నేసిన ఘనసాయకములు
 తడవు బోరాడి యంతట శాంతిబొందె

మారుతి యప్పుడా మహనీయశరము బీరువోవుట నార్చి బెట్టుగా నేసె నలకూబరునిమీఁద నలు వగ్గలించి చలమున గవియ నాజాంగలుం డపుడు ఎడ సొచ్చి యరికట్టి యిషుపరంపరలు జడివాన గురిసినచందంబు దోఁప పటుశక్తి నిగుడించె బహుయోధవరుల భటు లశ్వములు గజపంక్తులు గవిసె ఆసమయంబున ననిలనందనుఁడు అసైన్యముల నెల్ల నవనిపైఁ గూల్చి జాంగలునరదంబు జక్కుగా మోది పొంగుచు ధననాథుపుత్రువై గవిసె అగ్గలికనువచ్చు నాభీముఁ గాంచి చెగ్గిలై నేనలు భీతిలై గరులు వీరపుంగవులెల్ల వెన్నిచ్చి చనిరి పారిరి యోధులు పరచె నశ్వములు పేరై నరధికులు పెంపై నదొరలు తీరై నచెలికాండ్లు దిక్కుదిక్కులను	2005	2010	2015	2020
--	------	------	------	------

చెదరిపోవుట గాంచి చెలగిఁ భీముండు

బొదలుచు యత్నే శుభ్రుత్తువైఁ గవిసి

గదహస్తయుగమున గట్టిగాఁ బూని

పదరుచు నమ్మహాబలియునిరథము

తొలగిపోనీయక తుమురుసేయుటయు 2025

తలకి యత్నే శనందనుఁ డటమున్న

వెన్నిచ్చి పారిన వెసనంట దరిమి

యన్న రాగ్రజుఁడు మహారౌద్రుఁ డగుచు

గదియ నేతెంచి వెక్కసముగా నార్చి

గదగొని మోదిన కళవళమంది 2030

దంభోలిధారచే ధారుణీధరము

కుంభినిఁ గూలిన కొమరు దీపింపఁ

బెట్టు మూర్ఖిలి లేచి బేర్చి కుబేరు

పట్టి యొక్కరథంబు పైకి లఁఘించి

ధనువు సంధించి సాధనములు వూని 2035

యనిలాత్త జానిమీఁద నరుదెంచుటయును

అంతని యంతఁ డత్యంతవేగమున

నెంతయు నాదిగ్గ కేంద్రము నెక్కి

వెస మస్తరించి కవించి నాఁకుటయు
వసుధాతలాధీశు వడువున నేగి 2049

తలవాంచి తుండంబు తగసాచి పొడువ
తలకక మారుతి ధైర్యంబు మెరసి
పెలుచ నొక్కింతయు బెళికి యోరైన
తొలగనీక గజంబు దుమికి గ్రుమ్ముటయు
అది దప్పి మత్త వేదండకుంభములు 2045

గద కొద్ది జరిపిన గకవిక నొంది
యాలోన తెలివొంది యాదిగ్గజంబు
కీలున మేలున గేడించి మించి
చిమ్మి క్రుమ్మినను ఖచిక్కున నాల్గు
కొమ్ము కత్తులు గాడికొనలు దెల్వెడలి 2050

❀ భీముడు మూర్ఖులుట ❀

మొనలు చూపిన బెట్టు మూర్ఖుల్లి పవన
తనయుండు రోజుచు ధరణిపై వ్రాలె
పవనతనూజుని పాటెల్లఁ జూచి
భువనైకవీరుండు పురుషహితసుతుఁడు

కెరలి వైశ్యానరు క్రియమండి యార్పి 2055
 తరుచుగా దేవదత్తంబు పూరించి
 గురుతరగాండీవగుణము మోయించి
 గరుడ సేనలతోడ ఘనచిత్ర సేను
 దురమునఖండించి దోశ్శక్తి మించి

❖ ఆర్జునుని యుద్ధము ❖

యరదంబు రాజరాజాత్మజుమీఁద 2060
 పరువడి దరిమి కోపంబు రెట్టింప
 శరపరంపరల రాక్షసయక్షబలము
 నురుమాడి హయముల సుగ్ధగావించి
 కరి ఘటావళి నెల్ల గనెలు గావించి
 సార్వభౌముని నొక్కసాయకంబుననె 2065

యుర్వీతలంబున నొగి ద్రబ్ధసేన
 జాంగలుతోఁగూడ శతకోటి రథిక
 పుంగవులను బొట్టు పొట్టు గావించి
 క్రూరత్వమున నలకూబరు మేన
 ఘోరనారాచములు గుప్పించి మించి 2070

యతని నెచ్చెలికాండ్ర నరువదికోట్ల
 శితసాయకంబుల జీకాకుపఱచి
 గరుడ కిన్నర యక్ష ఖచరుల నూట
 యరువదికోట్ల యోధావళిఁ దునిమి
 మునుమున్న మున్నూట ముప్పదికోట్ల 2075
 దనుజగంధర్వయోధుల చిక్కుపఱచి
 బెడిదంపు పీనుఁగు పెంటలుచేసి
 తడయక దేవదత్తంబు పూరించి
 యరదంబు ధాజరాజాత్మజుమీఁద
 పరపుచు పడియున్న పావనిఁ గాంచి 2080
 యమరేంద్ర నందనుం డడరి శోకించి
 క్రమమున గొంత ధైర్యస్వాంతుఁ డగుచు
 నరదంబు డిగి యెత్తి యక్కునఁ జేర్చి
 తొరగు నెత్తురులు పోదుడిచి హా యనుచు
 మోముమోమునఁ జేర్చి మూర్ఛిల్లి తెలిసి 2085
 ధీమసంబున నలుదిక్కులు జూచి
 యల శ్రీదనందను నదలించి గదిమి
 యలవడ కన్నులు నశ్రులు దుముక

పలుమరు వీక్షించి పాంచాలిచెంత
వలనొప్పుఁగా నుంచె వాయునందనుని

2090

— పక్షిశోకము —

పాంచాలపుత్రియఁ బవమానసుతుని
గాంచి శోకించి కన్గవ నీరు నించి
విలపించి విలపించి విధిఁ దలపోసి
తలయూచి తలయూచి తడఁబడి వగచి
ముప్పిరిగొను పెనుమూర్ఖులబొదలి

2095

తెప్పిరి యడలుచు దీనత్వమొంది
పవననందనుమీఁదఁబడి మోదుకొనుచు
కవగూడి యుసిరికకాయ లంతేసి
కలితాశ్రుకణములు కన్నులదుముక
నలబింబముల బోలు నధఃము ల్వణక
హవీరశేఖర! హస్తాణనాథ!
హవిక్రమాటోప! హవంశదీప!
హపాండునందన! హపుణ్యమూర్తి;
హపావనచరిత్ర! హదయాజలధి!

2100

వూని కౌఁగిటఁజేర్చి పాసగ లాలించి 2105

నానావిధముల నయములు పలికి
వినయము లేసినా వినక నేనిన్ను
పనిచితి నెంత పాపము గట్టుకొంటి
తిరమొంద నెందైన స్త్రీలకు బుద్ధు
లొరపుగా పెడతల నుండుట నిజము 2110

నీమీఁద నామీఁద నీరజాత్తుండు
తామసచిత్తుడై దయదప్పేనేమొ
చేకొని నాకు నీజీవ మిచ్చితివి
నీకు నాప్రాణము నిజముగా నిత్తు
భూనాథ నే చలపోరినందులకు 2115

ప్రాణహానియు నపఖ్యాతియుఁ గలిగె
కువలయాధిపుబుద్ధి కొంత కొంతైనఁ
జెవిఁ జేర్చ కనుభవించితి నింత ఫలము;
పతుల దీకొని మారుబలుకుచు మెలఁగు
సతులకు బెక్కుమోసములు రాకున్నె! 2120

యనుచు దుఃఖించు నయ్యంభోజముఖిని

— ద్రౌపదిని అర్జునుడు ఊరార్చుట —

గనుగొని లాలించి గాంధీవి పలికె
మానినీమణి యనుమానంబు వలెదు;
ప్రాణంబు లున్నవి పవనజుమేన
పూనిన బలుమూర్ఖ పొంది యున్నాడు; 2125
తాని విచారంబు కలనైన లేదు
మీనాక్షి వెరవకు మిక్కిలి యతని
ప్రాణంబునకు నాదు ప్రాణ మిచ్చెదను;
అనుచు దుఃఖము నూన్చి యక్కునఁ జేర్చి
నను జూడు మని సింహనాదముచేసి 2130

— నలకూబరాష్ట్రముల సమరము —

నలకూబరుని గాంచి నారి మ్రోయించి
తలకొని దేవదత్తంబు పూరించి
యరదంబు దోలించు నాసమయమునను
సురవైరి పడియున్నఁ జూచి యర్జునుడు
అక్షుల మిణుగురు లశ్రుసంఘములు 2135
నక్షయంబుగ ధాత్రి నవఘళింపఁగను

ధననాథసుతుని క్రోధమున నీక్షించి
 తనయుని దనయురస్థలమున నలమి
 యరదంబుపై నిడి యలి వేణి తాను
 వరుసతో పలవించి వగపు చాలించి 2140
 కరకరి నొగనొగల్ గదిసి తార్కొనిన
 నరదంబు బోనిచ్చి యర్థేశసుతుని
 వివిధాస్త్రతతుల బల్విడి ముంచుటయును;
 అవియెల్ల దునిమి యతౌధీశుపట్టి
 యమితసాయకముల యర్జునుమీఁద 2145
 గమకించి వేయ నాగాండివధన్వి
 యలఘు బాణంబుల నవి దునుమాడి
 నలకూబరుని నూట నాట నేయుటయు;
 నలకూబరుఁడు దొడ్డ నారసంబునను
 నలిరేగి నరుని కంఠము దూరనేసె 2150
 అదియెల్లఁ బరికించి యచుతనూభవుఁడు
 బెదరి యశ్రువులొలుక భీష్మునిఁ జూచి
 కనుగొంటివే దేవ గాండివిలెఱఁగు
 మన భీమనేనుండు మారుతిసుతుఁడు

- పడినచందము మన బలములు తొట్టు 2155
 పడెడిమార్గము, యక్షపలిపుత్తు చెలువు
 నించుక దడసిన నింద్రజుం డొరగు
 పాంచాలనందన పనియేమి యగునో!
 అని పల్కి వగనొంది యందరి జూచి
 తనరథం బురువడి దరిమిన యపుడు 2160
 శమనుజు వెనువెంట శతవర్త శకుని
 యమరనదీసూనుఁ డర్కనందనుఁడు
 గురుఁడును గృపుఁడును గురుతనూభవుఁడు
 కురురాజు నకులుండు కురుకుమారులును
 పొగడొందు భగదత్తభూరిశ్రవులును 2165
 తగ దుస్ససేన నైంధవబాష్ణాకులును
 కడు సహదేవమాగధసోమదత్తు
 లేడపక తమమీఁద నెదిరించి పోరు
 నెరయోధవర్యుల నిమిషమాత్రమున
 బరువడి ఖండించి బలములఁ గొల్చి 2170
 రాజశేఖరశౌర్య రజితాద్రిప్థిర్య
 రాజరాజతనూజు రమణీయలేజు

నారూఢి దాకి దివ్యాస్త్రజాలములు
 భోరున బుంఖానుపుంఖముల్లాంగఁ
 గురియించి కెరలి గగ్గోలుగా నార్చి 2175
 ధరవ్రీల సింహనాదములు బర్వించి
 శమనుజుఁ డవ్వీరు సారథి జంపె
 గమకించి భీష్ముండు కవచంబు జించె;
 నరదంబు నలిచేసె నర్కనందనుఁడు
 తురగంబులను గూల్చె దుశ్శాసనుండు 2180
 గురుఁడు కిరీటంబు గూలంగనేసె;
 గురుతనూజుఁడు గొడుగులఁ గూలనేసె;
 నకులుండు పడగ చూర్ణంబు గావించె;
 శకుని కోదండంబు చయ్యన దునిమె;
 కరవాలు దుమురులుగా జేసె కృపుఁడు; 2185
 కురురాజు పలక గ్రక్కున నుక్క డంచె;
 అధిపతి కడ్డమై యార్చుచువచ్చు
 రథికుల మూఁడుఁ ఖ్యంబుల దాకి
 సుర రాజతనయుండు సునిశితాస్త్రముల
 బరగించి రూపు లేర్పడకుండఁజేసె 2190

దానవ మానవదళము లవ్వేళ
 నానాదిశల సింహనాథముల్నించి
 యనువొంద కిల్లిల్లి కార్కటుల్చేసి
 చని గరుడ యక్ష రాక్షసబలంబులను
 గౌరవి ద్రిప్పినమాడ్కి గోరించుటయును 2195

తరుగలేనట్టి భీతిని దల్లడిల్లి
 చెనచెడి దగదొట్టి దీనులై బెగడి
 కుసీదప్పి బలుసుక్కి కూతలు మాని
 యలకాపురము త్రోవ నరుగు నైన్యముల
 నలకూబరుడు గాంచి నగుచు నిట్లనియె 2200

ఏలపోయెద రన్న యిపుడు నాలాపు
 పోలించి కనుగొని పోదురుగాని
 నిలు నిలుడని చాల నిగుడిచెప్పగిలి
 బలముల మరలించి భయముల మాన్పి
 నలువొంద నూతననవరత్నుఖచిత 2205

సులలిత కాంచనస్యందనం బెక్కి
 మహనీయ తరచండ మార్తాండకోటి
 విహితతేజోవార్య వీర్యుడై కెరలి

ధననాథసూనుఁ డుద్ధండవేగమున
 ఘనరోషచిత్తుఁడై గదియ నవ్వేళ; 2210
 కనుఁగొని చెలరేగి గాండివధన్వి
 ఘనదివ్యశరవృష్టిఁ గప్పిన నతఁడు
 నవియొల్ల పాడిపాడియై రాలనేసె;
 నవశీలీముఖముల నరుని గప్పుటయు
 విలయాంతకునిలీల విజయుఁ డవ్వేళ 2215
 నలకూబరుని దొడ్డనారసంబులను
 పరువడి గరిదూరి పారనేయుటయు
 వెరగొంది మూర్ఛిల్లి వేవేగఁ జెలిసి
 యమరేంద్రసుతునిపై యలుక రెట్టించి
 రమణీయ దివ్యనారాచజాలములఁ 2220
 గడిమి పింజాపింజ గదియ నేయుటయు
 నడరి భీష్మద్రోణు లాదిగాఁగల్గు
 రథికోత్తములు రాజరాజ తనూజు
 నధిక రౌద్రాకారులై చుట్టుముట్టి
 మునుకొని నవమేఘములు నేక మగుచు 2225
 ఘనపర్వతంబుపై గప్పినలీల

- విరివిగా బలుశరవృష్టి ముంచుటయు
గురుబలాధ్యుడు నలకూబరుం డలిగి
వివిధమహాఘోరవిశిఖజాలముల
నవియెల్ల నవలీల నవనిపైఁ గూల్చి 2230
పాండవేయాగ్రణి పదిట నొప్పించి
గాండీవి నారింట గళవళపరచి
గురుని మూఁడమ్ములఁ గుదియంగ నేసి
గురుసుతు నాల్గింట గోరించివేసి 2235
పరువడి కృపుని డెబ్బదిముల్కులేసి
గాంగేయు నేమమార్గణముల నొంది
యంగాధిపుని దొమ్మిదమ్ములఁ గలఁచి
శకుని పదేనింట చట్టలు సీల్చి
నకులుని పదిరెంట నకనకజ్జలేసి 2240
శతవర్షు నైదింట జక్కుగావించి
ప్రతిభచే సహదేవు పదమూట నొంచి
చెలగి మూటను దుస్ససేగునిఁ గూల్చి
నలుబదేనింట పైంధవుని జెండాడి
భగదత్తు ఖండించి బాష్ణాకుఁ జంపి 2245

తెగి సోమదత్తుని తెగటార్చి యార్చి
 భూరిశ్రవుని ధాత్రి బొరలంగ నేసి
 వీరపై న్యముల పృథ్వీస్థలిఁగూల్చి
 శరనిధు ల్లలఁగ నక్షత్రములు రాల
 ధరప్రీల విలుగుణధ్వని నేయుటయును; 2250
 అమరేంద్రసుతుఁడు గంగాత్తజాఁ జూచి
 సమహితచారిత్ర చూచితే యతని
 శౌర్యమాటోపంబు శరకౌశలంబు
 దైర్యంబు వీర్య ముద్దండంబు చలము
 నలికలోచనునిదీ టనవచ్చు నతని 2255
 నలముక దొమ్మి కయ్యంబుచేసినను
 మనల మెచ్చరు మేటిమగలు చూచినను
 వినుమయ్య సాహసవిహితంబు గాదు
 ఇవ్వీరు నందఱు నేకమై గొలువ
 నెవ్వరిప్రాభవం బెటుగంగరాదు 2260
 ఇత డందఱిని గెల్చెనేని దేశాధి
 పతు లంకెకును రారు ప్రతిభలు తొలఁగు
 తగవుగా దిదియె పాతక హేతు వండ్లు

- నగుబాటునేయక నన్ను మన్నింపు
 నలకూబరునిమేలు నావిలు నేర్పు 2265
 సొలవక కనువిచ్చి చూడుడు మీరు;
 చెన్నొంద నన్నుఁ బెంచిన నీవు మెచ్చ
 మన్ననఁ బెంచిన మాయన్న మెచ్చ
 విలువిద్య నేర్పిన వీరపుంగవుడు
 సలలితతేజః దాచాఁడ్యుడు మెచ్చ 2270
 నతని నే గెలిచెద నాయకుఁసుతుడు
 చతురత్వమున నన్ను సాధించెనేని
 యప్పు డాతనిమీఁద ననిసేసి గెలుపు
 మిప్పుడే పనిసేయ నెన్నిక గాదు
 నిలుఁ డని యందఱ నిలిపి గాండీవి 2275
 నలకూబరునిఁ జూచి నగుచు ని ట్లనియె
 నీచక్క దనమును నీరాజసంబు
 చూచి మాప్రద్యుమ్ముఁ జూచిన యట్ల
 నుండఁగా నిందాక నోర్చుక యుంటి
 నిందు సాహసశక్తి నీవు చూపితివి 2280
 నీపెంపు నీతెంపు నీవిక్రమంబు

చూపుము నామీదఁ జూచెద నిపుడు
 మీవారు నినుఁజూచి మేలుమే లనఁగ
 మావారు ననుఁ జూచి మాయురే యనఁగ
 పోరాడవలె నని పురుషచాతసుతుఁడు 2285
 నారసంబుల నూట నాటనేయుటయు
 నవశిలీముఖముల నలకూబరుండు
 కవిసి యద్భునుమేచు గాడ నేయుటయు
 కళవళ మందఁగా గాండీవధన్వి
 బలునారసంబులు బరపినఁ గెరలి 2290
 నలువొంద వేయుబాణములు సంధింప
 యిల నవి గూల్చి యక్షేత్రనందనుఁడు
 పదివేలశరములు పరపిన క్రీడి
 పదరక నవియొల్ల భగ్నముల్ నేసి
 లక్షసాయకముల లక్షించి యేసె 2295
 యక్షవల్లభపుత్రుఁ డవి దునుమాడి
 కోటిబాణములు మిక్కుటముగా నేసె
 పాటించి కనుగొని భలియని మెచ్చి
 శత మన్యుసుతుఁ డవి చక్కుగావించి

శతకోటిశరములు చలమున నేసె 2300

దోర్బలంబున నవి ద్రుంచి నిగుడ్చె
నర్బుదాంబకములు యక్షేశసుతుఁడు
పర్వనేయక నవి భంజించి వైచె
ఖర్వసాయకములు గాండీవి సొనిపె
యన్నింటి పొట్టు పొట్టయి రాలనేసె 2305

కిన్నరాధిపుష్టి గేరి యుప్పొంగి
పద్మసాయకములు పావకాశుగము
పద్మారికులజుని పై నేయుటయును
దోలంగ నన్నింటిని దునిమి కిరీటి
జ్వలనబాణప్రభాజాలంబు జూచి 2310
వరుణాంబకమున వాదించి కినిసి

యిరవైన సమ్మోహనాస్త్ర మేయుటయు
దురునై నమూర్ఖులు దొట్టుకొనంగ
నరదంబుపై వ్రాలె యక్షేశసుతుఁడు
అంతట నిలువక యమరేంద్రసుతుఁడు 2315
కుంతంబు శౌర్యంబు బాహుబలంబు
మిగులునం తంతకు మిక్కుటం బగుచు

నిగనిగఁ గులికెడి నిశితాంబకముల
గరికరి మెఱయంగ గడు నిగుడించి

గరుడుర్వదికోట్లు గదిసిన దునిమి 2320

సింధురంబుల కోటి చించి చెండాడి

గంధర్వులను నాల్గుఖర్వంబు లైదు

లక్షలపదివేల లవములు చేసి

రాక్షసాధిపుల నిర్వదికోట్లు లైదు

లక్షల ధరణీతలంబునఁ గూల్చి 2325

యక్షాధిపుల పదియారుఖర్వముల

నిరువదికోట్లుల నిలఁ గూల నేసి

యగయ సంఖ్యకు నెక్కు డైనకిన్నరుల

భువిఁ గూల్చి పెక్కుకింపురుషులఁ జంపి

దివిజేంద్రతనయుండు తేజంబు మెరసి 2330

నారసం బందుట నారి పూనుటయు

ధీరత నేయుట దెలియరాకుండ

నెడలేక గాండీన మెపుడు గన్గొనిన

గుడిబడి యుండంగ గ్రోధించి కవిసి

మిక్కిలి కరు కెక్కి మించి యేసినను 2335

ఎక్కడఁ గనుఁగొన్న నెందుఁ జూచినను
 ఎచ్చోటఁ బరికింప నెచట వీక్షింప
 హెచ్చు గాయంబుల నీలైడిభటులు
 సమము నేనుంగుట చచ్చుగుట్టములు
 తుమురు లొనరదము ల్తునియు సారథులు 2340
 మ్రగ్గెడి యోధులు మడియు దానవులు
 మ్రొక్కు మావంతులు మురియు కిన్నరులు
 నరుదుగా బలు డొల్లియాడెడుతేలలు
 పరువు లెత్తుచు మిట్టిపడెడిగాత్రములు
 పచ్చడల్ దరిగి గుప్పలు బోసినటుల 2345
 నచ్చ టచ్చట రాసులైన మాంసములు
 గాటంపు పెనురొంపిగా దండి నిండి
 మేటులై దగుక్రొవ్వు మెదడునెత్తములు
 మూలైడువారును మొరలిడువారు
 నీలైడువారును నెరిదూలువారు 2350
 పొరలెడివారు వాపోయెడివారు
 గొరలెడివారు డగ్గుత్తిక నురికి
 యరచెడువారు పెల్లారైడువారు

కొరప్రాణముల బండ్లు గొరికెడువారు
 కలువరించెడివారు కనులార్చువారు 2355
 పలువరించెడివారు భ్రమనెడివారు
 బెబ్బరించెడివారు భేదిల్లువారు
 తబ్బిబ్బులై నేల తడవెడివారు
 కలగి ఘూకాదిక కలకలం బగుచు
 నలఘు భయంకరం బయ్యె నావేళ 2360
 వరకేశచయము శైవాలమ్ముగాఁగ
 కరమొప్ప గొడుగులు కమలము ల్లాఁగ
 రమణ నానారత్నరథనికాయములు
 కమనీయకర్కాటకంబులుగాఁగ
 నెరిచేలు క్రొవ్వడిండిరంబుగాఁగ 2365
 కరిగాత్రములు జటగ్రహములుగాఁగ
 కలితరథాంగముల్ కమతముల్లాఁగ
 మొలువొందుఖడ్గముల్ మోనముల్లాఁగ
 నచువొంద బాణబాణాసనప్రతతి
 ఘనతరజలపన్నగంబులుగాఁగ 2370
 పారిపారిఁ దేలిడు పురియలసిండు

సిరిగుల్కు ముత్త్యంపు చిప్పలుగాఁగ
 సరసంపుశల్యముల్ శంఖముల్లాఁగ
 మరికొన్ని సాధనమండలావలులు
 గురుతరజలచరకులములుగాఁగ

2375

తరుచై నతరువులు ధ్వజములుగాఁగ
 నడరి మెండైన గాయముల బెల్లుబ్బి
 గడుజాలుకొని సాగి కాల్వలై వంక
 లై వాగులై యేరులై నదు లగుచు
 రయమున గడుబాచె రక్తవాహినులు

2380

అత్తరిఁ జెలరేగి యతినూత్నరత్న
 మత్తిష్కనవమాంసమత్తవిస్ఫూర్తి
 కేలాకెల్లంబులై కేకలేయుచును

వీలలు బాడుచు నెగిరి యాడుచును

మేలైన పరువుల్లు మెరువుల్లు మెరయ

2385

సోలుచు వ్రాలుచు సొక్కుచుఁ గెరలి

యోల యోల యటంచు నొనర నార్పుచును

నాలోలగతి నీదులాడె భూతములు

తాళముల్ గైకొని తగువీణైఁ బూని

తాళము దరువులు దప్పక యుండ 2390

పాళిపదక్రమవంతుమార్గముల

లాలితస్వరకాలలయకాలగతుల

వేలారునిధముల వీణమీటుచును

మేలని తనుదానె మెచ్చుచుఁ గెరలి

యోలలు వెట్టుచు నుదరంబు గదల 2395

హాలల్ల యని నాట్య మాడె నారదుఁడు

బెడిదంపుమూర్చ తెప్పిరిలి వేగ

చిడిముడిపడి లేచి శ్రీదునందనుఁడు

తనసేన భూతలాభ్యతుని బలము

కనువిచ్చి చూచి వేక్కసమైనరోష 2400

మున లేచి శంఖంబు పూరించికనలి

ధనవంది దివ్యసాధనములు బూని

చెలికాండ్రరథికుల సేనల నెల్ల

నలరుచు లాలించి యనికి నిల్పుటయు

చెలరేగి యాసునాసీరనందనుని 2405

బలము నుద్దండంబు బాణలాఘవము

తెగువయుఁ జొరవయుఁ దేజంబుఁ జూచి

తగధర్తతనయుఁ డెంతయుఁ గొంగిలించె;
గురుఁడు మూర్ఖునియె; నక్కున జేర్చె భీష్మఁ
డిరవొందగా జంక నిడుకొనె గృపుడు; 2410

కూర్తితో ముద్దాడె గురుతసూభవుఁడు;
నర్తితో మ్రొక్కి రలరుచుఁ గవలు;
మెచ్చెఁ గౌరవరాజు మేలనె గర్జుఁ
డచ్చెరుపడి యెంచి రతిరథోత్తములు;
కన్నులపండువు ల్లాగ వీక్షించి 2415
మున్నుగా నెంచె జీమూతవాహనుఁడు

— కుచేరుఁడు యక్షవీరులఁ బొగడుట —

అంతకుమున్నె యతౌధినాయకుఁడు
వింతకయ్యం బొట విని రౌద్రుఁడగుచు
మలసి మణిగ్రీవమణిమంతులాది
గలమహారథికులు ఖర్వముల్ నడువ 2420
బహుసంఖ్యలౌ మూలబలములు గొలువ
కహకహర్భటుల నాకాశంబు బగుల
పదఘట్టనలకు భూభాగంబు ప్రీల

నదనకాహళభేరికారిగంభీర
 రావంబు లరికులగ్రావముల్ గ్రుంగ 2425
 తీవించే శౌర్యపాండిత్యుడై వేగఁ
 జనుదెంచి ఘనరణస్థలము వీక్షించి
 వినుతించి యత్యంత విస్తయుం డగుచు
 నందను నాలింగనాబు గావించి
 యందలిరథికుల నందంద బొగడి 2430
 సమధిక వాహినీసహితంబుగాఁగ
 సమరసన్నద్ధుడై చయ్యన నిలచె
 అనిలతనూభవుం డాతని ముద్దు
 తనయుండు తెలివొంది తడయక లేచి,
 యన్నకు మ్రొక్కి భీష్మాచార్యులకును 2435
 జెన్నొంద ప్రణమిల్లి, చేరి పాంచాల
 తనయను గవల నెంతయు నాదరించి
 ఘనరథారూఢుడై గగనంబు ప్రీల
 దరములు బూరించి, దారుణాతిన
 శరశరాసనములు సంధించి, నిలిచి 2440
 రనిన నాజనమేజయావనీశ్వరుండు

మునినాథునకు గేలు మొగించి యిట్లనియె

అనఘాత్త యాహిడింబాత్తజుప్రతిభ

అనిలనందనుని మహాటోపమహిమ

ధననాథసుతుని యుద్ధండశౌర్యంబు

2445

జనసుతుం డగుధనంజయుని సాహసము

కురుయోధ వర్కుల గురుపరాక్రమము

గరుడగంధర్వరాక్షసయక్షయోధ

వరుల విక్రమకళావైఖరులెల్ల

నరుడుగా వింటి యక్షాధిపాయగుడు

2450

చనుదెంచి సంగరస్థలమున నిలిచె

నని పల్కితిరి మీర లవ్వలికథయు

వినుపింపవలె నన్న బేడ్క నిట్లనియె

జనమేజయునకు వైశంపాయనుడు

అని శ్రీమహానందనాధీశ్వరాంఘ్రి

2455

వనరుహనిరత సేవానందుపేర

భామినీజనపంచబాణునిపేర

అమలకారుణ్యగుణానిధిపేర

కేరసీసావీరకేకయద్రవిళ

సౌరాష్ట్రజననాథసన్నతుపేర
 పరగు శ్రీరంగ మాంబాగర్భజలధి
 సరసకళాపూర్ణచంద్రునిపేర
 ననుపమ రాయమన్న కుమారుపేర
 ఘనదాననిర్జితకర్ణునిపేర

2460

భూరినానాకళాభోజభూవిభుని
 పేర దీనశరణ్యుపేర దేవేంద్ర
 విభవునిపేర రావిల్ల శ్రీకొండ
 విభుచంద్రు లింగపృథ్వీభర్తపేర
 దినరాజసంకాశ తేజునిపేర

2465

అనఘవర్తనుపేర నంకితంబుగను
 జనసుతసత్కిర్తిశౌర్యచాతుర్య
 ధనుడగణ్యుండు రత్నాకరకొండ

2470

భట్టాణరాయ కుంభత్సప్తపాండ్య
 వల్లభ ఘూర్జర వసుధేశహృదయ
 భట్టాగ్ర బిరుద ప్రభావునిపేర
 సల్లలితాచార నగపన్నునిపేర (క)

ఘనుని కృష్ణమరాజకవిసుతుఁ డార్య
విసుతుఁడు గోపాలవిద్యత్కవీంద్రుఁ
డెనయ వేడ్కల రచియించినట్టి 2475

ఘనతరసాగంధిక ప్రసవాప
హరణకావ్యమునందు నాంజనేయుండు
పరువడి దీవించి పాండునందనుని
చెలగి తమ్ముల పెంకి జెప్పిపుచ్చుటయు
తలగక నతఁ డేగి దనుజుల యక్ష 2480

వరుల ఖండించి యవ్వని నిల్పుటయును
తరుచుగా నది విని ధననాథసుతుఁడు
పనననందునిమీఁద బరలెంచుటయును
దివిజారిపాంచాలి ధృతి నేగి ధర్మ
తపయుని యెదుట పద్మము నిల్పుటయును, 2485

అపిలజులేమికి నన్న గుండుటయు,
సురముని పవమానసూనుకార్యంబు
లెరిగించి చనుట మహీవల్లభుండు
తడవు చింతించి ఘటోత్కచునితోఁగూడ

తడయక నచటి కందలు నేగుటయు . 2190

కురురాజు బలముల గూడి యేతెంచి
సురవైరితో బోరి సుగుల్లె నడగి
సమరంబు చాలించి సంధి యొనర్చి
శమనునందను నాజ్ఞ సమ్మతి బూని
సకలసేనలుగూడి సామిరి కడకు 2495

ప్రకటించి చేరుట ఫల్గుణం డపుడె
పరతెంచుటయు ధనపతి నందనుండు
గరిమెతో గ్రక్కునఁ గదలివచ్చుటయు
బారులు దీర్చుట బలుదెఱంగులను
పో రొనరించుట బోరిలోపలను 2500

అనిలజం డసురేశు డథేశసుతుఁడు
మొనసిన మూర్ఖుల మునిగి వేగంబె
తెలి వొంది యనిసేయ దివురుచుండుటయు
నలకాపురాధీశుఁ డావహం బగుట
విని సైన్యములతోడ వెస నేగుదెంచి 2505

మొనసిన రిపుసైన్యముల నెల్లఁ జూచి

తనబలంబులఁ జూచి ధరణీతలమునఁ
 బెనగొన్న పీనుఁగు పెంటలు జూచి
 యధికవిస్తయ మంది యివ్వలి యవలి
 రథికుల సుతుని భూరమణుని బొగడి
 కలన నిల్చుటాదిగాఁగల కథల
 నలరుచు నిది ద్వితీయాశ్వాస మయ్యె.

తృతీయాశ్వాసము

అవధరింపుము వసుధాధీశచంద్ర
యవలి కథాక్రమం బది వివరింతు
ధనపతి వచ్చునుద్దండంబుఁ గాంచి
మనమున నులికి ధర్మతనూభవుండు
మొన నిల్చి యున్నతమ్ముని ముఖాంబుజంబుఁ 5
గనుఁగొని నియమొందఁగా నిట్లు బలికె

— ధర్మరాజుసంధిసేయఁ బూనుట. —

బాలునితోఁజేయు బవరంబునకు
చాలు చాలై యుండె సమనె నైన్యములు
పడిరి యోధులు తగ్గె బలము గుట్టములు
బెడిదంపుబలములు బెంచి యేలెంచె 10
శ్రీదుఁ డాతని నాడి జెనకి జయింపఁ
గాఁ దీర దెంతటి ఘనులకు నైన
పరికింపుము ధనాధిపతిసేనలోన

బిరుదధ్వజంబులు బెక్కింటి నవియు
 వారెల్ల నెరయోధవర్యులు గారె! 15
 పో రేలసంధియై పొసఁగుట లెస్స
 నావిని శమననందనుని వీక్షించి

—॥ గాఁడివి దానికొడఁబడకుండుట. ॥—

దేవేంద్రపుత్రుండు ధృతిమీరఁ బలికె
 ముందుగా కయ్యంబు మొనసేయకున్నఁ
 బొందు సంధి యొనర్పఁ బొసఁగుఁ గా కిప్పుడు 20
 అదియేల దీరు మీయాత్మలో సంత
 బెడరేల ననుజూడు పృథ్వీతలేంద్ర!
 అరమర లొకయింత యైనను లేక
 కురుపాండవులు జతఁగూడయుండగను
 నొరసి కయ్య మొనర్ప నుగ్రున్నికైనఁ 25
 దరమె నాభుజశక్తి ధననాథుకడిమి
 కను మని శత్రులు గడగడవణక
 తనరెడి దేవదత్తంబుఁ బూరించి
 వల కేల విలు గుణధ్వనిజేసి యార్చి
 కలనికి బలములు గవియించుటయును 30

— { కుబేరుఁడు పాండవులతో యుద్ధము } —
సేయుట కిష్టపడ కుండుట.

అంతయు వీక్షించి యక్షవల్లభుఁడు
మంతుకెక్కిన మణిమంతుని గాంచి
అన్న! కంటివె మానవాధీశునేన
లున్న మోహరము మహోద్దండవృత్తి
మున్ను చేసినకయ్యముల తెంపుబెంపు 35
గన్నను నిటువంటికయ్యంబుఁ జూడ
నందుకు బడియున్నయక్షులు సాక్షి
కుందెడి గంధర్వకోటులు సాక్షి
నలినలి యైనకిన్నరసేన సాక్షి
బొలిసిన బెక్కుకింపురుషులు సాక్షి 40
ధరణిపైఁ బడియున్నదానవుల్ సాక్షి
యొరలుచుఁ బొరలెడి యోధులు సాక్షి
కమలంబు లిచ్చి వేగమే బంపకున్న
సమరంబు సంధిల్లు సమయు నైనయ్యములు
నరు లని యెంతయు నెంచఁగాఁ దగదు 45
వరులేకదా; మున్ను కదనంబునందు

రావణకుంభకణ్ఠాద్విప్రముఖులను

తీవి నెదిర్చి ఖండించినవారు

అంతటి బలసాహసాంకు లీధరణి

శాంతులు వీరితో కలహించి యెదిరి

50

చెలరేగి యనిసేయఁ జెల్ల దటన్న

నలకూబరుఁడు యక్ష నాథున కనియె

ఆయ్య! యీపని యెంత! యీబల మెంత!

నెయ్యారువిధముల విమతులఁ బొగడఁ

❖ మణిమంతుఁ డొప్పుకుండుట. ❖

దగవొనె! శాంచనోదరు డుండఁగాను

55

మగటిమిఁ గలమణిమంతుఁ డుండఁగను

వార్త కెక్కిన పారిభ్యజుఁ డుండఁగను

గీర్తి గాంచిన మణిగ్రీవుఁ డుండఁగను

వీరల కెనయైనవీరులు లెక్క

మీరి యుద్ధము సేయ మీఁచెంతనుండ

60

జెరలు గొట్టుచు సర్వసేన లుండఁగను

దగలక నచువంటితనయుఁ డుండఁగను

ఆవలివారు కయ్యమె కోరుచుండ
 నీవేళ కమలంబు లిచ్చుట గొడువ
 దీనత్వ మొంది ప్రార్థించివేడినను 65
 బూనికొగిటఁజేర్చి పొం దొనరించి
 నలువొందకమలముల్ నవనిధానములు
 నలకాపురంబైన నర్పింపవచ్చు
 నేపున గర్వించి యెదిరించినపుడు
 నీపాదములయాన నేతృణ మియ్య 70
 ననిన నందఱు యోధు లటువలె బలికి
 కనలుచుఁ గదలి శంఖములు పూరించి
 దారుణసింహనాదములు బర్వించి
 పోరికి నేనలఁ బురికొల్పుటయును
 వారి వీరికి నిత వర్ణింపరాని 75
 హోరాహవం బయ్యెఁ గురుకులాధీశ!

— ఉభయపక్షములకును సాకులసమరమగుట. —

మదకరు ల్కదకరు ల్కార్కొనుకరణి
 పాదలి పులుల్ పులు లోర్బరుచందమునఁ

గలఁగక తొలగక గండభేరుండ
 ములు గండభేరుండములు దూరులీల 80
 శరభముల్ శరభముల్ సమరంబు సల్పు
 సరణి హరుల్ హరుల్ సరిబోరుమాడ్కి
 ధరణీధరంబులు ధరణీధరములు
 తలకక నెదురేగి తార్కొనునటుల
 పొడుచుట నరుకుట పొదలి మోడుటయ్యఁ 85
 దొడఁబడి నాటుట తునియుట బెట్టు
 దాకుటల్ దెలియక దర్పంబు మెరసి
 యాకాంక్షలనుబోరె నఖిలనై న్యములు.
 ఆనమయంబుననె నలుక రెట్టించి
 వాసవి విలుగుణధ్వనిచేసి నిగుడి 90
 యరుదైన కిన్నరయక్షదైతేయ
 గరుడగంధర్వుల ఘనయోధవరుల
 కలిమి వీక్షించి యేకడలఁ జూచినను
 వెలయు మోఘలుగట్టి వేయుచందమున
 నంచితదివ్యశరావళి ముంచి 95
 మించి యేసినఁగూలె మేటియేనుఁగులు

రథములు బొడియయ్యె రథికులు మడిసి
 రథికులు సమసిరి హయములు మ్రగ్గె
 కొద్దిమీరిన గొడుగులు కేతనములు
 గద్దలాడిన లీల గగనంబు నిండె 100
 మెండైన యెలగోలు మేదిని యణఁగె
 దండిబారులు గ్రుంగె దర్పముల్ దొలఁగె
 బలియురపై దూరి ఫల్గుణం డపుడు
 వలనొప్ప శరలాఘనస్ఫూర్తి మెరసి
 కరములు నొక ప్రోవు కాల్గొకప్రోవు 105
 శిరములు నొకప్రోవు చెవు లొక్కప్రోవు
 కండలు నొకప్రోవు కను లొక్కప్రోవు
 గుండెలు నొకప్రోవు క్రొవ్వొకప్రోవు
 మెఁడుగా నిండార మెద దొకప్రోవు
 తుండంబు లొకప్రోవు తొడ లొకప్రోవు 110
 ఒకప్రోవు శిల్యము లొకప్రోవు ప్రేవు
 లొకప్రోవు చర్మంబు లొకప్రోవు నరము
 లొకప్రోవు కేశంబు లొకప్రోవు నాస
 లకలంకగతి పర్వతాకారములుగఁ

గటికవాడును వోలి గాండీవధన్వి 115

కటికపోగులు వై చె ఘనభీకరముగ

నలిగి యంతటఁ బోక నాసవ్యసాచి

చెలఁగి యక్షబలంబుఁ జెనరించి నరికి

యొండొండ ఖండించి యోజలు గోసి

నిండురు నెరపిన నీటువాటిల్ల 120

తలఁపొని చిర్లాడి తప్పిపోసీక

నలినలిగాఁగ సైన్యముల ఛేదించి

ఘనరథంబులు మహాగ్రాహము ల్లాఁగఁ

దనర కేతనములు తరువులుగాఁగ

ధనురాదులు లతావితానముల్ గాఁగఁ 125

దనువులు భీకరస్థాణువుల్ గాఁగఁ

నేనుఁగుల్ గండశై లేంద్రముల్ గాఁగఁ

నానాయుధంబులు నాగముల్ గాఁగఁ

దురఁగముల్ హరిణసంఘోహముల్ గాఁగ

వరనూత్న బహుచిత్ర వర్ణవస్త్రములు 130

పాలుపొందఁబూచిన పొదరిండ్లుగాఁగ

సలలిత బహురత్న పయభూషణములు

చటుల జాజ్వల్యసామాణముల్ గాఁగఁ
 బటుభేరిరథ నేమి బలఘోషణములు
 ఖగమృగారావసంకరములుగాఁగఁ 135
 దగి యొప్పు ధననాథు దళమహాటవులఁ
 దలపడి తనబాణదావాగ్ని చేతఁ
 జలమున ముంచి భస్మింబుఁ గావించె
 వెన నార్చి ధనదుని వెన్నంటనేసి
 మసలక నేనూట మణిమంతు నొంచి 140
 యెలమి మణిగ్రీవు నిన్నూట జడిపి
 నలకూబరుని నూట నాటంగనేసి
 వరబలోద్ధండదుర్వారప్రచండ
 నిరుపమపాండిత్యనిజభుజాదండ
 సారుడై తగు సవ్యసాచి నీక్షించి 145
 ధీరతో ధనాధీశుఁ డిట్లనియె.

— కుబేరాద్భుతుల సంచాదము —

నరుడ వటంచు నెంతయు నిన్ను నేను
 పరువసేయకయున్న పైకొనివచ్చె

- శరలాఘవస్ఫూర్తి సాహసప్రతిభ
 సరిసన్నవాడ వర్షూరె మాయన్న 150
 మెచ్చితి నిను మేలు మేలు కిరీటి
 పొచ్చుంబుగా దొకబుద్ధి చెప్పెదను
 కచ్చుకపడి యీడుగాని కయ్యంబు
 విచ్చలవిడిసేయ వెర్రితనంబు
 మచ్చరంబున నన్ను మార్కొనవలదు 155
 తచ్చనల్ సాగ విత్తరిని వేవేగ
 వచ్చినయట్టి మీవారును నీవు
 విచ్చేయుఁ డనిన నవ్విజయుఁ డిట్లనియె
 ఓరాజరాజ! నాదొకవిన్నపంబు
 వేరె చిత్తములేక వినుఁడు తెల్పెదను 160
 వీరకర్తమునకు వెరచువారలకు
 మీరు చెప్పినబుద్ధి మిక్కిలి నిజము
 సమధికభీకరసమరరంగముల
 మిమునంటి ఘనులతో మెలఁగెడివాఁడ
 నలవేళనాకు నింతింతయు నొకటి 165
 యిలదొడ్డ కొంచెమే నెన్నఁడుఁ జూడ

చిచ్చిన యట్టి మావారిలో నొకడు
మెచ్చరు నీ వెట్లు మెచ్చెదు నన్ను ?
హరిమి ధర్మజుకొలుపులో నున్న
వారిలో నెలగోలువాడను నేను 170

మనయోధవర్యులు గదియకమున్న
నుగల్గి యొకబుద్ధి గని వేవేగ
పరిణామమున నీవు పట్టంబు జేరు
తరువాత మేము మాస్థలము జేరుదుము
మరులను గెల్చె కిన్నరనాథుఁ డనిన 175

మరదానవుల కిది చోద్యంబుగాదు
నరులు గుజేరు నెంతయుఁ గెల్చి రనిన
పరకుసేయరు నిన్ను సకలలోకముల
మాకుఁ జెప్పినయట్టి మహనీయబుద్ధి
నీ కింతయును లేదు నేను నేమందు 180

నని వారిమొనలుగా నాడినయట్టి
ఘనుని కుజేరుండు గనుగొని పలికె
అర్జున నీపల్కు లవి యథార్థంబుల్
నర్జుంపఁడగినవి వర్జుంపవలయు

నల్పసాంగత్యంబు నల్పయుద్ధంబు 185
నల్పమానవసేవ నల్పాయుధంబు

గ్రొవ్వునఁజేసినఁ గొదువలొ నిజము
కవ్వడి విను కొంచెగాఁడవా నీవు
ధరణిపై దివ్యకోదండపాండిత్య
శరకాశలరణోగ్రసాహసుం డనుచు 190

కాలకేయనివాతకవచాదిదైత్య
జాలభిద్యలమహోత్సాహి వనుచు
వాతాత్మజునితోటి వాదుకై యంప
సేతువు కట్టి గెల్చిన ధీరుఁ డనుచు
వరఖాండవవనంబు వహ్నికి నిచ్చి 195
సురరాజుదరిమిన శూరుఁ డంచు

హెచ్చుగా శంకరు నెదిరి పోరాడి
మెచ్చులు గైకొన్న మేటి యటంచు
నారదుచే మున్ను నానావిధముల
నారూఢిగా విని యధిప నీతోడ 200

నని సేయఁ దలంచి నే నరిగితి నిటకు ;
వినుట నిశ్చయము గావింపగా నిపుడు

కనుగొంటి నీపరాక్రమకౌశలంబు
ఘనయోధవరులలో ఘనుడవు నీవు
నే నినుగెల్చిన నెగడు నాకీర్తి

205

నే నీకు నోడిన నేకొద్ది గాదు
వనధిలంఘించి రావణపురిగాల్చి
చనుదెంచు కపికులచంద్రునికంటె
నగముల గూల్చి దానవుల ఖండించి
జగముల నుతిగాంచు జంభారికంటె

210

అంగజు హరియించి యజులేల ద్రుంచు
గంగాధరునికంటె ఘనుడనే నేను!

కేపున వారల గెలుచు నీలాపు
చూపుము నాబల్లి చూతువుగాని
అని లెల్కి క్రోధించి యాగ్నేయశరము

215

— కుబేరాద్భుతముల యుద్ధము —

ఘనమంత్రయుతముగా గాండివిమీఁదఁ
బనిపిన పటపటఁ బగిలె నంబరము
ధరణి వణంకె దిగ్దంతులు మ్రొగె

బెదరె శేషుండు గిరుల్ పృథ్విలో గ్రుంగె
 నది మహాప్రళయమార్తాండప్రకాశ 220
 మండితం బగుచు శుంభత్పృథి నిగుడె
 గాండీవధన్విదాగని విజృంభించి
 ధారుణీతలము దిక్తటము లల్లాడ
 వారుణాస్త్రము బూని వైచె వైచుటయు
 నది మహావిలయకాలాంతకాభీల 225

విదితగదాదండవిలసితం బగుచుఁ
 జను దెంచి రవికోటిసన్నిభమైన
 యనలఘోరాశుగం బవలీల దునిమె
 అమరేంద్రసుతుండు యక్షాధీశుమీఁద
 సముదగ్రతరవాయుసాయకంబేసె, 230

— ఉభయపక్షముల పౌరాదుట —

నలకాధిపతిమీఁద నలిని గాంగేయుఁ
 డలఘుమహోగ్రనాగాశుగంబేసె
 నిరవొందగాఁ గిన్నరేంద్రునిమీఁదఁ
 బరువడి ద్రోణుండు బ్రహ్మాస్త్ర మేసె

నరవాహనునిమీఁద నాగకేతనుఁడు 235
 కరమర్థి జలధరకాండంబుఁ జొనిపెఁ
 గూర్చి కుబేరుపైఁ గురునందనుండు
 నార్పుచుఁ గినిసి రాద్రాంశుగం బేసి
 కర్ణుండు శ్రీదుపైఁ గవిసి దేవతలు
 వర్ణింపఁ బావకోజ్వలబాణమేసె 240
 మరియు దక్కిన యోధమండలావళులు
 గురియించి రాశుగఘోరవర్షములు
 సరగున నాదివ్యశరపరంపరలు
 గరికరి నొరిసి లోకములు బెగ్గిల్లఁ
 బ్రళయభైరవమహాపటహనిరోష 245
 కలితధూతేశ ధక్కా ధమత్కార
 శతకోటి శతకోటి సంకులాఘోష
 తతహవ్యవహాభీదుధామంబు నగుచుఁ
 దనరుచు భూనభోంతరములు నిండి
 చనుదెంచు నాదివ్యశరములు గాంచి 250
 నాగాశుగముచేత నలకూబరుండు
 బాగుమీరిన వాయుబాణంబు దునిమె

కడు మణిగ్రీవుండు గరుడాంబకమున
 పాడిపాడిగా నేసె భోగిశరంబు
 మణిమంతుఁ డొగి బ్రహ్మమార్గణంబునను 255
 గణుతింపఁ గమలజకాండంబు నేసె
 అనిలాంబకము బూని యల జయంధరుఁడు
 కనలి మేఘశరంబు ఖండించివైచె
 వరుణసాయకమున వహ్ని బాణంబు
 పరియలు గావించె భాసుకేతనుఁడు 260
 ధనదుఁడు పొంగి మార్తాండ బాణమునఁ
 దనరారఁ గూల్చె రాద్ర శిలీముఖంబు
 రహిమీర తక్కినరసిక శేఖరులు
 మహిగూల్చి రత్యంతమహితశస్త్రముల
 అరిమురి గెరలి జయంధరుం డపుడు 265
 సురనదీతనయుని జూచి క్రోధించి
 ఘనదివ్యశరవృష్టి గప్పి నొప్పించి
 జననుతతాశేధ్యజంబు ఖండించి
 యతఁ డేయుశరముల నన్నింటి దునిమి
 యతులితం బై నట్టి యరదంబు గూల్చి 270

విలుగుణధ్వనిచేసి వెర నార్పుటయును;
 గలఁగకఁ దొలఁగకఁ గాంగేయుఁ డపుడు
 మరియొకరథ మెక్కి మార్గణవృష్టి
 గురియించి మణిమంతుఁ గూర్చినందనుని
 తనువెల్ల నించినఁ దర్పంబు మెరసి

275

కనలి జయంధరగంధర్వవిభుఁడు
 కడువడి భీష్ముని కవచ మింతింతఁ
 బొడిపొడిచేసినఁ బొంగి గాంగేయుఁ
 డెనసిన కినుక నర్థేందుబాణమునఁ
 గనకకీరీటంబు ఖండించుటయును

280

చిత్రాంగదుండు విచిత్ర కేతనుఁడు
 థాత్రిప్రీలఁగ నార్చి దర్పముల్ మెరసి
 యవలీల గాంగేయు నరదంబుఁ గూల్చి
 వివిధసాయకముల విలు ద్రుంచి వైచి
 సారథి హరులను సమయించి ఘోర
 నారాచముల మేను నాట నేయుటయుఁ
 దమకించి యొండు రథంబుపై నెక్కి

285

- యమరనదీసూనుఁ డర్థచంద్రాశు
 గణములచే నిరువురి కంతముల్ ద్రుంచి
 రమణ జయంధరు రథమపై కురికి 290
 కింబాల మంకించఁ గని మణిగ్రీవుఁ
 డుగరడి నెడసొచ్చి యొక్కభల్లమున
 వాలు చూర్ణము చేసి వరదివ్యబాణ
 జాలంబులను మేను జల్లెడగండ్లు
 చెసిన వీక్షించి చెలఁగి కర్ణుండు 295
 భాషలుఘనదివ్యబాణత్రయమున
 గెరలె యేసిన మణిగ్రీవుండు మూర్ఛ
 నొకగిన సారథి యొక్కింత దవ్వ
 దొంగింప సూతపుత్రుండు పోనీక
 బలగడి వెన్నంటి పర తెంచుటయును 300
 కంచురథంబుల గంధర్వపతులు.
 కొంగింప కరువది కోట్ల మార్కొనియె
 తనవించి యుక్కురథంబుల యక్ష
 రక్షణు వెంబడి కోట్లు రాధేయు గ్రహై
 పావించి కిన్నరప్రభులు మున్నూరు 305

కోటులు కర్ణుఁ దార్కొని పోరి రపుడు
అందరిమీఁద యయ్యధికుఁ డంభోధి
ముందరనగము దా మధియించు లీల

పరువడి బహుదివ్యబాణజాలముల
నరదంబులను గూల్చి యధికుల దునిమి
తురగంబుల వధించి దొరల మర్దించి
కరకరి సూతుల గళముల జిదిమి

310

ప్రళయకాలమునాటి భానుని సరణి
కలయించి యలయించి గగ్గోలుపఱచి
పరువులు బారించి భయము పుట్టించి
గరిమెతో విజయశంఖంబుఁ బూరించె

315

నటమున్న చయ్యన నరదంబు నెక్కి
పటురోషమున భీష్మపార్థివేంద్రుండు
నలుదిక్కులు గలంగ నారి మ్రోయించి
పాలుపొంద మణిమంతుపుత్రునిమీఁదఁ

320

జలమునఁ నొకయగ్ధచంద్రబాణంబు
కలితమంత్రయుతమ్ముగా నేయుటయును
యతౌధినాయకుఁడావిధమంత

వీక్షించి పావకవిశిఖంబుఁ బూని
 యదలించి గేసిన నమరేంద్రసుతుఁడు 325
 ముదమున వరుణాస్త్రమున ద్రుంచుటయును
 నలకూబరుం డైంద్రనారాచమునను
 నులుకుచు నభిమంత్రయుతముగా నేయ
 సొలవక నప్పు డాసూతపుత్రుండు
 చెలువుమీరఁగ శక్తిచే నది గూల్చి 330
 నంతలో నగ్ధచంద్రాశుగం బరిగి
 నెంతయు నా కిన్నరేంద్రుండు బెగడ
 ధరణిపై వెస జయంధరుని మస్తకము
 గురుఘోషణములతోఁ గూల్చెఁ గూల్చుటయు
 భండనంబున తనపట్టకూలుటయు 335
 మెండుగాఁ గన్నుల మిణుగుర్లు దుముక
 సురనదీసూనునిఁ జూచి రోషించి
 యరుదుగా మణిమంతు డరదంబు వ్రొప్పి
 రణభయోదగ్రనారాయణాస్త్రంబుఁ
 గణుతింప మంత్రయుక్తంబుగా నేసె 340
 అది వెస బ్రహ్మాండ మాక్షమింపుచును

నుదుటున జనుదేరఁ నొయ్యనఁ గాంచి
వలనొప్ప భీష్టుండు వైష్ణవాస్త్రమున
నిలిపె నాబాణంబు నిమిషమాత్రమున
అప్పుడు మణిమంతు డమ్మహాశరము 345

తప్పిపోవుటఁ గాంచి ధైర్యంబు మించి
కులిశనారాచంబు క్రోధించి యేయ
సొలవక సురనదీసుతుఁ డేపుమీరి
యపలీల వైంద్రసాయకమునఁ దునిమె
కవిసిహాసీయక గంధర్వవిభుఁడు 350

సర్వాంగముల నించెఁ జటులబాణముల
నుర్వీతలాధీశుఁ డోడక నిలిచె;
నతులితఘోరశస్త్రాస్త్రజాలముల
ధృతి నించె మణిమంతు దేహ మంతయును
కలఁగక తొలఁగక గవిసి యిద్వరును 355

నిలు! నిలు! గాంగేయ! నిలు నిలు మనుచు
మలయుచు ననోన్యమాత్సర్యములను
తలఁడి పోర రక్తంబులు దుముక
సలితమాణిక్యశైలంబు లనఁగఁ 360

బొలుపొందఁ బూచిన మోదుగు లనఁగ
బలువైన కాలపిపర్యాసములను
తరకొని ముభయసఁధ్యారాగములను
సరిపడి సమరంబు సలిపి రాఘనులు
అక్కడ రాధేయుఁ డాహవస్థలము
గ్రక్కున శోధించి కదిసి వెన్నంటి

365

❖ కర్ణుని లలపరాక్రమములు ❖

కేకవేయుచు మణిగ్రీవునిరథము
వైకిని లంఘించి పౌలస్త్యుఁ గాంచి
యక్కటా! యటువంటి యతిరథోత్తముని
చిక్కించి చూడంగఁ జెల్లునే మీకు!

370

చిడిముడి పులినోటఁ జిక్కిన వేగ
విడిపించుకొనునట్టి వీరులు లేరె!
తొట్టున వగగొర్ల వొడ్డి సొచ్చినను
బట్ట నియ్యరుబంటు పంతంబు మెరసి
యెన్నెన్నిపలికిన నేవ లే దింత

375

నెన్నొళ్ల పగ యుండె నీతనిమీఁదఁ

జత్తురు నొత్తురు సరియకాదు రింత
 నిత్తైరంగున నుండ నే నెందు జూడ
 నట మున్నె కమలంబు లర్పింతురేని
 యిటువంటి యాపద లేటికి వచ్చు 380
 గరుణతో నికనైనఁ గాంచెద వేగ
 సగసిజాతములఁ బొంచాలి కొసంగి
 కౌరవేంద్రున కలకాపురం బిచ్చి
 వీరధర్మము మాని విపినభూములకుఁ
 జనుఁ డని పలుక రోవంబు రెట్టించి 385
 ధననాథసుతుఁడు రాధాపుత్రుఁ దాకి
 యిరవంద గద బూని యినతనూభవుని
 కరమందు వెలుగొందుఖడ్గంబు దునిమి
 విరఘుఁడవై యుండి వీరవాక్యములు
 తరముగా దిది నీకు తరలుము కర్ణ! 390
 యడంబుపై నెక్కి యస్త్రముల్ పూని
 బిరుదువాక్యము లాడి బెదిరింతు మమ్ము
 చెడుగ! ని న్నివేళఁ జేఁగాచినాడఁ
 జెడిపోవ వలదు నీసేనది క్కరుగు

అధికుఁడ వైనఁ జయ్యన నేగి యొక్క 395
 రథమెక్కి రమ్మ దురమ్మ సల్పుటకు
 ప్రాణంబుపై నీకు భ్రమ కల్గెనేని
 మాను మీమాటలు మరలిపా మునిన;
 నరిగి రథం బెక్కి నలఘుకోదండ
 ధరుడై కుబేరనందను వడి దాఁకె 400

❖ కర్ణమణిగ్రీవుల యుద్ధము ❖

అపుడు మణిగ్రీవుఁ డతిమూర్ఖుడెలిసి
 తపనీయదివ్యకోదండంబుఁ బూని
 చపలాలలికెబోలు శరము సంధించి
 కుపితుడై కర్ణునిఁ గ్రోధించి చూచి
 నలకూబరుని యాననము విలోకించి 405
 వలదయ్య యిట కేల వచ్చితి వీవు
 మానవుం డనుచు నేమరియుంటిగాని
 యీనృపాలకు డ్రుంప నెక్కడె నాకు
 వాహిని కెక్కు నావరశక్తి యితని
 బాహుబలము నీవె పరికింపవలయు ! 410

నన విని యినసూనుఁ డామణిగ్రీవుఁ
గనుఁగొని యిట్లనుఁ గలకల నగుచు
మీరాజు మారాజు మీయోధవరులు
మారధికోత్తముల్ మాసాహసములు
ప్రతిభలు మునుమున్నె పరికింపలేదె ! 415

ఇతఁడు చూడకయున్న నేమిటఁ గొడువ !
నిన్నుఁ జూచిన నిల్వ సీరు బండెడిని.
ఎన్నఁడుఁ బరికింప నీటువంటివాని !
సామజేంద్రముతోడ సయ్యాట లింత
దోమకు సాగునే ! తొలగుము వేగ 420

నెరవుగా బల్కెదె ! నీయీడువారు
కలరు మాసేనలోఁ గదనంబు సేయ ;
నన దీరకున్న యానలకూబరునకుఁ
గొసరుగా నిచ్చెదఁ గోరి నిన్నిపుడె
యని నారి సుంధించి యరదంబు గదిమి 425

కనకపుంఖోజ్వలఘనసాయకముల
నిరువుర నొప్పించె నిషుపరంపరల ;
నరదముల్ దివ్యశరాసనంబులును

- దురగసారధులతోఁ దునియలఁజేసి
 కరుకెక్కి విజయశంఖముఁ బూరించె 430
 మహనీయ మాణిక్యమయరథ మెక్కి
 బహుశరంబులు కట్టపెన సంధించి
 నెరి నొప్పు నేసి మణిగ్రీవుఁ డపుడు
 హరుల సారథిఁ గూల్చి యరదంబు ద్రుంచి
 మలయక నవరత్నఁబుకుటంబుఁ దునిమి 435
 విలునారి తెగటార్చి విల్లు ఖండించి
 కలహించి క్రోధించి కాయ మంతయును
 సొలవక నెత్తురు జొత్తిల్లఁజేసి
 యమ్ముల ముంచిన నలు కింతలేక
 నమ్మేటి వేరొక్క యరద మెక్కుటయు 440
 అది పొట్టుచేసిన నదరక కినిసి
 గదఁబూన నది గూల్ప ఖడ్గంబు పలుక
 కరముల సంధించి కదియ నేయుటయుఁ
 దిరమొంది నవి రెండు తెగటార్చుటయును
 ఖరకరాత్తజుండు చక్రంబు సంధింప 445
 వరశీలముఖముల వారించి కర్ణు

సురము ప్రీలంగ మహోగ్ర బాణముల
నెరి దూరనేసిన నిట్టూర్పు విడుచు
సొరిది నల్లిక్కులుఁ జూచి భీతిల్లి
పరువడి వెన్నిచ్చి పరతెంచుటయును

450

— కర్ణునిపలాయనము —

గని మణిగ్రీవుండు గదియ నేతెంచి
యినసుత! నిలు! నిలు! మేల పోయెదవు
మలయుచు మీవారు మావారు జూడఁ
దలచెడిపారుట ధర్మమే నీకు!
చిరుదువాక్యము లాడి పెక్కులు ప్రేలి

455

పరులందఱును జూచి పకపకనవ్వు
పోయిన నిన్నేల పోనిత్తు నేను
మాయన్న! తొలఁగని మగవాఁడ వీవు!
చలియించి నీ విట్లు జరుగుట కేను
తలపోయ నినుఁ జూచి తక్కినయట్టి
నెరయోధు లీబుద్ధి నేర్చెన రింక
నెరి సాహసంబెల్ల నీటఁ గల్పితివి

460

ఎద గాయముల ధాత్రి నీల్లువారలకు
 నెదురుగా వచ్చుగుబేరపుష్పకము¹
 కుపితచిత్తుండవై కురువంశమునకు 465
 నపకీర్తి దెత్తువే! యన్న! రాధేయ!
 పారక తిరుగుము బవరంబు సేయఁ
 దేరువిండ్రమ్ములు దెప్పించి యిత్తు
 ననుపల్కు విని విననట్లు భేదిల్లి²
 చనుకర్ణఁ జూచి యాచార్యనందనుఁడు 470

—॥ అశ్వత్థామ కర్ణునికి సాయపడుట ॥—

అధికవేగంబున సరిగి వేరొక్క
 రథముపైఁ జే పట్టి రాధేయు నునిచి
 యొలమి మణిగ్రీవు నేడంబకములఁ
 గళవళఁబడ నేసి కవచంబు చించి
 నలకూబరుని పదునాల్గు బాణములఁ 475

1. a. నెదురుగావచ్చు దేవేంద్రపుష్పకము (త)

b. నెదురుగా వచ్చు సురేంద్రపుష్పకము (ట)

2. ననుపల్కు విని విననట్లును జేసి (త)

గలగించి సారథి ఖండించి వైచి
 భానుకేతనునిఁ దొంబది నారసములఁ !
 బూని ఘోరాహవంబునఁ జక్కుచేసి
 సకలబలంబుల నై న్యాధిపతుల
 ప్రకటించి చీకాకుఁబడఁ జెండివైచి 480
 కుండలీకృతముగాఁ గోదండమమరఁ
 గాండముల్ పూనుట కడిమి నేయుటయుఁ
 దెలియఁగూడకయుండఁ దేజంబు మెరసి
 బలియుర యోధుల భంజించి గడిమి
 వెలయఁజుగ్రీవు వికలంబుఁజేసి 485
 నలకూబరుని ముంచె నవభల్లములను
 నలకూబరుఁడు గురునందనుమీఁద
 నలువది దివ్యబాణంబు లేయుటయుఁ
 బొడియయ్యె నరదంబు బొలిసె గుఱ్ఱములు
 మడిసె సారథి బిల్కుమారె కేతనము 490
 తెరలక వేరొక్కతేరిపై నెక్కి
 గురునందనుఁడు నలకూబరుఁ గడిసె
 నల కూబరుఁడు గప్పె నానాశుగముల్

- నిల మణిగ్రీవుఁ డనేకబాణముల
ముంచి నఁ గని ద్రోణముఖ్యులౌ యోధు 495
లం వితశరవృష్టి నపుడు గప్పుటయు
నఁ యెల్లఁ దునిమిన నాచార్యసుతుఁడు
వివిధాస్త్రములు యక్షవిభునిపైఁ బరపెఁ
బెట్టు నార్చుచు భీమనేచుండు
ధర్మించి గద కరద్వయమునఁ బూని 500
నఁ జేంచుటయుఁ జూచి నలకూబరుండు
బెడిదంపుటమ్ముల భీముని ముంచె
నను సడ్డనేయక ననిలనందనుఁడు
కలిసె పక్షులమీఁదఁ గన్నె సాశ్వంబు
గోంచుగతి యక్షకోటుల మోది 505
ఘోరదానవుల మార్కొని చక్కుచేసి
గడుడుల మడియించి గంధర్వవిభుల
ధరఁ గొల్చి కిన్నరదళములఁ జంపి
నలకూబరుని తేరు నలినలిఁజేసి
యఁ మణిగ్రీవునియరదంబు దునిమె 510
విణభయంకరపరాక్రమశాలియైన

మణిమంతుతోఁ గొంత మసలక పోరి
 సురనదీతనయుండు సూర్యబాణమున
 సరగున నతని మూర్ఛ ముడుంగ నేసి
 మరలి పౌలస్త్యకుమారునిఁ దాకి
 శరవృష్టి గురియించి చలియింపఁజేసె
 అక్కడి కలకలం బాలించి చూచి

515

— కుబేరార్జునులయుద్ధము ఆర్జునునిమూర్ఛ —

జక్కుల యెకిమీఁడు సాహసప్రతిభ
 నరదంబు మరలింప నమరేంద్ర సుతుఁడు
 పరికించి యత్నాధిపతికి నిట్లనియె
 ఇక్కడ నే నుండు టెఱిగియు మీరు
 అక్కడఁ జనఁ జెల్లు నా కిన్నరేంద్ర !
 చలమున ననుడాసి సమరంబుచేసి
 గెలిచి పోదువుగాని కేడించి నిలువు
 మిన్నక నామాట మీరిపోయినను
 వెన్నుగాయంబుల వేధింతు నిన్ను¹

520

525

1. వెన్నుగాయంబుల వెలయింతు నిన్ను (త)

అని గుణధ్వనిఁజేసి యరదంబు గదిమి

తనరారు దేవద త్తంబుఁ బూరింప

విని ధనాధీశుండు వేగంబె మరలి

వనజభవాస్త్రంబు వాసవిమీఁదఁ

530

బరగింప నమ్మేటి బ్రహ్మసాయకము

కరమర్థి మంత్రయుక్తంబుగా నేసె

నది నిల్ప కిన్న రాధ్యక్షునిమీఁదఁ

నదలించి యేసె నారాయణాస్త్రంబు

కని కుబేరుండు మహాగ్రహమున నపుడు

535

ఘనవైష్ణవాస్త్రంబుఁ గైకొని దాని

వారించి కవ్వడి వక్షంబు దాక

నీరజా ప్తశరంబు నిగుడించుటయును

బలువిడి నదిగాక ఫల్గునుం డపుడె

తెలియని మూర్ఖుల తేరుపై వ్రాలె

540

— ఘటోత్కచునియధము ఆశండు మూర్ఖులట —

కనుఁగొని యాఘటోత్కచుఁ డుగ్రుఁ డగుచు

మునుకొని వాడి యమ్ముల విలు ద్రుంచి

భూరికిరీటంబు పొట్టు గావించి
క్రూరత రథముపై కుప్పించి దుమికి
కరవాలు బెరికి వెక్కిరిముగా నార్చి 545

నరవాహనునిబెట్టు నరకిన నతఁడు
నరదంబుపై వ్రాలి యంతలోఁ దెలిసి
కోదండమునఁ బెట్టు గొట్టిన నతఁడు
పోదట్టి వక్షంబుఁ బొడువ శ్రీదుండు
కళవళ మంది రాక్షసకులేశ్వరుని 550

ప్రళయాంతకుని లీల బలుగదఁ బూని
మోదిన నది దాఁకి మూర్ఛిలి యపుడు
ఆదైత్యకులమాళి యవనిపై వ్రాలె
వేమరు పరికించి వికలంబు నొంది
సామజేంద్రము నెక్కి శమననందనుఁడు. 555

ప్రకటించి నడచె తురంగంబు నెక్కి;
నకులుండు నడచె తురంగంబు మ్రోల¹
దుర్యోధనుండును దుశ్శాసనుండు

1. నకులుండు నడచె మానవసాధుతోడ (ట)

శౌర్యంబు లుప్పొంగ జనిరి వెంబడిన;¹
 మహికెక్క నెరయోధవర్యులతోడ 60
 సహదేవు డరుదెంచె జనపతివెంట;
 చతురంగబలములు సమకట్టి మొనను
 చతురుడై వెన కృపాచార్యుఁడు నడచె;
 అటమున్న పడియున్న యర్జునుఁ జూచి
 పిటపిట కోరలు బెట్టుగా దీటి 65

హనుమంతుఁడు కుబేరునితో యుద్ధము సేయుట
 ఉభయపక్షములవారికిని జరిగిన చిత్రయుద్ధము

కేతనంబున నున్న కేసరిసుతుఁడు
 భూతలం బదుర నద్భుతశక్తి దుమికి
 నక్షత్రమండలోన్నతమైనయొక్క
 వృక్షంబు కూకటి వ్రేళ్లతో బెరికి
 కరముల సంధించి గద్దించి నడువ 570
 పరికించి చతురంగబలములు పగిలె
 చిడిముడి పడి సర్వసేనాధిపతులు

1. శౌర్యంబు లుప్పొంగి జనిరి వెంబడిగ (ట)

జడిసి కూతలు మాని జరిగిరి వేగ
 వేరై నదొరలు కుబేరుని విడిచి
 జారిరి యోధులు చనిరి బెగ్గిలుచు 575
 ఆలకాధినాయకుఁ డాభూర్నుహంబు
 తొలగక శరముల దురుము సేయుటయు
 పోలించి కాంచి యద్భుతమైన యొక్క
 శైలంబుఁ బెరికి యక్షకులేశుమీఁద
 వైచిన నమ్రేటి వ్రక్కలు సేయ 580
 జూచి కోయని యార్చి సురలు భేదిల్ల
 కనకాచలములీల కాయంబుఁ బెంచి
 ధనపతిమీఁద నుద్దండత నడిచె
 తెలివొంది గనుఁగొని దేవేంద్రసుతుఁడు
 యలివేణి లాలించి యరదంబు దుమికి 585
 వలగొని యాకపివరునకు మ్రొక్కి
 చెలువొంద గీర్తించి చేతులు మొగిచి
 కపికులాధీశ! జగన్నుతచరిత!
 విపులబలాటోప! వీరాగ్రగణ్య!
 వలనొప్ప నెరయోధవర్యులలోన 590

చులక సేయుదురె! నాహూరత్వ మిపుడు
కలయక్షకిన్న రగంధర్వపతుల

నలకాధిపతితోడ ననిగెల్తుఁ జూడు

కినుకమాను మటంచుఁ గీర్తించి యతని

తనధ్వజంబున నుంచి ధర్మజాదులను

595

వారించి యరదంబు వైశంబ యెక్కి-

దారుణశంఖనాదంబు బర్పించి

యక్షవల్లభునిపై నరదంబు నూకి

యక్షయదివ్యశరావళుల్ నించె

అలోన టెలి వొంది యనిలాత్త జుండు

600

కాలునిగతి నార్చి గర్వంబు జేర్చి

యలకాధిపతిమీఁదఁ నరుదెంచుటయును

తిలకించి కాంచి యాదేవధ్వజుండు

పటుతరాంచిభదివ్యబాణజాలముల

చటులత ముంచె రాక్షసకులేశ్వరుని

605

మకుటంబు దునిమిన మండి సురారి

వికలంబు నొందక వికవిక నగుచు

దేవధ్వజుని ముంచె దివ్యబాణముల

వేవేగ విలుద్రుంచి వీరులఁ జంపి
 సూతునిఁ దెగటార్చి సూర్యబాణమున 610
 నాతని నొప్పించి యదలించుటయును
 తనరార దేవకేతనుఁడు జృంభించి
 జననుతం బైనట్టి స్వందనం బెక్కి
 మెరసి ఘటోత్కచుమీఁద దండురికి
 పఠగించె బహుఘోరబాణజాలముల; 615
 నవియెల్లఁ బొడిసేసి యసురనాయకుఁడు
 తివిరి యమ్ముల ముంచె దేవకేతనుని
 ఈరీతి నొందొరు లేపు దీపించి
 పోరుచునుండి రద్భుతశక్తి మెరసి;
 అంతట మణిమంతుఁ డతిమూర్ఛ చెలిసి 620
 యంతకు లీల సాహస మగ్ధలించి
 కరుకెక్కి యరదంబు గాంగేయుమీఁదఁ
 దరిమినఁ గర్ణుఁ డుద్ధతి నెదురేగి
 శరముల నరదంబుఁ జక్కునేయుటయు
 నురవడి నతఁడు వేరొక్కరథంబుఁ 625
 బరువడి నెక్కి యాభానునందనుని

నిరుపమాంబకముల నించు నవ్వేళ
 మార్తాండసుతునకు మణిమంతునకును
 కీర్తింపఁదగు రణకేళి సంధిలై
 తివిరి ఘటోత్కచదేవధ్వజులకు 630
 బవరంబు చాల దెప్పరమయ్యె నపుడు
 అమరేంద్రసుతునకు యక్షనాథునకు
 సమరంబు గల్గె నాశ్చర్యంబు గాఁగ
 నలకూబరునకు ద్రోణతనూజునకును
 గలితభయంకరకదనంబు చెల్లె 635
 నెరయ గాంగేయమణిగ్రీవులకును
 గరమొప్ప ఘోరసంగరమువాటిలై
 మారుతాత్మజునకు మణికేతనునకుఁ
 దారుణంబైన యుద్ధము సంభవించె
 హరికేతనునకు ద్రోణాచార్యునకును 640
 నరుదంద నాహపం బగ్గల మయ్యె
 చెలువొందఁ గృపునకుఁ జిత్రకాయునకుఁ
 బలువైన జగడంబు ప్రకటించి మించె
 విలసిల్లు కురురాజవీరసేనలకు

నలరి చూడంగ నాల మధికమై మెరసె 645
 నకులునకును సదానందున కవుడు
 ప్రకటంబుగాఁ బోరు బలసె నెంతయును
 తక్కిన యట్టి యోధులకు యోధులకు
 నక్కజంబైన కయ్యము సంఘటిల్లె
 అరయ భటుల్ భటుల్ హరులును హరులు 650
 కరులును గరులును గదిసి పెంపెక్కి
 రథికులు రథికు లుగ్రత చలపోరి
 యధికజయాకాంక్ష నని నేయుచుండ
 అప్పుడు నారదుం డధికమోచమున

— నారదుడు ద్వారకాపురమునకు వచ్చుట —

గప్పునఁ జని ద్వారకాపురి నేరి 655
 నిరుపమమాక్తికనీలవై దూర్య
 మరకత ఘోషీరమాణిక్యఖచిత
 సప్తసాలముల ముచ్చటలు చూచుచును
 తప్తల్యాణసౌధములు చూచుచును
 గంగాతరంగిణి కనకాబ్జముకుళే 660
 సాంగత్యకలితకాంచనకుంభనికర

భూరిగోపురచయంబుల విలాసములు
సారె వీక్షింపుచు సకలసౌభాగ్య
మందిరంబుల మేలు మచ్చులు గనుచు
జందన క్రముకరసాలజంబీర 665
మాలూర శారద మాధవీ పనస
తాలతమాలతాకుంజమంజు

పల్లవకోరక ప్రసవఫలాది
సల్లలితామోదసంయుతం బగుచు
గలకంఠ శుకశారికాహంసచక్ర 670
విలసిత మధురవాగ్విభవంబు గనుచు
వలనొప్ప శృంగారవనమధ్యమునను
వెలదులు పదియారువేలు గొల్వొగను
జెలగుచు దివిజరాజీవలోచనలు

సలలితనాట్యప్రసంగము త్నైరప 675
క్షౌపాలకన్యక లాచ్చమర లీవ
గోపికాజనములు గొడుగులు బూనఁ
జనువుల రుక్తిణీసతి మొదలై న
యెనమండ్రసతులతో నింపు సొం పెసఁగ

కేళి కామహిమలఁ గ్రీడించుచున్న

680

❖ కృష్ణదర్శనము ❖

తాలాంకసోదరు తతకీర్తిహారు
నలఘునీరద దేహు నాజానుబాహు
కలిత త్రిదశగేయు కనకకౌశేయు
లీలావిలాసు లాలితతరహాసు

బాలికామదనగోపాలునిచెంత

685

నిలిచిన గనుఁగొని నెలతలుఁ దాను
బొలుపొందఁ బ్రణమిల్లి పూజలు నేసి
యురురత్నపీఠిపై నుంచినఁ జెలఁగి
సురమాని వసుదేవసుతుని కిట్లనియె

❖ నారదకృష్ణ సంవాదము ❖

ఓపావనచరిత్ర! యోపాండుమిత్ర!
యోపుండరీకాక్ష! యోజగద్రక్ష!
కడకతో నొకవార్త గలదు దెల్పెదను;
కడుసావధానంబుగా వినవలయు
పరగ ధనాధీశ పాండవేయులకుఁ

690

దరుచైన ఘోరయుద్ధము సంఘటిల్లే 695
 ఇపుడు నేనలతో ఫణీంద్రకేతనుడు
 కపటసహాయుడై కలిసి యున్నాడు
 సొలవక నిలుకులో సొలుకుమంత్రంబు¹
 దలపెట్టగలఁ డల ధార్తరాష్ట్రుండు
 మదమత్తుఁ డతని మర్కము మీకె తెలుసు 700

మది నింక నొకయనుమాన మయ్యెడిని
 అలకాధిపతికిని హరునకు దొడ్డ
 చెలిమియా నీవార్త చెవిబడనేని
 యల శ్రీదునకు సహాయంబు గాఁగలఁడు
 పొలుపుమీరంగ నాభూతనాయకుడు 705

తలపోయ మీదయ తప్ప వేరొండు
 గలదె పాండవులకుఁ గమలాధినాథ!
 అనువంద మీరు సహాయంబు గాఁగఁ
 జనుఁ డని దేవతాసంయమి వెడలె

-
1. a. సొలవక నిరుకులో సోకు మంత్రంబు (త)
 b. సొలవక నిలుకులో సోకు మంత్రంబు (ట)

కమలాక్షు డవ్వేళఁ గడు విజృంభించి 710

— శృష్టఁడుపాండవులకు సహాయముసేయఁబూనుట —

రమణుల నంతఃపురంబున కనిచి
యాస్థానమున కేగి యవనికంపింపఁ
బ్రస్థానభేరికాప్రతతిమ్రోయించి
యక్కడ నున్న యోధావళి నెల్లఁ
గ్రక్కున పయినముల్ గ్రమ్మని యనిచి 715
తరలక శార్ఙ్గదాచక్రఖడ్గ

వరసాధనంబులు వరుస ధరించి
గరుడకేతనధనుర్గుణదివ్యబాణ
నిరుపమనవరత్ననికరసంఖచిత
సురధరోన్నతవిభాసురరథం బెక్కి 720

యరుదార పాంచజన్యంబుఁ బూరించి
యదువృష్టిభోజాంధకాదులతోడ
మది నెన్నరాని కుమారులతోడ
నలఘుతేజోనిధి యభిమన్యుతోడ
బలువిడి చతురంగ బలములతోడ 725

వలనొప్పు బహువై భవంబులతోడ
 ఘనత గాత్యంత వేగంబున గదిలి
 చనియె నుద్భటవృత్తి జలజలోచనుడు
 కదనరంగమునకుఁ గమలలోచనుని
 గదలించి పొదలుచు గ్రక్కున నపుడు 730
 కలహభోజనమాని కైలాటకాడు

— నారదుడు కైలాసమున కరుగుట —

తులకించు బొజ్జ చిందులు ద్రోక్క నేగి
 యన్నిదిక్కులయందు ననవరతంబు
 వెన్నెల నిండార వెదచల్లుదాని
 ఘోరకామ క్రోధకుటిలమాత్సర్య 735
 భూరిపాపాఘముల్ పోద్రోలుదాని
 చారుసౌభాగ్యముల్ సమకూర్పుదాని
 తారాచలము గాంచి తగ వినుతించి
 యప్తుహాగిరి నెక్కి యందంద నిండు
 కమ్మని వాసనల్ గ్రమ్మ మందార 740
 వనముల దాటే భవ్యవినూత్నరత్న

కనకసాలంబులు గడచి యుత్తుంగ
 సారచంద్రోపలసౌధజాలంబు
 లారూఢి మీరి మహాభోగభాగ్య
 బంధురకల్యాణభవనరాజములు 745
 సింధురాలయములు చెలఁగి చూచుచును
 జని చని మహనీయసాంబ్రాణికాది
 ఘనధూపవాసనఘంటానినాద
 పంచాక్షరీధ్యానబహుశంఖనినద
 కంచుకీజనఘోషగంభీర మగుచు 750
 సలలితం బైన యాస్థానమంటపము
 చెలువంబు మీర నీక్షింపుచు నేఁగి
 వీరభద్రకుమార విఘ్నాధినాథ
 భైరవాదు లుభయభాగంబులందు
 రమణ గూర్చుండ విక్రమధురంధరుఁడు 755
 ప్రమథాగ్రగణ్యు లుద్భటవృత్తిఁ గొలువ
 గంధర్వకీన్నరకామినీమణులు
 బంధురగీతప్రబంధము ల్పాద

కరమర్థి యక్షరాక్షసకులాధిపులు
పరువడితో బరాబరు లొనరింపఁ 760

గలితమోదంబున గంగావధూటి
తులకించి జడలలో తుంపెసలాడఁ
గలువలచెలికాఁడు కళలు రంజిల్లఁ ,
బలురేవమాళిపై భాసిల్లుచుండ
గరగరికలమించు గట్టురాపట్టి . . 765

గరిమెతో వామభాగంబున మెలఁగ;
బహువిలోదవిలాసభద్రసంపదల

❀ శివుని సందర్శనము ❀

రహిమీరఁ గొలుపున్న రాజశేఖరుని
గని దేవముని కులాగ్రణి వినుతింప
మొనసి ప్రత్యుత్థానములు చేసి యతని 770

నలువొప్ప నుచితాసనంబున నునిచి
చెలఁగుచు నమ్మానిక్షేమంబు లడిగి
ఘనులు మీ రిట వచ్చుకార్య మే మనిన
మనసిజారికి సురమాని యిట్లనియె

— నారద శివుల సంభాషణలు —

సర్వలోకశరణ్య! శైలజారమణ! 775

శర్వ! గంగాధర! సద్భక్తవరద!

వినుపింతు నొకవార్త విను చిత్తగించి

తనర విజృంభించి ధర్మనందనుఁడు

అనుజులు దుర్యోధనాదులు గొలువఁ

జను దెంచి ధనమని సరకుగాఁ గొనక 780

చెలరేఁగి యుద్ధంబు సేయుచున్నాఁడు

తలపోయ ధర్మనందనుసేనలోన

గురుఁడు భీష్ముండు నాగురుతనూభవుఁడు

కురురాజు భీముఁడు గోత్రారిసుతుఁడు

పరగు నానాదివ్యబాణకౌశలులు 785

నెరయోధవర్యుల నీ వెరుంగుదువు

కదనరంగమున, నాఘనులతో శ్రీదుఁ

డెదిరించి పోరాడుటే దుస్తరంబు

పాటించి యింక నొక్కభయమును గలదు;

తేటగా నావార్త తెలిపెద వినుఁడు 790

తలపోయ పాండునందనులకు శౌరి
 బలిమైన చెలికాఁడు ప్రాణబంధువుఁడు
 కలలోఁ దలంచిన గ్రక్కున నేఁగి
 తొలఁగక రక్షించుఁ దోయజాతుండు
 వెలయ నీకార్యంబు విన్నంతలోన 795
 నలఘు వైఖరిసహాయమువచ్చు నిజము
 కంతుని గన్నయ్య గదిసిన వెనక
 చింతింప గతజలసేతుబంధనము
 నిన్నె నమ్మినవాఁడు నీచెలికాఁడు
 కన్నడసేయంగఁ గడు ధర్మ మగునె; 800
 యీక్షణంబున మీర లేగకయున్న
 యతౌఢినాథున కాసింపఁదగదు
 తెలిసినంతయుఁ దేటతెల్లమిగాఁగఁ
 దెలిపితి నని యేఁగె దేవతామాని.

— శివుఁడు కుదేదనకు సాయపడ సిద్ధ మగుట —

ఇందుకళాధరుఁ డెలమి యుప్పొంగి 80
 యందరిః బరికించి యాహవంబునకుఁ

గట్టాయితమ్ములు గమ్మని యనిచి
 గట్టిగా పులితోలుకాశ బిగించి
 కమనీయఘనవజ్రకవచంబుఁ దొడిగి
 డమరుగశూలచండపినాకముఖ్య
 వివిధాయుధంబులు వెస ధరియించి
 సవరించి తెచ్చినస్థందనం బెక్కి
 ధీరత్వమునఁ జనుదెంచు నవ్వేశ
 నారూఢదివ్యరథారూఢుఁ డగుచు
 భైరవగుహవీరభద్రాదు లరుగ
 హీరంపుటరదంబు లెక్కి పెంపెక్కి
 ప్రమథులు శతకోటి బలసి కొల్వంగ
 ప్రమదంబునను వీరభటపరంపరలు
 తమకము ల్నిగుడ నుందరఁ జనుదేర
 గమకమై కరితురంగశతాంగతతులు
 కరకరిపాగ్మభాగముల నేతేర
 వరుస చతుర్విధవాద్యఘోషములు
 ఘోరమై సకలదిక్కులుఁ బిక్కిటిల్ల
 భోరున నేతెంచె భూతేశ్వరుండు

810

815

820

గురుతరతురగోగ్రఖుగఘట్టనములు 825

కరిసాదఘాతఘోకాకరావములు

కమణీయమణిమయకథచక్రగణులు

పుడమి గంపిప త్రిభువనము ల్లలాగఁ

దడఃబడి శేషునితల లన్ని చెదర

బెగడి కూర్తము వెన్న బిట్టులు వార¹ 830

— పరమేశ్వరుండు కుజేమనదగ్గఱకు వచ్చుట —

తగున ప్రకులపర్వతము లొడ్డగిల్ల

సతిరభసంబున నరుదెంచి యక్ష

పతి చెంత నిల్చె నప్పరమేశ్వరుండు

నిలిచిన గనుఁగొని నెయ్యంబుతోడఁ

దులకించు తమకముల్ తొడి బొమ్మలాడఁ 835

గయ్యంబు నిల్చి యక్షకులాధినాథుఁ

డయ్యడ హిమగిరిజాతీశుఁ జేరి

భువభక్తి ప్రణవిల్లి కరములు మొగిచి

వివరసంభ్రమముల నివారించుటయును

1. బెగడి కూర్తము వెన్న బిట్టులు వార (త)

హరుఁడు సంతోషించి యతని లాలించి 840

వరయోధవర్యుల వరుస దీవించి

సకలనైన్యంబుల సమరంబునకును

బ్రకటించి సమకట్టి బారులు దీర్చి

సముదగ్ర తరభేరిశంఖానవంబు

లమరంగ నిగుడించు నాసమయమునను 845

శిమనతనూజుఁ డాశ్చర్యము నొంది

అమరనదీనందనాచార్యవరులఁ

— ధర్మరాజు చింతించుట —

గనుఁగొని యిట్లును గటకటపడుచు

అనఘాత్ములార! యతౌధినాథునకుఁ

గడిమి సహాయంబుగా వచ్చె హరుఁడు 850

తొడరి భూతేశ్వరుతో నిల్చి పోర

వలనొప్పు మనయోధవర్యులలోనఁ

గలరె! యెంతటి దొడ్డకార్యంబుగలిగె!

భైరవగుహవీరభద్రులతోడఁ

బోరాడ నెవ్వ రోపుదు రయ్యలార 855

ప్రమథులతో మనబలము లింతైన
సమరాంగణంబున సరి నిల్వగలరే!
యనుచు జింతించునా యమతనూభవునిఁ
గనుఁగొని పలికె గంగానందనుండు
మనుజేంద్ర యొక పేద మానవులీల

860

— భీష్ముడు ధైర్యమునెప్పుట —

ఘనభయంబులు నింత కలఁగ నేమిటికి?
చలపడి వారితో సరిపోరువారు
గలరా యటంటివి కలరు తెల్పెదను
పరగ ద్రోణునకును భైరవునకును;
గురుతనూభవునకు గుహనునకు జోడు;

865

వివరింపఁ గృపునకు విఘ్నేశ్వరునకు;
పవనుజునకు వీరభద్రున కుద్ది
కురురాజునకు నలకూబరునకును
నరునకు ధననాథునకు నీడు జోడు;
మన నకులునకును మణిమంతునకును;
నెనయ మణిగ్రీవునకు సైంధవునకు;

870

శుకనామునకు నలసూతపుత్రునకు;
శకునికి నుతికెక్క సైంహికేయునకుఁ
జండీశ్వరునకును సహదేవునకును;
నొండొండ సరి యుద్ధు లుర్వీతలేంద్ర 875

తలపోసి చూడ యోధులకు యోధులకు
లలిమీర సైన్యంబులకు బలంబులకుఁ
దొలగక త్రాసునఁ దూచిననైన
నలర సమానంబు లదిగాక విచుము
వారిలోపలను మనవారిలోపలను 880

పారక రహికెక్క వరయోధులందుఁ
జటుల సాహసశక్తి సరిపోల్పరాని
పటుబలాఘ్నుఁడు హిడింబానందనుండు¹
పొంకించి నన్ను నేఁ బొగడుకోరాదు
శంకరుతోఁ జేరి సరిపోరఁగలను 885
అన విని గాంగేయు నదరంటఁ జూచి

1. సాటి యీడును జోడు సరిలేనియట్టి
మేటిపీరుఁడు హిడింబానందనుండు (త)

—॥ గాంగేయకర్ణ సంవాదము ॥—

కనలి చారాజుతోఁ గర్ణుఁ డిట్లనియె
భూతలాధీశ! యద్భుతమైనయట్టి
మీతాత పల్కులు మీకు సమృతమే!
యెందైన డెబ్బదియేండ్లు వెల్లినను

890

మందవిచారముల్ మదితప్పిపోవు
తనబల్లి యెటుగఁడు తారతమ్యములు
గనలేడు సీతిమార్గంబుఁ బోవిడుచు
పలుము నన్యులఁ దిట్టు బలియుర గిట్టు
నెలకొన్న ధైర్యుల నేరము ల్బట్టు

895

తనలోనె తాను నెంతయు రంతునేయు
ఘనయోధవరులతోఁ గారులు బలుకు
కదిసి దండనచేసి గద్దించిరేని
బెదరి కూతలుపెట్టు ప్రియములు పలుకు
మత్తిల్లు సీతనిమహిమలు గావు

900

చిత్తవికారంపు చేష్టలుగాని;
బహునాళ్ల ముడిదొక్కుపైనిఁ గోపింప

విహితంబుగా దిది వినుము తెల్పెదను

నెరయ శ్రీదునకును నీకు పెన్నుద్ది ;

దొరయ మణిగ్రీవ దుశ్శాసనులకు

905

నలువంద మణిమంతునకు శకునికిని ;

నలకూబరునకు సైంధవునకు బోడు

నన్ను నే నెన్నుకో నాయంబుఁ గాదు

పన్నగభూషణ ప్రముఖులొయోధ

వరులెల్ల నాబోడు వర్ణించి చూడ

910

గురుకృపార్జునభీష్మగురుసుతభీమ

నకులాదు లైన మానవకోటులెల్ల

ప్రకటించె యక్షకాల్బలములబోడు

నరనాథ యొకటికి నవ్వు పుట్టెడిని !

తిరమొంద నావార్త తెలిపెద వినుము

915

వారిలోపల మనవారిలోపలను

వేరు గీర్తులు లేని బీదలలోనఁ

దలపోసి యెంచఁగాఁ దగదు కయ్యంబు

బలుకోచ యాహిడింబానందనుండు¹

అన విని మీసంబు లల్లన దువ్వి 920

దినకరాత్తజ్ఞుఁ జూచి దేవతారాతి

కాలాంతకుని లీల గద ధరియించి

పోలించి పవమానపుత్రుఁగన్దొనినఁ

గనలి భీముండు ఘటోత్కచుని వీక్షించి

కొనుమని కనుగిల్చి గూఢత నున్న 925

— ఘటోత్కచకర్ణసంవాదము —

చలమునఁ గెరలి రాక్షసచక్రవర్తి

తలకొని మార్తాండతనయునిఁ జూచి

ఏమనంటివికర్ణ ! యీసారి పలుకు

నీమదం బడగింతు నృపతులయెదుట

యెంత సిగ్గెరుగవో యిందరు జూడ 930

నింతకు మున్నె ని న్నేమిసేసిలిని

మరపువచ్చెనో దొడ్డమగటిమి గల్లు

1 పరికింప నెందుకుఁ బనికిరానట్టి

పరికివాడల హిడింబీనందనుండు (త)

బిరుదుబంటవు నాదు పిరికితనంబు
కనుఁగొను మని మహాగదఁ బూని నడువ
దినకరతనయుండు దిగ్గున లేచి 935

— సురనదీతనయుండు వారిని వారించుట —

ప్రతిభతో గదఁ బూని పరతెంచుటయును ;
అతివేగమున వారి కడ్డంబు వచ్చి
చనువున లాలించి శమననందనుండు
ఘనుల నిర్దుఃఖ గాంచి కరమొప్పు బలికె
అనుపమబలసాహసాటోపులార ! 940

మనలోన మన కింత మాతస్య మేల ?
యిప్పుడే కలనికి యేగుచున్నార
మప్పుడు గన్పించు నందరిబల్లి
కుడువఁబోయెడువేళ కూరలరుచులు
నడుగఁగా నేమి మి వ్వుపుడె చూచెదము 945
వసుధ వంటలసాని వంటలసాని
మిసికిన కూరలు మేల్కూరవలయుఁ
గాని వేగమె తెడ్లు గరిటెలు బూని

యానుకు వేట్లాడు టది నీతి యగునె!¹

అని వారి వారిచి యక్కునఁ జేర్చి 950

చనువున నొక కొన్ని సఖ్యముల్ నెరపి
వెస భీష్మునకుఁ చాల వినయముల్ చేసి
పొసఁగ యుద్ధమున కుప్పొంగుచున్నంత ;
నెందుఁ జూచిన నేల యీనిన లీల
పొందుగా జలధు లుప్పొంగి పెల్లుబ్బి 955

పాలుప వెల్లిగ వచ్చు పోలిక దనర
బలువిడి గెరలి నిబ్బరమున నడుచు
సకలనై న్యోద్ధాతసాంద్ర పరాగ
నికరంబుచే బయోనిధులు గలంగె
గిరిసుతవహియించె భేదమోదములు 960

హరుఁడు మున్నగఁ దాల్చె నాత్మలో చింత
రవిచంద్రతారకారాజికి మిగుల
నవిరళం బైన మార్గాయాస మొదవె
మొనసి యహోరాత్రములు గానబడక

1 యానుక వేట్లాడు టది నీతి యగునె (త)

ఘనతరగాఢాంధకారంబు గప్పె 965

భేరికాహళశంఖపృథుల డమామి
కారావములకు బ్రహ్మాండము ల్పగుల
కరిఘటఘంటికాకలితఘంకార

గురుఘోషణములకు కులగిరు లురలె
పరువడి వరవీరభటసింహనాద 970

హరిహేషలకును దిగంతము ల్వణఁకె
చతురంగవాహినీ సంయుతుఁ డగుచు
నతివేగమున వచ్చె నబ్జలోచనుఁడు
కని ధర్మజుఁడు మహాకౌతుకం బడరఁ
దన సహోదరులును దా నెదురేఁగి 975

❀ హరి పాండవులకు సహాయము వచ్చుట ❀

మొక్క నుద్యోగించు మురవిభేదనుని
గ్రక్కున నక్కునఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి
పొలుపొంద వినుతించి పూజలుండేసి
బలరాముఁ గని చాల ప్రణుతించి పొగడి
పలుమరు తనగూర్చు బంధవర్గములఁ 980

గలయఁ గన్గొని క్రమక్రమమున మెలఁగె

భీమాద్బునాదులు ప్రేమ నేతెంచి

రామకృష్ణులకు మర్యాదమార్గమున

వేర్చితో వందనప్రియభాషణముల

నర్తించి విహరించు నాసమయమునను ;

985

శమనతనూజుండు సంతోష మంది

కమలనాభునిమోముఁ గనుఁగొని పలికె

తలిదండ్రీ వీవె మాదైవంబ వీవె

చెలికాడ వీవె మాజీవంబు నీవె

మరదివి నీవె మాకుర్తము ల్నీవె

990

వరదుండ వీవె మావాడవు నీవె

అరయంగ పాండుజనాధినాయకుండు

నీరజలోచన నినుఁ జూపి చనియె

ఆపద ల్దొలగింప నఘములు వాప

చేపట్టి రక్షించి చెక్కిలి సరచి

995

వెలయబుద్ధులు చెప్ప వేడ్కలు నెరప

సలలితం బగు బహుసంపద లొనఁగ

శుభములు చేఁగూర్చు శూరులు నేయ

ప్రభువులు గావింప భయములు మాన్ప
 పావనపుణ్యసంపన్నులఁజేయ 1000
 నీవె కర్తవుగదా ! నిఖిలలోకేశ !
 జలజాసనునకైన శక్యంబు గాదు
 తిలకించి మిమ్ము ప్రార్థింప నాతరమె !
 రవిరాజనేత్ర ! శ్రీరమణీకళత్ర !
 వివరింతు నొకవార్త విను చిత్తగించి 1005
 పరగ సౌగంధిక ప్రసవంబువలనఁ
 గరకరిమధుబిందుకలహంబు పుట్టె
 ధననాథుఁ డతిశౌర్యధైర్యప్రతాప
 ఘనబలాధికశరక్రమకౌశలుండు ;
 నతనికి ప్రాపుగా నళికలోచనుఁడు 1010
 చతురంగబలశక్తి చనుదెంచినాఁడు !
 కమ్మపూవిల్తుని గన్న మాయయ్య !
 నెమ్మితో మముఁ బ్రోవ నీవు వచ్చితివి
 గాంగేయుఁడును మీరు కవగూడి ఘోర
 సంగరంబునకును సకలపై న్యముల 1015
 నడిపించి జయము గనందగు ననినఁ

దడయక హరి ధర్మతనయున కనియె
 జననాథవర ! మీకు సాధింపరాని
 పను లున్నవే ధరాభాగంబునందు ?
 నను జిస్తులు సహాయు లతిబలోన్నతులు 1020
 తనయులు చండప్రతాపవిక్రములు
 గురుడు మహాయోధ గురుతనూభవుడు
 గురుశౌర్యుఁ డతిధైర్య గుణనిధి కృపుడు
 బల్లిదుఁ డగుభీష్మ ప్రతిభ యెంచినను
 నెల్లలోకంబుల నెవ్వరు గలరు ? 1025
 పరశురామునియంత బలశాలి నెదిరి
 దురమున గెల్చి కీర్తులు గొన్నవాడు
 పాంకింపఁగా భీమపుత్తుఁ డానాటి
 లంకాధిపతియంత లావరి నిజము
 అతనిదీ టనవచ్చు నర్జునాత్మజుని 1030
 శతమఖాత్మజు నెంచ శక్యమేగాదు
 ప్రతిభ కెక్కిన బలభద్రుఁడున్నాడు
 అతిధైర్యధనుఁడు సాత్యకి యున్నవాడు
 బహువైభవమున ధనపతియంతవాఁడు

అహి రాజకేతనుఁ డరుదెంచి నాడు 1035
 కురుపాండవుల జతకూడి యుండంగను
 దుర మొనరింప యింద్రునకైన దరమె
 పెక్కుయోచనలేల పృథ్వీతలేంద్ర
 యొక్కువ పనులకు నే నున్నవాఁడ

—● కర్ణకృష్ణ సంవాదము ●—

ననిన భానుతనూజుఁ డంభోజనాథుఁ 1040
 గనుఁగొని రాద్రుఁడై గద్దించి పలికె
 భలిభలి! మేల్తేలు! పంకజనయన
 కులశీల బలశౌర్యగుణశాలి వగుట
 తెలిసె నీ కిన్నియుఁ దెలియ రెవ్వారు!
 సొలవక నెంతశ్రేష్ఠుఁడ వైతి వీవు! 1045

నిన్న నే దాసరి నేడె రాగంబు
 నిన్నెరుంగుదు నేఁగు నీరదవర్ణ!
 బండాటములుచేసి ప్రజలు దిట్టంగ
 కుండలతోఁ దిని గొల్లలయిండ్ల
 దొంగిలి కొంటెబుద్ధులు కొన్ని నేర్చి 1050

యంగనామ ణుల బాయని రట్టుఁజేసి
 మసలుచు నావులమందల నున్న
 పసులగాపరి నెరబంటు నే మెఱుగు
 నెందెందుఁ జూచిన నీటువంటిచెడుగు
 మందబుద్ధులుగావె మందగొల్లలకు 1055
 నెంచితి వార! నీ వీయోధవరుల
 మంచిదె తారతమ్యము లెఱుంగుదువు
 ముందర కయ్యోబు మొనసి యున్నయది
 యందరి నేజూతు నపుడు నన్నాడు
 వీరశేఖరుఁ డెంచు వీరశేఖరుని 1060
 పారుబోతు నుతించు పారుబోతులను
 నీవీరమర్తంబు నీబలప్రతిభ
 నీవిక్రమశూర్తి నే నెన్న నేల?
 వడినంటి తరిమి పర్వతము లెక్కించి
 జడియఁదోలినజరాసంధుఁ డెఱుంగు 1065
 కదిసిపోనీక ఘనగహ్వరముల
 కదరఁ దోలినకాలయవనుఁ డెఱుంగు
 నింతలో మరచితివే కృష్ణ నీవు!

పంతంబు గల నెరబంటవు గనుక
తలపోయ నీకును దగినట్టివారి
పలుదెఱంగుల మెచ్చి ప్రస్తుతించితివి
అన విని రోషించి యమరేంద్ర సుతుఁడు

1070

—ॐ అర్జునుఁడు కర్ణుని దూషించుట —

వనజాప్తనందనువదనంబుఁ జూచి
ప్రేలనిచ్చిన మరి ప్రేలెదు క్రొవ్వి
చీలల్ల నీ కేల సిగ్గు లేదాయె!
నీచాత్త యెవరు దండించిన వినవు

1075

కోచకూతలు రేఁగి కూనెద వేలః
అతఁడు జగత్కర్త యతఁ డాదివిష్ణుఁ
డతఁడు సస్తునివంద్యుఁ డతఁ డప్రమేయుఁ
డతఁ డఘదూరుఁ డనంతుఁ డచ్యుతుఁడు

1080

అతని దూషింప నీకర్త మే మూర్ఖ!
మగటిమిగల దొడ్డమగవానివలెనే
పొగరెక్కి నీ వేల పొంగెద విపుడుః
చలమున నాఖడ్గశక్తికి నిన్ను
బలిపెటకున్న నీప్రజ్ఞలు మాన

1085

వని కేల కరవాల మంకించు విజయుఁ
 గనుఁగొని కనుగిల్చి గద్దించి నిల్చి
 ఖరకరనందను గొంగిటఁజేర్చి
 కరము సంధించి పంకజనాభుఁ డనియె
 అనఘాత్త రాధేయ యసహాయశూర 1090

—ॐ కృష్ణుఁడు కర్ణునిఁ బొగడుట ॐ—

యనుపమాటోప నీకాగ్రహం బేల?
 వరుస నే దెల్పినవారల నెల్ల
 వరయోధలైయుండ వచియింపఁగల్గె
 హరునకు నీకు దీ టనుచు నే నిన్ను
 ధర నుతించక యుంటి తప్పేమి నాదు? 1095

శంకరునకు నీకు సమమైన యుద్ధి
 పంకజాప్తతనూజప్రధనరంగమున
 పాయక హరు నెదుర్పడ నీవు దక్క
 నీయోధవరులలో నెవ్వరు గలరు?
 ఈవాహినులును యింక మాటవలెల 1100
 నీవారు మే మెల్ల నిరుపమాటోప

రయమున హరు రాజరాజును గెల్చి
జయలక్ష్మి చేకొని సత్కీర్తివడయు
మన విని కర్ణుడ డత్యంతమోదమున
కనకాంబరుని మోము గనుఁగొని పలికె 1105

నలినలోచన జగన్నాథ శ్రీకృష్ణ
చెలువంద నీవు మెచ్చినవాడె ఘనుఁడు
క్రొవ్వున గొన్నిపల్కులు పల్కె నన్ను
కవ్వడి నినుఁ జూచి కాచితి నతని
రాజీవనాథ విక్రమశక్తి నిపుడు¹ 1110
నేఁజెప్పఁగలబుద్ధి నీవె చెప్పితివి

❀ కర్ణుడు భీష్మవ్రాణాదుల దూషించుట ❀

కలక దొలంగె సత్కరుణ వాటిల్లె
బలుపై న దొకవిన్నపంబుఁ దెల్పెదను
గురుడుఁ దుర్తార్థుండు గురుసుతుఁడల్పుఁ
డరయ భీష్ముఁడు వారికంటెను పెంకె 1115
కడు కృపాచార్యుఁడు కపటమానసుఁడు

1 రాజీవనాథ యాత్రితభక్తి నిపుడు (ట)

తోడరి యీదుష్టచతుష్టయం బెపుడు
 బలువిడి నాబాహుబలశౌర్యగరిను
 వలనొప్పు జూచి యోర్వగజాల రసఘ
 యొందుకు పనికిరా రీనీచమతులు

1120

నిందింతు రెంతటి నెరయోధనైన
 కుటిలోక్తులకు నేను కొరగాను నాదు
 పటుశక్తి గని మెచ్చి పనిగొనవలయు
 పన్నగభూషణు బలిమి నాబలిమి
 కన్నులపండువుగాఁ జూతుగాని

1125

నెదురుమీరంగ నన్ను నీవెంట దోడ్క
 చనుమన్న హర్షించి జలజలోచనుఁడు
 గురుకృపాదులను మక్కువ సన్నుతించి
 సురనదీనందను జూచి యిట్లనియె

గాంగేయసందడి కయ్యంబు గలదు

1130

గంగాధరునిమీఁదఁ గర్ణునివెంట
 నానైన్యములు నేను సడిచెద మిపుడె
 నీసేనలును నీవు నృపులు యోధులును
 ధననాథుమీఁద యుద్ధమునకు జనుఁడు

కనలుచు సకలలోకము లేకమైన 1135

హరుని మీమీడికి నరుదేర నీడు
సొరిది కర్ణుని లావు చూడుము నీవు
సురుచిరంబుగ మిమ్ముఁ జూచు కర్ణుండు
నరమరల్ నేయక నని సల్పవలయు
నందు నిందును గల యఖిలరాజచ్యు 1140

లందరు మీమెట నరిగెడువారె
యన విని వినుతించి యంజలి చేసి
యనుమోద మొదవ గంగాత్రజుం డనియె
కమలామనోహర! కమలాయతాక్ష!
కమలదనిభవర్ణ ! కమలాంకవినుత 1145

—ॐ భీష్ముని వచనము ॐ—

ఖగవాహనారూఢ! గజరాజవరద!
నగధర! వైకుంఠనాయక! కృష్ణ!
కర్ణుఁ డెవ్వఁడు గంగాపుత్రుఁ డెవఁడు
వర్ణించి చూచిన వాహిను లెవరు
చదరంగబలములు సమకట్టినటుల 1150

కదనంబునకు మీరు గదియించినారు
 హనుడు నేర్పరిమీర లధికు లంతకును
 తిరమొండ బారులు దీర్చితి రిపుడు
 గెలిచిన నోడిన కీర్తులు మీవె
 తిలకింప మీమాయఁ దెలియువా రెవరు? 1155
 లోకేశ! మీయాజ్ఞలో నుందు మింతె
 గాక స్వతంత్రముల్ గలవార లెవరు?
 వలనొప్పుగా భక్తవత్సలబిరుదు
 తలకొని శరణాగతత్రాణబిరుదు
 గలదేవుడవు నీవు గావె శ్రీకృష్ణ! 1160
 కలనైన మీదాసగణముల కెల్ల
 జయముగా కిల నవజయ మేల గల్గు?
 భయ మేల గలుగు నోపరమాత్మ యనిన
 భావించి హరిభీష్టుఁ బరికించి పటకె
 నీవు నావాడవు నేను నీవాడఁ 1165
 గాని యన్యులమే జగన్నుతచరిత!
 భానుసూనుఁడు నొవ్వఁబలికినపలుకు
 లొకయింత మదిలోన నుంచఁగా వలదు

సకలసేనలఁ గూడి సమరంబుచేసి
భువనముల్ వినుతింప భుజశక్తి మెరసి 1170
యవలీల గెల్చి రమ్మని నెల విచ్చి
రాధాతనూజుకరంబు చేపట్టి
యోధావళుల కెల్ల నొగి చెయిచూపి

— కృష్ణుడు యుద్ధమునకు సన్నద్ధుఁ డగుట —

ప్రమథులపై యదుబలముల నెల్ల
తమకంబుమీర నుద్ధతి గదియించి 1175
కాంచనాంబరుఁడు దిక్కుటము లల్లాడ
పాంచజన్యంబు దాఁ బరఁగ మ్రోయించె
అమరనదీసూనుఁ డందరఁ జూచి
తమకంబు గినుక సందడిగొనఁ బలికె
పురుహూతసుత వాయుపుత్ర యాచార్య 1180
గురుతనూభవ కృపకురుకులాధీశ
శకుని దుశ్శాసన సైంధవ నకుల
సకలభూపతులార! జలజలోచనుని
ఘవతరసంగ్రమక్రమవాక్యసరణి

వినినారుగద మీరు వీనుల కొలఁది ? 1185

కదనరంగంబునఁ గదిసినవేళ

పదపడి మీ బాహుబలశరప్రేధి

ఘనపరాక్రమశక్తి గాన నయ్యెడిని

యనుచుఁ జేతులు జాపి యఖిలసైన్యముల

పరువడి యత్నాదిబలములమీఁదఁ 1190

బురికొల్పి శంఖంబుఁ బూరించుటయును ;

అక్కడ ధననాథుఁ డావిధం బంతఁ

గ్రమ్మనఁ గాంచి శంకరున కిట్లనియె

గౌరీమనోహర ! కంటివే యిపుడు

నీరజనాథుఁడు నీమీఁదఁ గదలె 1195

— శంకరకు బేర సంభాషణము —

వలనొప్ప పాండవవాహినీవితతి

నలిరేగి యుప్పొంగి నామీఁద నడిచె ;

గొదకొని పారిణంపుగుంపులఁ గాంచి

పొదలెడు గబ్బిబెబ్బులి విధంబునను

దానవేంద్రుండు మదోద్ధండుఁడై కెరలి 1200

పూని కోపున మించి పొంచుకున్నాఁడు
 ఎవరిపై దూకునో! యేకార్య మగునో!
 యెవరిఁ జెండాడునో! యెఱుఁగరా దింక;
 పరమాత్మ! దీని కుపాయ మే మనిన
 నరవాహనునిఁ గాంచి నాగకంకణుఁడు 1205
 బెడరేల నీకు కుబేర నే నిపుడె
 యదుకులాగ్రణి మీఁద నరుగుచున్నాను.
 నలినలోచనునకు నాకు పెన్నుద్ది
 తిలకింప నతని మీదిక్కు రాసీను
 బలువిడి పాండవబలములమీఁద 1210
 తలపడి నీవు యుద్ధముచేసి గెలుపు
 నరునితో నీవును నలకూబరుండు
 సురనదీసూనుతోఁ బోడు గావలయుఁ
 గాకున్న నొరులతోఁ గాదు పోరంగ
 చేకొని గంధర్వసేనలతోడ 1215
 గణుతికి నెక్కురాక్షససేనతోడ
 ప్రణుతింప కిన్నరబలములతోడ
 వీరయోధులతోడ వెక్కుసంబుగను

బైరవుఁ డిదె దైత్యపతిమీఁడ నడుచు ,
 నని పల్కి నెల విచ్చి యఖిలసైన్యముల 1220
 గనుఁగొని చేవీచి గదియించుటయును ;

ఉభయబలంబు లిట్లొగిమారుకొనిన
 రథసంబు లయ్యె తుంగహేషలును
 భేరికానిస్సాణభీకరకాహ

భారావముల్ పద్మజాండంబు నిండె ? 1225

కరిరథఘంటికాఘణఘణంఘాణ
 గురుతరధ్వనులు దిక్కులు పిక్కటిల్లె
 తలపడి పోరు నత్తరి నెన్నరాని

బలుకయ్య మయ్య నాబలముల కెల్ల
 నీటెల బల్లెల నిలగుడుల్ గ్రుచ్చి 1230

తాటుచు దూటుచుఁ దలపడువారు
 కత్తుల కత్తుల కకవికల్లాఁగ

హత్తి మత్తిల్లి చెఁదాడెడివారు
 గదలచే గదలచే గదలక నిలిచి

యదలించి కదిసి యెట్లాడెడివారు 1235

బెడిదంపు పిడెములఁ బిడెములఁ దొడరి

యడరి కేడించి పోట్లాడెడివారు
 పంకించి బాకుల బాకుల చికిలి
 వంకిళ్ల వంకిళ్ల వరుస గ్రొవ్వాడి
 చూరీల చూరీల జొచ్చి భేదించి 1240
 చీరీ డొక్కలు చించి చెండాడువారు
 బలమును జలము నిబ్బరము నగ్గలము
 బొలుపంద నందంద బోరాడువారు
 నెలకొని చికిలి పన్నిదమాడునటుల
 నెలమి కోలాటంబు లేయు కైవడిని 1245
 యలరార బిళ్లద్రొప్పాడినకరణి
 నలముక చిడుగుడు లాడెడిసరణి
 జలధులు జలధులు సరిబోరునటుల
 చలమున సమరంబు సల్పు నవ్వేళ
 కనకాంబరధరుండు కర్ణునిమోముఁ 1250
 గనుఁగొని చాల వక్కాణించి పొగడి
 అల్లదె గనుఁగొను మయ్య రాధేయ !
 మొల్లముగా మినుముట్టి యున్నదియు
 విహితప్రదీప్తుల వృషభధ్వజంబు

అతఁడె లలాటాక్షుఁ డతఁడె శంభుండు 1255

పదరుచు శంకరుపార్శ్వభాగముల
గదలక నిలిచి యుగ్రప్రతాపముల
సౌలవక నీడిక్కె చూచుచున్నారు
కలితతేజోనిధి క్రౌంచభేదనుండు
వీరభద్రుండును విఘ్నేశ్వరుండు 1260

వీరలతోఁ బోర విస్తయం బనిన
గమలాప్తతనయుండు కలకల నగుచు
గమలనాభునిమోము గనుఁగొని పలికె
పన్నగశయన ! నాబాహుబలంబు
కన్నులపండువుగాఁ గనుంగొనుము. 1265

మదగజేంద్రంబుల మలసి పోనీక
కొదమసింగంబు దాఁగోరించులీల
ప్రమథసేనల యక్షబలముల నెల్లఁ
దెమలింతు నిపుడె నాతెగువ వీక్షింపు
మరచితి ననక యేమరియుండితి ననక 1270

నరిది పరాకునేయక నన్నుఁ జూడు¹
 నిఖిలమునిస్తుత్య నిగమాంతవేద్య!
 అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండకుటుంబ
 వైకుంఠనిలయ! గోవర్ధనోద్ధార!
 శ్రీకరగుణమూర్తి! చిన్నయమూర్తి! 1275

దానవకులశిక్ష! ధవళాంబుజాక్ష!
 మానితగుణజాల! మదనగోపాల!
 అప్పుడు మిమ్ము నే నాడినయట్టి
 తప్పులు మన్నించి దయబ్రోవు నన్ను
 పన్నుగా సుతుఁ డెన్ని పలిమినఁగాని 1280

కన్నతండ్రికి ముద్దు గాదె శ్రీకృష్ణ
 నావిని నవ్వి దానవకులాంతకుఁడు
 వేవేగ గర్జని వీక్షించి పలికె
 మాయురే! మేల్తేలు! మార్తాండతనయ
 నీయెడ నాయెడ నేరము ల్గలవె 1285
 నీవేమి నేనేమి నెనరైన మేన

1 పరపసేయక నన్ను పాటించి చూడు (ట)

బావవు తగువైన బంధుండ వీవె
 పెద్దవు వరుసను బిన్నను నేను
 తద్దయుఁ దండింప ధర్మము గాదె ;
 పాయక నేకమై బహునాళ్లనుంచి 1290

మీయయ్య నేనును మెలఁగినవాడ ;¹
 తగవు లెంచక నిన్ను తప్పు లెన్నుదునె
 యింక నే నొక్కటి యెంచెద వినుము
 శంకరుతో నీవు సమరంబు నేయ 1295

సన్నుతికెక్కిన సాహసు లచట
 నున్నారు తగదయ్య యెంటిగా నేక
 బలభర్త సాత్యకి ప్రముఖులతోడ
 బలువిడి నేతెంచి బవరంబు నేయు

-
- 1 మీయయ్యలోననే మెలఁగినవాడ
 పాయని యనోన్య బాంధవద్వేష
 లైయున్న కుముదకంజాపుల మెప్పుడు
 గడురెండు రెండును గన్నులుగాఁగ
 నెడపక వీక్షించి నేకంబునీరు
 తగ నిన్న నేటి బాంధవ్యంబె మనకు (త)

- మన విని నవ్వి కంజాతునిమోము 1300
గనుఁగొని పలికె నాకమలాప్తసుతుఁడు
మురదానవాంతక ! మున్నె యాయోధ
వరులెల్ల వినఁగ దుర్వారప్రతిజ్ఞఁ
బలికితి శంకరప్రముఖులౌ యోధు
లెలమి నాజోడంటి నీక మాట లేల ? 1305
శంకరుతో యోధచయములతోడ
పంకించి గెలిచిన ప్రబలు నాకీర్తి
తెగి నన్ను వారు సాధించిరే నీవు
పగ దీర్పుదువుగాని పంకజనయన
నను సంతరించిన నరవరోత్తముఁడు 1310
గనుఁగొని మెచ్చ విక్రమముఁ జూపెదను
ననుఁజూడు, ప్రమథాదినాథులఁ జూడు
మని పల్కి, సకలసైన్యములు భేదిల్ల
విలుగుణధ్వనిచేసి, విఘ్నేశుఁ దాకి
యలఘుబాణంబుల నతని నొప్పించి 1315
వీరభద్రుని రెంట వికలంబునేసి
తారకారిని శరత్రయమున నొంచి

నలువందఁ జండీశు నాల్గింట నేసి
యలరుచు భృంగీశు నైదింట గ్రుచ్చి
తక్కినరథికులదర్పంబు లణచి 1320

యెక్కువ బలములనెల్ల భేదించి
బారులు చీకాకుపడ చెండివైచి
తేరులు కూల్చి గద్దించి డీ యనుచు
కరుల నేలఁగించి ఘనుల బోఁ దరిమి
హరుల నీరుగఁజేసి యార్భటజ్జేసి 1325

అంగజహరుని డాయంగ నేతెంచి
పొంగి వైశ్వానరభూరిసాయకము
నరుధార గంధపుష్పాక్షత ధూప
వరమంత్ర యుతముగా వైచె; వైచుటయు
వెరగంది వీక్షించి వీరభద్రుండు 1330

వరుణాంబకంబుచే వహ్ని బాణంబు
తుమురులు గావించి దోశ్య క్తి మించి
యమరులు భేదిల్ల నార్చి కోపించి
యిన నందనుని దాఁకి యిషుపర్షంపరల
పనుపడ గరిదూరి పార నేయుటయు; 1335

రాద్రుడై కట్టండు రహి నార్చి వీర
భద్రునియరదంబు పడగయు విల్లు
తురగసారథులతోఁ దునియలుసేసి
గరకరి మేనెల్లఁ గాడ నేయుటయు ;¹
పరువడి యవ్వీరభద్రుండు గెరలి

1340

సురలు భేదిల్ల శేషుఁడు తల్లడిల్ల
పటపట బ్రహ్మాండభాండము ల్బగుల
ఘుటఘుటధ్వనిచేసి కో యని యార్చి
కరవాలమును బల్కుఁ గైకొని రోష
భరితుడై భానుసంభవు నిరీక్షించి

1345

తలవాంచి ఖడ్గంబు తళతళ మనఁగ
ఝళిపించి రథముపై చంగున దుమికి
కుప్పరం బెగసి దిక్కులు నిరీక్షించి
ముప్పొంగి యదువీరయోధుల దరిమి
సముదగ్రరథరథ్యచయములతోడ
కమలాస్తనందను ఖండించుటయును ;

1350

1 కరకరి మేనెల్ల గదియ నేయుటయు ; (ట)

భానించి కర్ణునిపాటెల్లఁ జూచి
 భావజజనకుండు పాంచజన్యంబు
 పూరించి రథికులఁ బురికొల్పుటయును ;
 భారుణి వణక నుద్దండవేగమున 1315
 జని బలప్రద్యుమ్న సాత్యకి ముఖ్య
 ఘనయోధవర్య లొక్కటఁ జొట్టికొనినఁ
 గాంచి భృంగీశ్వరగణనాయకులను
 క్రౌంచభేదనముఖ్యరథిఁ శేఖరుల
 ప్రధనజయాకాంక్ష ప్రాధి నేతెంచి 1360
 పృథ్వి భేదిల నార్చి బెట్టు దాఁకుటయు ;
 నడరి కోపించి తాలాంకుఁ డవ్వేళ
 తోడిబడి గణనాథుఁ దొడరి పోరాడె
 భద్రవిక్రమకళాప్రాధిచే వీర
 భద్రునిఁ దాఁకి సౌభద్రుండు పోరె 1365
 సాత్యకి చెలరేగి వణ్ణులుతోడ
 సత్యంతబలశక్తి నని సల్పు నపుడు ;
 నందికేశ్వరుమీఁద నడిచె బుష్కరుండు
 కందర్పరిపుఁ దాఁకె కమలలోచనుండు

తక్కిన యట్టియోధలు యోధకోటి 1370
 యక్కజంబుగఁ బోర నాసమయమునను ;
 అక్కడ కౌరవయక్ష సేనలకు
 మిక్కుటంబై హెచ్చి మించె కార్యంబు
 జక్కులతేనికి సవ్యసాచికిని
 నుక్కుమీఱిన మహాయుద్ధంబు గలిగె 1375
 నలువందగా భీష్మనలకూబరులకు
 బలిమైన కయ్యంబు ప్రకటించి మించె ;
 నెలకొని ద్రోణ మణి గ్రీవులకును
 గలితమహాగ్రసంగ్రామంబు చెల్లె ;
 మలయు నశ్వత్థామ మణిమంతులకును 1380
 నలరు నుదగ్రజన్యము సంభవించె ;
 రథిక శేఖరులకు రథికోత్తములకు
 ప్రధనమగ్గలముగా బలసె నవ్వేళ ;
 కనలి కిన్నరదైత్యగరుడగంధర్వ
 ఘనచమూవితతి రాక్షససేన దాఁకి 1385
 లలిమీర తిలతండులన్యాయమునను
 గలసి భయంకరగతిఁ బోరువునపుడు

- అలఘు తేజోమూర్తి యైనభైరవుడు
 బలజభవాండముల్ జడియ ఘోషించి
 నిప్పులు దుమికెడు నిఖిలాంబకములఁ 1390
 గుప్పించి బలము జక్కులుచేసి డాసి
 బలువిడి నేనాధిపతుల ఖండించి
 చెలరేగి రాక్షసశ్రేష్ఠులఁ ద్రుంచి
 మారుతాత్మజునికుమారునిఁ దాకి
 కూరతగండ భేరుండధ్వజంబుఁ 1395
 దునుమాడి విలురెండుతునియలు చేసి
 యనుపమాటోపుడై యరదంబుఁగూల్చి
 తనువెల్ల జర్ఘ్రితంబు నేయుటయుఁ;
 దనుజవాళుడు మదోద్దండండుడై గెరలి
 గగనంబు మెరయంగ గాయంబు బెంచి 1400
 తెగువచే దిశ లెల్ల భేదిల్ల నార్చి
 భైరవుపాదము ల్బంధించిపట్టి
 భోరున మిన్నంత పొడవుగా నెత్తి
 గుప్పించి ధరణిపైఁగూలఁగా మోది
 యుప్పరం బెగసి ఘహోగ్రుడై మండి 1405

వినువీధి దానవవీరులతోడ
 ఘనఘనాకారముల్ గైకొని నిలిచి
 పట్టుగాదశదిశాభాగంబునందు
 దట్టంపుచీకటుల్ దారొక్కన మించి
 మినుకైన యడిదంపు మించుట మించి 1410
 యొనరనార్భటులును నురుములు నురిమి
 పురుహలాతుపాపంబుఁ బోలినయట్టి
 వరశరాసనము చెల్వమునఁ జేపట్టి
 కరకరినావర్తకాలమేఘములు
 వరుస కుంభద్రోణవర్షముల్లాఁగ 1415
 గురియుచందంబున ఘోరతరోగ
 శరవర్షములు ముంచి చలము రెట్టించి
 పిడుగులవానలు బెడిదంపు నారి
 యడిదంపువానలు నద్రులవాన
 లురుతరభీతి నాయుధములవాన 1420
 లరిమురి గురియించి యధికుడై మించి
 యొకచోట హాసియించు నొకచోటఁ గేరు
 నొకచెంత గర్జించు నొకట గద్దించు

నొక క్రేవఁ బలు రొప్పు నొకదిక్కు నార్పు
 నొకటెంకి నదలించు నొకపజ్జః గడుము 1425
 పేరుపేరులబిల్చు పేరెముల్బారు
 భోరుభోరునదూరు భుజములు సరచు
 మసలి వర్తిలు పెక్కుమాయలు పన్ను ;
 కసివోక మరియు రాక్షసకులేశ్వరుఁడు
 బలిమి కిన్నరయక్ష ప్రభుధనై న్యములఁ 1430
 బొలియించి వెస నొక్క ప్రోవు గావించి
 మేటియోధలనెల్ల మేడినిఁ గూల్చి
 దీటైనరథికులఁ దెగపునఁ జూపి
 తక్కిన దొరుల యోధలరథోత్తముల
 పెక్కుమార్గణముల భేదించుటయును ; 1435
 కరులేగె హయములు గదలె కాల్బలము
 పరువెత్తె రథికులు పారిరిదిశల
 తరుచుగా నున్న వేదండగాత్రముల
 మరుగుల నడఁగిరి మావంతకులము
 హయక శేబరముల నటునిటుఁ ద్రోచి 1440
 రయమున దూరిరి రాహు తత్తులు

సలలితరథచక్రచయములక్రింద
నళుకుచుఁ జొరబారి రథికియోధలును
బెదరుచుఁ బీనుంగు పెంటలలోన
నొడుగుచు డాగిరి యొగి వీరభటులు 1445

— ఘటోత్కచుడు శివునితో యద్ధంబు సేయుట —

అంతట బోక నయ్యసురవల్లభుఁడు
కంతువిద్వేషిపై గమకించుటయును ;
కనలి శంభుఁడు పినాకం బెక్కు పెట్టి
వనధు లింకఁగ గుణధ్వనిచేయుటయును ;
ఘనరోషచిత్తుడై గణనాయకుండు 1450

వినుతప్రతాపుడై వీరభద్రుండు
ప్రళయాంతకునిలీల బాహులేయుండు
ఇలమహోద్బంధుడై భృంగీశ్వరుండు
జగ దేకవీరుడై చండీశ్వరుండు
నగణితాటోపుడై యధనామకుండు 1455
నగభిత్ప్రతాపుడై సంహితేశ్వరుండు
నతులరణాద్యుక్తుడై మణిగ్రీవుఁ

డతిబలవిక్రముడై మఖమంతుఁ
 డాదిగాఁ గలుగుమహాయోధవరులు
 మేదురంబుగఁ బన్ని మిన్నగ్రక్కదల¹ 1460
 బెట్టార్చుచును నొక పెట్టున నేఁగి
 కట్టల్క గగనభాగంబెల్లఁ గప్ప
 ననలానిలాదిదివ్యాస్త్రజాలముల
 ఘనతపింజాపింజఁ గనియనేయుటయు ;
 ఆవిధమంతయు నరుదార నపుడు 1465

—● ఆభిమన్యుఁడు యుద్ధమునందు మూర్ఖులుట —●

భావించి గాంచి సౌభద్రుండు గెరలి
 జగములు పదునాల్గు జలదరింపఁగను
 గగనంబు వగుల శంఖంబుఁ బూరించి
 దారుణసింహనాదంబుఁ బర్వించి
 ధీరత వా రేయుదిన్యబాణముల 1470
 నన్నింటిఁ బొడిచేసి యరదంబు నూకి
 యెన్నఁగా భృంగీశు నేడంబకముల

1 మేదురంబుగ ధాత్రి మిన్నగ్రక్కదల (ట)

నారూఢి నేనాని నైదుబాణముల
 వీరభద్రునిఁ జండవిశిఖత్రయమున
 గణనాథు శితసాయకముల నారింట 1475
 మణిమంతు నెనిమిదిమార్గజంబులను
 గినుకతో నలమణిగ్రీవు నాల్గింట
 ధననాథసుతుని బద్నాల్లుశస్త్రముల
 నరహాహనుని ఘోరనారాచతతుల
 నెరి నొవ్వ నేసి సైనికుల ఖండించి 1480
 యతిరథోత్తముల మహాయోధవరుల
 జతురంగబలముల సమయించి మించి
 శంభునిపై మహాశక్తి సంధించి
 గంభీరముగ నార్చి కనలి యేయుటయు;
 ఆమహాసాయక మరుదారఁ గాంచి 1485
 వామదేవుండు పావకశరంబునను
 ఖండించి కులిశమార్గజము సంధించి
 చండకోపాటోపసంరంభు డగుచు
 నభిమన్యుపై నేయ నరి శతకోటి
 రభసంబుతోడఁ బార్థతనూజు నురము 1490

దాకిన ఘనధరాధరముకై వడిని
 భీకరంబుగ నార్చి పృథివీపై వ్రాలె
 అభిమన్యుపాటు దా సంతయుఁ జూచి
 రభసంబుతో నేఁగి రాక్షసేశ్వరుఁడు
 ఉభయనైన్యములెల్ల నొగి చెగ్గడిల్ల
 త్రిభువనంబులు స్రుక్క ఓశలు గంపింప
 దారుణంబైన కోదండరాజంబు

1495

జ్వారవం బడరించి శక్తి సంధించి
 యనలసాయకమును నద్రిబాణంబు
 ననిలశీలీముఖం బమరేంద్రశరము
 వరుణమార్గణమును వనధరాస్త్రంబు
 గురునిశాశుగమును కుటీశబాణంబు
 పన్నగారిశరంబు భాస్కరాశుగము
 పన్నగబాణంబు పటురౌద్రశరము
 నలిరేగి యొకపరి నారి సంధించి

1500

1505

యలిగి కోపించి యాహరున కిట్లనియె
 భూతేశ ! నీకేల భూరియుద్ధంబు ?
 నాతో నెదుర్పడ నాదీటు గావు ;

పునుకపాత్ర యుబెద్దపులితోలుకాశ

మిచుకులుగలగాలిమేతలసొమ్ము

1510

పూని ధరించిన పురియలపిండు

ఏనుఁగుచర్మము హేయ్యంపుపటము

జడలు మెండుగఁ దాల్చి జడియక రేలు

బడుగు కల్లరికాటి పాపనిలీల

భూతిమై పూసి యాఁబోతునెక్కి

1515

జాతిమాలినవేషభాషలు నేర్చి

దయ్యాలరాజవై తగకాడు గాచి

యయ్యెడ నుండక ననికి రాఁ దగునె!

పోడిమి ఘనులతోఁ బోరాడుటెల్ల

వేడుక కుడుముల వేట్లాటగాదు

1520

పొమ్ము శ్రీకైలాసభూధరంబునకు

నిమ్మహాశరముల నీల్లఁగావలదు ;

ఆని యార్చి యేసిన నతిభీకరముగఁ

జసుశిలీముఖముల శంభుఁడు గాంచి

ప్రతిబాణముల నని భంజించి వైచి

1525

యతులసాయకముల నతని నొప్పించి

కనలి యంతటఁ బోక కందర్పవైరి
 దనుజనాథుని మాయ దలగింతు ననుచు
 నలువొంద వాయు బాణంబు సంధించి
 వలనొప్ప మంత్రపూర్వకముగా వైచె 1530
 తదిరెండు నాలు గైదారును నగుచుఁ
 బదియు నల్వదియు నర్వది నూరు నగుచుఁ
 గడు నేఁగి వేలు లక్షలు గోటు లగుచుఁ
 దడయకఁ జని యర్బుదంబులు నగుచు
 ఘనఖర్వములు మహాఖర్వము లగుచుఁ 1535
 జని శంఖములు మహాశంఖము లగుచు
 బహుపద్మములు మహాపద్మము లగుచు
 మహి ననంతానంత మహిమల నేఁగి
 దనుజాధినాథునిఁ దద్బలంబులచు
 దనరు తేజంబులఁ దాఁకె; తాఁకుటయుఁ 1540
 బరువడి సురరాజుపై దండు గదలు
 గురుతైన కాటుకకొండలో యనఁగ
 తిరమొంద మదనుండు దివిజులమీఁదఁ
 బరపు నీలోత్పల బాణంబు లనఁగ

గగనతరంగిణీ కంజవాసనల

1545

కెగయు నిందిందిరబృందంబు లనంగ

నమరారిసై న్యంబు లాకాశమునకు

నమరులు భేదిల్ల నవరూఢి నెగసి

పురహరు ఘనరోషమున కోర్వలేక

పరువు లెత్తెడు దేవభామల మెడల

1550

సరములు ద్రెవ్వి విచ్చలవిడి దిశల

నెరసి రాలెడు నింద్రసీలంబు లనంగ

కడిమి జంఝానిలఘాతంబువలన

పడెడు జంబూఫల పంక్తు లనంగఁ

గొందఱు దనుజులు ఘోరదుర్గములఁ

1555

గొందఱు దానవు ల్కూపంబులందుఁ

గొందఱు రాక్షసుల్ గురునదీతతులఁ

గొందఱు రక్కసుల్ కొండలయంద

గొందఱు దీవుల కొందరు దిశలఁ

గొందఱు జలధులఁ గొందఱు చెరుల

1560

వాపోవుచును బెట్టువడఁకుచు జెలఁగి

చాపకట్టుగఁ గూలె సకలనై న్యములు

వహికెక్కు నెరయోధవర్యులతోడ
 రహిమించు బంధువర్గంబులతోడ
 మేరుధీరులు నగు మిత్రులతోడ 1565
 భూరిబలాధ్యులౌ పుత్రులతోడ
 చిరుదులు పోనాడి భీమనందనుఁడు
 గురులై నరణభూమిఁ దోలే నంతయును
 గనుఁగొని కనలి పంకజలోచనుండు
 కను లెఱ్ఱచేసి శంఖంబుఁ బూరించి 1570

— ఘటోత్కచుఁడు మూర్ఛిలుట —

విరుదారిసందోహభీముని భీము
 పరసతేజోధనంజయు ధనంజయుని
 ప్రాకట బలజగత్పాణిని ద్రోణు
 భీరారాలి విభీష్టుని భీష్టు
 తరలని యభిమానధను సుయోధనుని 1575
 ధరనగణ్యోభ నైంధవు నైంధవుని¹

1 a. ధరనగణ్యోభ నైంధవు నైంధవుని (ట)

2 b. ధరనగణ్య భజనధవు నైంధవుని (ట)

రమణ బాహుబలాభిరాముని రాము
కమనీయనతుల పుష్కరుని పుష్కరుని
పరికించి పురికొల్పి పాంచజన్యంబు
తరుచుగాఁ బూరించి తమకించి మించి 1580

ధనువున నైదుశస్త్రములు సంధించి
ఘనరోషచిత్తుడై గదిసె కృష్ణుండు
నరవాహనుని ఘోరనారాచములను
విరఘుని గావించి వివ్వచ్చుఁ డపుడు
గుణరవం బడర నుగ్రునిమీఁదఁ గదిసి 1585

—● కృష్ణుఁ డొనర్చినయుద్ధము ●—

మణికేతనునిఁ గూల్చి మణిమంతుఁ జంపి
పవమానతనయుండు పశుపతిమీఁదఁ
గవిసి నిష్ఠురతరకాండము ల్జొనిపి
గురుభీష్మ గురుసుత కురురాజముఖ్యు
లురుశరావళిముంచి రుగ్రునిమీఁద 1590
భీమార్జునులమీఁద భీమప్రతాప
ధాముడై నేనాని తలపడి పోరె

- పెలుచ నుగ్రతగురుభీష్టులమీఁదఁ
బలుచిత్రగతి వీరభద్రుండుపోరె
సాత్యకి ప్రద్యుమ్న సహదేవశరల
నత్యంతబలశక్తి నాగె కుబేరుఁ
డాచార్యతనయతాలాంకులతోడ
నేచివిఘ్నేశ్వరుం డెదిరి పోరాడె
చలమున పుష్కరసాంబులతోడ
జలదరింపకఁ బోరెఁ జండీశ్వరుండు
వరుస తక్కిన యోధవరులు యోధులను
బారిపారి జయకాంక్ష బోరు నవ్వేళ
అంతట గెరలి రథాంగధరుండు
కంతువిద్యేషిపై గదిసి యుప్పొంగి;
చటుల శిలీముఖసారము ల్నించి
పటుతరానిలవహ్ని బాణము ల్టొడిగి
భాసురంబుగ వీరభద్రునిమీఁద
నేసిన నవి దాఁకి యిలఁ గూలె నతఁడు
నారాయణాస్త్రంబు నారి సంధించి
ప్రారూఢమంత్రపూర్వకముగా గుహుని

1595

1600

1605

1610

పై నేయ నది మహాప్రళయప్రచండ
 భానువై శ్వానరభాను ప్రకాశ
 మగుచు నేతెంచి క్రౌంచారివత్తుంబు
 పగటున దూరి దెప్పరముగాఁ బడిన
 నకుదార నైంద్రాస్త్ర మరిబోసి డాసి 1615
 పరువడి విఘ్నేశుఁ బడనేయుటయును
 ధరణిపై నొరగిన తనయులవంక
 పరికించి క్రోధించి ఫాలలోచనుఁడు
 హరిమీఁద ఘోరశరావళి ముంచి
 గరుడధ్వజంబుపైఁ గడు కొన్ని బరపి 1620
 యనలాంబకమునఁ దాలాంకుని నొంచి
 యనిలసాయకమున ననిరుద్ధుఁ గూల్చి
 ద్రోణుని శక్తిచేఁ దునుమాడి పంచ
 బాణుని శరపరంపరల మర్దించి
 కులిశమార్గణమున గురుసుతు నొంచి 1625
 జలధరాశుగమున సాత్యకి ద్రుంచి
 సాంబుని ఘనరౌద్రశరమున నణఁచి
 యంబకత్రయమున ననిలజు గెడపి

- భూధరాశుగమునఁ బుష్కరుఁ దునిమి
యోధావళులనెల్ల నొడిఁ ద్రెళ్లనేసి 1630
గాండీని నొక్కట గళవళపరచి
పుండరీకాక్షుపై భోగిశరంబు
బరపిన హరిరోషభరితుడై మండి
గరుడాంబకంబున ఖండింప దాని
గౌరీశుఁ డధికవేగమున సంధించి 1635
శ్రీరమాధ్యక్షుపై శిఖసాయకంబు
పరువడి జొనిపిన పంకజాక్షుండు
వరుణసాయకమున వారించి కినిసి
కనలుచు ఘనఘనాఘనబాణమేయ
ననిలశరంబున నవి ద్రుంచివైచి 1640
భవుఁడు మహారౌద్రబాణంబు పరప
నవలీల నారాయణాస్త్రంబుచేత
నలినేసి సమ్మోహనాస్త్రంబు వేయ
చెలఁగి శంభుఁడు శక్తిచే నది ద్రుంచి
యబ్జాక్షుమీఁద మహాశస్త్రమేయ 1645
నబ్జభవాండము లట్టిట్టు కెదరఁ

జనుదేర శౌరి యాశరము నీక్షించి
వనజాసనాస్త్రంబు వైచి నిల్పుటయు;
గజచర్మధరుడు డగ్గర జేర నేగి

— హరిహరసంవాదము —

గజవరదునిమోము: గనుఁగొని పలికె 1650

సరసిజలోచన! జగములఁ బ్రోవ
ధరణీభారము మాన్పఁ దనర నిర్తింప
నీవు నేనునుదక్క నిఖిలలోకముల
భావింపఁగలరె! యీప్రతిభలు వారు
ధననాథ పాండురాట్టనయులవలన 1655

మనలోన మనకింత మాత్సర్యమొదవె
జగతి నెవ్వరికైన సరి జంపరాని¹
పగ గెల్వరా దను పటువాక్యసరణి
నెరయ చింతించిన నిక్కువంబాయె;
సరిపోర నిది ధర్మసంకట మాయె; 1660

1. a. జగతి నెవ్వరికైన సాధింపరాని (ట)

b. జగతి నెవ్వరికైన సఃచెప్పరాని (త)

జగముల నింకొక సాటున గలదు;
 తెగి పూటబడినచో దీర్ఘగావలయు¹
 తగఁదోడుపోయినఁ దచ్చనల్ దగదు
 జగడంబులొన వంచనసేయరాదు
 నిన్ను నమ్మినవాఁడు నెమ్మి ధర్మజుఁడు

1665

నన్ను నమ్మినవాఁడు నరవాహనుండు
 నీవె గెల్తువటంచు నే గెల్తునంచు
 భావింపుచున్నారు బవరంబు మాని
 వారికి వేడుకల్ పాటుల్ల ధనము
 పోరి నాయ మెరింగి పోట్లాడవలయు

1670

గరిమతో సాధనకయ్యముల్ సేయ
 పరికించువారెల్లఁ బకపక నగరె!
 సొలవక నీనేర్పుఁ జూచెద నేను
 కలగక నానేర్పు గనుఁగొను నీవు;
 అని కేల కేలికేరాభీలజాల
 జననతేజఃకాండచండస్ఫులింగ

1675

1. తెగిపూటబడినచో దీర్ఘగావలయు (2421)

మాలికాలంకార మహితత్రిశృంగ
 పాలితఖురాలక పాలమై వెలయు¹
 శూలంబుఁ గైకొని సూటిగాఁ బూని
 పోలించి శౌరిపైఁ బూని నిల్పుటయు; 1680
 కనకాంబరుఁడు మహాగ్రహమున గెరలి

— హరిహరుల సమరము —

కనలి శంకరుని యగ్గలిక వీక్షించి
 తగవు లెంచకు మిక ధర్మంబుగాదు
 తెగి మరికొంచించితే కార్యహాని
 యని పేర్చి పాంచజన్యంబుఁ బూరించి 1685
 తనర దక్షిణభుజాదండంబునందు
 మధుకైటాభాసురము స్తకంత
 రుధిరాసులేప నారుణిమసంక్రాంత
 బహుతరాజ్యావళితప్రకటప్రయోగ
 వహనవళితాశనబ్ధాలికాజాల 1690

1. a. పాలికారాలవ పాలమై వెలయు (ట)

b. పాలికాకారాలఫాలమై వెలయు (త)

విలయావసరమధ్యవేలాతివేల
 చలిత చరాచర జగదంతరాళ
 తంతప్యదుష్టసంధాన సహస్ర¹
 కాంతిచ్ఛటాంశుప్రకాండప్రచండ
 సముదయద్వాదశసంఖ్యావిధాన

1695

తిమిరహరాదిత్యదేదీప్యమాన
 దశశతసారథారానుసార²
 నిశితరథాంగంబు నీటుతోఁ బూని
 నలునందపాంచజన్యంబుఁ బూరించి
 సొలవక హరునిపైఁ జూడ్కి నిల్పుటయు; 1700

ఆచక్రవాళపర్యంతవిశ్వాభ
 రాచక్రమంతదుర్వారవేగమున
 వరుస కుమ్మరసారైవైఖరి నొరసి³

1. తంతప్రమానసంధాన సహస్ర (త)

2. a. దశశతసారసంధానానుసార (ట)

b. దశశతసారాంధధారానుసార (శ)

3. వరుసకుమ్మరసారైవైఖరి దివిగ (త)

గిరగిర గిరగిర గిరగిర దిరిగె;
 పటుతర బ్రహ్మాండభాండజాలములు 1705
 పటపట పటపట పటపటఁ బగిలె;
 తనరారుచున్న పద్మాల్మలలోకములు
 ఘనభయంబుల హల్లకల్లోలమయ్యె;
 పాలుపొందునట్టి యంభోనిధానములు
 వెలుచ నీరము లింకి బీటలు వారె! 1710
 కుతలంబుతో సప్తకులపర్వతములు
 గతితప్పి బలుక్రుంగి కానరావయ్యె
 ప్రకటింది చీకాకుబడె ఫణిరాజు;
 కకలిక లగుచు దిగ్గజములు బెగడె;
 సురసమూహంబెల్ల చూడ్కులు మాని 1715
 వరువడి వడి పటాపంచగా నేగె;
 ఆవేళ తల్లడమంది పద్మజుఁడు
 బ్రహ్మదేవుఁడు హరిహరులకడ కేటెంచుట వారల
 స్తుతించుట
 వావిరి దగదొట్టివడి దొట్టుకొనుచుఁ
 గ్రక్కున హంసతురంగరాజంబు

నెక్కి యక్కజముగా నిలకు నేలెంచి 1720

మచ్చరంబున నున్న మాధవహరుల

విచ్చలవిడి మది వెంగంది చూచి

యిరువురనడుమ దా నెంతయు దుమికి

శరణంబు శరణంబు శరణం బటంచు

నటు మల్లి యిటు మల్లి యటు నిటు మరలి 1725

పటుభయభక్తితోఁ బ్రణమిల్లి లేచి

నయమొందఁగా హస్తనలినము ల్తోగిచి

జయజయ కమలాంక శతశిలాటాంక¹

జయజయ సితగాత్ర సత్యచారిత్ర

జయజయ గోరాజ సన్నతలేజ 1730

జయ దైత్యశిక్షపుష్కరహితాబ్జాక్ష

జయజయ గోత్రాత్మజామనోరథుణ

జయరాజశేఖర సలలితోదార

జయజయ వరఖగజానేయజనక²

1. a జయజయకమలాంక శిశిలాటాంక (త)

b జయజయకమలాంకశరశిలాటంక.

2. జయజయ భర్త గజాననజనక (త)

అని యిట్లు మురహరహరుల నెంతయును 1735

వినుతించి భారతీవిభుఁ డిట్లు పలికె

విలసిల్లు వేదాంతవేద్యులు మీరు

పుట్టింపఁ గిట్టింపఁ బోషింప మీరు

పాలుపొంద కర్తలు భోక్తలు మీరు

కట్టుఁ గొమ్ములు మీరె ప్రభువులు మీరె 1740

నూతనలీలావినోదులు మీరె

యీతెఱంగునఁ గలహింపధర్మంబె?

సకలజీవులు మీకు సరిగావె తలఁచ

ప్రకటింప హితు లేరి? పగవార లేరి?

తెరలలో బ్రతిమలతెరఁగున జనుల 1745

నొరపుగా నాడించుచున్నారు మీరు

యమసుతుఁ డెవడు? యక్షాధీశుఁ డెవడు?

సదుమె మీరిర్వురు జగదీశులార

బాలుఁడ నొకవిన్నపమునేతు వినుఁడు;

మీలోన మీకేల మేటికార్యంబు 1750

భువి నాపులావులును బోట్లాడి కెరలి

కవినన లేగలకాల్గెల్ల విరుగు

మీకేమి పనిలేదు మిగిలినయట్టి
 లోకముల్ హల్లకల్లోలముల్ గావె;
 కోపము ల్వారించి కూర్చి పాటించి 1755
 చేపట్టి మమ్ము రక్షింపఁగావలయు;
 నని దైన్యరసమున నడలుచుఁ బలుకు
 వనజాసనుని గాంచి వరదయానిధులు

— యుద్ధము మానుట —

తగవిచారించి మాత్యగ్యముల్ డించి
 యొగి మహాయుధముల నుపసంహరించి 1760
 గజరాజవరదుండు గజచర్మధరుఁడు
 గజిబిజి చాలించి ఘోర నేతెంచి
 యెలమితోడ విరించి యెడదయ లుంచి
 యలుకు వారించి చయ్యన గారవించి
 యిరువురు నొకపరి యరచందఁ జేరి 1765

కరము రంజిల్ల గ్రుచ్చి కొఁగిటఁజేర్చి
 యొకటయై మువ్వరు నుండి యాలోన
 మకరాంకవైరితో మాధవుం డనియె

అసఘాత స్తీవు నే ననుభేద మేమి
నునవి నోదవిలాసమహిమలుగాక 1770

నెనయ వేరొండులే దెన్నటికైన
చనిన కార్యంబులు చనఁ గని మ్మింక
ధననాథునకుఁ బొండుతనయుల కిపుడు
కనకాబ్జములనుంచి గలిగె కయ్యంబు
గరిమ రెండును రెండుకన్నులు మీకు 1775

మరి వలపక్ష మేమాత్రము లేదు
వారల వీరల వైరముల్ మాన్చి
గారాసు వియ్యంబు గల్పింపవలయు;
నని పాండవాగ్రణి సర్ధనాయకుని

హరిహరులు ధర్మయక్ష నాథులకు సఖ్యమును జేయించుట

జనువునఁ బిల్చె నాచక్రాయుధుండు 1780
పిలిచినయంతనె ప్రియసంభ్రమములు
దళుకొత్త శ్రీదుండు ధర్మనందనుఁడు
క్రమమున నేతెంచి ఘనభయభక్తి
రమణ హరిహర హిరణ్యగర్భులకు

- వినయమార్గంబుల వేర్వేర మ్రొక్కి 1785
 వినుతులు గావించి వెన నిల్చుటయును;
 వేడుక మువ్వురు వీరశేఖరుల
 పోడిమి దీవించి పొసగ లాలించి
 గారవంబున వారికలక వారించి
 గారాపు వియ్యంబు గల్పించి చెలగి 1790
 హరుఁడు ధర్మజువదనాబ్జంబుఁ జూచి
 కరుణారసము చిల్కఁగా నిట్టు లనియె
 పాండవాగ్రణి నీద భాగ్యంబు ధరణి¹
 మండలాధిపతుల కీమహిమలుగలవె !
 తనయులు చండప్రతాపవిక్రములు 1795
 ననుజులజేయు లగణ్యసాహసులు
 నలఘు ధీరోదారు లరిభయంకరులు
 బలశౌర్యవిభవులు బాంధవాశ్రితులు
 వెలయంగ హయ్యంగవీనాపహరుఁడు
 చెలికాఁడు చుట్టంబు చేరిక మరది 1800

1. పాండవాగ్రణి సీపు భరికపుణ్యుడవు (త)

దైవంబు భృత్యంబు దాతయై మెలంగ;¹

నీవు చేసినపుణ్య మెన్న శక్యంబె!

నీశాంతగరిమంబు నీసశ్యమహిమ

నీశౌర్యవిస్ఫూర్తి నీధర్మగుణము

నెరయ నీతాలిమి నీనేర్పునోర్పు

1805

వరుసనార్దురుచక్రవర్తులందైన

నమర చూడము విన్న యదిలేదురాజ !

మెచ్చె కృష్ణుడు నిన్ను మెచ్చితి నేను

యిచ్చకువచ్చిన యేవరందైన

నడుగు మిచ్చెద నన హరునకు మ్రొక్కి

తడయక నాధర్మతనయుఁ డిట్లనియె;

1810

— ధర్మజాపరము —

పార్వతీవల్లభ భవరోగవైద్య

శర్వ మహాదేవ శంకర భర్త

భూతనాయక ఫణిభూషణ సర్వ

భూతదయాపర భువనప్రతాప

1815

జలజనాభుఁడు మీరు సద్వినోదములఁ

1. దైవంబు భృత్యుండు దాతయై మెలంగ (ట; త)

బొలుపొంద సూత్రంపుబొమ్మలలీల
 నాడింప మాడెద మంతియకాని
 పోడిమి మాకింత బుద్ధులు గలవె
 పరమమునీంద్రులు భక్తసంఘములు 1820
 వర దేవకోటులు వర్ణింపలేదు;
 పరంగ మీమువ్వురిపాదపద్మములు
 వరుస గాంచుటకంటె వరములు గలవె;
 యాపద దొలంగె సౌఖ్యము లబ్ధి సకల
 పాపముల్బారె సంపదలు చేకూరె 1825
 నన్నియు ఫలియించె నైనగిరీశ
 చెన్నొంద మీర లిచ్చినవరం తేను
 వెరువక వేడెద వినుము మాకొరకు
 నరవాహుపైని పంతములతో పచ్చి
 కవనిలోఁ జీకాకుగాఁ బడియున్న 1830
 బలములనెల్ల నెప్పటివిధంబునను
 గలంగక దొలంగక కసిగందనీక
 నలరంగ బ్రతికింపుఁ డదియె నావరము
 అన విని మోదించి యతనివేడుటకు

— యుద్ధమున జచ్చినవారు మఱిల బ్రదుకుట —

మనమున వార్షించి మాధవహరులు 1835

అరుదై నకరుణాకటాక్షమాధుర్య
వరసుధాసారము ల్వర్షించుటయును
వరుసతుత్తుమురులై వ్రాలినయట్టి
నరయక్ష దనుజకిన్నరముఖ్యబలము
లనువందఁగాఁ గోమలాకారు లగుచు 1840

మునుపటికంటెను ముదమునఁ బొదలి
ఘనమైన నిద్ర మేల్కొనినచందముల
నెలయు వేడుకలవాహినులెల్ల లేచి
వెలయు వై భవముల వితతవైఖరుల
నలువందు బంధురానందులై రపుడు; 1845

సురలు వర్షించిరి సూనవర్షములు
దురుసుగా దేవదుండఁబులు ఘూర్ణితై
ఘనముగా గంధర్వగాణము ల్బరఁగె
విననయ్యె తుంబురువీణారవములు
నమితమై తగె నారదాదులనుతులు 1850

నమరై రంభాదినాట్యప్రసంగములు
 నలినలోచనుడు పన్నగకంఠుండు
 జలజాసనుండును సంతృప్తులైరి
 అప్పుడు ధననాథు నాననాంబుజము
 తప్పక చూచి కందర్పారి పలికె

1855

— { శివుడు కుబేరునితో సాగంధికములను
 బాండవుల కి మ్మనిచెప్పట } —

ధననాథ వింటివె ద్రౌపదీరమణి
 కనకాబ్జములు గోరి కాంక్షించె నిపుడు
 వనజాతములనుంచి వారికి మీకు

ఘనతరం బైనసంగరము వాటిల్లె
 పాండునందనులు మాధక్తశేఖరులు

1860

పుండరీకాక్షునిఁ బొందినవారు
 మనము సేయనిబహుమానము ల్పొందు
 తనయుల కెవ్వరు దగఁజేయఁగలరు
 వనితాలలామకు వలసినయన్ని

గొనిపచ్చి దామముల్ గూర్చి యర్పించు 1865

వహి కెక్కు భూషణావళులమన్నించు
బహుచిత్ర కాంచనాంబరము లిప్పించు
కినుక చాలించి మిక్కిలి గారవించు
మనవంద నెలవిచ్చి యనువు మన్నంత
హరునివాక్యములకు నంగీకరించి
నరవాహనుండు నానందంబునొంది

1870

— కుజేరుండు సౌగంధికములఁ దెచ్చి యిచ్చుట —

ఘనతరసౌగంధిక ప్రసూనములు
విసుతభూషణములు విమలాంబరములు
తరుచైన దివ్యగంధంబులు మరియు
తిరమొంద వేవేగఁ దెప్పించి యపుడె
చనవున బిలిచి యజాతశత్రువునకు
ననిలనందనున కర్జునునకు నకుల
సహదేవులకును బాంచాలపుత్రికిని
రహిమీరఁ జెలఁగి యలంకరించుటయు
హరిహరు ల్పూర్ణాంచితానందులైరి

1875

1880

— హరిహరుల సంతోషము —

అరుదంది యుభయస్థైర్యంబు లుప్పొంగె
 ధనపతి యాపురందరతనూభవుని
 గనుగొని యచుక్త గౌరవజేర్చి
 త్కూతలాధిప ! హరిశ్చంద్రాదిగర్వ
 భూతలాధిపులందు బురుహూతముఖ్య 1885

దివిజనాథులయందు దిక్పతులందు

వివరింప నీసాటివీరులు గలరె

మును నిన్నుఁ జెప్ప సొంపున విందు నేడు

గనుగొనఁగలిగె కన్దవ చల్లనాయె ;

పరశురాముడు నీకు ప్రతి యనవచ్చు 1890

శరలాఘవప్రాధిసంధానగరిమ ;

నిటలాగ్నినయనుడు నీడిటువచ్చు

చటులబాహుతోపసాహసప్రతిభ ;

జలజనాథుడు నీకు సరివచ్చు సమర

తలమున చిత్రయుద్ధంబులు నెగప; 1895

విపులవైగలధరావిభు లెవ్వరైన

నృపచంద్ర నినుఁ జూచి నేర్పుకోగలరె
నిజబల్లి గునున్నది నీరజాతుండు
విజయనీకాపుడై వెలయుచు నుండ
నాలంబులోన బాహుశక్తి జూప
నీలోఁ ములను నీకెదు రెవరయ్య
యనుచు మెచ్చుచు బునరాలింగనంబు
లొనరించి తగువేడ్క నున్నంతలోన;

1900

— బ్రహ్మసత్యలోకమునకుఁ బోవుట —

ఆవేళ పద్మజం డధికమోదమున
భావజజనకుని బార్వతీధవుని
కడకతో సన్నుతు ల్లావించి మ్రొక్కి
తడయక పొందునందనుల దీవించి
యసదైన పొంపవాహనముపై నెక్కి
కిరమర్ది సత్యలోకంబున కిరిగె

1905

— కుదేరుఁ డలకాపురమునకుఁ బోవుట —

శంకరునకు నమస్కారంబుఁ జేసి
పంకజాతున కట ప్రణమిల్లి పొగడి

1910

నలువంద పాండునందనుల దీవించి
 పాలుపాండ పాంచాలపుత్రి దీవించి
 చెలువంబుతో సర్వసేవల గూడి
 యలకాపురంబున కరిగె శ్రీదుండు
 ప్రేమతో ధర్మజభీమార్జునులను
 వేమరు కృప గారవించి దీవించి
 యదువంశభూషణుం డనుప నత్యంత

1915

❖ శివుడు కైలాసమునకుబోవుట ❖

ముదమున గైలాసమున కేగె హరుడు

❖ దుర్యోధనుడు కరిపురంబునకుబోవుట ❖

తలఁప ధర్మజునకు దండంబువెట్టి
 వలనొప్ప శౌరికి వలనొప్ప మ్రొక్కి
 యరుదార సకలసైన్యసమేతుఁ డగుచు
 గరిపురంబునకును గదలె రారాజు;

1920

❖ కృష్ణుడు ద్వారక కేగుట ❖

ధర్మసూనునకు వందన మాచరించి
 యర్చిలి భీమార్జునాదుల నెల్ల

1925

బరంగ దీవించి ద్రౌపది నాదరించి
సరసోక్తులను నుపచారముల్ చేసి
యెలమి ఘటోత్కచు నెసగ లాలించి
యలరి వారలనుజ్ఞు లంగీకరించి
యదువాహినులతోడ నబ్జలోచనుడు 1930
పొదలుచు ద్వారకాపురమున కరిగె.

— ఘటోత్కచుడు వెడలుట —

ఎలమితోజనకుల కెల్లను మ్రొక్కి
పాలుపొంద బాంచాలపుత్రికి మ్రొక్కి
రాజిల్లు మానిన ప్రకులంబునకును
దేజంబుతో మ్రొక్కి దీవనలంది 1935
జనకుల యనుమతి నైస్యంబుతోడ
దననివాసముజేరె దానవేశ్వరుడు

— తర్వాతిభారతకథ —

ధరమహాన్నతులైన తమ్ములతోడ
పరమసాధ్వీమణి పాంచాలితోడ
వలనొప్ప బాంధవవర్గంబుతోడ 1940

నలరుచు నున్న ధౌమ్యాదులతోడ
 పోడిమి నావసభూమి గొన్నాళ్లు
 వేడుకల్ మీరింగ విహరింపుచుండి
 కడుద్వాదికబ్బము ల్గడచినపిదప
 తడయక ననుజాలు ద్రౌపది తాను

1945

వెలయంగ నొకయేడు విటుసియొద్ద
 కొలువుండి తర్వాత గురుతులు దెలిపి
 యలరుచు నుత్తర కభిమన్యునకును
 జెలగి వివాహంబు చేయించి వేగ
 విరటుండు ద్రుపదభూవిభుఁ డాడియైన

1950

నరవరులరుదేర నలినలోచనాక్షు
 ఘనతపహాముండై గరిన తో నగన
 జగి కు .. రాజుపై చలు మగ్గులచి
 మునుకొని సుముహూర్తమున నేనతోడ
 మొససి కురుక్షేత్రమున దిండు విడిసి

1955

పెలుచసంగరమున భీష్ముఁ జెండాడి
 నలవడ కలనిలో నాచార్కుఁ దునిమి

కరకరి బోరిలోఁ గర్జునిఁ జంపి
 సరభసం బగు నని శల్యునిఁ గూల్చి
 కలఁగక నొంటరి కయ్యంబునందు 1960
 తలపడి యురగ కేతనుని ఖండించి
 యురవడి తక్కిన యోధుల నెల్ల
 వరుసతో ఘోరావహమున మర్దించి
 పరువడి యందుండి పాండునందనులు
 సరసిజాతుని కటాక్షంబునఁ జెలఁగి 1965
 సకలభాగ్యంబులు సకలసంపదలు
 సకలసౌఖ్యంబులు సకలవైఖరులు
 ప్రకటించి సకలభూభాగమంతయును
 బలువిడి సకలభూపాలకు ల్గొలువ 1970
 నెలమి మహాన్నతి నేలుచు నుండె
 ఈమహాచరితంబు హితసంభ్రమముల
 వేమరు చదివిన వినిన వ్రాసినను
 ప్రేమ లిఖించిన పృథ్వీలమున
 నామహామహులకు నాయురారోగ్య 1975
 బహుపుత్రపౌత్రసౌభాగ్యసంపదలు

మహనీయభూషణాంబరవస్తుతతులు
కరితురంగాందోళికానికాయములు
కరిరాజనరదుండు కరుణతో నొసగు.

అని జనమేజయత్తౌనాథమణికి 1980

జననుతుం డైనవై శంపాయనుండు
వినిపించె పాండవవిజయకావ్యంబు
తనరు వేడుకలవిస్తారంబుఁగాఁగ

లెన్నాళ్లు రవిచంద్రు లెన్నాళ్లు తార
లెన్నాళ్లు గగనోర్వు లెన్నాళ్లు జగము 1985

లెన్నాళ్లు కులగిరు లెన్నాళ్లు జలధు
లెన్నాళ్లు వేదంబు లెన్నాళ్లు ధర్మ
మెన్నాళ్లు హరిచర్య లెసఁగుచునుండు

నన్నాళ్లు సకలరాజాస్థానములను
సకలవిద్యజ్ఞసమృతం బగుచు 1990

నకలంకలీలల నలరుచు నుండు
అని యిట్లు కురుకరూపాంగకాశ్చీర
జననాథకీర్తిత సత్కీర్తిపేర

కరహాటకర్ణాటగౌళ నేపాళ ¹	
ధరణీశ వినుతప్రతాపునిపేర	1995
వహికెక్క నశ్వరేనంతునిపేర •	
మహనీయచిత్ర హేమధ్వజుపేర	
సరసారుణోజ్వలచ్చతునిపేర ²	
గురుతర వెల్లుట్లగోత్రునిపేర	
నరపతి దత్తనానారత్నభూష	2000
కరితురంగశతాంగఘనభాగ్యుపేర ³	
సింధురాజార్పితసింధుర-ఛత్ర	
సైంధవ బంధురస్యందనుపేర	
సౌరాష్ట్రనృపదత్త సలలితరత్న	
హారునిపేర దీనావనుపేర ⁴	2005

-
1. కరహాటవరహాటగౌళ నేపాళ (త)
 2. a. సరసారుణోజ్వలచంద్రునిపేర (త)
b. సరసారుణోజ్వలచల్వునిపేర (ట)
 3. కరితురంగశతాంగగణభాగ్యుపేర (త)
 4. a. హారుని నవవేగినాయనుపేర (ట)
b. హారుని వరవేగినాయునిపేర (చ)

రణవీరఘంటానిరాతంకమల్ల¹
 ప్రణః 3సింహత రాట పరబలభీమ
 నిశ్యాభిరామ నిర్మిద్రప్రతాప
 సత్యహరిశ్చంద్ర సంగడిగడ్డ
 పాలక గాయగోవాళ హంపీర²

2010

కేళాదిరాయ సత్కిర్తికలాప
 చలమర్తి వరగండ జగనాబ్జగండ
 కలితాదవనిదుర్గగర్వవిభాళ
 హత్తుమువ్వరగండ హర్యక్షశౌర్య
 మత్తారి మదభంగ మదనావతార

2015

కనక వసంతాంక గగ్గోలురాయ³
 ఘనతరప్రజ మెచ్చు గండాదిఘోర
 బిరుదాంకుపేర గంభీరాబ్ధిపేర⁴

1. రణవీరఘంటానిరాటంకమల్ల (త)

2. a. పాలక రాజగోపాల హంపీర (ట)

b. పాయక గాయగోపాల హంపీర (త)

3. కనక వసంతాఖ్య గగ్గోలురాయ (త)

4. బిరుదాంకుపేర గంభీరునిపేర (త)

వరభోగనిర్జితవాసవు పేర¹

రాక్షిశ్ల కొండ భూరమణుని లింగ

2020

భూవరాగ్రణిపేర బుధులౌ ననంగ

నంకితంబుగ వెంకటాద్రి శౌపాద

పంకజద్వంద్వసేవావిహారుండు

రత్నాకరాస్వయరాజితక్షీర

రత్నాకరక్షపారమణీధవుండు

2025

గురుభరద్వాజసద్గోత్ర పావనుండు

ధరకొండ ఘనకృష్ణధన్యునిసుతుండు²

సరసుండు గోపాలసత్కవీంద్రుండు

గరిమ నొనర్చు సౌగంధికి ప్రసవ

పాణిని నన్యమి నందు యక్షచామకుండు

2030

(గరిమ నైన్యములతో గదలివచ్చుటయు³

వచ్చుట గని పాండువరతనూభవుండు

1. వరభోగ, ర్జితవాసవు పేర (త)

2. ధరకొండ ఘనకృష్ణధన్యునిసుతుండు(ట ; త)

3. కవిబుధుల్ మెచ్చుగా కారణమగుచు,

చెచ్చెర నొకసంధిసేయఁబూనుటయు
గాండీవి దాని విఘ్నంబుసేయుటయు
మండగాధిపునితో మఱ్ఱవసేయ

-035

ధనపతి తలఁచుట తత్త్వానుజుండు
వినకయుండుట బలు విడికయ్య మగుట
తగక్రీడి చిత్రయుద్ధంబుసేయుటయు
నిగుడి శివుండు గాండీవిమార్కొనుట

పేరైనయోధులు దెనఁగిపోరుటయు

2040

నారూఢి హనుమంతు డర్థనాయకుని
కనియుట బరికించి క్రీడి నిల్పుటయు
నని బహుళం బొట యది విని హరుఁడు
యత్నోధిపతికి సహాయంబు సనుట

వీక్షించి కురుకులవిభుఁడు చింతిలుట

2045

సురనదీతనయుండు జోళ్లేర్పరించి
గరిమధర్మతనూజు కలకదీర్చుటయు
హరిపాండవులకు సహాయంబు జనుట

ధరణీశ్వరుండు మోదంబు నొందుటయు
హరి శంకరునిమీఁద ననిసేయ సనుట 2050

కురునై నికులు యక్షకోటిపై సనుట
భైరవునకు హిడింబానందనునకు
బో రగ్గలం బొట పోరి భైరవుని
సురవైరిఁ గూల్చుట చూచి రుద్రుండు
నరసుతభీమనందనులద్రుంచుటయు 2055

హరి శంభుపుత్రుల నని నొంచుటయును
హరితనూజులశంభు డట్ల నేయుటయు
హరిహరులకు యుద్ధ మధికంబు నగుట
హరుండు మహాశూల మంకించుటయును
గరిమతో హరిర థాంగంబుఁ బూనుటయు 2060

అయ్యెడ కబ్బజుం డరుగు దెంచుటయు
చయ్యన నిరువుర సన్నుతించుటయు
కలహంబు మానుట కలనిలోఁ బడిన
బలములనెల్లను బ్రతికించుటయును

- హరిహరుల్ ధర్మజయక్షనాథులకు 2065
 గరిమ మీరంగ సఖ్యంబు నేయుటయు
 హరిహరలును సహాయమునచ్చువారు
 సగున నిజనివాసముల కే గుటయు
 తమమేర చెల్లించి తగపాండుసుతులు
 విమతులుగిదియించి వేడ్క నుండుటయు 2070
 క్రమమున నది యాదిగాఁగల్గుకథల
 నమరుచు నిది తృతీయాశ్వాసమయ్యె
 భూరి సాగంధికప్రవాపహరణ
 చారిత్రమిది కథాసంపూర్ణమయ్యె
 వెలయ నీపాండవవిజయకావ్యంబు 2075
 సలలితహృదయులై సద్భక్తిగరిమ
 నలరుచు బూజించి యానందమునను
 చెలువంబుగలవారిచేఁ జదివించి
 చదివినవారల చనవులఁ బ్రోచి
 సదమలమతి కథాసావధానముల 2080

విన్నవారల కెల్ల విభవసంపదలు
 సన్నతవస్తుభూషణములు గలుగు
 నెల మూడువానలు నెలకొని కురియు
 బలుసస్యసంఘము ల్ఫలియించు నెపుడు
 సురుచిరకళ్యాణశోభనంబులను
 ధరణీజనములెల్ల దనరుచుండుదురు.

2085

చెన్నపురి : వావిళ్ల రామస్వామికాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి
 'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము. — 1949.

ప ద్య కా వ్య ము.

అంధ్రభారతము, పద్యకావ్యము	...	15	0
అదిపర్వము, పద్యకావ్యము, పెద్దచ్చు	...	1	8
టిక	...	4	0
అంధ్రభారతము, పద్యకావ్యము:—			
అది సభాపర్వములు గలసంపుటము	...	4	0
ఆరణ్యపర్వము	...	4	0
విరాటోద్యోగపర్వములు	...	4	0
భీష్మద్రోణపర్వములు	...	4	0
కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వములు	...	4	0
కాంతిపర్వము	...	4	0
అనుకాననిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మాసల,			
మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణపర్వములు		4	0
అదిపంచకము, ఒకటేసంపుటము	...	11	4
యుద్ధపంచకము, స్త్రీపర్వము	...	7	8
కాంతిసప్తకము	...	7	8

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,

292, ఎస్. ప్లస్ వేజ్, చెన్నై.

శుద్ధ పత్రము

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఓప్పు
2	17	ప్రతాపములును	ప్రతాపములు
3	35	చక్కెఱ	చక్కెర
3	44	డక్కన నేర్చిన	డక్కునఁ జేర్చిన
4	48	కొరకు	కొఱకు
4	49	దురసు	దురుసు
4	55	పామున్ను	సామున్ను
6	83	గొరడ	గొండ
6	94	ప్రమాణములు	ప్రణాముల
6	95	యాహారవిధులు	యాహారవిధుల
9	135	పద్మములు	పద్మముల్
9	136	కవులు	కవుల
9	137	గుణులించి	గణులించి
13	205	యనిలుగొని	యనిలునిగొని
16	255	వనితనొక్కెత	వనితయొక్కెత
17	272	అఘటనోఘటణాభ్యుఘటనోఘటనవిభ్యి	
17	275	నగణికనవరత్న	నగణితరత్న

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
17	285	సైంధవాంధోళి	సైంధవాంధోళి
18	294	నిరినిరో	నిరునిరో
19	306	మదంకితముగా	మదంకితము
20	322	రాసిచంద్రు	రాశిచంద్రు
20	323	నిపీతార	నిశీతార
21	352	విమతరాధ్యయ	విమతరాధ్యయ
22	356	జెల్లుగో	జెల్లుగో
23	375	జగపతి	గజపతి
24	385	బరగు	బరగిన
24	391	పావనుండు	పావనుడు
25	408	పొదలుగ	పొదలు, గనీముం
25	415	సొచ్చి	జొచ్చి
27	442	సిద్ధాంబి	సిద్ధాంబ
28	460	శంకరసర్వేశ	శంకరాద్రిశ
32	509	వీరసేనలుజల్లు	వీరసేనలుచల్లు
33	529	ధరడొల్లి	ధరడొల్లి
35	555	డుగ్ర	డుగ్ర
38	608	వైసొచ్చి	వైకొచ్చి

పుట	పంక్తి	తప్పు	సవ్వు
40	637	మనుజాధినాద	మనుజాధినాథుల
41	655	వితరణఁబా	వితరణ జా
43	673	విపగు	పరగు
43	688	చూడగ	చూడగ
44	701	జంఘిణా	జంఘికాల్
45	704	నియాకములు	నికాయములు
45	714	యల	యిల
46	723	గాలంబు	కాలంబు
52	57	బొదలు	పొదలు
55	106	పరిపక్వంబులు	పరిపక్వంబులు
57	131	నపరతి	ఉపరతి
58	158	బుట్టెడిని	పుట్టెడిని
58	159	యీచెంత	ఈచెంత
59	162	యెక్కువ	నెక్కువ
60	180	నిది	విది
61	204	యలసి	నలసి
62	214	వగలును	వగలును
62	217	యోకోర్కె	నేకోర్కె

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
64	246	యీసీలవేణి	సీసీలవేణి
67	288	నిఖల	అఖల
68	316	రభాంగ	రథాంగ
72	385	వినయంబుతో	వినయంబుతో
73	402	నతని	యతని
74	427	యానవు	నావాసపు
75	432	యన్నకు	నన్నకు
76	458	యామహ	అమహ
77	464	యిందిందిరాలక	ఇందిందిరాలక
77	468	దివ్యాంబరములు	దివ్యాంబరమ్ములు
79	506	వాంఛలు	వాంఛల
79	516	కార్య	కార్య
80	528	రేఖ	రేఖా
83	573	మిముజూచుకొనుచు	మిమ్ముజూచుకొని
83	578	కేతెంచి	కీడెంచి
87	629	యవనిపై	నవనిపై
89	648	యిరవొంద	ఇరవొంద
90	683	యేఫలంబు	నేఫలంబు

పుట	పాత్ర	తప్పు	డిక్టు
92	717	దాటణి	ధారుణి
94	717	ననుగొంటి	గనుగొంటి
95	760	వేమూరు	వేమూరు
96	767	కదుపువై	కదుపులై
97	799	లెత్త	లెత్తి
98	809	గిరిగింజ	గురిగింజ
98	813	పొలపొంద	పొలుపొందగో
99	822	వనాంతమున	వనాంతము
100	844	గోననుండి	గోననుండి
105	927	నకలంకలీల	నకలంకలీలల
108	984	హరిణీయత	హరిణీయుత
118	1144	మునుపు	మునుపె
120	1182	గాక	గాకయీ
124	1233	కమలంబులననెంత	కమలంబులెంత
126	1263	మనోవేగ	మనోవేగ
127	1279	నిరుతి	నిర్బుతి
128	1288	గాలింతునొ	గాలింతునొ
129	1300	రాజ	రాచ

పుట	పాక్షి	తప్పు	ఓప్పు
131	1340	చేజేత	చేసేత
131	1341	పాపము	పాపము
134	1385	పల్కి	పల్కి
136	1419	యతడు	అతడు
143	1484	పంజేజ	పంజేజ
144	1509	నెల్లడల	నెల్లెడలను
147	1515	పంచధారా	పంచధార
152	1603	నురుల	నురల
155	1642	ఈయన్న	ఈయన్న
159	1703	మెక్కుచు	మెక్కుచు
160	1715	పిచ్చుగుంట	పిచ్చుగుంటు
160	1721	మానవాధీశ	ఓమానవాధీశ
161	1732	శ్రీకాంతునకెన	శ్రీకాంతునకునెన
165	1800	నిట్టటు	లిట్టటు
167	1823	వార్ధక్య	వార్ధక్య
168	1838	చంద్రుడు	భద్రుడు
168	1848	ధీమస	దీమస
171	1884	దావి	దావి

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
171	1885	బెదరక	చెదరక
176	1961	నదుల్	నదుల్
177	1979	సిగుడి	నిగిడి
181	2042	యనువెల్ల	ననువెల్ల
181	2043	యనుపమా	ననుపమా
183	2059	మేఘసాదోధి	మేఘపాథోధి
184	2069	నాదవీని	ఆనవీని
186	2094	నతడు	యతడు
188	19	నగ్రజు	యగ్రజు
191	66	పరగు	పరగు
191	67	గామాదు	కామాదు
195	141	నుచైచ్చిశ్రవము	నుచైచ్చిశ్రవము
196	145	కామినీ	కామిని
210	386	నెదురేగి	యెదురేగి
212	423	జూడు	జూడు
214	448	నడలుచు	నడలుచు
217	496	గంపింప	కంపింప
228	677	సురల	సురుల

పుట	పంక్తి	తప్పు	బిచ్చ
230	714	అమరేందు	అమరేంద్ర
232	746	కాకతాళి	కాకతాళ
237	827	శత్రుడవై	శాత్రవుడవై
255	1075	భూరిశ్రవ	భూరిశ్రవః
258	1085	వాసుసుతుడు	వాయుసుతుడు
254	1087	యోధరాధీశ	ధరాధీశ
258	1168	జగ్గంఠ	జగ్గరిత
264	1268	బడ	పడ
265	1281	పదునాల్గు	పన్న
267	1329	పదింట	పదిట
271	1399	నాడరో	యాడరో
274	1435	దామము	దామమ్ము
274	1438	జెంత	చెంత
276	1464	జనుదెంచి	జనుదెంచియన్నడు
277	1496	భూరిశ్రవుల	భూరిశ్రవసుల
278	1514	నొక్కండు	నొక్కడు
285	1619	దత్తలు	దత్తులు
288	1680	వీరులతో	వీరులతోడ

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
289	1689	యోధులు	యోదలు
295	1793	భాజితంబు	భ్రాజితంబు
313	2105	విధములు	విధములు
315	2138	యుర	యురః
321	2249	నక్షత్రములు	నక్షత్రముల్
321	2252	సమహిత	సమహిత
324	2311	పరుణాంబకము	పరుణాంబకము
325	2320	గరుడుర్వది	గరుడులిర్వది
28	2383	కేలాకె	కేలకె
329	2397	వేగ	వేవేగ
29	2402	ధనువంది	ధనువంది
30	2412	నర్మిలో	నర్మిలిలో
32	2455	క్రమహః	క్రమహి
34	2475	రచియించినట్టి	రచించినయట్టి
336	2509	యివ్వలి	యవ్వలి
336	2511	నిల్చుటాది	నిల్చుటలా
40	54	యాబల	యాబల
41	76	హేరాన	భూశేరాన

పుట	పంక్తి	తప్ప	ఒప్పు
342	89	సమయంబుననె	సమయంబున
345	146	ధీరతో	ధీరతతో
346	165	నింతిత	నింతంత
347	172	గని	గాంచి [చు
348	192	మహోత్సాహి	మహోత్సాహివీపను
346	196	శూరుడంచు	శూరుడవంచు
350	231	నరిని	నరిగి
355	307	యయ్యధిరు	నయ్యధిరు
355	308	మందర	మందర
360	403	లలికి	లలిక
366	429	బెట్టు	బెట్టుగ
377	684	తరహాను	దరహాను
387	845	నాసమయమునను	నాసమయమున
388	857	గలరె	గలరె
392	930	మొంత	మొత
393	942	యేగు	నేగు
394	961	మున్నగ	మున్నగ
395	963	ఘోకార	ఘోకార

పుట	పాక్షి	తప్పు	ఒప్పు
395	980	బంధ	బంధు
396	935	సమయమునన	సమయమున
400	1066	పోసిక	పోసికయు
401	1085	బలిపెట	బలిపెట్ట
402	1100	ఈవాహినులను	వాహినులెకావ
405	1139	సని	యని
413	1271	సరిది	యరిది
413	1275	చిన్నయ	చిన్నయ
418	1361	పృథ్వి	పృథివి
420	1401	తెగువ	లిగువ
422	1434	దొరుల	దొరల
427	1515	నూబోతు	నూబోతును
430	1568	దురుతైవ	దురుస్తైవ
436	1669	పాటుల్ల	పాటిల్ల
437	1679	పాలిశ	పాలి
437	1687	కైటా	కైట
439	1713	బడె	వడె
442	1766	రంజిల్ల	రంజెల

సంఖ్య	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
144	1794	పతుల	పుల
146	1818	మాడెద	వాడెద
160	2036	తత్తూను	తత్తనూ
